T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ERGENLERİN BAZI KİŞİLİK VE AİLE ÖZELLİKLERİNİN SUÇ DAVRANIŞINA ETKİSİ

DOKTORA TEZİ

Derya KAYMA GÜNEŞ

KLİNİK ODAKLI SOSYAL HİZMET DOKTORA PROGRAMI

Ankara, 2018

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ERGENLERİN BAZI KİŞİLİK VE AİLE ÖZELLİKLERİNİN SUÇ DAVRANIŞINA ETKİSİ

DOKTORA TEZİ

Derya KAYMA GÜNEŞ

KLİNİK ODAKLI SOSYAL HİZMET DOKTORA PROGRAMI

Ankara, 2018

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ergenlerin Bazı Kişilik ve Aile Özelliklerinin Suç Davranışına Etkisi

Derya KAYMA GÜNEŞ

Doktora Tezi

29.05.2018

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Rıza GÖKLER

Jüri Üyeleri
Doç. Dr. Rıza GÖKLER
Prof. Dr. Cengiz ÖZBESLER
Doç. Dr. Esra ÇALIK VAR
Doç. Dr. Ercüment ERBAY
Doç. Dr. Gonca POLAT

Okuduğumuz ve Savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Doktora derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

Prof. Dr. Özen ÖZENSOY GÜLER
Enstitü Müdürü

Bu tezin Doktora derecesi için gereken tüm şartları sağladığını tasdik ederim.

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.
29/05/2018

Derya KAYMA GÜNEŞ

TEŞEKKÜR

Doktora eğitimim boyunca ve bu çalışmanın başından sonuna kadar desteğini, zamanını ve bilgisini esirgemeyen, kendisi ile çalışmaktan onur duyduğum ve kendisini her daim örnek alacağım değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Rıza GÖKLER'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez izleme komitesinde olmayı kabul ederek önerileriyle akademik gelişimime ve tezime çok önemli katkılar sunan, desteklerini hissettiğim değerli hocalarım Sayın Doç. Dr. Esra ÇALIKVAR ve Doç. Dr. Ercüment ERBAY'a içtenlikle teşekkür ederim. Tez jürisinde bulunmayı kabul ederek önerileri ile tezimin daha iyi olması konusunda bana yol gösteren ve değerli katkılar veren Sayın Prof. Dr. Cengiz ÖZBESLER ve Sayın Doç. Dr. Gonca POLAT'a çok teşekkür ederim. Doktora eğitimimde derslerine katılmaktan büyük bir keyif aldığım, bilgi ve tecrübeleri ile beni aydınlatan değerli hocam Sayın Prof. Dr. Nurdan DUMAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Doktora eğitimim boyunca ve tez sürecinde desteklerini esirgemeyen, sıcak ve samimi arkadaşlıklarıyla bu zorlu süreci kolaylaştıran arkadaşlarım Dr. Osman ZORBAZ ve Dr. Ayşin ÇETİNKAYA BÜYÜKBODUR'a en içten duygularımla teşekkür ederim.

Çocuk mahkemesindeki mesleki uygulamalarımda bana dünyalarını açarak tez konumu belirlememde bana ışık tutan, araştırmama katılmaya gönüllü olarak samimi katkılarını sunan gençlere çok teşekkür ederim.

Yaşamımın ilk anından itibaren yanımda olan; ilk öğrendiğim harften doktora eğitimime kadar ilgilerini, sevgilerini ve desteklerini hep hissettiğim; doktora eğitimime başlamam için beni yüreklendiren canım annem Nurhan KAYMA ve babam Nevzat KAYMA'ya en içten duygularımla çok teşekkür ederim. İyiki varsınız…

Son olarak; annesinin hiç bitmeyen ödevini bitirebilmesi için gösterdiği sabır ve anlayış için canım oğlum Ege GÜNEŞ'e sonsuz şükranlarımı sunarım. Annenin ödevi bitti, artık oyun zamanı:)

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **v**

ABSTRACT ..... **vi**

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ ..... **vii**

TABLOLAR DİZİNİ ..... **viii**

1. GİRİŞ **1**

2. GENEL BİLGİLER **10**

2.1. Çocuk ve Suç 10

2.1.1. Çocuk Suçluluğu 13

2.1.2. Çocuk Suçluluğuna Kuramsal Bakış 14

2.1.3. Çocuk Suçluluğunun Nedenleri 23

2.2. Kişilerarası Ebeveyn Kabul-Red (EKAR) Kuramı 33

2.2.1. Ebeveyn Kabul ve Reddi 34

2.2.2. Ebeveyn Kontrolü 38

2.2.3. Kişilik Özellikleri 40

2.3. Çocuk Suçluluğu İle İlgili Araştırmalar 47

2.3.1. Yurt Dışında Yapılmış Çalışmalar 48

2.3.2. Türkiye'de Yapılmış Çalışmalar 54

3. MATERYAL VE YÖNTEM **64**

3.1. Araştırmanın Modeli 64

3.2. Araştırmanın Evreni ve Çalışma Grubu 65

3.3. Veri Toplama Araçları 68

3.3.1. Çocuk/Ergen Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği (EKRÖ/K) 68

3.3.2. Çocuk/Ergen Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ) 70

3.3.3. Suç Davranışı Ölçeği/Kural Dışı Davranış Ölçeği (SDÖ) 72
3.3.4. Kişisel Bilgi Formu 73
3.4. İşlem ve Veri Analizi 74
4. BULGULAR 76
4.1. Çok Değişkenli Regresyon Analizi İçin Varsayımların Analiz Edilmesi 76
4.1.1. Normallik ve Doğrusallık Varsayımlarının Analiz Edilmesi 77
4.1.2. Otokorelasyon ve Uç Değer Varsayımlarının Analiz Edilmesi....77
4.1.3. Çoklu Bağlantı Sorununun Analiz Edilmesi.....78
4.2. Ergenlerin Suç Davranışı İle Sosyodemografik Değişkenlere İlişkin Bulgular.....79
4.2.1. Ergenlerin Yaşı ile Suç Davranışı Arasındaki İlişki.....80
4.2.2. Ergenlerin Suç Davranışının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması 81
4.2.3. Ergenlerin Suç Davranışının Ergenlerin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....82
4.2.4. Ergenlerin Suç Davranışının Anne Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....83
4.2.5. Ergenlerin Suç Davranışının Baba Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....85
4.2.6. Ergenlerin Suç Davranışının Ebeveyn İle Yaşama Durumuna Göre Karşılaştırılması.....87
4.2.7. Ergenlerin Suç Davranışının Yaşanılan Semte Göre Karşılaştırılması.....88
4.3. Ergenlerin Suç Davranışlarının Bazı Değişkenlere Göre Yordanmasına İlişkin Bulgular.....89
4.3.1. Ergenlerin Kişilik ve Aile Özelliklerinin Suç Davranışını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi 90
4.3.2. Ergenlerin Kişilik Özellikleri Alt Boyutlarının Suç Davranışını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi 92

4.3.3. Ergenlerin Aile Özellikleri Alt Boyutlarının Suç Davranışını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi 95

5. TARTIŞMA 99

5.1. Ergenlerin Suç Davranışının Bazı Sosyodemografik Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması 99

5.1.1. Ergenlerin Yaşı ile Suç Davranışı Arasındaki İlişkinin Tartışılması 99

5.1.2. Ergenlerin Suç Davranışının Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması 100

5.1.3. Ergenlerin Suç Davranışının Ergenlerin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması 101

5.1.4. Ergenlerin Suç Davranışının Ebeveyn Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması 103

5.1.5. Ergenlerin Suç Davranışının Ebeveyn İle Yaşama Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması 104

5.1.6. Ergenlerin Suç Davranışının Yaşanılan Semte Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması 105

5.2. Ergenlerin Suç Davranışının Bazı Değişkenlere Göre Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması 107

5.2.1. Ergenlerin Kişilik ve Aile Özelliklerinin Suç Davranışını Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması 107

5.2.2. Ergenlerin Kişilik Özellikleri Alt Boyutlarının Suç Davranışını Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması 112

5.2.3. Ergenlerin Aile Özellikleri Alt Boyutlarının Suç Davranışını Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması 114

6. SONUÇ VE ÖNERİLER 119

6.1. Sonuçlar 119

6.2. Öneriler 120

6.2.1. Mikro Boyutta Öneriler 121

6.2.2. Mezzo Boyutta Öneriler 122

6.2.3. Makro Boyutta Öneriler 125

7. KAYNAKLAR 128

8. EKLER 148

Ek-1. Aile Onam Formu 148

Ek-2. Bilgilendirilmiş Onam Formu 149

Ek-3. Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği Örnek Maddeleri 150

Ek-4. Kişilik Değerlendirme Ölçeği Örnek Maddeleri 152

Ek-5. Suç Davranışı Ölçeği Örnek Maddeleri 153

Ek-6. Kişisel Bilgi Formu 154

Ek-7. Etik Kurul İzni 155

Ek-8. Uygulama İzni 156

Ek-9. Bağımlı Değişkene İlişkin Çoklu Normallik Histogram Grafiği 157

Ek-10. Bağımlı Değişkene İlişkin Çoklu Doğrusallık Normal P-P Grafiği 158

Ek-11. Çok Değişkenli Normallik ve Doğrusallık Varsayımlarının Değerlendirilmesine İlişkin Saçılma Diyagramı Matrisi 159

Ek-12. Çoklu Regresyon Analizi Sabit Varyans Varsayımı Artıkların Grafikleri (Scatterplots) 160

Ek- 10. Özgeçmiş 167

ÖZET

Ergenlerin Bazı Kişilik ve Aile Özelliklerinin Suç Davranışına Etkisi

Ergenlerin kişilik ve aile özelliklerinin suç davranışına etkisini incelemek amacıyla yapılan bu araştırma nicel araştırma modellerinden yordamaya dönük ilişkisel araştırma modelinde tasarlanmıştır. Araştırmaya amaçsal örnekleme yöntemi ile seçilen toplam 213 ergen katılmıştır. Araştırmada ergenlerin suç davranışlarını ölçmek için Suç Davranışı Ölçeği, kişilik özelliklerini ölçmek için Kişilik Değerlendirme Ölçeği, aile özelliklerini ölçmek için Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği, sosyodemografik özelliklerini belirlemek için araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; anne kabul-reddi, baba kabul-reddi, kişilik ve anne kontrolü ergenlerin suç davranışılarını anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Buna göre; ergenlerin ebeveynleri tarafından reddedilmesi, sağlıksız kişilik özelliklerine sahip olması ve kısıtlayıcı anne kontrolüne maruz kalması ergenlerin suç davranışını arttırmaktadır. Ergenlerin suç davranışını yordayan kişilik özelliklerine bakıldığında; düşmanca duygulara sahip olan ve saldırgan davranışlar sergileyen; duygusal durumunda dengesizlik yaşayan; diğer insanların olumlu tepkisine ve desteğine bağımlı olan, dünyayı ve insanları tehlikeli ve güvenilmez bulan ergenler daha fazla suç davranışı sergilemektedir. Ergenlerin suç davranışını yordayan aile özelliklerine bakıldığında; ergenlerin anne ile sevgi bağı kalitesinin düşük olması, her iki ebeveyninden somut bir davranış olmamasına rağmen ebeveynleri tarafından reddedildiğini düşünmesi, babasının düşmanca ve saldırgan davranışlarına maruz kalması ergenlerin suç davranışını arttırmaktadır. Bu çerçevede çocuk suçluluğuna yönelik suç risklerini azaltıcı koruyucu ve destekleyici ayrıca suç davranışı bulunan ergenlerin rehabilitasyonunu sağlayan tedavi edici; ergen ve aile odaklı; mikro, mezzo ve makro boyutlarda etkili sosyal hizmet müdahalelerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aile Özellikleri, Çocuk Suçluluğu, Ebeveyn Kabul-Reddi, Kişilik Özellikleri, Suç, Suça Sürüklenen Çocuk

ABSTRACT

The Effects of Some Personality and Family Characteristics of Adolescents on Criminal Behavior

This research that aims to investigate the effects of the personality and family characteristics of adolescents on crime behavior was desigined in a procedural relational research models based on quantitative research models.A total of 213 adolescents, aged 13-17, 58 female and 155 male, selected by purposive sampling method participated in the research. In the research Delinquency Scale was used to measure the criminal behavior of adolescents, Personality Assesment Questionnaire was used to measure personality characteristics, Parental Acceptance-Rejeckioh/Control Questionnaire was used to measure family charakteristics,Personal Information Form developed by the researcher to determine the sociodemographic characteristics were used.As a results of the research; maternal acceptance-rejection, father acceptance-rejection, personality and maternal control significantly predict the criminal behavior of adolescents. According to these; rejection of adolescents by their parents, unhealthy personality traits, and exposure to restrictive mother control increase criminal behavior of adolescents. When we look at the personality traits of the crime behavior of adolescents; having hostile feelings and exhibiting aggressive behavior; experiencing imbalance in emotional state; adolescents who are dependent on the positive response and support of other people and who find the world and people dangerous and unreliable exhibit more criminal behavior. When family characteristics that predict the criminal behavior of adolescents are examined; the fact that adolescents have low levels of love affair with their mother, that they are rejected by their parents despite the lack of concrete behavior of both parents, and that their father is exposed to hostile and aggressive behavior increase the criminal behavior of adolescents. In this framework, the curative, preventive and supportive measures to reduce the crime risk for juvenile delinquency, as well as the rehabilitation of adolescents with criminal behavior, adolescent and family oriented; effective social service interventions are needed in micro, mezzo and macro dimensions.

Keywords: Family Characteristics, Juvenile Delinquency, Parental Acceptance-Rejection, Personality Characteristics, Crime, Juvenile Pushed to Crime

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

CI	: Durum İndeksi
EKAR	: Ebeveyn Kabul-Red Kuramı
EKRÖ	: Çocuk/Ergen Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği
EKRÖ/K	: Çocuk/Ergen Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği
KİDÖ	: Çocuk/Ergen Kişilik Değerlendirme Ölçeği
SDÖ	: Suç Davranışı/Kural Dışı Davranış Ölçeği
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
VIF	: Varyans Büyütme Faktörü

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Çalışma Grubunda Yer Alan Ergenlere Ait Demografik Bilgiler. 65
Tablo 3.2. Ekrö/K'nın Toplam ve Alt Boyutlarının Güvenirlilik Değerleri. 70
Tablo 3.3. Kidö'nün Toplam ve Alt Boyutlarının Güvenirlilik Değerleri. 72
Tablo 4.1. Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler Arasındaki İlişki. 78
Tablo 4.2. Çoklu Bağlantılılık Sorununa İlişkin CI Koşul Endeksi, Tolerans ve VIFDeğerleri. 79
Tablo 4.3. Ergenlerin Yaşı ile Suç Davranışı Arasındaki İlişkiyi Gösteren Pearson Korelasyon Sonuçları. 80
Tablo 4.4. Ergenlerin Suç Davranışı Puan Ortalamalarının Cinsiyete Göre Farklılaşma Sonuçları. 81
Tablo 4.5. Ergenlerin Suç Davranışı Puan Ortalamalarının Eğitim Durumuna Göre Betimsel İstatistikleri. 82
Tablo 4.6. Ergenlerin Suç Davranışı Puanlarının Eğitim Durumuna Göre Farklılaşma Sonuçları. 83
Tablo 4.7. Ergenlerin Suç Davranışı Puan Ortalamalarının Anne Eğitim Durumuna Göre Betimsel İstatistikleri. 84
Tablo 4.8. Ergenlerin Suç Davranışı Puanlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Farklılaşma Sonuçları. 84
Tablo 4.9. Ergenlerin Suç Davranışı Puan Ortalamalarının Baba Eğitim Durumuna Göre Betimsel İstatistikleri. 86
Tablo 4.10. Ergenlerin Suç Davranışı Puanlarının Baba Eğitim Durumuna Göre Farklılaşma Sonuçları. 86
Tablo 4.11. Ergenlerin Suç Davranışı Puan Ortalamalarının Ebeveyn ile Yaşama Durumuna Göre Farklılaşma Sonuçları. 87
Tablo 4.12. Ergenlerin Suç Davranışının Yaşanılan Semte Göre Betimsel İstatistikleri 88
Tablo 4.13. Ergenlerin Suç Davranışı Puanlarının Yaşanılan Semte Göre Farklılaşma Sonuçları. 89
Tablo 4.14. Ergenlerin Kişilik ve Aile Özelliklerinin Suç Davranışını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları. 91

Tablo 4.15. Ergenlerin Kişilik Özellikleri Alt Boyutlarının Suç Davranışını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları. 93
Tablo 4.16. Ergenlerin Anneye Dair Aile Özelliklerinin Suç Davranışını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları. 96
Tablo 4.17. Ergenlerin Babaya Dair Aile Özelliklerinin Suç Davranışını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları. 97

1. GİRİŞ

Tüm dünyada olduğu gibi, değişen sosyal ve ekonomik yapı ile birlikte Türkiye'de de yeni sosyal sorunlar gelişebilmekte hatta var olan sosyal sorunlarda artış görülebilmektedir. Suçluluk alanı bu sosyal sorunlardan birisidir. Suç, tarihin en eski devirlerinden itibaren insanların gruplar halinde yaşamaya başlaması ile var olan evrensel bir olaydır (1). En temel anlamda suç, içinde yaşanan toplumun davranış kalıpları ile kişinin tutum ve davranışlarının birbiriyle çelişmesi (2) olarak tanımlanabilir. Suç kavramı tek başına oldukça negatif bir anlam taşımakla birlikte çocuk kavramıyla birlikte kullanıldığında suç kavramına daha fazla ürkütücü ve olumsuz bir anlam yüklenmektedir (3). Çocukluk dönemindeki suçluluğun önlenmesinde etkili müdahaleler geliştirilip uygulanmaması durumunda suçluluğun yetişkinlik döneminde devam etmesi söz konusu olabilmektedir. Bu nedenlerle çocuk suçluluğu alanı yıllardır suçluluk ile ilgilenen sosyal hizmet, kriminoloji, psikoloji, sosyoloji, hukuk gibi bir çok disiplinin ilgi odağı olmuştur.

Literatürde ergen suçluluğu veya genç suçluluğu olarak da ifade edilen çocuk suçluluğu İçli'ye (2007) göre çocukların sapmış davranışlarının yasal müdahaleye ihtiyaç duyması, Akyüz'e (2000) göre çocuğun ceza kanunlarınca suç kabul edilen bir eylemi sergilemiş olması sonucunda ceza yargı sistemi ile çocuğun karşı karşıya kalması olarak tanımlanmaktadır. Her iki tanımlamada da çocuk suçluluğunun hukuki boyutuna vurgu yapılmaktadır. Çocuk suçluluğu ile ilgilenen sosyoloji disiplinine göre çocuğun bulunduğu sosyal değer ve kurallara ters düşmesi, psikoloji disiplinine göre ise bireysel yetersizliklerle çocuğun yasalarla karşı karşıya kalması olarak çocuk suçluluğu açıklanmaktadır (4).

Çocuk suçluluğunun yaygınlığı incelendiğinde dünyanın hemen hemen her yerinde 1990 sonrasında çocukların suça sürüklenme oranlarında artış gözlemlenmektedir. Avrupa Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerinde 1995 sonrasında çocuk suçluluğu oranlarında % 30'lara varan artışlar söz konusu olmakla birlikte gelişmekte olan ülkelerde bu oran daha fazladır (5). Amerika Birleşik

Devletleri'ndeki suç istatistiklerine bakıldığında 1985 senesinden itibaren artan çocuk suçluluğu oranının, 1997 senesinde en üst seviyeye çıktığı, 2010 senesinde ise toplam çocuk nüfusunun % 5'inin suç nedeniyle adli mercilerde bulunduğu belirlenmiştir (6). Çocuk suçluluğunun ülkemizdeki var olan durumu incelendiğinde son beş yıllık süreçte suç nedeniyle güvenlik birimlerine getirilen çocuk sayısında önemli bir artışın bulunduğu görülmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (2016) verilerine göre; 2012 yılında güvenlik birimlerine getirilen suça sürüklenen çocuk sayısı 100 831 iken, 2013 yılında bu sayı 115 439'a, 2014 yılında 117 486'ya, 2015 yılında ise bu sayı 118 245'e ulaşmıştır. En son resmi veri olan 2016 yılında ise güvenlik birimine getirilen çocuk sayısı 108 675'e düşmüştür. Son iki yıllık verinin cinsiyet dağılımlarına bakıldığında ise 2015 yılında güvenlik birimine getirilen suça sürüklenen çocukların 101 097'si erkek, 17 148'i kadın; 2016 yılında da 91 699'u erkek, 16 976'sı kadın suça sürüklenen çocuktur. Çocuk suçluluğuna yönelik bu resmi veriler suç nedeniyle güvenlik birimine getirilen çocuk sayısında 2016 yılında bir düşüş olmasına rağmen genel olarak suç nedeniyle adli birimlere getirilen çocukların oranının arttığı, ayrıca kız çocuklarının suça sürüklenme oranında da belirgin bir artışın olduğu gözlemlenmektedir. Çocuk suçluluğundaki artış çocuk suçluluğuna yönelik önleyici ve tedavi edici hizmetlerin geliştirilmesini, bu nedenle çocuk suçluluğunun nedenlerinin daha fazla araştırılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Çocukluk döneminde ortaya çıkan suç davranışına yönelik etkili müdahaleler, yetişkinlik döneminde tekrarlanma riski bulunan suç davranışının önüne geçebilme niteliği gösterebilmektedir. Bu nedenle, çocukluk döneminde ortaya çıkan suç davranışının nedenlerinin bilinmesi hem önleyici tedbirler alınması hem de rehabilite edici etkili müdahalelerin geliştirilmesi bakımından oldukça önemlidir. Temel ve Aksoy (2016) çocuk suçluluğunun nedenlerini bireysel ve çevresel olarak iki grupta toplanabileceğini belirtmektedir. Bireysel nedenler çocuk odaklı olup; çevresel nedenler aile, okul, akran, toplum gibi çocuğun etkileşim halinde olduğu sistemlerden oluşmaktadır. Baykara Acar (2009) ise çocuğu suça yönelten nedenleri mikro, mezzo ve makro boyutta ele almaktadır. Buna göre; çocuk ve ailesinden kaynaklı nedenler mikro; okul, akran, çalışma zamanı ve boş zamanların değerlendirilmesi mezzo; yaşanılan ülkenin sosyal ve ekonomik politikaları, göç, sosyal ve kültürel yapı, medya, sosyal refah sistemi ve adalet sistemi ise makro

boyutta ele alınmaktadır. Sullivan ve Wilson (1995) ise bireysel, ailesel, toplumsal ve kültürel faktörlerin her biri hem çocuk gelişiminde hem de suç davranışının gelişiminde oldukça kritik bir öneme sahip olduğunu belirtmektedir. Buna göre bireysel faktörler çocuğun psikolojik faktörleri, bilişsel becerisi, benlik saygısı ve başetme becerileridir; ailesel faktörler ise aileye ilişkin demografik özellikler ile aile çatışması-sapmasıdır. Bunlara ek olarak toplumsal norm ve değerler, akranlar ve sosyal kontrol da toplumsal ve kültürel etkenlerdir (7). Çocukların suça sürüklenme nedenlerini açıklayan bu farklı bakış açılarının ortak noktası çocuğun hem bir birey hem de içinde bulunduğu sistemler ve bu sistemler arasındaki etkileşime göre değerlendirilmesidir.

Suç davranışına kuramsal açıdan bakıldığında bu davranışın nedenlerini açıklayan bir çok farklı kuramın geliştirildiği görülmektedir. Bu kuramlar, suç davranışını açıklayan görüşler gibi, bireyi ve bireyle birlikte çevresini odak almaktadır. Bu durum suç davranışının sosyalizasyon boyunca öğrenildiğini bu nedenle de ekolojik bakış açısıyla değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Suç davranışını açıklayan kuramlara bakıldığında en genel sınıflama ile 18 yy ile başlayan ve etkisi 20 yy'a kadar devam eden Lombrosso, Dynes, Sheldon, Jacobs ve Glueck'lerin öncüsü olduğu biyolojik kuramlar; Goddard, Freud, Eysenck, Piaget, Kholberg gibi düşünürlerin teorilerinden etkilenerek 19. yy'ın sonlarında gelişen psikolojik kuram ve 20. yy'ın başlarında gelişmeye başlayan en önemli öncüleri Durkheim, Gottfredson, Hirschi, Merton, Ohlin, Miller, Cohen, Cloward ve Tannenbaum olan sosyolojik kuramlar bulunmaktadır. Suç işlemiş insanların suç işlememiş insanlardan farklılaşan fizyolojik, genetik ve yapısal özelliklerinin suç işlemede etkili olduğunu savunan görüşe biyolojik kuramlar adı altında toplanmaktadır. Suçun nedenlerini bedende değil ruhta arayan, zeka geriliği, epilepsi, akıl hastalıkları, psikopatoloji vb. suça yatkınlık arasında tutarlı bir ilişki olduğunu ileri süren görüşler ise genel olarak psikolojik kuramlar arasında sayılmaktadır. Suçu açıklamak için bireysel farklılıkları değil toplumsal kurumları yaklaşımın temeline alan görüşler ise sosyolojik kuramlar olarak kabul edilmektedir. Bu üç temel yaklaşımın yanı sıra karma kuramlarda geliştirilerek suçun nedenlerine ilişkin farklı iki kuramın yaklaşımlarından yararlanılarak bütünleyici açıklamalar getirilmektedir (8,9, 10, 11, 12,13). Araştırma kapsamında ergenlerin kişilik ve aile özelliklerinin suç davranışına etkisi ele alınmış ve suçun bireysel ve çevresel etkenleri

incelenmiştir. Bu nedenle araştırmada suç kavramı psikososyal bakış açısı ile ele alınarak ergenlerin suç davranışına dair bütüncül açıklamalar getirilmeye çalışılmıştır.

Çocuğun içinde yetiştiği aileye ilişkin özellikler çocuğun sağlıklı gelişiminde büyük bir öneme sahiptir (14). Aile bireylerinden özelikle bakım veren kişilerden ilgi, sevgi, sıcaklık, şefkat, destek, bakım, korunma gibi ihtiyaçları karşılanan çocuklar daha sağlıklı gelişim gösterirken, bu temel ihtiyaçları karşılanmayan çocuklarda sağlıksız gelişim görülebilmektedir. Akyüz (2000) çocukların olumsuz gelişim göstermesinde olduğu gibi suça sürüklenmesinde önemli etkenler olarak olumsuz aile içi ilişkileri ve aile bireylerinin birbirlerine karşı gösterdikleri olumsuz tutum ve davranışları belirtmektedir. Dolayısıyla çocukların suça sürüklenmesinde etkili olan en önemli faktörlerden birinin aile olduğu söylenebilir. Temel ve Bayraktar'a (2009) göre çocukları suça iten ailesel nedenler; ebeveyn boşanması, ailenin büyüklüğü, ailenin geliri, aile bireylerinin eğitim durumu, aile içi ihmal ve istismar ile aile içi ilişkilerdir. Aile içinde çatışma ve kavgaların yaşanması, çocukların aile bireylerinden özellikle ebeveynlerinden sevgi görmemesi, ebeveynleri tarafından reddedilmesi suça sürüklenme riskini arttırmaktadır (15). Junger (2009) çocuğun ebeveynlerine karşı sevgi, saygı, kabul edici ve güvene dayılı duygular geliştirmesinin, aynı şekilde ebeveynin de çocuğa karşı aynı duygulara sahip olmasının sağlıklı aile içi ilişkilerin göstergesi olduğunu belirterek sağlıksız aile içi ilişkilerin ayrıca düşük veya aşırı ebeveyn kontrolünün bulunmasının çocuğun suça sürüklenmesinde yüksek risk oluşturduğunu belirtmektedir. Bu açıklamalar çocukların suça sürüklenme nedenlerinde ve risk faktörlerinde ailenin yapısal özelliklerinin yanı sıra ailenin niteliksel özelliklerinin kısacası ebeveyn-çocuk ilişkisinin büyük önem taşıdığını göstermektedir.

Schaefer'a (1959) göre ebeveyn-çocuk ilişkisinde iki temel değişken bulunmaktadır. Bunlardan birincisi kabul etme ve reddetme, ikincisi ise denetim ve özerklik bir diğer değişle kontrol boyutudur. Ebeveyn kabulünde onaylayıcı, kabul edici ve sıcak ebeveyn-çocuk ilişkisi bulunurken, ebeveyn reddinde düşmanca ve onaylamayan ebeveyn-çocuk ilişkisi bulunmaktadır (16,17). Kabul edici ebeveyn-çocuk ilişkisi Baumrind'de göre (1991) sevginin bulunduğu sıcak, iletişime açık, ilgili ebeveyn tutumlarının bulunduğu demokratik çocuk yetiştirme stili ile

uyumludur. Maccoby ve Martin'e (1983) göre de benzer bir şekilde ebeveyn kabulünün yüksek olduğu sıcak ebeveyn-çocuk ilişkisi demoktatik ebeveynlik olarak tanımlanmaktadır. Ebeveyn reddinde ise ebeveynin çocuğa yönelik bu tutum ve davranışları Baumrin'de (1991) göre otoiter ebeveynlerde görülmektedir. Otoriter ebeveynlikte disipline etmede katı kurallar ile birlikte cezalandırıcı ebeveyn davranışları bulunmaktadır ve çocuğa yönelik duygusal destek bulunmamaktadır. Maccoby ve Martin (1983) ise ihmalkar ebeveynlerin daha çok çocuğuna yönelik reddedici olduğunu belirtmektedir. Ebeveyn-çocuk ilişkisini ebeveyn kabulü ve reddi kapsamında inceleyen en önemli kuramlardan biri Ebeveyn Kabul-Red (EKAR) Kuramı'dır. 1975 yılında Rohner tarafından geliştirilen bir sosyalizasyon kuramı olan EKAR Kuramı'na göre çocukların duygusal, davranışsal, bilişsel ve sosyal gelişimlerini etkileyen faktörlerden biri ebeveyn kabul-reddidir. Ebeveyn kabulünde sıcak, şefkatli, ilgili, destek ve bakımın sağlandığı ebeveyn çocuk ilişkisi bulunmaktadır.Ebeveyn reddinde ise belirtilen davranış ve duyguların bulunmamakta veya bilinçli olarak bu davranışların çocuktan esirgenmekte, ebeveyn çocuk ilişkisinde çocuğun zarar görmesine neden olan fiziksel ve psikolojik davranışlar bulunmaktadır (18). Çocuğun aile içi ilişkilerini ebeveyn kabul ve red bakış açısıyla inceleyen EKAR Kuramı'na göre ebeveynleri tarafından kabul edilen bireylerin hem çocukluk hem de yetişkinlik döneminde psikolojik uyumlarının yüksek, ebeveynleri tarafından reddedilen bireylerin ise psikolojik uyumlarının düşük olduğunu belirtilmektedir (19).

Schaefer'a göre ebeveyn uygulamalarının ikinci boyutu olan denetim özerklik ise ebeveynlerin çocuklarına karşı ne kadar kısıtlayıcı ya da izin verici oldukları üzerine odaklanmaktadır (16, 17). İzin verici tutumu olan ebeveynler çocuğun davranışlarını kısıtlamadığı için çocuğa özgürlük tanır, zorlayıcı değildir (17). İzin verici ebeveyn-çocuk ilişkisinde sıcaklık boyutunun bulunmasına rağmen çocuğun kontrolünde ebeveynlerin yetersizlik yaşaması söz konusudur (21, 20). Ancak kısıtlayıcı kontrol sağlayan ebeveynler çocuğa karşı katıdır ve sürekli kontrol ederek çocuğun davranışlarına müdahale eder, kendi isteklerini yapması için çocuğa baskı yapar (17). Çocuk suçluluğu ile ilgili yapılan araştırmalar ebeveyn kontrolünün niteliği ile suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir (22, 23,24). Bu çerçevede araştırma kapsamında ergenlerin suç davranışında etkili olan aile özelliklerinin incelenmesinde ebeveyn kabul-reddinin yanı sıra ebeveyn

kontrolünün de ele alınmasının ebeveyn-çocuk ilişkisine bütüncül bir bakış açısı sağlayabilmesi için önemli olduğu düşünülmektedir.

Balkaya ve Ceyhan (2007) çocuklardaki suç davranışını anlayabilmek için çocuğun hem içinde bulundukları ailesel özelliklerin hem de kişisel özelliklerin belirlenmesinin önleyici tedbirlerin alınması için önemli olduğunu vurgulamaktadır. Literatüre bakıldığında çocuğa ilişkin kişisel özellikler kapsamında genellikle demografik ve psikolojik değişkenlerin suç ile ilişkisinin araştırıldığı görülmektedir. Baskin, Sommers, Newman ve Newman'a (2013) göre demografik faktörler çocuğun cinsiyeti, yaşı, etnik kökeni, çalışma/okul durumu, madde kullanımı ve zekasıdır; Shoemaker'a (2010) göre çocuğun kişilik özellikleri, psikiyatrik bozukluklar ve zihinsel gelişime dayalı yetersizlikler psikolojik faktörlerdir. Çocuk suçluluğu ile ilgili yapılan araştırmalarda çocuklara ilişkin kişisel özelliklerden kişilik özelliklerinin yeterli düzeyde incelenmediği görülmüştür. Kişiliğin bireyin yaşamı boyunca farklı zamanlarda ve ortamlarda süreklilik gösteren duygusal, bilişsel, davranışsal tepkilerin (25) bütünsel hali olduğu düşünüldüğünde, kişiliğe ilişkin özelliklerin suç davranışının oluşumununda önemli olduğu söylenebilir. Bu bağlamda araştırma kapsamında ergenlerin aile özelliklerinin yanı sıra bireysel özelliklerinden biri olan kişilik değişkeni de ele alınmış ve ergenlerin kişilik özellikleri ile suç davranışı arasındaki ilişki incelenmiştir.

Çocuk suçluluğuna yönelik yapılan aile odaklı çalışmalar genellikle aile içi ilişkiler, ailenin yapısı, sosyoekonomik düzey, ailenin eğitim düzeyi, aile içi suç geçmişi, ihmal ve istismar durumu, aile içi ilişkiler değişkenleriyle suç davranışını açıklamaktadır. Çocuğun aile içi ilişkilerini ele alan çalışmalara bakıldığında ise aile işlevselliği, ebeveyn tutumları/stilleri boyutlarında suç davranışı incelenmektedir. Ancak literatürde çocuğun sağlıklı gelişimini destekleyen sıcaklık, şefkat, bakım, ilgi, destek, denetim gibi temel duygusal gereksinimlerinin karışılandığı kısacası sevginin ön plana çıktığı ebeveyn-çocuk ilişkisini odak alan yeterli düzeyde çalışmanın bulunmadığı görülmüştür. Ebeveynlerle kurulan ilişki çocuğun kişilik gelişimi için de önemlidir. Bu bağlamda kişilik ve aile değişkenlerini birlikte ele alarak suç davranışındaki etkisini inceleyen bu araştırmanın özgün bir yanı bulunmaktadır. Bu nedenle araştırmada sevginin ön plana çıktığı ebeveyn kabulü ve sevgisiz ortamların ön plana çıktığı ebeveyn reddi ile çocuğun bireysel durumunu

yansıtan kişilik özellikleri ele alınarak, çocukların kişilik ve aile özelliklerinin suç davranışına etkisinin araştırılması amaçlanmaktadır.

Çocukların yaşam alanında suça sürüklenmelerine neden olabilecek pek çok risk faktörünün bulunması ve artan suç oranları önleyici ve tedavi edici genelci sosyal hizmet müdahalelerinin geliştirilmesinin gerekliliğini göstermektedir. Ergenlerin suça sürüklenmesine neden olabilecek bireysel ve ailesel nedenlerin daha açıklanabilir bir nitelik kazanmasının suça sürüklenmeye karşı önleyici ve tedavi edici sosyal hizmet müdahalelerin hazırlanmasında önemli katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, araştırma sonuçları çocuk suçluluğunun önlenmesine yönelik etkili koruyucu ve destekleyici tedbirlerin belirlenmesinde ve bu doğrultuda daha etkili çocuk koruma programlarının hazırlanmasına katkı sağlayabilir. Özellikle çocuk koruma alanında hizmet veren kurumların çocuk koruma programlarını geliştirmelerinde araştırma sonuçlarının önemli katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir.

Adli sosyal hizmet ve çocuk koruma sisteminde çalışan uygulayıcılar açısından bu araştırmanın önemli katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir. Araştırma sonuçlarının çocuk suçluluğu alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarına ergenlerin suça sürüklenmesinde etkili olan bireysel ve ailesel risk faktörlerini değerlendirmede, risk faktörlerine karşı uygun müdahale yöntemlerini geliştirmelerinde ışık tutabileceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak çocukların suça sürüklenme risklerinin azaltılabilmesi için çocukları suça iten bireysel ve ailesel suç risklerinin neler olduğunun incelenerek, bu suç riskleri karşısında koruyucu faktörlerin neler olabileceğinin değerlendirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Literatürde ebeveyn-çocuk ilişkisini odak olan ebeveyn kabulü ve reddi ile çocuğun bireysel özelliklerinden biri olan kişilik gelişiminin suç davranışının oluşumundaki önemine vurgu yapan pek çok açıklama bulunmasına karşın bu değişkenlerin suç davranışını nasıl ve ne düzeyde yordadığına ilişkin bilimsel çalışmaların yeterli düzeyde ortaya konulmamış olması suç davranışına yönelik koruyucu faktörlerin belirlenebilmesinde önemli bir problem olarak görülmektedir. Bu bağlamda ergenlerin kişilik ve aile özelliklerinin suç davranışına etkisinin araştırılması gerekli görülmektedir ve bu durum araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

Amaçlar

Bu araştırmanın temel amacı ergenlerin bazı kişilik ve aile özelliklerinin suç davranışına etkisini incelemektir. Bu kapsamda araştırmada cevap aranacak alt amaçlar belirlenmiştir.

Ergenlerin suç davranışlarının sosyodemografik özelliklerine göre incelenmesi amacıyla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Ergenlerin suç davranışı ile yaşları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Ergenlerin suç davranışı cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ergenlerin suç davranışı eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ergenlerin suç davranışı anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ergenlerin suç davranışı baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ergenlerin suç davranışı ebeveynlerle birlikte yaşama durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ergenlerin suç davranışı yaşanılan semte göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Ergenlerin suç davranışlarını yordayan değişkenlerin incelenmesi amacıyla aşağıdaki soruya yanıt aranmıştır:

- Ergenlerin kişilik ve aile özellikleri suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?

Ergenlerin suç davranışlarını yordayan kişilik özelliklerinin incelenmesi amacıyla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Ergenlerin kişilik özellikleri alt boyutu olan bağımlılık/savunucu bağımsızlık suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?

- Ergenlerin kişilik özellikleri alt boyutu olan duygusal duyarlılık suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?
- Ergenlerin kişilik özellikleri alt boyutu olan düşmanlık/saldırganlık suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?
- Ergenlerin kişilik özellikleri alt boyutu olan öz saygı suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?
- Ergenlerin kişilik özellikleri alt boyutu olan öz yeterlilik suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?
- Ergenlerin kişilik özellikleri alt boyutu olan duygusal tutarlılık suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?
- Ergenlerin kişilik özellikleri alt boyutu olan dünya görüşü suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?

Ergenlerin suç davranışlarını yordayan aile özelliklerinin incelenmesi amacıyla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Ergenlerin aile özellikleri alt boyutu olan sıcaklık/şefkat suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?
- Ergenlerin aile özellikleri alt boyutu olan düşmanlık/saldırganlık suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?
- Ergenlerin aile özellikleri alt boyutu olan ilgisizlik/ihmal suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?
- Ergenlerin aile özellikleri alt boyutu olan ayrışmamış red suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?
- Ergenlerin aile özellikleri alt oyutu olan kontrol suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Çocuk ve Suç

Çocukluk, yaşam zincirinin doğal ve değişmez halkalarından biri ve insan yaşamının bir evresi, yetişkinin de kaçınılmaz geçmişidir (26). Çocuk kavramının tarihsel gelişimine bakıldığında son dört yüzyıllık zaman içinde çocukluk bir gelişim evresi olarak kavramsallaşmıştır. Çocuk ve çocukluk kavramlarının kullanılmadığı orta çağ ve öncesinde, doğum ile başlayan bebeklik evresinden sonra yetişkinlik evresinin kabul gördüğü, bebeklikten çıkış olan beş ve yedi yaş sonrasında bireye küçük yetişkin olarak bakıldığı görülmektedir. 1500'lü yıllarda bebeğe karşı duyarlılığın başlaması ile 1600'lü yılların başlarında çocukluk dünyası değişmiş ve çocuk kavramı gelişmeye başlamıştır (16).

Çocuk kavramı, zaman içerisinde gelişen ve değişen dinamik bir kavramdır. Bu nedenle bir çok çalışma alanının ilgi alanına giren çocuk kavramını tanımlamak oldukça zordur. Ulusal ve uluslararası hukuk sistemine göre doğum ile başlayan çocukluk dönemi bireyin reşit olması ile son bulmakta, 0-18 yaşları arasındaki dönem çocukluk olarak kabul edilmekte ve bu yaşlar arasındaki tüm bireyler çocuk olarak tanımlanmaktadır. Çocuk ve haklarına ilişkin en genel uluslararası hukuki düzenleme Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'dir. Sözleşmenin birinci maddesinde *"18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır"* ifade edilmektedir (27). Ulusal hukuk sisteminde de uluslararası hukuk sistemi ile benzer çocuk tanımları bulunmaktadır. Buna göre; Türk Ceza Kanunu (Md 6)'nda çocuk *"Henüz on sekiz yaşını tamamlamamış kişi"* olarak tanımlanmıştır (28). Türk Medeni Kanunu'na göre ise "*Erginlik on sekiz yaşın doldurulması ile başlar*" ifadesine yer verilmiş ve erginlik öncesi dönem çocukluk olarak ele alınmıştır (29). 2005 yılında yürürlüğe giren ve çocuk koruma alanındaki en son düzenleme olan Çocuk Koruma Kanunu'na (ÇKK, Md 3/1-a) göre ise çocuk *"Daha erken yaşta ergin olsa bile on sekiz yaşını doldurmamış kişi"* olarak tanımlanmıştır (30). Gelişim psikolojisine göre ise çocukluk dönemini bilişsel, fiziksel, cinsel, sosyal ve duygusal gelişim dönemi özelliklerine göre farklı gruplandırılmaktadır. Buna göre; 12 yaş öncesini çocukluk dönemi, 12-18 yaş arasını ergenlik, 18 yaş sonrasını genç yetişkinlik dönemi olarak tanımlanmaktadır (16,31). Her iki disiplinin çocuk ve çocukluk tanımlarına

bakıldığında; gelişim psikolojisinde ergenlik olarak alınan dönem hukuk sisteminde çocukluk olarak ele alınmakta; bu dönemdeki bireyler de gelişim psikolojisinde ergen, hukuk sisteminde çocuk olarak tanımlanmaktadır. Ergenlik döneminin çocukluktan ayrılmasının temel nedeni ise bu dönemde hızlı bir şekilde fiziksel, duygusal, sosyal ve bilişsel değişimlerin yaşanmasıdır.

Çocukluk döneminin en önemli evrelerinden biri olan ve gelişim kuramcılarına göre ayrı bir gelişim dönemi olarak da alınan ergenlik; "*adolescence"* kelimesinin karşılığı olup, 12 yaşlarında başlayan ve genç yetişkinliğe kadar devam eden büyüme ve olgunluğa erişme anlamına gelmektedir (16). Dünya Sağlık Örgütü'ne (2018) göre çocukluk ve erişkinlik arasındaki bu dönem 10-19 yaş arasındaki bireyleri kapsamaktadır (32). Ergenlik dönemi, çocukların "*Ben kimim?*" sorusuna yanıt aradıkları, toplumsal hayata uyum sağlamak amacıyla kendilerini araştırdıkları ve değerlendirdikleri bir dönemdir (33). Bu gelişim döneminde yaşanan hızlı değişim yeni uyum sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle diğer gelişim dönemindeki bireylere göre ergenlik dönemindeki gençler riskli davranışlara daha fazla yönelebilmekte ve bu riskli davranışların olumsuz sonuçlarına daha fazla maruz kalabilmektedir. Yapılan araştırmalar yaş ile risk alma davranışı arasında pozitif ilişkinin bulunduğunu, risk alma davranışının ergenlik döneminde iken en üst noktaya çıktığını göstermektedir (34,35). Ergenlik döneminde görülen riskli davranışlardan biri de suç davranışıdır (36) ve suç ile karşı karşıya kalınan en kritik dönem ergenlik dönemidir (37).

Suç yasal anlamda kanunun cezalandırdığı davranış, siyasal anlamda istenmeyen davranışları yasa dışı davranış olarak etiketleyerek kanunlarla yerleştirilen bir ölçütün sonucu; sosyolojik anlamda toplumsal sistemin korunması için baskılanması gereken antisosyal davranış; psikolojik anlamda da sosyal uyumun kötü şekli olarak tanımlanmaktadır (11).

Literatüre bakıldığında suç, sapma, problem davranış/riskli davranış gibi bir çok kavramın kullanıldığı görülmekle birlikte kavramların bazen bir birlerinin yerine kullanıldığı da görülmektedir. Bu nedenle öncelikli olarak bu çalışmada incelenen suç kavramını ele almak için diğer kavramlar arasındaki farklılıkların belirlenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda suç, sosyal yapıyı negatif yönde etkileyen kural dışı davranışlardır (38) ve suç davranışının yaptırımı yasalarda yazılı

olarak belirtilmektedir (11). Bu nedenle toplumun yazılı kuralları olan yasalar kapsamında bulunan suç davranışı göreli olarak değişmemektedir. Sapma davranış ise toplumsal yapının gelenek, görenek, örf ve adetlerine uymayan davranış (11) olarak tanımlandığından sapma davranışının zamana veya ortama göre göreli olarak değişebileceği görülmektedir. Toplumun yazılı olmayan kurallarına uygun olmayan tarzda davranışlar (farklı giyim tarzı, cinsel tercih gibi) sapma davranış olarak kabul görülebilirken, bir suç davranışı olarak kabul edilmemektedir. Problem davranış ise bireyin gelişimini olumsuz etkileyen, fiziksel sağlığını bozan, sosyal uyumsuzluk yaşamasına neden olan davranışlar (36) olarak tanımlamıştır. Madde kullanımı, riskli cinsel ilişki, evden kaçma, okul terki, küçük yaşta riskli araç kullanımı, antisosyal davranışlar problem davranışlar olarak belirtilebilir. Görüldüğü üzere suç olan davranışlar problem davranış olarak kabul edilirken, her problem davranış suç olarak kabul edilmemektedir. Birbirlerinden farklı kavramlar olmasına rağmen problem davranışlar ile suç davranışı arasında önemli bir ilişki vardır. Moffit (1993) özellikle erken dönemde başlayan problem davranışların ileriki süreçte suç davranışı riskini arttırdığını, bu durumun 17 yaşında en üst noktaya çıktığını belirtmektedir (39). Bu çalışmada suç davranışı, suç olarak kabul edilen ve kişiyi yasalar ile karşı karşıya getiren davranışlar (40) olarak tanımlanmaktadır.

Sonuç olarak suç kavramına bakıldığında iki sorun dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki yaş diğeri suç olarak kabul edilen davranışın ne olacağıdır (41). Suç kavramında dikkat edilen etkenlerden birinin yaş olmasının nedeni; oldukça negatif bir kavram olan suçun çocuk kavramıyla yan yana gelmesiyle daha fazla olumsuz bir anlam kazanmasıdır (3). Gelişim psikolojisine göre çocukluktaki suç davranışı ve suça eğilim problemli bir geçiş evresine denk gelmesi nedeniyle gelecek yaşantıyı daha fazla etkilemektedir (42). Çocuk suçluluğu yetişkin suç kariyerinin en önemli belirleyicisidir. Bu nedenle çocukluk döneminde suç davranışı gelişen bireylerin yetişkinlikte de suça sürüklenme riskleri yüksektir (43).

Bir çocuğun suça sürüklenmesi bir yetişkinin suç davranışı sergilemesinden çok daha farklı nedenleri bulunabilmektedir. Bu nedenlerin engellenebilmesi için ise farklı kurumların ve mesleklerin iş birliğiyle daha uzun vadeli çalışması gerekmektedir (44). Bu nedenlerle çocuk suçluluğu diğer suç gruplarından daha fazla öneme sahip olmakla birlikte yıllardır psikoloji, sosyoloji, kriminoloji ve sosyal

hizmetler gibi bir çok farklı disiplinin birlikte çalıştığı bir sorun alanı haline gelmiştir.

2.1.1. Çocuk Suçluluğu

Amerika ve Avrupa'da 18. ve 19. yy'dan sonra ilgi görmeye başlayan çocuk suçluluğu kavramı 1899 yıllında Chicago'daki ilk genç suçluluğu yasası ile gelişmiştir (45). Batı yazınında "*juvenile delinquency*" olarak belirtilen ve tam karşılığı "*reşit olmayanın suçluluğu*" olan (46) kavram ülkemizde "*çocuk suçluluğu*" olarak tanımlanmaktadır. Çocuk suçluluğu kavramı çocukluk ile birlikte ergenlik döneminin de büyük bir bölümünü içermektedir (46).

Çocuk suçluluğu, çocuğun bulunduğu ülkenin uyguladığı ceza kanununun ihlali halinde söz konusu olmaktadır. Suça sürüklenen çocuk ise ülkelerin ceza konunu ihlal eden ve ülkerin belirlediği yasal yaş sınırında olan çocuklardır (47). Yasal yaş sınırına ilişkin olarak ülkelerin ulusal kanunlarında geniş bir yelpaze bulunmaktadır. Ceza sorumluluğu veya ehliyeti yaşı olarak da tanımlanan yasal yaş sınırları İngiltere'de 10, Fransa'da 13, İspanya ve Almanya'da 14 yaştır (48). Ceza ehliyeti yaş sınırı olarak da adlandırılan en düşük yasal yaş sınırı Lübnan, Pakistan, Sudan, Suriye gibi ülkelerde 7 olarak düzenlenmiştir (46). Türkiye'de Çocuk Koruma Kanunu'nun 3/1-a maddesine göre; "*Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbiri uygulanan çocuk*" suça sürüklenen çocuk olarak tanımlanmaktadır. Türkiye'de ise yasal yaş sınırına ilişkin yasal düzenlemelere bakıldığında 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK, 31/1-2. madde) ile düzenlenen yaş sınırı 12-18 arasında bulunmaktadır. Bu nedenle suça sürüklendiği tarihinde 12-18 yaşları arasında bulunan ve suç iddiasıyla çocuk adalet sisteminde bulunan çocuklar suça sürüklenen çocuk olarak kabul edilmektedir. TCK'nun 33/3. maddesinde ayrıca sağır ve dilsiz olan çocukların ceza sorumluluk yaşına dair özel düzenleme yapılarak yaş sınırı 15-21 olarak düzenlenmiştir. Genel anlamıyla dünyada yasal yaş sınırları 7 ile 21 yaşları arasında değişmektedir (46).

Çocuk suçluluğunu ele alan disiplinler bu sorunun farklı boyutlarına odaklandığından sorunu ele alma biçimlerinde farklılaşmalar gözlenmektedir.

Sosyolojik bakış açısına göre suçun sınırlı bir çerçevede ele alınamayacağı, sosyal norm ve değerlerle birlikte ele alınması gerektiği belirtilerek çocuk suçluluğu çocuğun yaşadığı toplumun değer ve kurallarına ters düşmesi olarak tanımlanmaktadır. Psikolojik açısı ise erken çocukluk döneminin ve çocukların kişilik oluşumunu etkileyen süreçlerin önemi vurgulanarak çocuğun bireysel nedenlerle veya yetersizliklerle yasalara uymayan davranışlar sergilemesi olarak tanımlanmaktadır (4). Çocuk suçluluğuna yönelik bu farklı bakış açılarının temel nedeni suç davranışında birden çok nedensel faktörün bulunabileceğinin yanı sıra farklı disiplinlerin ilgi odağı olan suç ve suç davranışını açıklayan, zaman içinde gelişen ve değişen kuramsal bakış açılarının bulunmasıdır. Bu nedenle suç davranışının nedenlerini anlayabilmek için öncelikli olarak suç kuramlarına bakılması önemlidir.

2.1.2. Çocuk Suçluluğuna Kuramsal Bakış

Suç davranışının neden ortaya çıktığı sorusu suçun tarihi kadar eskidir. Bu nedenle suç olgusu ve suçun nedenleri bir çok disiplin tarafından merak konusu olmuş ve farklı meslekler tarafından suç davranışını açıklayan çok farklı kuramlar geliştirilmiştir. Bu kuramlardan en temel olanları; ilk olarak ortaya çıkan biyolojik kuram, insan psikolojisinin önemini vurgulayan psikolojik kuram ve çevrenin de bu kapsamda önemli olduğunu belirten sosyolojik kuramdır (8, 49, 10, 11, 12, 45, 42). Kızmaz (2005)'a göre birden çok suç kuramının bulunmasının temel nedeni suç olgusunun karmaşıklığı ve çok farklı suçlu profillerinin bulunmasıdır. Araştırma kapsamında çocuk suçluluğu odak alındığı için suçluluğa ilişkin tüm kuramlar ele alınmamış, ele alınan kuramlar daha çok çocuk suçluluğu ile bağlantılı olanlar ile sınırlandırılmıştır.

2.1.2.1. Biyolojik Kuramlar

Suçlu davranışı açıklamaya çalışan ilk kuramsal bakış biyolojik kuramlardır. Bireyin fiziksel ve biyolojik yapısı ile suçu bağdaştıran biyolojik kurama göre; bazı fiziksel özellikler suçlu tipine uymaktadır ayrıca bireyin karakteri ve davranışları bireyin dış görünüşü ve vücut yapısı ile ilişkilidir (45). Kriminolojinin en önde gelen

kuramcılarından biri olan Lombroso'ya göre suçlu bireyler doğuştan gelmektedir ve suç kalıtımsal yolla meydana gelmektedir (50).

Dynes ve arkadaşları (1964) biyolojik kuramları; yapısal bozukluğu ve vücut yapısını temel alan görüşler olarak iki grupta ele almaktadır. Yapısal bozukluğu temel alan Lombroso suçluların suçlu doğduğunu ve suça iten fiziksel sorunların kalıtımdan kaynaklandığını belirtmektedir (11). Shoemaker (2010) da biyolojik kurama göre kalıtım ve suç ilişkisinde bazı davranışların ebeveynden çocuğa biyolojik olarak aktarılabildiğini, dolayısı ile suç davranışını da genetik olarak aktarılabilir olabileceğini belirtmektedir. Üç kuşak odak alınarak suç davranışında kuşaklar arası aktarımın incelediği araştırmada aile, sosyoekonomik ve bireysel risk faktörleri kontrol edildiğinde suç davranışının babadan erkek çocuğuna kuşaklar arası aktarıldığı bulgusuna ulaşılmıştır (51).

Vücut yapısını temel alan görüşleri ile Sheldon'a göre üç tip vücut tipi bulunmaktadır. Bunlar; endomorfik, mezomorfik, ektomorfik vücut tipleri (12) ayrıca daha sonradan Glueck'ler tarafından eklenen dengeli tiptir (11, 52). Sheldon'un yetişkin bireylerle yapmış olduğu çalışmalarda mezomorfik beden yapısına sahip kişilerin otokontrolünün daha düşük olması nedeniyle bu bireylerin suç davranışına daha fazla yatkın olduğu belirlenmiştir (12). Suça sürüklenen çocuklar ile ilgili benzer bir çalışma da Glueck'ler tarafından yapılmış olup adaleli, sert ve güçlü olan çocukların kısacası mezomorfik tip vücut yapısındaki çocukların daha fazla suça sürüklendiği sonucuna ulaşılmıştır (11, 52).

Biyolojik kurama göre öğrenme bozuklukları da suç davranışlarını açıklayan bir diğer önemli faktördür. En önemli öğrenme bozuklukları ise disleksi, afazi (konuşma ve konuşulanları anlama yeteneği kaybı) ve hiperkinezidir (aşırı devinim). Suç ile öğrenme bozuklukları arasında iki önemli teorik bağ bulunmaktadır. Bunlar öğrenme bozukluğunun suçluluğun organik nedeni ve ön koşulu olması, diğeri ise bilişsel öğrenme sürecinin öğrenme bozukluklarından etkilenmesidir (45). Biyolojik kurama göre kromozom anomalileri de suç davranışına neden olan önemli bir etkendir. Patricia Jacobs ve arkadaşlarının öncülük ettiği suç ve genetik yapıya ilişkin çalışmalarda hükümlü bireylerin XYY kromozomuna sahip olduğu, bu durumunda bireyin daha saldırgan ve antisosyal eğilim göstermesinde etkili olduğu ileri sürülmüştür (11). Eke (2004), biyolojik ve genetik yapının ergeni suçlu

davranışa yönelmeye yatkın hale getirebileceğine, ergende olan kromozom anomalilerinin onları antisosyal davranışa yatkınlaştırabileceğine inanmaktadır (53).

Suç davranışını biyolojik temelli açıklayan kuramcılar kalıtım, vücut tipi, öğrenme bozukluğu ve kromozom anomalileri ile suç davranışını açıklamaya çalışmış olmalarına karşın çevrenin etkisini de gözardı etmemişlerdir. Suç davranışını açıklarken Sheldon çevrenin de önemli olduğunu (12), Glueck'ler çok faktörlü yaklaşıma ihtiyaç duyulduğunu (11), Eke (2004) çocuk suçluluğunun nedenlerinin biyolojik, çevresel ve sosyal faktörler arasındaki etkileşime bağlı olduğunu (53) vurgulamıştır.

2.1.2.2. Psikolojik Kuramlar

Psikolojik kurama göre suç davranışı bireyin özellikleri ve gelişimi ile açıklanmaktadır. Buna göre çocuklukta görülen psikolojik bozukluklar çocuklardaki suç davranışı ile yakından ilişkilidir (45). Kişilik bozuklukları suç davranışının gelişiminde önemli olmakla birlikte duygusal bozukluğu olan bireyler ihtiyaçlarını karşılamak için suç davranışı sergileyebilmektedir. Bu nedenle suç davranışının engellenebilmesi için kişilik bozukluklarının tedavi edilmesi ve kontrolünün sağlanması gerekmektedir (9). 101 suça sürüklenen çocuğun katılımıyla gerçekleştirilen bir araştırmada çocukların klinik özellikleri değerlendirilmiş ve çocukların % 44'ünde psikopatoloji belirlenmiştir (54). Psikopatolojisi olan çocuklarda en çok görülen ruhsal rahatsızlıklar ise dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu ile davranış bozukluğudur. Ayrıca araştırma bulgularına göre; çocuklarda suç tekrarında psikopatolojinin anlamlı bir etkisinin olduğu sonucuna da ulaşılmıştır. Benzer bir başka çalışmada çocukların çocukluk çağı davranış sorunları ve hiperaktivitenin suç davranışı ile pozitif ilişkisinin bulunduğu belirlenmiştir (55).

Psikolojik teorilerde bireyin özelliklerini odak alan ve suç davranışını açıklayan en önemli kuramlar psikanalitik, öğrenme, bilişsel ve sosyal gelişim kuramlarıdır (56). Psikianalitik kuramın kurucusu Freud'a göre insan kişiliğini oluşturan id, ego ve süperegonun dengesiz gelişimi ve kontrolsüzlüğü bireyin davranış sorunları geliştirmesine neden olmaktadır. Örneğin superegonun idi her zaman baskılaması veya idin denetim altına alınamaması ile oluşan bu bozukluklar

haz alma veya cezadan kaçma nedeniyle bireyin suça sürüklenmesine neden olabilmektedir (10, 11, 12).

Eysenck'e göre ise çocuğun ödüllendirilmesi ve cezalandırılması suç davranışının gelişiminde önemli bir unsurdur. Çocuğun geçmiş yaşantısında suç davranışlarına ilişkin cezalandırılması veya engellenmesi çocuğun bilişinde "O davranışın yanlış olduğu" sonucunu doğurarak suç davranışını engelleyebilecektir (9). Bu nedenle çocuğun gelişiminde çocuğun eğitiminde kullanılan ödül ve cezalar oldukça önemlidir. Ödül ve cezanın davranışın pekiştirilmesindeki öneminin yanı sıra model almayı da ele alan sosyal öğrenme kuramına göre; çocuk gelişimsel sürecinde çevresindeki bireyleri izler, taklit eder ve davranış geliştirir. Çocuğun etkileşim halinde olduğu sistemlerde suç davranışının sergilenmesi durumunda çocuk suç davranışını model alır ve taklit eder. Çocuğun bu davranışı çevresindeki bireyler tarafından cezalandırılmaması hatta ödüllendirilmesi durumunda çocukta suç davranışı gelişir. Bu nedenle çocuğun gelişiminde sağlıklı modeller çok önemlidir. Çocuğun etkileşim halinde olduğu aile bireyleri ve yakın çevresinde suçlu davranışın sergilenmesi çocuğun suça sürüklenme riskini arttırmaktadır (8, 3,57,58,59,60). Ebeveyn mahkumiyeti ile çocuklardaki suç davranışı arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada, suç davranışını etkileyen diğer bireysel ve ailesel değişkenler kontrol edildiğinde bile, ebeveyn mahkumiyetinin ergenlerin suç davranışının önemli bir yordayıcısı olduğunu belirtmiştir (61). Ebeveyn mahkumiyeti nedeniyle çocuğun damgalandığını, gelir kaybı yaşadığını, bakım kalitesinin düştüğünü belirten Murray ve Farrington (2005) ebeveyn davranışlarının modellenmesi ile birlikte çocuğun daha fazla suça sürüklenebileceğini belirtmektedir.

Bilişsel kurama göre bireyin kendilik algısı ve bu doğrultuda geliştirdiği benlik şemaları suç davranışının oluşmasında önemlidir. Bebeklik döneminden itibaren şekillenmeye başlayan benlik şemaları ile birey davranışlarını yönlendirir. Bireyin şemasında saldırgan veya düşmanlık varsa bireyin şiddet içerikli davranışlara daha fazla yönelmesi söz konusu olabilmektedir (62). Bilişsel gelişim teorilerine göre suç davranışı Piaget'in ve Kohlberg'in ahlak gelişimi ile açıklanabilmektedir. Piaget'e göre ahlaki gerçekçilikten özerk ahlak seviyesine geçiş ile kurallara saygı gelişir. Ahlaki gerçekçilik döneminde çocuk davranışı neden yaptığının farkındalığında olmadan ve cezalandırılmamak için yetişkinlerin kurallarına itaat

eder. Özerk ahlak döneminde ise çocuk itaat ettiği yetişkin kurallarını içselleştirir ve toplumda var olabilmek için toplumsal kurallarını vicdanına göre belirlemeye başlar (63). Böylece çocuk toplumsal kurallara uymayan suç davranışlardan kaçınmaya çalışır. Ancak içselleştirmenin ve farkındalığın kazanılmaması ileriki dönemlerde çocuğun suça sürüklenmesine neden olabilir. Kohlberg'e göre; birey üç ahlaki gelişim döneminden geçmektedir. Gelenek öncesi dönemde çocuk ceza ile desteklenmiş kuralları çiğnemekten kaçınır ve itaat etme davranışı sergiler; geleneksel düzeyde ise çocuk hem kendisi hem de başkaları için "iyi olma" adına otoriteyi tanır ve kurallara uyma davranışı geliştirir; üçüncü olarak ise gelenek sonrası düzeyde birey toplumsal kuralları içselleştirir ve kurallara inancı nedeniyle evrensel adalet ilkesi kurallarına uygun davranır (16). Bu gelişim dönemlerinde içselleştirme ve inanç gelişmediği takdirde suça sürüklenme söz konusu olabilmektedir. Gelişim evrelerine göre suç davranışı genellikle gelenek öncesi dönemde ahlaki gelişim gösteren bireyler tarafından sergilenmektedir. Freundlich ve Kohlber'in (1971) yaptığı araştırma sonuçları suç davranışı sergileyen ergenlerin % 83'ünün, suç işlemeyen ergenlerin ise % 27'sinin gelenek öncesi ahlaki gelişim düzeyinde bulunduğunu göstermektedir (16). Palmer ve Hollin'in (2001) ergenlerde suç davranışlarını incelediği araştırma sonucu da suç davranışı ile sosyoahlaki özellikler arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler bulunduğunu desteklemektedir.

Bireyin zihinsel gelişimi ile suç davranışı arasındaki ilişki psikolojik kuramların ilgi odağı olmuştur. Düşük zeka düzeyi de suç davranışını direk etkileyen bir unsurdur. Düşük zeka düzeyine sahip kişiler duygularını ve isteklerini daha az kontrol edebilmekte (45), daha fazla bilişsel ve davranışsal dürtüsellik göstermekte (64) ve bunun sonucunda daha çok suça karışmaktadır. Bir çok kriminolog suça sürüklenen çocukların normalin altında IQ seviyesine sahip olduğuna, düşük zekanın da kalıtımsal yolla geçtiğine, zeki insanların daha az suç işlediklerine inanmaktadırlar (11). Buna karşın yüksek IQ seviyesinin suç davranışı için koruyucu bir faktör olabileceğini belirten görüşlerin aksini ifade eden çalışmalar da bulunmaktadır. Farklı suç türleri nedeniyle hüküm giymiş 1.354 ergenin katılımıyla gerçekleştirilen boylamsal bir araştırmaya göre yüksek zekaya sahip ergenler daha ciddi ve tekrar eden suç davranışlarına yönelebilmektedir (65).

Bireyin kişiliğini odak alarak suç davranışını açıklamaya çalışan psikolojik kuram biyolojik ve sosyolojik kuramların suça bakış açısını da reddetmemektedir ancak diğer kuramlardan farklı olarak bireyin yapısında yerleşmiş olan etkilere odaklanmaktadır (9).

2.1.2.3. Sosyolojik Kuramlar

İlk sosyal kriminolog olan Quetelet 1836'da *" Toplum suçu hazırlar, suçlu ise ancak bir araçtır."* diyerek (12) suçun doğasını toplumsal düzeyde değerlendirmiştir. Böylece 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyıl başlarında sosyolojik bakış açısı gelişmeye başlamış ve suç davranışının öğrenilebilir olması nedeniyle sosyal çevre tarafından da davranışın şekillendirilebileceği görüşü oluşmuştur (11).

Siegel (1989) sosyolojik teorileri iki grupta toplamaktadır. Sosyal yapı ve sosyal süreç teorileri olan bu gruplamada fonksiyonalist, alt kültür, gerilim teorileri sosyal yapı teorileri başlığında; sosyal öğrenme, kontrol ve etiketleme teorileri ise sosyal süreç teorileri başlığında ele alınmıştır (11). Bu kapsamda belirtilen sosyolojik kuramlardan çocuk suçluluğunu açıklayan sosyal kontrol, yapısal fonksiyonalist, gerilim, alt kültür, ayırıcı fırsatlar ve etiketleme teorileri çocuk suçluluğunu açıklayan kuramlar olması nedeniyle araştırma kapsamında ele alınmıştır.

Sosyalleşme ve uyum gibi temel kavramları odak alan sosyal kontrol kuramının öncüleri Emile Durkheim, Albert J. Reiss, F. Ivan Nye, Jackson Toby, Walter C. Reckless, Gottfredson ve Hirschi'dir. Kurama göre; toplumsal değer ve kurallara bağlığının bulunması suç davranışı için engelleyici bir unsurdur (22, 67, 66). Nye tarafından kurama ilişkin 1958 yılında ilk yapılan çalışmalara göre çocukta sosyalizasyon sürecinde doğru ve yanlış kavramları gelişirken hem kişisel kontrol gelişir hem de bakım verenleri tarafından sosyal kontrol bulunur. Öğrenme süreçlerinde eksikliklerin bulunmasının yanı sıra kişisel ve sosyal kontrol süreçlerindeki eksiklikler de çocuğun suça sürüklenmesine neden olabilir (11). Hirshi ve Gottfredson (1983) ise her iki kontrolün önemli olduğunu vurgulamış ancak suçun oluşumunu engelleyici herhangi bir başka faktör olmasa dahi kişisel kontrol sayesinde suç davranışının engellenebileceğini belirtmiştir. Loeber, Wei, Hamish ve Loeber (2002) kişisel kontrol ile suç davranışı arasındaki ilişkiyi incelediği araştırma

sonuçlarında da düşük kişisel kontrolü olan ergenlerin suç davranışına daha fazla yöneldiği sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların kişisel kontrolünde ebeveynler de önemlidir. Çünkü kişisel kontrolün ebeveynlerden çocuğa aktarımı söz konusu olabilmektedir. 101 suça sürüklenen çocuk ve ebeveynlerinin katılımı ile gerçekleştirdiği araştırmada ebeveynin düşük kişisel kontrolü ile çocuk suçluluğu arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Düşük ebeveyn kontrolünün çocuklardaki suç davranışını arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır (68).

Sosyal kontrol teorisinin en çok bilinen kuramcısı Hirschi'dir. Hirschi'nin kuramı sosyal kontrol kuramlarından en çok bilenenidir. Durkheim'in teorisinden etkilenen Hirschi'ye (1969) göre; ancak etkili sosyal kontrol ile suç davranışı engellenebilir (9, 22, 50). Sosyal kontrol teorisine göre sosyal bağ ve bağlanma suçluluğa karşı güçlü bir önlemdir(45). Hirschi'ye (1969) göre bu sosyal bağlar bağlılık, kendini adama, katılım ve inançtır. Çocuklar için önemli olan kişilerle kurulan (ebeveyn, öğretmen,akranlar, okul gibi) bağlar önemlidir. Özellikle ebeveyn ile kurulan bağ çok önemlidir. Çünkü çocuklar gelişimlerinde ebeveynlerin sosyal kabul gören davranışlarını rol alır (69). Bu nedenle ebeveyn etkililiği çocukta kişisel kontrol becerisinin gelişmesinde de önemli bir değişkendir (70). Hirshi'ye (1969) göre çocuğun eğitim ve çalışma hayatına ilişkin hedefleri ve bu hedeflere ulaşma güdüsü kendini adama bağı açısından önemlidir. Geleceğe yönelik hedefleri olan çocukların suça sürüklenme riskleri geleceğe yönelik hedeflerini belirlememiş olan gençlerden suça sürüklenme riskleri daha düşüktür. Geleceğe yönelik hedefleri ulaşmada çocukların eylemlere katılımı da önemlidir. Çocuğun hedeflerine ulaşmak için sergilediği eylemler (ders çalışmak gibi) hem sosyal ilişkilerini düzenlemede hem de suç davranışının engellenmesinde önemlidir. Sosyal kontrol teorisinin odağını oluşturan inanç ise çocuğun toplumsal değerlere inanması ve kabul etmesidir. Etkili inançların bulunmaması sonucunda çocuk suç unsurları ile daha fazla karşı karşıya kalmaktadır (69).

Suç davranışının temelinde bireyin değil grup ve organizasyonun bulunduğunu ileri süren yapısal fonksiyonalist kuramının öncüsü Durkheim'a göre; toplumlar iç ve dış dinamiklerine göre sürekli olarak değişmekte ve bu süreçte toplumsal değerlerde farklılaşmalar yaşanmaktadır. Bir davranışın suç olup

olmadığının değerlendirilmesi var olan bu değerlere göre yapılacağı için suç fonksiyonel bir yapıdadır (44).

Gerilim teorisini geliştiren Merton'a (1968) göre sosyal yapının bazı bireylerde uyuma bazı bireylerde ise uyumsuzluğa neden olmaktadır. Özellikle sosyokütürel ve ekonomik faktörlerle suç davranışını açıklayan Merton, ekonomik açıdan dezavantajlı guruptaki bireylerin iyi bir eğitim ve işe sahip olma imkanlarının düşük olduğunu, alt sınıftakilerin sosyal yapı içerisinde üst sınıfa yükselebilmek için normlara uymayan davranışlara yönelebileceklerini savunmaktadır (66). Bu nedenle alt sınıfa ait çocuklar yeterli imkanları olmaması ve toplumsal engellemeler nedeniyle orta ve üst sınıflara geçiş yapmak için suça itilmektedir (71).

Düşük sosyoekonomik ve kültürü odak alan Alt Kültür Kuramı'nın öncüleri Cloward ve Ohlin, Cohen, Miller ve Wolfgang'dır. Kurama göre ekonomik olarak alt sınıftaki bireyler özellikle okullarda daha fazla yoksullaştırılmaktadır. Genellikle orta ve üst sınıfa göre şekillendirilmiş okul yapısı içinde alt sınıfa ait çocuğun düşük akademik performans sergilemesiyle kendine güven duygusu zedelenmekte ve reddedilme duyguları artmaktadır. Bunun sonucu olarak okul terki yaşayan çocuk benzer süreci yaşayan akranlarına yönelerek çeteleşme yaşamaktadır. Orta ve üst sınıftaki diğer çocukların değer sistemleri ile sürekli çatışma yaşayan çocuk çete örüntüsü ile birlikte suça sürüklenmektedir (45).

Ayırıcı Fırsatlar Kuramı'nın öncüleri Cloward ve Ohlin'dir ve kurama göre suç statü atlamanın engellenmesiyle gerçekleşmektedir (71). Bu iki düşünür kuramını alt kültür teorisine dayandırarak, alt sınıftakilerin daha az ve kısıtlı imkanlarının bulunduğunu ve bu nedenle suç davranışının geleneksel fırsatlarda yaşanan eşitsizlik nedeniyle oluştuğunu vurgulamaktadır (44). Geleneksel fırsatlardaki eşitsizlik kadar yasal olmayan fırsatlarda da eşitsizlik suç davranışında önemlidir. Yasal fırsatların engellenmesi halinde suçlu alt kültürü, çatışma alt kültürü ve geri çekilme alt kültürü oluşabilmektedir. Alt sınıfta yetişen çocuk kendini başarısız görür, başarı kazanmak için de farklı yollar arar ve kısıtlılıklar nedeniyle de suça sürüklenir (10). Böylece çocuk suçlu alt kültürün bir parçası olur. Çatışma alt kültüründe ise ne yasal ne de yasal olmayan fırsatların mümkün olmadığı koşullarda oluşan çeteler bulunur. Bu çeteler şiddet davranışları ile prestij kazanmayı amaçlayan bireylerden oluşur. Diğer iki alt kültürde de başarısız olan gençler kaçma davranışı sergilerler ve uyuşturucu

madde kullanımına yönelir. Böylece genç geri çekilme alt kültürüne ait madde kullanan çetelere yönelir (11).

Toplum tarafından damgalanmanın ve bu damgalanmanın içselleştirilmesinin suç davranışın neden olduğunu belirten görüş Etiketleme Kuramı'nın temelini oluşturmaktadır. Tannenbaum tarafından geliştirilen etiketleme/damgalama kuramına göre; davranışı başkaları tarafından etiketlenen bireyde toplumdan dışlanma duygusunun oluştuğu, istenmeyen davranışın pekiştirilmesi ile bireyin suçlu bireylere yöneldiği belirtilmektedir (11). Kurama göre çocuk ilk suç davranışını sergiledikten sonra resmi olmayan toplumsal yaptırım ile karşılaşır, çocuk suç davranışına devam ettiğinde daha kuvvetli ama resmi olmayan yaptırım devam eder. Çocukta bu yaptırımlara ve uygulayanlara karşı kin ve düşmanlık oluşur ve çocukta suç davranışı devam eder. Böylece çocuk resmi yaptırımlarla karşı karşıya kalarak içinde bulunduğu sistemde suçlu çocuk olarak etiketlenir. Çocuğun bu etiketlenmeye karşı tepki geliştirmesiyle de suç davranışı pekişir. Çocuğun kendisine biçilen bu sosyal statüye uyum göstermeye başlamasıyla suçlu kimliğini benimser ve suç davranışları tekrar eder (10).

Sonuç olarak suç kuramlarına bakıldığında suç davranışının farklı bakış açıları ile ele alındığı görülmektedir. Bu nedenle hiç bir kuram tek başına suç olgusunu tam anlamıyla açıklayamamaktadır. Bunun sonucu olarak da suç davranışını tek bir faktöre bağlayan kuramların yanında suç davranışını açıklayan biososyal, psikososyal, biopsikososyal gibi karma kuramlar da geliştirilmiştir. Güllü (2014) suçun anlaşılması ve önlenmesi için tek bir kuramsal bakış açısının merkezde bulunmasındansa farklı disiplinlerin bakış açısını kapsayan multi-disipliner ve inter-disipliner yaklaşımların benimsenmesinin daha önemli olduğunu belirtmektedir. Bu çalışma kapsamında da ergenlerin suç davranışı kişilik ile aile özellikleri değişkenleri ile incelenmiştir. Dolayısıyla ergenlerin suç davranışını incelerken hem psikolojik hem de sosyolojik kuramların ışığında ergenlerin suç davranışı psikososyal bakış açısıyla ele alınmıştır.

2.1.3. Çocuk Suçluluğunun Nedenleri

Suça yönelen çocukların, suça yönelme nedenlerini tartışmak, konuyu çok boyutlu ele almayı gerektirmektedir. Bu nedenle çocukların suç davranışını anlayabilmek için bireysel, çevresel, toplumsal etkenlerin ve bu etkenlerin birbirleriyle etkileşiminin ele alınması gereklidir. Çocukların suça sürüklenme nedenlerini ve risk faktörlerinin incelenmesi ve değerlendirilmesi, çocuk suçluluğuna yönelik önleyici müdahalelerin geliştirilmesi için oldukça önemlidir.

Literatüre bakıldığında çocuk suçluluğunun nedenlerine yönelik farklı açıklamalar bulunmaktadır. Bireysel ve çevresel (15); mikro, mezzo ve makro (72); çocuğa özgü, ailesel ve çevresel (73); bireysel, ailesel, akran ve çeteleşme, mahalli ve durumsal faktörler (74); biyolojik, psikolojik, sosyal (75); bireysel, ailesel, akran, okul ve toplumsal (76) gibi gruplamalar ile açıklayan görüşler bunlardan sadece bir kaçını oluşturmaktadır. Ancak tüm bu yaklaşımların ortak noktası çocuğun hem bir birey hem de çevresi içinde bir birey olarak ele alınarak ekolojik bir perspektifte çocuğa ve suç davranışına yönelik değerlendirmelerin yapılmasıdır. Araştırma kapsamında ergenlerin aile ve kişilik özelliklerinin suç davranışı ile ilişkisi incelendiği için araştırma kapsamında sadece çocuğa yönelik mikro ve mezzo düzeydeki bireysel ve ailesel nedenlere değinilmiştir. Ancak ele alınan bu nedenlerin yanı sıra mezzo düzeydeki akranlar, sosyal çevre ve okul; makro düzeyde olan sosyal ve ekonomik politikalar, sosyal refah sistemi, medya, kentleşme, küreselleşme, göç gibi etkenlerin de suç davranışına etkisi göz ardı edilemeyeceği unutulmamalıdır.

2.1.3.1. Çocuk Suçluluğunun Bireysel Nedenleri

Bireysel nedenler çocuğa özgü nedenler olmakla birlikte suç davranışının oluşumunda hem doğrudan hem de dolaylı etkisi bulunmaktadır. Bireysel nedenler çocuğu odak alan demografik ve psikolojik faktörlerdir. Literatürde suça neden olan demografik faktörlere bakıldığında cinsiyet, yaş, etnik köken, çalışma ve okul durumu, madde kullanımı, zeka gibi faktörlerin (77) daha fazla ön plana çıktığı görülmektedir.

Hirshi ve Gottfredson'a (1983) göre yaş ile suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre; suç davranışı genç ve orta yaşlarda en üst seviyeye

çıkmakta, orta yaş sonrasında da bireyin fiziksel yetersizlikler yaşamaya başlaması ile gerilemeye başlamaktadır. Sweeden, Piquero ve Steinber'in (2013) gençlik döneminde başlayan suç davranışını orta yaşlara kadar değişimini incelediği araştırma sonuçları da bu durumu desteklemektedir. Yapılan çalışmada ergenlik döneminden sonra suç davranışının bireylerde % 69 azaldığı belirlenmiştir. Çocuk suçluluğu alanında yapılan araştırmalara bakıldığında ise suç oranının en yüksek olduğu yaş grubunun 17 yaşında en üst noktaya ulaştığı (22, 79, 35, 80, 58, 78, 81, 60), 17 yaş sonrasında ise her yaş diliminde suç davranışının % 5 azaldığı (78) görülmüştür.

Çocukların suça sürüklenmesindeki bireysel nedenlerden bir diğeri de cinsiyet faktörüdür. Çocuk suçluluğu alanına dair resmi veriler erkeklerin kadınlara oranla daha fazla suça karıştığını göstermektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TUİK) 2016 verilerine göre güvenlik birimine getirilen çocukların 91 699'unun erkek, 16 976'sının ise kadın suça sürüklenen çocuk olduğu görülmüştür (82). Bu durum çocuk suçluluğunda da cinsiyet açısından önemli bir farklılığın olduğunu göstermektedir. Yapılan araştırma sonuçları da çocuk suçluluğunda erkeklerin daha fazla suça sürüklendiğini göstermektedir (22,79,83,84,85,86,87). Bu bulgu toplumsalllaşma sürecinde kızlara ve erkeklere yüklenen rollerin farklılığı ve ebeveynin kontrolü ile açıklanmaktadır. Ancak bu görüşün tersi olan açıklamalar da bulunmaktadır. Siyez (2006) erkek ve kadın ergenlerin risk alma eğiliminin ve davranışlarının değişmediğini, Okorodudu (2010) cinsiyetin ergenlerdeki suç davranışında anlamlı bir farklılık oluşturmadığını belirtmektedir.

Etnik köken ile çocuk suçluluğu ilişkisinin daha çok Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi çok uluslu milletlerin yaşadığı ülkelerde araştırıldığı görülmekle birlikte Türkiye'de etnik köken ile suç davranışı ilişkisinin araştırılmadığı görülmüştür. ABD ulusal raporlarına göre siyahi etnik kökendeki bireyler daha fazla suça sürüklenmektedir (6).

Psikolojik faktörlü bireysel nedenlere bakıldığında kişilik, psikiyatrik bozukluklarla birlikte zihinsel gelişime dayalı yetersizliklerin suç davranışına neden olduğu belirtilmektedir. Suç davranışının önemli belirleyicilerinden biri psikiyatrik bozukluklardır (45). Suça sürüklenen çocuklar ile yapmış olan araştırma sonuçları da çocukların % 75'nin bir veya birden fazla psikiyatrik bozukluğunun bulunduğu

göstermektedir (88). Bu durum psikiyatrik bozukluklar ile suç ilişkisini desteklemektedir. Bir diğer araştırma sonucu da davranım bozukluğu, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunun suça sürüklenen çocuklarda en çok görülen psikiyatrik bozukluklar olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra maddenin kötüye kullanımı, post travmatik stres bozukluğu, depresyon, anksiyete, mental retardasyon da suça sürüklenen çocuklarda belirlenen psikiyatrik bozukluklardır (89). Farrington ve Loeber'a (2000) göre de ergen suçluluğunda bireysel risk faktörleri hiperaktivite bozukluğu, zayıf davranış kontrol becerisi, risk alma eğiliminin yüksek olması ve bağlanma problemleri en çok görülen psikiyatrik bozukluklardır. Uygur, Türkcan ve Geyran (1994) suç nedeniyle Adli Tıp Kurumu'na sevki yapılan suça sürüklenen çocuklar ile gerçekleştirdiği araştırmada en çok görülen psikiyatrik bozuklukları görülme sıklığı sırasıyla affektif bozukluk, hal-gidiş bozukluğu, mental retardasyon, uyum bozuklukları ve şizofreni olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Düşük zeka düzeyi ve düşük okul başarısı da çocukların suça sürüklenmesinde bireysel risk faktörleri arasında sayılmaktadır (90). Koolhorf, Loeber, Pardini, Collot'a (2007) göre düşük zekaya sahip çocuklar daha fazla dürtü kontrol sorunu yaşayabildiklerini, düşük zekanın da okul başarısını olumsuz etkilediğini, bu nedenle suç ile zeka arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğunu belirtmektedir.

Kişilik özellikleri de suç davranışının gelişimi açısından önemli bir faktördür. Çocuk suçluluğu ile ilgili yapılmış araştırmalara bakıldığında çocukların kişilik özellikleri ile suç ilişkisinin yeterli düzeyde araştırılmadığı görülmüştür. Bunun temel nedeninin çocukluk döneminde kişilik gelişiminin halen devam etmesi olduğu düşünülmektedir. Türkiye'de çocuk suçluluğu üzerine ilk ve en kapsamlı araştırmalardan biri olan Yavuzer'in (1981) çalışmasında suça sürüklenen çocuklar ile sürüklemeyen çocukların kişilik özellikleri Eysenck ve Cornell kişilik testleri kullanılarak karşılaştırılmıştır. Araştırma bulgularına göre suça sürüklenen çocukların kişilik yapılarında uyum sorunları, asabiyet ve endişe hali, hipokondri ve asteni ile psikopatik araz belirtilerinin etkin olduğu görülmüştür. Aynı çalışmada suç davranışı sergileyen çocukların zeka düzeyinin suç davranışı sergilemeyen çocuklardan daha düşük olduğu belirlenerek kişiliğe ilişkin unsurların yanı sıra daha

düşük zeka seviyesinde bulunmanın elverişsiz yakın çevre ile birleştiğinde çocukların suça sürüklenme risklerini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Literatürde çocukların okula gitmek yerine yoğun iş koşullarında çalışmasının suç risklerini arttırdığı belirtilmektedir. Leung'un (2003) ergenlerin zamanı değerlendirme durumlarını incelediği çalışmada sosyal bir kurum olan okula devam etmenin suç için koruyucu bir faktör iken, okul yerine çalışma hayatının içinde olmanın ise suç davranışını arttırdığı belirlenmiştir. Benzer bir çalışma da Kouvonen ve Kivivuori (2002) tarafından yapılmış olup erken yaşta çalışma yaşamına giren ergenlerin suç davranışlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Uludağlı (2011) çalışmasında ergenlerin çalışma durumunu karşılaştırmış ve suça sürüklenen ergenlerin, suça sürüklenmeyen ergenlere göre çalışma oranı daha yüksek bulunmuştur. Çoban (2014) ise suça sürüklenen ve sürüklenmeyen ergenlerin katılımıyla gerçekleştirdiği çalışmada çalışma durumu ile suç davranışı arasında anlamlı ilişkinin bulunmadığını ancak çalışma süresinin uzun olması ile suç davranışı arasında anlamlı ilişkinin olduğu sonucuna varmıştır. Bu durum uzun süreli çalışma hayatında bulunan ergenlerin suç davranışına daha fazla yöneldiğini göstermektedir.

Steinberg (2001) ergenlerin suça yönelmesindeki etkili olan bireysel faktörlerden birinin madde kullanımı olduğunu belirtmektedir. Yapılan araştırmalar suça sürüklenen çocuklarda madde kullanımının suça sürüklenmeyen çocuklara göre daha fazla olduğunu göstermektedir (91,92, 93). Madde kullanımı ve suç arasındaki ilişki iki yönlü nedensel bir ilişkidir. Ergen madde temin edebilmek amacıyla maddi kazanç için suça yönelebilirken, madde kullanımının etkisiyle de suça yönelebilmektedir. Ögel ve Aksoy'un (2007) suça sürüklenen ergenler ile yaptığı araştırma sonuçları da bu durumu desteklemektedir. Yapılan çalışmada suça sürüklenen ergenlerin çoğunda madde kullanımı (% 73 tütün, % 71 esrar, % 53 flunitrozepam, % 48 uçucu madde, % 45 alkol, % 36 ecstasy, % 26 benzodiazepin, % 2 esrar) bulunmakla birlikte çocukların % 94'ünün ilk suç davranışı öncesinde madde kullanmaya başladığı ancak % 30'unun da suç davranışı sergilerken madde etkisinde olduğu belirlenmiştir. Bu durum madde kullanımının mı suça, suçun mu madde kullanımına neden olduğu sorunsalını desteklemektedir. Çoban (2014) çocuk suçluluğunun nedenleri üzerine yaptığı çalışmada suça sürüklenen ve sürüklenmeyen çocukların madde kullanma durumlarını karşılaştırmıştır. Araştırma sonuçlarına

bakıldığında suça sürüklenen çocuklarda madde kullanımının (% 55) sürüklenmeyen ergenlerin oranından (% 16) istatistiksel açıdan anlamlı derecede fazla olduğu görülmüştür.

2.1.3.2. Çocuk Suçluluğunun Ailesel Nedenleri

Çocuğun gelişimsel sürecinde ailenin çocuğa yönelik davranışlarının önemli etkisinin olduğu bilinen bir gerçektir. Hiç bir çocuk suçlu doğmaz bakış açısıyla gelişen sosyolojik kuramlar etrafında çocukların suça sürüklenmesinde ve yetişkinlerin suç davranışını anlamada aile ortamı ve aile özellikleri incelenmeye başlanmıştır. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren gelişimsel kriminolojinin çalışmaları ile çeşitli ailesel faktörlerin ve ebeveyn uygulamalarının çocuk suçluluğun oluşumunda en önemli etken olduğu vurgulanmıştır (94). Çocuk gelişiminde aile temelli faktörler diğer faktörler olan sosyal çevre ve okul/akran faktörlerinden daha fazla etkiye sahiptir (95). Bu nedenlerle çocuklardaki suç davranışı ile aile arasındaki ilişki çocuk suçluluğu alanı ile ilgilenen disiplinlerin ilgi odağında bulunmaktadır.

Çocuk suçluluğunun önlenmesine yönelik uluslar arası sözleşmelerde de ailenin önemini vurgulamaktadır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1990 tarihli ve 45/112 sayılı kararıyla kabul edilen Riyad İlkeleri çocuk suçluluğunun önlenmesi için geçerli ve uygulanabilir ilkeleri en kapsamlı bir şekilde ortaya koymaktadır. Riyad İlkeleri'nde çocuğun sosyalleşme sürecinde aile vurgusu yapılmış ve çocuk suçluluğunun önlenmesinde ailenin gereksinimlerinin karşılanmasının (11. Madde), aile bütünlüğünün korunmasının (12. Madde), istikrarlı ve huzurlu bir aile ortamının sağlanmasının (13. Madde) önemine yer verilmiştir (96).

Ailede özellikle ebeveynler çocuğun ilk sosyal deneyimlerinin oluşması ve kişiliğinin gelişmesi için önemli bir rol oynamaktadır. Ebeveynin çocuğa karşı olumsuz tutumu, yeterli değeri vermemesi, sağlıksız iletişim, çatışmalar, şiddet, madde kullanımı, yetersiz denetim, suçlu bireyin bulunması gibi bir çok etken (97) çocuğun hatalı ve eksik sosyalleşmesine neden olabilmekte ve çocuğun suça sürüklenmesini kolaylaştırabilmektedir (1). Bu nedenle suça neden olan ailesel

faktörlerin değerlendirilmesi, yetersizliklerin belirlenmesi çocuk suçluluğunun önlenmesi ve koruyucu hizmetlerin geliştirilmesi için oldukça önemlidir.

Farrington ve Loeber (2000)'a göre çocuk suçluluğunun ailesel risk faktörleri; ebeveyn suçluluğu, ebeveynin çocuk yetiştirme teknikleri (fiziksel şiddete dayalı disiplin, zayıf destek ve düşük bağlanma), çocuğun aile içinde kötü muamele görmesi, ebeveyn çatışması, çok çocuklu kalabalık aile ve yoksulluk oluşturmaktadır. Semerci (2011) çocukların suça sürüklenmesinde aileye ilişkin bazı özelliklerin öne çıktığını belirtmektedir. Bunlar; ailenin birlikte veya dağınık olması, eğitim ve sosyoekonomik seviyesi, ebeveynin tutumu, ebeveynin çocuğa verdiği değer, aile içi şiddet, ailede madde kullanımı, ailede suçlu bireyin bulunması, ebeveyn denetimidir. Hablemitoğlu'na (2011) göre ise zayıf aile bağları, aile içi şiddet, ailede suçlu bireylerin bulunması, aile bireylerinin antisosyal ve ilgisiz olması, erkek çocuk için sağlıklı baba figürünün, kız çocukları için sağlıklı anne figürünün bulunmaması, erkek çocuklar için reddedici baba, kız çocukları için reddedici anne modelinin bulunması çocukların suça sürüklenmesine neden olan önemli aile içi nedenlerdir. Ailesel nedenler üzerine yapılan bu açıklamalarda ailenin hem yapısal ve hem de niteliksel özelliklerine odaklanıldığı görülmüştür. Ailenin yapısal özellikleri olarak ailenin sosyoekonomik ve kültürel düzeyi, ailenin birliktelik ve dağınık olması, aile büyüklüğü, ailede çocuk sayısı, ailede suçlu birey bulunması, ailenin parçalanması, ihmal ve istismar gibi unsurlar ön plana çıkmaktadır. Ailenin niteliksel özellikleri olarak da ebeveyn stilleri, kontrolü, aile içi iletişim, ebeveyn kabulü-reddi, ebeveyne bağlanma gibi değişkenler ön plana çıkmaktadır.

Ailenin Yapısal Özelliklerine İlişkin Nedenler

Ailenin yapısal özellikleri ile çocukların suç davranışını inceleyen araştırmaların üzerinde durduğu konulardan biri olan kalabalık aile yapısı genellikle çok çocukluluk olarak ele alınmaktadır. Temel ve Bayraktar (2009) ailede çok çocukluluğun bir yandan çocuklara ayrılan zamanın azalmasına neden olduğunu diğer yandan çocuklarla sağlıklı iletişim kurulması hususunda güçlük yarattığını belirtmektedir. Dolayısıyla çok çocukluluğun suç davranışına doğrudan etkisinden ziyade dolaylı etkisi vurgulanmaktadır. Çok çocuklu olmak ailenin sosyoekonomik açıdan daha çok zorlanmasına, ailede çocuklarla geçirilen kaliteli zamanın

azalmasına, ebeveynlerin çocukların her birine yeterli düzeyde zaman ayıramamasına, yeterli denetim ve kontrolün sağlanamamasına neden olabilmektedir. İhtiyaçları yeterli düzeyde karşılanamayan çocuklarda ileriki dönemlerde davranış sorunları gelişebilmekte ve suç riskleri ile daha fazla karşı karşıya kalabilmektedir. Yapılan araştırma sonuçları da suça sürüklenen çocukların genellikle dört ve daha fazla çocuklu ailelerden geldiğini göstermektedir (98, 99,58,81, 100). Bu durum çok çocuklu olmanın suça sürüklenme riskini arttırdığını düşündürtmektedir.

Aile bütünlüğünün bozulmasının suç davranışına etkisi günümüzde tartışılan bir konudur. Literatürde ölüm, boşanma, ayrılık ya da terk gibi nedenlerle aile bütünlüğü bozulmaktadır. Hatta kimi kaynaklarda ailenin parçalanması olarak tanımlanmaktadır. Yapılan bazı araştırmalar suç ile aile bütünlüğünün bozulması ilişkisini desteklerken (1, 101,102,103,104,105,59, 93) bazı araştırmalar suça sürüklenen çocukların çoğunluğunun aile bütünlüğünün bozulmadığı ve aileleri ile birliktelik durumunun devam ettiğini göstermektedir (3,106,23,86, 99, 80, 58, 107,81, 108,100). Bu durum ebeveynler ile birlikte yaşamaktan çok ebeveynler ile ilişkilerin ve etkileşimin niteliğinin daha önemli olabileceğini düşündürmektedir. Tunceroğlu (2015) ise yapmış olduğu çalışmada aile bütünlüğünün bozulmasının suç davranışı ilişkisinden ziyade mükerrer suç davranışı ile olan ilişkisinin önemini vurgulamıştır. Buna göre; tek suç nedeniyle ceza infaz kurumunda bulunan çocukların % 11'inin aile bütünlüğünün bozulduğu belirlenirken mükerrer suç davranışı sergileyen çocuklarda bu oran % 44 olarak bulunmuştur. Bu bulgu aile bütünlüğünün bozulması ile suç davranışı arasındaki ilişkinin zayıf olmasına karşın tekrarlanan suç davranışı ile daha fazla ilişkili olabileceğini göstermektedir.

Ereş (2009) çocukların ve ailelerinin karşılaştıkları problemlerle baş etme becerilerinin kazanabilmesi için özellikle ebeveynlerin eğitiminin önemli olduğunu ifade etmektedir. Ebeveynlerin eğitim durumu düştükçe çocuğun eğitiminde ve gelişiminde daha fazla yetersizlikler yaşanabilmekte ve ebeveynleri tarafından yeterli düzeyde desteklenemeyen çocukların suça sürüklenme riski de artabilmektedir. Suça sürüklenen çocuklar ile yapılan araştırmalar da ebeveynlerin eğitim durumunun ilkokul ve altında bir eğitim seviyesinde olduğu göstermektedir (80,58,81,100). Ebeveyn eğitim durumu ile suç ilişkisini inceleyen araştırmalarda ortaya çıkan bir diğer önemli sonuç da toplumsal kültüre bağlı olarak çocukların eğitiminde ve

gelişiminde daha fazla sorumluluk alan annelerin eğitim seviyesinin babalarınkinden daha düşük olduğudur (67,3,80,58).

Ebeveyn eğitim seviyesi ile paralel bir diğer özellik olan sosyoekonomik seviyedir. Ailenin sosyoekonomik seviyesi ile çocukların suça sürüklenme ilişkisini inceleyen araştırmalar suça sürüklenen çocukların genellikle düşük sosyoekonomik seviyeden (8,58, 81, 108,60,100), hatta çoğunun yoksulluk ve açlık sınırındaki ailelerden geldiğini (81, 60,100) göstermektedir. Çocuk suçluluğu ile ilgili yapılan ilk araştırma sonuçları ile günümüzde yapılan araştırma sonuçlarının paralellik gösterdiği, düşük sosyoekonomik koşulların çocukların suça sürüklenmesinde önemli bir ailesel etken olduğu görülmektedir.

Ailenin yapısal özellikleri ile çocukların suç davranışını inceleyen araştırmaların (8,109, 67, 110, 86,111, 112,60) üzerinde durduğu önemli konulardan bir diğeri de çocuğun ihmal ve istismarıdır. Ebeveynlerin çocukları disipline yöntemi olarak pedagojik olmayan ve çocuğun gelişimini olumsuz etkileyebilecek her türlü tutum ve davranış çocuk ihmal ve istismarıdır. Çocuk suçluluğuna dair literatür incelendiğinde çocuk istismarı üzerine araştırmaların yeterli düzeyde yapılmadığı görülmekle birlikte fiziksel istismar dışında diğer istismar türleri olan duygusal, cinsel, ekonomik istismara yönelik araştırma bulgularının bulunmadığı görülmüştür. Araştırma sonuçları aile içi ihmal ve istismara maruz kalan çocukların suça daha fazla sürüklendiklerini göstermektedir (8, 109, 67,110,86,111,112,60).

Çocuk hayatında öğrendiği birçok şeyi ailesini gözlemleyerek ve model alarak öğrenmektedir. Sosyal öğrenme yollarından biri olan taklit etme ile davranış ve tutum geliştiren çocuğun ailesinde suça ilişkin olguların varlığı bu nedenle önemi bir etkendir (113). Aile bireylerinin özellikle ebeveynlerin sergilemiş olduğu suç davranışları ile çocuklarının sosyal, bilişsel ve ahlaki gelişimi olumsuz etkilenebilmektedir. Bu sağlıksız etki bir tür çocuk ihmal ve istismarıdır. Çünkü suç kavramını ailesinin yüklemeleri ile öğrenen çocuk ileriki süreçte suç davranışı sergileyebilmektedir. Bu nedenle ailede suç davranışı sergileyen bireyin bulunması da çocukların suça sürüklenme riskini arttıran önemli etkendir. Şahinli'nin (2012) ceza infaz kurumunda bulunan suça sürüklenen çocuklar ile yapmış olduğu araştırma sonuçları da ailede suç davranışının önemine dikkat çekmektedir. Araştırma sonuçlarına göre çocukların yarıdan fazlasında (% 51,4) daha önceden suça karışmış

aile bireyi bulunmaktadır. Tunceroğlu (2015) da yapmış olduğu araştırmada ailede suç unsurunun mükerrer suç davranışına etkide bulunduğu vurgulanmaktadır.Buna göre mükerrer suç davranışı sergileyen çocukların % 82'sinin birinci dereceden aile fertleri yani anne, baba ve kardeşlerinin bir suç isnadı ile adli birimlerde kaydının bulunduğu bulunmuştur.

Ailenin Niteliksel Özelliklerine İlişkin Nedenler

Çocukların suça sürüklenmesinde etkili olan aileye ilişkin niteliksel faktörler ailenin yapısal (aile yapısı, sosyoekonomik durumu gibi) özelliklerinden daha önemlidir. Çocuğun kontrolü ve çocuk ebeveyn ilişkisi ailenin niteliksel faktörleridir. Çocuk ebeveyn ilişkisinde de olumsuz duyguların bulunması, düşük ya da aşırı ebeveyn kontrolü ve disiplini suç davranışı ile yakından ilişkilidir (114).

Öter (2005) suça sürüklenen çocukların aile içi ilişkilerini incelemiş ve çocukların küçük bir kısmının (%15.3) ebeveynleri ile iletişimini iyi olarak tanımladığı ve her iki ebeveynine karşı sevgi duyduğu (% 17.8) belirlenmiştir. Tunceroğlu (2015) da aile içi ilişkilerin mükerrer suç davranışına etkisinin önemine dikkat çekerek mükerrer suç davranışı sergileyen çocukların büyük çoğunluğunun (% 76) aile ilişkilerini kötü veya çok kötü olarak algıladıkları belirtmiştir. Aile içi ilişkilerde çocukların aileleri ile iletişimleri de önemli bir etkendir. Ancak yapılan araştırmalar suça sürüklenen çocukların aile içi ilişkilerde sorunlar yaşandığı gibi aile içi iletişimde de sorunlar yaşadığını, suça sürüklenen çocukların büyük bir kısmının duygu ve düşüncelerini ebeveynleri ile paylaşmadığını (72, 80), ebeveynlerden anne ile paylaşımın baba ile paylaşımdan daha fazla olduğunu (58) göstermektedir.

Okorodudu'ya (2010) göre suça sürüklenen çocukların büyük bir bölümü ebeveyn sevgisi ve denetiminin olmadığı ailelerden gelmektedir. Bu durum ebeveyn boyutunun *(parental dimension)* çocuğun sağlıklı bir birey olmasında ve çocuk suçluluğunun önlenmesinde en önemli etkenlerden biri olduğunu göstermektedir. Ebeveyn boyutu, ebeveyn desteği ve kontrolü olmak üzere iki kapsamda ele alınmaktadır. Ebeveyn kabulü, şefkati, sevgisi, sıcaklığı, sorumluluğu, samimiyeti olumlu ebeveyn desteğini; düşmanlığı, ihmali ve reddetmesi ise olumsuz ebeveyn desteğini ifade etmektedir (21). Olumsuz ebeveyn desteği ile çocuk suçluluğu

arasında pozitif yönde ilişki bulunmakla birlikte olumlu ebeveyn desteği çocuk suçluluğunda önleyici bir etkiye sahiptir (116, 115, 117,105). Ebeveyn kontrolü ise cezalandırıcı, kısıtlayıcı, denetleyici ve endüktif ebeveyn denetimidir (21). Bu ebeveyn boyutları ile dört tip ebeveyn stili oluşmaktadır. Bunlar düşük desteğin ve yüksek denetimin olduğu otoriter ebeveyn stili, yüksek destek ve kontrolün olduğu yetkili ebeveyn stili, yüksek destek ancak düşük kontrolün bulunduğu izin verici ebeveyn stili ve düşük destek ve kontrolün bulunduğu ihmal edici ebeveyn stilini oluşturmaktadır (118, 119). Yapılan bir çok araştırma ebeveyn stilleri ile suç arasında anlamlı ilişkilerin bulunduğunu, çocukluk döneminde ihmal edici/cezalandırıcı ebeveyn stiline sahip olan ergenlerin daha fazla suça yöneldiklerini göstermektedir (20, 120, 121, 23,94,112).

Ebeveyn davranışının ikinci boyutu denetim/özerkliktir. Ebeveyn kontrolü olan bu boyutta ebeveynlerin çocuğuna kısıtlayıcı ya da izin verici oldukları üzerine odaklanılmaktadır (16, 17). İzin verici olan ebeveynler çocuğun davranışlarını kısıtlamadığı için çocuğa özgürlük tanıyarak zorlayıcı ebeveyn değildir. Ancak kısıtlayıcı kontrol sağlayan ebeveynler çocuğa karşı katıdır ve sürekli kontrol ederek çocuğun davranışlarına müdahale eder, kendi isteklerini yapması için çocuğa baskı yapar (17). Kaner'in (2001) ebeveyn kontrolü ile ergen suç davranışı ilişkisini incelediği çalışmasında ebeveynlerin doğrudan kontrol davranışlarının azalmasıyla ergenlerin suç davranışlarının arttığı, ebeveynlerin çocuklarının okul dışındaki zamanları kimlerle, nasıl, nerede geçirdikleri konularında kontrolsüzlüklerinin ya da kontrolün az olmasının ergenlerin suç risklerine açık hale getirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde çocuk suçluluğu alanında yapılan araştırmalar ebeveyn kontrolü ile çocuk suçluluğu arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğunu, ebeveyn kontrolü düştükçe suç davranışının arttığını desteklemektedir (85,105, 122,78)

Çocukların suça sürüklenmesinde ailenin önemini bağlanma kuramları da göstermektedir. Öktem'e (2011) göre bağlanma yaşamın ilk günlerinden başlayarak birincil bakım verenin aynalanması ile biçimlenmektedir. Sonraki yaşantılar bu biçimlenmeye göre şekillenmektedir. Bu nedenle suçu etkileyen başlıca risklerden biri de sağlıksız bağlanmadır (123). Yapılan araştırmalar ebeveyne bağlanma ile suç davranışı arasında negatif yönlü bir ilişki bulunduğunu (84,85,124), özellikle anneye

güvenli bağlanmanın suç açısından koruyucu bir faktör olduğunu (125) göstermektedir.

Sonuç olarak; ebeveynliğin en önemli prensibi çocuğun bakımından sorumlu yetişkinlerin ilgili ve sevecen olması ile çocukların başarılı ve fonksiyonel yetişkinler olmasının sağlanmasıdır (14). Bu nedenle çocuğun içinde yetiştiği aileye ilişkin özellikler çocuğun sağlıklı gelişiminde büyük bir öneme sahip olmaktadır. Aile bireylerinden özelikle bakım veren kişilerden ilgi, sevgi, sıcaklık, şefkat, destek, bakım, korunma gibi ihtiyaçları karşılanan çocuklar daha sağlıklı gelişim gösterirken, bu temel ihtiyaçları karşılanmayan ya da yeterli düzeyde karşılanmayan çocuklar sağlıksız gelişim gösterebilmektedir. Akyüz (2000) olumsuz aile içi ilişkilerin, aile bireylerinin birbirlerine karşı gösterdikleri olumsuz tutum ve davranışların çocukların hem olumsuz gelişim göstermesinde hem de suça sürüklenmesinde önemli etkenler olduğunu belirtmektedir. Temel ve Aksoy (2005) da çocukların aile bireylerinden özellikle ebeveynlerinden sevgi görmemesinin, ebeveynleri tarafından reddedilmesinin suça sürüklenme risklerini arttıracağını belirtmektedir.

Tüm bu açıklamalar ışığında çocuk suçluluğunun ailesel nedenlerini anlayabilmek için sevgi boyutunu odak alan ebeveyn kabulünün ve reddinin ayrıca ebeveyn kontrolünün incelenmesi gerekli görülmektedir. Bu nedenle bu araştırma kapsamında ebeveyn çocuk ilişkisinde her iki boyutu ele alan Kişilerarası Ebeveyn Kabul-Red Kuramı ile ergenlerin aile özellikleri incelenmiştir.

2.2. Kişilerarası Ebeveyn Kabul-Red (EKAR) Kuramı

KişilerarasıEbeveyn Kabul-Red Kuramı (Interpersonal Acceptance-Rejection Theory), dünya çapında kişilerarası kabul ve reddetmenin başlıca nedenlerini, sonuçlarını ve başka değişkenlerle olan korelasyonlarını öngörmeyi ve açıklamayı amaçlayan kanıt temelli bir sosyalizasyon ve yaşam boyu gelişim teorisidir (18, 126,127). Kuramı Rohner tarafından 1966 yılında geliştirilen ve 1975 yılında yayınlanan ebeveyn kabulü ve reddinin tarihi 20. yüzyılın başlarına kadar dayanmaktadır. 1960'ların başından itibaren teori, çocuklukta algılanan ve yetişkinliğe kadar uzanan ebeveyn kabul-reddinin etkilerini odak almıştır. Ancak 2000'li yıllarda teori sadece bakım verenin kabul-reddi olarak sınırlandırılmayarak

samimi yetişkin ilişkileri ve yaşam boyu devam eden anlamlı kişilerarası ilişkileri (partner, öğretmen gibi) içerecek şekilde genişletilmiştir. Böylece daha önceden EKAR Kuramı olarak tanımlanan kuram 2014 yılında Kişilerarası Ebeveyn Kabul-Red Kuramı olarak yeniden isimlendirilmiştir (127).

EKAR Kuramı genel anlamıyla üç alt boyutta beş ayrı soruya yanıt aramaktadır. Bu alt boyutlar; kişilik, başa çıkma ve sosyokültürel sistemlerdir. Kişilik alt boyutuna ilişkin olarak EKAR Kuramı *"Dünyadaki tüm çocuklar, farklılıkları olmasına rağmen, ebeveynleri tarafından kabul yada reddedildiklerinde tepkileri aynı mıdır?*", "*Ebeveyn kabul reddinin etkileri yetişkinlik ve yaşlılıkta da etkili midir?*"sorularına yanıt ararken; başa çıkma alt boyutuna ilişkin olarak "*Ebeveynleri tarafından reddedilen bazı çocuk ve yetişkinler neden ebeveyn reddine maruz kalan diğer çocuklardan duygusal olarak daha iyi başedebilmektedir?"* sorusu incelenmekte; sosyokültürel alanda ise "*Neden bazı ebeveynler çocuklarına sıcak ve kabul ediciyken, bazıları soğuk ve reddedici olabilmektedir? Toplumdaki bireylerin davranış ve inançları ebeveyn kabul -reddi ile ne kadar ilgilidir?*" sorularına cevaplar aranmaktadır (128, 18, 126,127).

2.2.1. Ebeveyn Kabul ve Reddi

Rohner ve Khaleque'e (2002) göre ebeveyn kabul ve reddi iki kutuplu olmakla birlikte, pozitif uçta ebeveyn sıcaklığı ve kabulü bulunurken ebeveyn reddi ise negatif uçta bulunmaktadır. Ebeveyn kabulünde; sevgiye, şefkate, ilgiye, bakıma, desteğe, huzura ve doyuma dayalı fiziksel veya sözel ebeveyn-çocuk ilişkisi söz konusudur. Ebeveyn reddinde bunların tam tersi olan ilgisiz, şefkatin ve sevginin esirgendiği veya geri çekildiği, çocuğun bakımında ihtiyaçlarının karşılanmadığı, soğuk ve duygusuz hatta çocuğa fiziksel veya sözel olarak zarar veren ebeveyn-çocuk ilişkisi bulunmaktadır (129,126, 127). Kurama göre kabul ve redde sadece ebeveyne odaklanılmamakta, çocuğa bakım veren tüm bireyler odak alınmaktadır (126).

Rohner ve Khaleque (2002) ebeveyn-çocuk ilişkisindeki ebeveyn reddinin çocukların kişilik gelişimine ve davranışlarına olumsuz etkileri olduğunu belirmektedir. Ebeveyn reddi çocukların ebeveynleri ile sağlıklı duygusal bağ

geliştirmelerini engelleyerek çocuğun sağlıksız psikososyal gelişim göstermesine neden olabilmekte ve çocukta bazı problem davranışlar oluşabilmektedir. Ebeveynleri tarafından kabul görmeyeceğini bilen çocuk ebeveynlerine karşı sorumluluk duygusu geliştirmeyerek suç gibi davranış problemleri sergileyebilmektedir (116). Özellikle annenin sıcak ve yakın tavırları ergenlerin riskli davranışlar sergilemesinde koruyucu bir faktörken, babadan algılanan reddedici davranışlar ergenin riskli davranışlarını arttırmaktadır (130). Bu nedenle çocuğun suç risklerinden korumanın en temel anahtarı ebeveyn kabulünü sağlayan sevgidir (131). Palmer ve Hollin (2001) sıcak ve sevgiye dayalı ebeveynliğin ergenlerin suç davranışı ile negatif ilişkili olduğunu, bu nedenle sıcak ve sevgiye dayalı ebeveynliğin suç davranışını önleyici bir etkisinin bulunduğunu belirtmektedir.

EKAR Kuramı'na göre çocukların ebeveyn reddi durumunda ebeveynler çocuklarına karşı dört temel ebeveyn davranışı sergilemektedir. Bunlar; a) şefkatin olmadığı, sıcak ve sevgiden uzak soğuk, b) düşmanlık ve saldırganlık, c) ilgisizlik ve ihmal, d) ayrışmamış reddir (126). EKAR Kuramına göre sıcaklık, düşmanlık, ilgisizlik ve ayrışmamış red çocuğun ebeveyn algısını odak alarak çocuğun içsel süreçlerini işaret etmektedir. Diğer unsurlar olan şefkat, saldırganlık, ihmal ise çocuğun ebeveynine karşı geliştirdiği algıda etkili olan ebeveynlerin gözlenebilir davranışlarıdır (126). Çocuk ebeveyninden şefkat gördüğünde ebeveynini sıcak; saldırgan davranışlara maruz kaldığında ebeveynini düşman, ihmal davranışına maruz kaldığında ebeveynini ilgisiz olarak algılayabilmektedir. Sadece ayrışmamış redde somut bir olumsuz ebeveyn davranışı gözlemlenmemesine rağmen çocuk ebeveynini reddedici olarak algılamaktadır (129).

2.2.1.1. Sıcaklık /Şefkat

Ebeveynin sıcaklığı kavramı EKAR Kuramı öncesinde de dikkat çeken bir konu olmuştur. Özellikle ebeveynlik boyutunu inceleyen Schaefer'a (1959) göre ebeveyn davranışının en önemli temel değişkenlerinden biri kabul-red kısaca sevgi değişkenidir. Ebeveyn kabulü-reddi sıcak ya da düşmanca olabilen ebeveyn davranışları üzerine odaklanır. Çocuklarıyla sıcak bir ilişki kuran ebeveynler çocuğuna sevgi gösterir, eşitlikçi ilişki kurar, çocuğunu olumlu değerlendirir ve kabullenir. Bunun sonucu olarak da çocuklar sorumlu ve kendi kendini

denetleyebilen kişilik geliştirebilir. Bu durumun tam tersi ise sevgi gösterilmeyen düşmanca ilişki ise saldırganlığı destekleme eğilimindedir. Bu ailelerde çocuk küçümsenir, korkuya dayalı denetleme olur, cezalandırıcı ve asabi ebeveyn davranışları vardır, çocuğu reddeden ve ilgisiz tutumlar söz konusudur. Bu durum düşmanca ebeveyn davranışlarına maruz kalan çocuğun ilerde sağlıksız kişilik gelişimine neden olabilir (16, 132,133,17).

Ebeveyn şefkatinin çocuğun gelişimindeki önemini belirten Alfred Adler, Bireysel Psikoloji Kuramı'nda sosyal ilgi kavramı ile açıklamaktadır ve sosyal ilginin gelişebilmesi için ebeveynin çocuğa karşı ilgisi ve sevgisinin önemli birer unsur olduğunu (134) belirtmiştir. Adler cezalandırma, nefret, ilgisizlik ve reddedilme ile karşı karşıya kalan çocuğun "*istenmeyen çocuk*" olarak tanımlanacağını ve istenmeyen çocukta eksiklik duygusu ile birlikte suç gibi normal dışı davranışların gelişiminin söz konusu olabileceğini belirtmektedir (135). Horney ise çocuğun sağlıklı gelişimi için çocuğun ebeveynlerinin içten sevgisine ve sağlıklı disiplinine ihtiyaç duyacağını ifade etmektedir. Bir diğer psikinalitik kuramcı olan Sullivan da insanın en temel ihtiyacının şefkat olduğunu ve bu temel ihtiyacın karşılanmaması durumunda kaygı durumunun oluşabileceğini belirtmektedir (134). Her bireyin yaşamı boyunca az ya da çok sevildiğini ve şefkat gördüğünü belirten Rohner'a (2004) göre her bireyin sıcaklık boyutunda bir noktaya yerleştirilebilmektedir.

Kabul edici sevgiye dayalı ebeveyn davranışları fiziksel olabileceği gibi sözel de olabilmektedir. Fiziksel davranışlar öpme, sarılma, okşama, gülümseme gibi davranışlardır. Sözel davranışlar ise övgü, iltifat etme, hakkında güzel şeyler söyleme gibi sevgiyi yansıtan davranışlardır (18,127). Kısacası EKAR Kuramı'nda sıcaklık boyutu çocuk ve ebeveyn ilişkisindeki sevgi bağının kalitesini odak almaktadır (126).

2.2.1.2. Düşmanlık/Saldırganlık

EKAR Kuramı'na göre; saldırganlık birine veya bir şeye zarar verme amacının olduğu davranışların tümüdür. Ebeveyn reddinde de ebeveynin çocuğa yönelik kızgınlık, nefret, düşmanlık gibi duyguları bulunması durumunda çocuğa yönelik saldırgan ve zarar verici davranışlar sergilenmektedir (19). Sıcaklık

boyutunda olduğu gibi düşmanlık ve saldırganlık da sözel veya fiziksel olarak görülebilmektedir. Ebeveynlerin saldırganlığı vurma, tekme atma, çimdikleme, ısırma, itip kakma, bir eşya fırlatma gibi fiziksel olarak görülebileceği gibi ek olarak lanet okuma, alay etme, küçümseme, bağırma, iğneleme, eleştirme gibi sözel şekilde de görülebilmektedir (18,126, 127). Yapılan araştırmalar aile içinde şiddet içeren davranışlara maruz kalan ergenlerin suça daha fazla yöneldiklerini göstermektedir (136, 4). Ergenlerin suç davranışının incelediği bir çalışmada suça sürüklenen çocukların çocukluk dönemi örseleyici yaşantılara (duygusal, fiziksel, cinsel istismar) daha fazla maruz kaldığı, bu durumun çocukların adil dünya inancını olumsuz etkilemesi sonucunda da çocukların suça sürüklenme risklerinin arttığı sonucuna varılmıştır (137). Özellikle ergenlik döneminde fiziksel ebeveyn istismarına maruz kalan ergenler şiddet ve mala yönelik suçlara daha fazla yönelmektedir (138). Bu durum ebeveyninin düşmanca duyguları nedeniyle saldırgan davranışlarına maruz kalan ve ebeveyn reddi yaşayan çocukların ebeveyn kabulü yaşayan çocuklara oranla suça sürüklenme risklerinin daha fazla olduğunu düşündürmektedir.

2.2.1.3. İlgisizlik/İhmal

Çocuk ihmali çocuğun ihtiyaçlarının bakım verenler tarafından karşılanmaması veya yeterince karşılanmamasıyla gelişimin zarar görmesi olarak tanımlanmaktadır (139). Burada çocuğun ihtiyaçlarının karşılanmamasının yanı sıra çocuğa zarar gelebilecek şekilde ihtiyaçların gözardı edilmesi de söz konusudur. Kısacası çocuk ihmali pasif çocuk istismarı olarak da tanımlanabilmektedir (140). EKAR Kuramı'na göre; ebeveynlerin psikolojik yada fiziksel olarak yetersizliklerinin bulunması durumunda ebeveynler çocuğun kendini rahat hissetme, yardım alma veya ilgi görme gibi temel ihtiyaçlarını yeterli düzeyde karşılayamamakta ve çocuk ihmali gerçekleşmektedir. Bu durum çocukta sevilmeme duygusunu yaratırken ebeveynleri tarafından reddedildiği algısının oluşmasına da neden olmaktadır (126).

İlgisizlik ve ihmal arasındaki bağlantı düşmanlık ve saldırganlık arasındaki bağlantı kadar doğrudan olmayabilmektedir. Çünkü çocuğun ihmali sadece ilgisizlik durumunda gerçekleşmemektedir. Ebeveynler çocuğuna yönelik düşmanca

duygularını bastırmaya çalışırken çocuğuna fiziksel olarak zarar vermek yerine çocuğunun fiziksel, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarına kayıtsız kalarak da çocuğunu ihmal edebilmektedir. Çocuğun ihmalinde ebeveynlerin fiziksel olarak çocuğun yanında olmama yada fiziksel olarak çocuğun yanında olsa bile psikolojik olarak ulaşılamaz olması söz konusudur (19). Uzun dönemde ihmal edilen çocuklar fiziksel olarak zarar görmenin yanı sıra yetersiz gelişim özellikleri gösterebilmekte ve önemli yaşam riskleri ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Ruhsal rahatsızlıklar ve fonksiyonel gerilikler (140), kişilik bozuklukları ve davranış sorunları (141), çocuk ve yetişkin suçluluğu bu önemli risklerden en önemlileridir (140, 141).

2.2.1.4. Ayrışmamış Red

EKAR Kuramı'na göre ayrışmamış reddetmede ebeveynlerden çocuğa yönelik ihmal eden, zarar veren, soğuk olan somut bir davranış olmamasına rağmen çocuk ebeveynleri tarafından sevilmediğini ve reddedildiğini düşünmektedir. Burada dikkat çeken nokta ebeveynin soğuk, saldırgan veya ihmal eden somut davranışlarının bulunmamasına rağmen çocuğun ebeveyn reddi algısının oluşmasıdır. Bu nedenle düşmanlık ve saldırganlık, ilgisizlik ve ihmal boyutlarında olduğu gibi ayrışmış bir red algısı bulunmamakta, ayrışmamış bir red algısı bulunmaktadır (19).

2.2.2. Ebeveyn Kontrolü

Schaefer'a (1959) göre ebeveyn davranışının en önemli iki temel değişkenlerinden biri de denetim ve özerklik boyutu yani ebeveyn kontrolüdür. Ebeveyn kontrolü; ebeveynlerin çocuğunu denetlerken sergilediği davranışlarda kısıtlayıcı ya da izin verici oldukları üzerinde odaklanmaktadır (16,132,133, 17). İzin verici ebeveyn kontrolünde ebeveynler çocuğun davranışlarını kısıtlamazken çocuğa özgürlük tanır ve çocuğu zorlayıcı da değildir. Ancak kısıtlayıcı kontrol davranışı sergileyen ebeveynler çocuğa karşı katıdır ve sürekli denetleyerek çocuğun davranışlarına müdahale eder, kendi isteklerini yapması için çocuğa baskı yapar (132,17).

Baumrind'e (1966, 1991) göre ise ebeveyn kontrolü yetkin ve otoriter olmak üzere iki kategoride ele alınmaktadır. Buna göre yetkin kontrolde odak nokta çocuk

olmakla birlikte çocuğun bilgilendirilmesi ile çocuk bilişsel açıdan desteklenir ve çocuğun sorumluluk duygusunun gelişimine destek söz konusudur. Otoriter kontrolde ise yetkin kontrolün tam tersi durumlar söz konusudur. Buna göre esnek olmayan disiplin ile çocuk kısıtlanır, kuralların ihmal edilmesi durumunda da sevginin geri çekilmesi gibi çocuğa ve gelişimine zarar verici cezalar söz konusu olmaktadır. Sonuç olarak yetkin kontrol çocuğun sağlıklı gelişimini desteklerken, otoriter kontrolde çocuğun sağlıksız gelişimi söz konusu olmaktadır. Sağlıksız gelişim ile birlikte de antisosyal davranış gelişimi içine giren çocuk madde kullanımı, sapkın gruplara katılım gibi davranışlar sergileyebilir ve sonuç olarak da suça sürüklenme söz konusu olabilmektedir (142).

Barber, Maughan ve Olsen (2005) ebeveyn kontrolünü çocuğun içsel süreçlerini odak alan psikolojik kontrol ve dışa dönük davranışlarını odak alan davranışsal kontrol olarak ele almaktadır. Davranışsal kontrolde bir dizi ebeveyn kuralı söz konusu iken; psikolojik kontrolde sevgiyi geri çekerek bağımlı kişilik gelişimi, suçluluk duyması gibi duygusal odaklı ve çocuğun psikolojik gelişimine zarar veren tutum ve davranışlar söz konusu olabilmektedir.

EKAR Kuramı'na göre ebeveyn kontrolü Scehaefer'ın ebeveyn kontrolü boyutlarında ele alınmıştır. Çocuğun davranışlarını nadiren kontrol ederek çocuğa bağımsızlık tanıyan ebeveyn kontrolü izin verici olarak tanımlanırken; çocuğun davranışlarını her zaman kontrol ederek çocuğunun serbest hareket etmesini engelleyen ve kısıtlayan ebeveynlerin davranışları kısıtlayıcı olarak tanımlanmaktadır (143). İzin verici/düşük düzeyde kontrollü ebeveyn kontrolü çocuğun sağlıklı gelişimini desteklemektedir. Buna göre, izin verici ebeveyn kontrolünde çocuğun sağlığı ve güvenliği için koşullar sağlanarak çocuğun kendi davranışına karar vermesi ve harekete geçmesi söz konusudur. Ancak kısıtlayıcı kontrolde çok fazla kurallar bulunmaktadır ve bu kurallara uyması konusunda ebeveynlerin aşırı yönlendirmeleri hatta baskısı söz konusudur. İzin verici ebeveyn kontrolünde çocuk özerklik geliştirebilirken, kısıtlayıcı kontrolde çocuğun bağımlı kalması söz konusu olabilmektedir (144).

Çocuklardaki suç davranışı gelişimini anlayabilmek için ebeveyn kontrolü boyutunun da incelenmesi gerekmektedir. Çünkü yapılan çalışmalar ebeveyn kontrolü ile suç davranışı arasında önemli ilişkiler bulunduğunu göstermektedir.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında; ebeveyn kontrolünün düşük olduğu ailede yetişen çocukların suça sürüklenme risklerinin daha yüksek olduğu (22, 122, 78, 124, 145) ebeveynin doğrudan kontrolünün suç davranışı için önleyici bir etkiye sahip olduğu (146) görülmektedir.

Hirchi ise çocuk suçluluğunda ebeveyn kontrolünün önemini vurgulamakla birlikte kontrol boyutundan önce ebeveyn algısının önemine dikkat çekmiştir. Hirchi'ye (2011) göre ebeveynin doğrudan kontrolünden ziyade ebeveynin psikolojik olarak çocuğun yanında var olup olmaması önemlidir. Ebeveynlerine bağlı olan çocuk ebeveynleri ile daha fazla zaman geçirebilir ve bu nedenle de suç riskleri ile daha az karşılaşabilir. Ebeveynin doğrudan kontrolü yerine çocuğun ebeveynin varlığına ilişkin olumlu algısı suç davranışının önlenmesinde daha etkili olabilmektedir (147).

2.2.3. Kişilik Özellikleri

Kişilik, bireyin farklı zaman ve ortamlarda da süreklilik gösteren duygusal, zihinsel ve davranışsal tepkileri olarak tanımlanabilir. Kısacası kişilik bireyin bilişsel, duygusal, sosyal ve fiziksel tüm özelliklerini kapsamaktadır (25). Rohner ise kişiliği; bireyin farklı zamanlarda ve ortamlarda zihinsel, duygusal, güdüsel ve düşünsel olarak tepki verme eğilimi ile bunların sonucunda sergilenen ve tutarlılık gösteren, gözlemlenebilen davranışların bütünü olarak tanımlamaktadır (143).

Gelişimsel süreçte çocuk tutum ve davranışlarını ebeveynlerini gözlemleyerek öğrenmektedir. Bu öğrenme sürecinde çocuklar ebeveynlerinin bir çok kişilik özelliğini de taklit edebilmektedir (148). Böylece ilk gelişim döneminden başlayarak çocuk ebeveynlerinin kişilik özelikleri ile özdeşim kurarak kendi kişilik özelliklerini geliştirir. Ebeveynlerin problemlerle başa çıkarken saldırgan davranışlar sergilemesi, madde kullanmaya yönelmesi veya suça yönelmesi zaman içinde çocuğun da sorunlar karşısında benzer yöntemleri kullanmasına ve suça sürüklenmesine neden olabilecektir. Rohner (2015) biyokültürel evrim sürecinde her insanın kendisi için önemli kişilerden olumlu tepki ihtiyacının olduğunu, bu ihtiyacı karşılayabilecek en önemli kişilerin de ebeveynler olduğunu belirtmektedir. Bu ihtiyacının karşılanmaması durumunda gelişimi olumsuz etkilenen çocuk duygusal

ve davranışsal tepkiler geliştirebilmektedir. EKAR Kuramı'nda ebeveynleri tarafından kabul edilen çocukların psikolojik uyumları daha yüksekken, ebeveyn reddi yaşayan çocukların psikolojik uyum sorunları yaşayabileceği vurgulanmaktadır. Kuramda ele alınan psikolojik uyum kişilik özelliklerini kapsamaktadır (127).EKAR Kuramı'na göre de kişilik gelişiminde ebeveynlerin önemi büyüktür.

EKAR Kuramı'na göre ebeveyn kabulü ve reddine bağlı olarak çocuklarda yedi kişilik özelliği görülebilmektedir. Bunlar; a) düşmanlık ve saldırganlık, b) bağımlılık ve savunucu bağımsızlık, c) duygusal duyarlılık, d) öz saygı, e) öz yeterlilik, f) dünya görüşü ve d) duygusal tutarlılık (18).

2.2.3.1. Bağımlılık/Savunucu Bağımsızlık

Kişilik özelliğinin bir ucunda bağımlılık, bir ucunda da savunucu bağımsızlık bulunmaktadır. Bağımlılık diğer insanların olumlu tepkisine duyulan istek ya da arzuyu tanımlamaktadır. Diğer uçta bulunan savunucu bağımsızlık ise kişinin insanların olumlu tepkisine yönelik isteğinin bulunmamasını tanımlamaktadır (143). Buna göre savunucu bağımsız çocuklar cesaretlendirme, onaylanma, rahatlatma, destek alma gibi duygusal ihtiyaçlara çok sık gereksinim duymamaktadır. Ancak bağımlı çocuklar sürekli olarak bu duygusal ihtiyaçlara gereksinim duyarlar. Bağımlı kişilik özelliğine sahip çocukların kaygı düzeyleri yüksektir ve sürekli dikkat çekmeye yönelik davranışlar sergileyebilmektedir (18). Bağımlı kişilik özelliklerinde birey kendi başına karar veremez, kendini ifade etmekte zorlanır, yalnız kalmaktan çekinir ve boyun eğmeye meyillidirler (149).

Her çocuk farklı düzeylerde bağımlılık ve bağımsızlık özelliklerine göstermektedir. Çocuğun bağımlı veya bağımsız olması ebeveynler ile kurulan ilişkiye göre değişebilmektedir. Ebeveynleri tarafından kabul edilen çocuklar bağımlılık ve savunucu bağımsızlık arasında bir noktada bulunmakla birlikte genellikle daha sağlıklı bir gelişim tablosunda orta düzeyde bağımlılık özellikleri ya da savunucu olmayan bağımsızlık özellikleri göstermektedir. Ancak ebeveyn reddinin artmasıyla çocuklar ebeveynlerinden kabul, destek, onay gibi olumlu tepki alabilmek için önce bağımlı kişilik özelliği geliştireceği gibi sonrasında bağımsızlığa

doğru bir kişilik gelişimi gösterebilmektedir. Bu bağımsızlaşma sağlıksız bir bağımsızlaşma olup ebeveynlerine karşı savunucu bir tepkidir (127). Kısacası ebeveyn reddi yaşayan çocuk önce bağımlı kişilik özellikleri sergilerken zaman içerisinde savunucu bağımsızlık özellikleri gösterebilecektir.

2.2.3.2. Duygusal Duyarlılık

EKAR Kuramı'na göre duygusal duyarlılık bireyin duygularını özgürce ve açıkça ifade etme yeteneğidir. Duygusal açıdan duyarlı bireyler yakın iletişim kurabilir ve ilişkilerinde daha az sorun yaşar. Bu nedenle bu bireyler ihtiyaç duyulan sıcak, samimi, yakın, kalıcı ilişkiler kurabilir ve bu ilişkileri devam ettirebilir. Duygusal açıdan duyarlı olmayan bireylerin ise ilişkilerinde nasıl sevgi göstereceğini bilemezler ve kendisine gösterilen sevgiyi de kabul etmekte yetersizlikler ve sıkıntılar yaşarlar. Bunun sonucu olarak da duygusal tepkisizlik yaşanır (143). EKAR Kuramı'na göre duygusal duyarlılıkta ebeveynlerin önemi bir kez daha vurgulanmaktadır. Çünkü duygunun davranışa dönüşmesi öğrenilebilen bir süreçtir. Duygusal açıdan duyarlı olan ebeveyne sahip olan çocuklar duygusal duyarlılık gösterebilirken, duygusal açıdan duyarsız ebeveyne sahip olan çocuklarda duygusal tepkisizlik özellikleri gözlemlenir. Bu nedenle ebeveynler çocuğun duygusal duyarlılığının gelişmesinde önemli bir unsurdur. Ebeveyn-çocuk ilişkisinde sorunlar yaşayan çocuk acıdan ve zarardan kaçmak için güvenli ve samimi ilişkilere ihtiyaç duymasına rağmen geri çekilme davranışı geliştirerek duygusal kapanma yaşarlar ve duygularını yok sayarlar (18). Bunun sonucu olarak da çocuk kişilik gelişiminde duygusal tepkisizlik özellikleri geliştirir.

2.2.3.3. Düşmanlık /Saldırganlık

Düşmanlık içsel süreçlerde yaşanan öfke, nefret, kızgınlık, kin gibi olumsuz duygular; saldırganlık ise içsel süreçte yaşanan bu olumsuz duyguların davranışsal olarak dışa vurumudur. Birine ya da bir şeye zarar verici bir davranış olan saldırganlık fiziksel, sözel veya sembolik olarak dışa vurulabilmektedir. Fiziksel saldırganlık itme, vurma, ısırma gibi; sözel saldırganlık aşağılama, hakaret etme, küfretme, küçümseme gibi, sembolik saldırganlık ise öfkeli veya kaba el hareketleri

veya yüz ifadeleri şeklinde görülebilmektedir (143). Bazı durumlarda bireyler olumsuz duygularını kontrol etmede ve dışa vurmada bilinçli olarak veya olmayarak yetersizlikler yaşayabilmektedir. Böyle durumlarda bireyler fiziksel veya sözel saldırganlıktan ziyade daha pasif tutum ve davranışlarla olumsuz duygularını dışa vurabilirler. Surat asma, inatlaşma, yapılması gerekenleri erteleme veya engelleme pasif saldırgan tutum ve davranışlara örnek olarak verilebilir (18).

Psikodinamik kuramcılardan biri olan Horney'e göre kişiliğin gelişiminde sosyokültürel koşullar ve çocukluk dönemi yaşantıları önemli bir etkiye sahiptir. Çocuğun sağlıklı gelişiminin devamı için sıcaklığın ve sevginin bulunduğu aşırı derecede izin verici olmayan sosyal çevreye ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle sevgi ve şefkat ihtiyacının karşılanmaması durumunda önce ebeveyne karşı düşmanlık ile bireyde temel kaygılar oluşabilmektedir. Bunun sonucu olarak da çocuğun kendini gerçekleştirme süreci yani kişilik gelişimi olumsuz etkilenir (134). EKAR Kuramı'na göre ebeveynlerinden düşmanlık algılayan ve ebeveynlerinin saldırgan davranışlarına maruz kalan reddedilmiş çocuklar düşman ve saldırgan kişilik özellikleri sergilemeye daha fazla eğilim gösterebilmektedir (19).

2.2.3.4. Öz-Saygı

Öz değerlendirme bireyin kendisiyle ilgili genel yargısıdır. Bu yargı olumlu olabileceği gibi olumsuz da olabilmektedir. Kişinin kendini değerlendirirken kendine dair değeri öz saygısını, yeterlilikleri ile ilgili algısı ise öz yeterliliğini temsil etmektedir (143).Öz saygı bir diğer ifadeyle benlik saygısı olarak tanımlanmaktadır. Karl Rogers sağlıklı kişilik gelişimi için bireyin olumlu öz saygı ihtiyacının önemine değinmektedir. Rogers sağlıklı bir kişilik gelişimi için yaşamın ilk yıllarından itibaren çocuğun çevresindeki bireyler tarafından kabul edilmesinin öz saygı gelişimi için önemli olduğunu vurgulamaktadır (134).

Bireyin öz saygısı olumlu olabileceği gibi olumsuz da olabilir. Olumlu öz saygıya sahip bireyler kendisini beğenir, onaylar, değerli görür ve saygıyı hak ettiğini düşünür. Olumsuz öz saygıya sahip bir birey ise kendini diğer kişilerden aşağı görür, değersiz hisseder, kendini beğenmez, suçlanmayı ve dışlanmayı hak eden biri olarak kendini değerlendirir (18). Olumlu öz saygının gelişebilmesi için çocuğun sürekli

olarak desteklenmesi gerekmektedir. Bu nedenle çocuğun yaşamının ilk yıllarından itibaren karşılaştığı bireyler ve aile öz saygının gelişimi için oldukça önemlidir. Çocuğun sağlıklı gelişimi için ihtiyaç duyulan yakınlık, cesaretlendirme, ilgi ve bakım, güven ve yapıcı disiplinin karşılanmaması gerçekçi bir öz saygı yerine nevrotik gururun oluşmasına neden olabilecektir (134). Bu nedenle öz saygının gelişimi için çocuğun ilk yıllardan beri etkileşim halinde olduğu bireylerle kurduğu ilişkinin boyutu çok önemli bir etkendir. EKAR Kuramı'na göre de ebeveynler çocuğun öz saygısının gelişimi için önemli kabul edilmektedir. Buna göre; ebeveynleri tarafından sevilmeyen ve reddedilen çocuklar bu durumu kendi değerlerine yansıtmakta ve olumsuz öz saygı geliştirebilmektedir. Araştırma sonuçları da bu durumu desteklemektedir. Buna göre; annesi ve babası tarafından sevilmediğini düşünen ergenlerin diğer ergenlere göre daha düşük benlik saygısının bulunduğu belirlenmiştir (150).

Yapılan araştırmalar suç davranışı ile öz saygı arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Hükümlü ve tutuklu çocuklar ile gerçekleştirilen bir araştırmada yaşları 15-22 arasında değişen çocukların öz saygı düzeyleri suça sürüklenmeyen çocuklar ile karşılaştırılmış ve suça sürüklenen çocukların öz saygılarının suça sürüklenmeyen çocuklardan daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır (151). Literatürde ergenlikte görülen dışa yönelim problemlerinin artışını açıklayan bir etkenin öz saygı düşüklüğü ile açıklamaktadır (152). Ergenlerin suç, sapkın davranışları ile benlik saygısı ilişkisini inceleyen Sankır'a (2014) göre düşük benlik saygısı olan ergenlerin suç davranışı düzeyleri artarken, yüksek benlik saygısı ergenlerin suç davranışı sergilemesinde engelleyici bir rol oynamaktadır.

2.2.3.5. Öz-Yeterlilik

Bireyin çevresindeki olaylar ile başetmesindeki ne derece başarı olabileceğine ilişkin yargısı öz yeterliliktir. Burada önemli olan husus bireyin sahip olduğu beceriden ziyade bu becerileri ile neler yapabileceğini ilişkin kendilik algısıdır (134). Bandura'ya (1997) göre öz yeterlilik bireyin farklı durumlar karşısında yapabileceklerine ilişkin kendilik algısıdır. EKAR Kuramı'na göre ise öz yeterlilik; kişinin bireysel yeterliliklerine ilişkin kendilik algısıdır (143).Öz yeterliliği yüksek olan bireylerin başetme kapasiteleri yüksek olmakla birlikte yüksek hedefler, bu

hedeflere yönelik eylemler ve eylemler arasında da tutarlılık söz konusudur (153). Öz saygıda olduğu gibi öz yeterlilikte de birey kendisini olumlu olarak yeterli, olumsuz olarak da yetersiz algılayabilmektedir. Olumlu öz yeterlilik algısına sahip bir birey kendisini problemlerini çözebilen, başarılı, kendine güvenen, sosyal açıdan yeterlidir. Aksine olumsuz öz yeterlilik algısında olan bireyler ise kendini yetersiz, başarısız, yeterli mücadeleyi veremeyen, güvensiz bir birey olarak değerlendirmektedir (143).

Kendini olumsuz olarak değerlendiren çocuklar bu durumu öz yeterliliklerine genelleme eğilimindedirler. Özellikle kendi özel ihtiyaçlarını gideremeyen çocuklar kendilik algılarının yetersizlik üzerine şekillendirerek "Ben başarısızım, ben beceriksizim" şeklinde öz değerlendirmede bulunmaktadır. Bu durum çevresinden de çocuğa değersiz olduğuna dair yüklemeler gelmesine neden olabilecektir. Böyle bir döngüde çocuk kendini daha fazla yetersiz hissedebilecektir (129). Çocuğun öz yeterliliğinin gelişebilmesi için çevresindeki bireyler tarafından desteklenmesi ve cesaretlendirilmesi gerekmektedir. Hem sözel destek hem de olumlu davranışların pekiştirilmesi ile çocukta öz yeterlilik algısının gelişmesi desteklenebilmektedir. Bu nedenle ebeveynlerin çocuk gelişimi ve eğitiminde kullandığı teknikler çocuktaki öz yeterliliğin gelişiminde önemli bir etkendir. Bandura (1989) öz yeterliğin riskli ya da zorlayıcı koşullarda stres duygusu ile başetmede önemini vurgulamış ve öz yeterliliği yüksek olan bireylerin riskleri kontrol ederek stres duygusunu azaltabileceğini ve durumun davranışsal boyuta olumlu yansıyacağını belirtmektedir (154). Bu nedenle öz yeterlilik duygusunun gelişmesi çocukların suç riskleri ile karşı karşıya kaldığında suça sürüklenmemesi için önemli bir unsurdur. Literatürde bulunan araştırma sonuçlarına göre suça sürüklenen çocukların suça sürüklenmeyenlere göre yeterliliklerine ilişkin kendilik algılarının daha düşük olduğu belirtilmektedir (155).

2.2.3.6. Duygusal Tutarlılık

Diğer bir kişilik özelliği olan duygusal tutarlılık bireyin aksilikler, başarısızlıklar, zorluklar ve diğer stres yaratan durumlarla karşı karşıya kaldığında kendini üzmeden ve duygusal dengesini kaybetmeden yeteneklerini sürdürebilmesidir (143). Ancak her birey benzer durumlarla karşı karşıya kaldığında

farklı duygusal tepkiler verebilmekte ve farklı davranışlar sergileyebilmektedir. Bunun temel nedeni duygusal durumundaki tutarlılıktır. Rohner'a (2005b) göre; duygusal tutarlılığı olan çocuklar stresli durumlarla karşılaştıklarında kaygılanmadan, sinirlenmeden, öfkelenmeden, davranış kontrollerini kaybetmeden bu stres faktörleri ile başedebilirler ve yaşanan olay öncesindeki duygusal durumlarına kolaylıkla dönebilirler. Ancak duygusal dengesinde tutarsızlık yaşayan çocuklarda sürekli değişken duygu hali söz konusu olup bir an sakinken bir an asabi tutum ve davranışlar sergileyebilirler. Ayrıca duygusal tutarsızlık özelliğine sahip çocuklar günlük yaşamda engellemeler ve sorunlar ile karşılaştıklarında duygusal açıdan olumsuz etkilenirler ve stresli olaylar karşısında sakinliklerini kaybederek kaçınma, sinirlenme, öfkelenme gibi davranışları sergileyebilirler. Kişilik özelliklerinde duygusal dengesizlik yaşanan ergenlerin öznel iyi oluşları dışa dönük kişilik özelliğindeki ergenlere göre daha düşüktür. Bunun temel nedeni de duygusal dengesizliğin olumsuz duygularla ve yaşantılarla ilişkili olmasıdır (156). Rohner ve Khalaneque'e (2002) göre de ebeveynleri tarafından reddedilen bireyler stres yaratan olay ve durumlar karşısında duygusal dengelerini kolaylıkla kaybedebilmekte ve daha fazla olumsuz etkilenebilmektedirler.

2.2.3.7. Dünya Görüşü

Kişilik özelliklerinden bir diğeri olan dünya görüşü, bireyin kendi yaşamını, evrenini ve varlığının özünü olumlu veya olumsuz olarak değerlendirmesidir. Dolayısıyla dünya görüşü bireyin var olma kalitesiyle ilgili genel bir yargıdır. Bu durum bireyin toplumsal, siyasal, politik ve ekonomik değerleri ile karıştırılmaması gerekmektedir (143). Olumsuz dünya görüşüne sahip bir çocuk hayatını, yaşamını, dünyayı, yaradılışını olumsuz olarak değerlendirmektedir. Bu olumsuzluklar nedeniyle çocuk diğer insanların ve dünyanın düşman, hain, tehlikeli olduğunu algılamaktadır. Olumsuz dünya görüşüne sahip olan çocuklarda olumsuz benlik algısı da beraberinde eşlik etmektedir (129). Çocuğun dünyaya ve yaşama karşı bu algısının tam tersini ise olumlu dünya görüşü temsil etmektedir. Buna göre olumlu dünya görüşüne sahip bir çocuk dünyayı ve yaşamı iyi, güvenli, mutlu, olarak değerlendirmektedir (18). Rohner'a (2016) göre gelişim sürecinde çocuk dünyaya bakış açısını ebeveynleri ile kurduğu ilişkinin kalitesine, ebeveynleri tarafından kabul veya reddedilmesine bağlı olarak geliştirmektedir. Buna göre; reddedilen

çocuklar içsel süreçlerinde yaşadıkları öfke ve kızgınlık duyguları ile birlikte olumsuz dünya görüşüne ebeveynleri tarafından kabul edilen çocuklara oranla daha fazla sahip olmaktadır. Dünyaya ilişkin bu olumsuz bakış açısının oluşması ile çocuğun tüm yaşamı bu süreçten olumsuz etkilenmektedir.

Olumsuz dünya görüşü ile suç davranışı arasındaki ilişkiye bakıldığında Coşkun'un (2010) suça sürüklenen çocuklar ile gerçekleştirmiş olduğu araştırmada adil dünya görüşünün olmamasının veya düşük olmasının çocukların suça sürüklenmesinde önemli bir etkisinin olabileceği belirlenmiştir. Bu durum çocuğun dünyaya bakışının olumlu olmasının çocuk suçluluğunda koruyucu bir etkisinin olabileceğini göstermektedir.

Sonuç olarak EKAR Kuramının kişilik alt teorisine göre ebeveynleri tarafından reddedilen çocuklarda yedi kişilik özelliği oluşabilmektedir. Bu kişilik özellikleri bağımlılık/savunucu bağımsızlık, düşmanlık/saldırganlık, olumsuz öz saygı, olumsuz öz yeterlilik, duygusal tutarsızlık, duygusal duyarsızlık/tepkisizlik ve olumsuz dünya görüşüdür.

2.3. Çocuk Suçluluğu ile İlgili Araştırmalar

Ergenlerin suç davranışını inceleyen ve suç davranışını bireysel, ailesel ve sosyal boyutlarda açıklamaya çalışan bir çok araştırma bulunmaktadır. Araştırmanın amaçları doğrultusunda literatürde bulanan araştırmalar bireysel ve ailesel boyuttaki çalışmalar ile sınırlandırılarak incelenmiştir. Bireysel boyutta daha çok çocuğa özgü özellikler ele alınmakla birlikte literatür incelendiğinde çocuğa ait özelliklerin genellikle cinsiyet, yaş, eğitim, kardeş sayısı, kardeş sıralaması, çalışma durumu, ihmal ve istismar, psikiyatrik bozukluklar gibi değişkenler ile ele alındığı görülmüştür. Çocuğun kişilik özelliklerini odak alan ve suç davranışını kişilik değişkeni ile açıklayan çok az sayıda araştırılmaya rastlanmıştır

Son yıllarda suç davranışında ailenin önemine daha fazla önem verilmesinden dolayı aileye yönelik değişkenlerin araştırmalarda daha fazla ele alındığı görülmektedir. Aile özelliklerini farklı değişkenlerle ele alan bu araştırmalarda aile özellikleri yapısal (ailenin birlikteliği, büyüklüğü, sosyoekonomik ve kültürel seviyesi, ailede suç öyküsü gibi) ve niteliksel (ebeveyn-çocuk ilişkisi,

ebeveynlik becerileri, ebeveyn sevgisi, ebeveyn desteği gibi) boyutlarda ele alınmıştır. Araştırmanın amaçları doğrultusunda ergen suçluluğu alanında yapılmış bu araştırmalar daha çok ailenin niteliksel özelliklerini açıklayan araştırmalar ile sınırlandırılmıştır.

2.3.1. Yurt Dışında Yapılmış Çalışmalar

Ergenlerin ebeveyn kabul-reddi ve dulguzal zekası ile suç davranışı arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma Surbanovska, Kıtkanj ve Rıstovska (2017) tarafından yapılmıştır. Araştırmaya Makedonya'da yaşayan yaşları 14-18 arasında değişen 40 suça sürüklenen ve 40 suça sürüklenmeyen çocuk katılmıştır. Araştırmada suça sürüklenen çocukların diğer çocuklara göre anne ve babalarını daha az sıcak algılamakla birlikte daha fazla ebeveyn reddi yaşadığı belirlemiştir. Araştırma sonuçları suça sürüklenen çocukların suça sürüklenmeyenlere göre anneden daha fazla soğukluk, saldırganlık, ilgisizlik ve ayrışmamış red algılarken, babadan daha fazla saldırganlık ve ayrışmamış red algılamaktadır. Ayrıca araştırma kapsamında incelenen duygusal zekanın suça sürüklenen çocuklarda daha düşük olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Suça sürüklenen ve suça sürüklenmeyen ergenler arasında belirlenen bu farklılıklar istatisksel açıdan anlamlıdır. Sonuç olarak ebeveynlerin çocuğa karşı yetersiz davranışları suçlu davranışın oluşumunda önemli bir faktör olarak değerlendirilmiş ve duygusal açıdan duygularını düzenleme, kontrol etme ve yönetmede yetersizlik yaşayan ergenlerin daha fazla suça sürüklendiği belirtilmiştir (157). Benzer bir çalışma Vujovic ve Mijanovic (2013) tarafından Kadadağ'da yapılmış olup yaşları 15-18 arasında değişen 155 ergenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada ergenlerin suç davranışında etkili olan çocukluk dönemi ebeveyn davranışları incelenmiştir. Bu çalışmada annenin duygusal ihmali yani anne sıcaklığının eksikliği, babanın çocuğa yönelik saldırganlık ve fiziksel istismarı ergenlerin suç davranışının oluşumunda temel faktörler olduğu belirlenmiştir (158).

Tang, Ku ve Zaroff (2016) Çinli ergenlerle yaptığı araştırmada ergenlerin kültürel kişilik özellikleri ve aile işlevlerinin suç davranışları ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırmaya yaşları 12-17 arasında değişen 135 ergen katılmış ve kültürel kişilik özellikleri olarak ergenlerin uyum ve aile adaptasyonları incelenmiştir. Araştırma

sonuçlarına göre ergenlerin bireysel özellikleri kontrol edildiğinde, kültürel kişilik özellikleri ve aile işlevi suç davranışının anlamlı birer yordayıcısıdır. Buna göre uyum ve aile adaptasyonu az olan ve ailesinin işlevselliğini sağlıksız olarak algılayan ergenlerin suça sürüklenme riskleri daha fazladır (159).

Ailenin hem yapısal hem de niteliksel özelliklerini odak alan bir araştırma McKoy (2016) tarafından yapılmıştır. Araştırmaya 12-21 yaşları arasında toplam 8.607 hükümlü ergen katılmıştır. Araştırmaya katılan ergenlerin % 50.2'si kadındır ve % 58.52'si biyolojik ebeveynleriyle birlikte yaşamaktadır, % 88'inin ebeveyni lise ve üstü eğitim seviyesinde bulunmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre yaş ile suç davranışı arasında negatif ilişki bulunmaktadır ve 16-17 yaşlarında en üst seviyeye ulaşan suç davranışının, 17 yaşından sonra her yaş diliminde % 5 azaldığı belirlenmiştir. Ayrıca ebeveyn eğitim seviyesi ile suç davranışı arasındaki farklılaşma incelenmiş ve bu farklılaşmanın istatistiki açıdan anlamlı bir farklılaşma olmadığı belirlenmiştir. Ailenin niteliksel özelliklerinden biri olan ebeveyn kontrolü ile suç davranışı arasında ilişkiye bakıldığında ise iki değişken arasında negatif güçlü bir ilişkinin bulunduğu bulguları elde edilmiştir. Sonuç olarak ebeveyn kontrolü seviyesi düştükçe suç davranışı seviyesi artmaktadır.

Dembo, Wothke, Shemwell, Pacheco, Seeberger, Rollie, Schemeidler ve Livingston'un (2016) ergenlerin suçluluğunun nedenlerini aile ve davranış sorunları değişkenleri ile incelemiştir. Yaşları 11-17 arasında değişen 277 suça sürüklenen ergenin katılımıyla gerçekleştiren araştırmada kızların % 27'sinin ve erkeklerin % 20'sinin önceki yaşantılarında cinsel istismar mağduru olduğu, ergenlerin büyük bir çoğunluğunun (% 75) fiziksel istismara maruz kaldığı belirlenmiştir. Ayrıca abu çalışmada ergenlerin aile sorunlarının bulunması davranış sorunlarındaki toplam varyansın yaklaşık % 64'ünü, suç davranışındaki toplam varyansın % 60'ını açıklamaktadır (160). Bu bulgulara göre, aile sorunlarının çocuğun suça sürüklenmesinde önemli bir etkisinin bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Ebeveyn kontrolü, ebeveyne bağlanma ile suç davranışı arasındaki ilişkiyi inceleyen bir diğer araştırma Kassabri, Khoury ve Ali (2015) tarafından yapılmıştır. Yaşları 15-21 arasında değişen toplam 167 Arap kökenli ergenin katıldığı çalışmada ebeveyn kontrolü ve ebeveyne bağlanmanın suç davranışı ile negatif bir ilişki

bulunmuştur. Buna göre ebeveyn kontrolü ve ebeveyne bağlanma ergenlerin suça sürüklenmesinde koruyucu bir faktördür.

Sweeten, Piquero ve Steinberg'in (2013) farklı suç türlerinde suça sürüklenmiş 1.300 ergenle yapmış olduğu boylamsal araştırmada üst yaş sınırı 16.5 olarak alınarak yedi yıl ergen gelişimleri ve suça sürüklenme durumları incelenmiştir. Araştırma kapsamında yaşla birlikte suç davranışının azalıp azalmadığı psikososyal değişkenlerle (sosyal kontrol, adalet algıları, öğrenme, psikososyal olgunlaşma ve rasyonel seçimler) incelenmiştir. Araştırma bulguları incelendiğinde ergenlerin yaşları ilerledikçe en önemli etkinin sosyal öğrenme ile gerçekleştiği ve suç davranışlarının % 49 azaldığı saptanmıştır. En az etki ise gelişimsel süreçte adalete karşı algısal değişimdir. Değişkenler birlikte incelendiğinde ergenlerin yaşlarının ilerlemesi ile belirtilen gelişimsel alanlarda olgunlaştıkları ve ergenlikte görülen suç davranışının genç yetişkinlik döneminde % 69 azaldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca ele alınan bağımsız değişkenler kontrol edildiğinde, sadece yaş değişkeni ile suç davranışı arasında negatif yönde güçlü bir ilişki belirlenmiştir. Bu bulgular ergenlerin farklı gelişimsel değişimler ve yaşın ilerlemesi ile suç davranışlarının azaldığını göstermektedir.

Ebeveyn stilleri ile ergenlerin suç davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir diğer araştırma da 2010 yılında Okorodudu tarafından yapılmıştır. Yaşları 12-16 arasında değişen 404 ergenin katıldığı araştırmada ebeveyn stilleri otoriter, yetkin ve izin verici olmak üzere üç grupta ele alınmış ve ebeveyn stillerinin suç davranışını yordayıp yordamadığı incelenmiştir. Araştırma kapsamında yapılan çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre otoriter ve yetkin ebeveynliğin ergen suçluğunda anlamlı birer yordayıcı olmadığı, izin verici ebeveynliğin suç davranışında anlamlı bir yordayıcı olduğu belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre ebeveyn stillerinden sadece izin verici ebeveynlik ile ergen suçluluğu arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Ayrıca ergenlerin bireysel özellikleri ile suç davranışı incelenmiş olup cinsiyet ve yaş değişkenleri ile ergen suçluluğu arasında istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Amerika, Avrupa ve Avustralya'da çocuk suçluluğu ile ebeveynlik üzerine 1950-2007 yılları arasında yapılmış 161 araştırmanın meta analizini yapan Hoeve ve arkadaşları (2009) ebeveyn denetimi ve kontrolü, ebeveyn desteği, ebeveynlik

stilleri, ebeveyn davranışı boyutlarında ebeveynlik ve ergen suçluluğu ilişkisini incelemiştir. Yapılan çalışmada ebeveyn denetimi/kontrolü kapsamında psikolojik kontrolün (çocuğunu bağımlı kılan, çocuğunun duygularını değiştiren, çocuğunu suçlu hissettirerek kontrol eden veya çocuğunu görmezden gelerek cezalandırmaya çalışan kontrol), davranışsal kontrol, otoriter kontrol ve yetkin kontrole göre, suç davranışının en büyük yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Psikolojik kontrol suç davranışının toplam varyansının % 21'ini açıklamaktadır. Çalışma kapsamında ayrıca olumsuz ebeveyn desteği (ihmal edici, düşmanca, reddedici, kayıtsız, kaçınan) ile çocuk suçluluğu arasında pozitif güçlü bir ilişki söz konusu iken olumlu ebeveyn desteği (açık iletişimin, sevginin, bakımın bulunduğu, destekleyici, güvenli, kabul edici ve sıcak ebeveyn desteği) ile çocuk suçluluğu arasında negatif bir ilişkinin bulunduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte olumsuz ebeveyn desteğinin suç davranışına etkisi, olumlu ebeveyn desteğinin suç davranışına karşı koruyucu özelliğinden daha güçlü bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur.

Kim ve Kim (2008) Koreli ergenlerin suç davranışlarını bireysel ve ailesel değişkenlere göre incelemiştir. 1236 lise eğitimine devam eden ergen ile 707 suça sürüklenen ergenin katıldığı karşılaştırmalı araştırmada bireysel özelliklerinde ergenlerin antisosyal kişilik gelişimi, cinsiyet, psikosomatik semptomlar ve hayal kırıklığı değişkenleri ile; ailesel özelliklerinde ise aile işlevselliği, aile içi şiddet, ebeveynlerin eş ilişkileri değişkenleri ile suç davranışı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında suça sürüklenen ergenlerin yüksek anti-sosyal kişilik özellikleri ve hayal kırıklığı özellikleri gösterdikleri ve daha fazla psikomatik belirtiler gösterdikleri belirlenmiştir. Ayrıca suça sürüklenen ergenlerin aile özelliklerinde aile içi şiddete daha fazla maruz kaldıkları, aile işlevselliğinin ve ebeveyn eş ilişkilerinin daha fonksiyonel olmayan belirtiler gösterdiği saptanmıştır. Ayrıca bu çalışmada belirtilen değişkenlerin suç davranışına etkisi incelenmiş ve tüm değişkenlerin suç davranışının anlamlı yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada dikkat çeken bir diğer nokta da suç davranışında antisosyal kişilik özellikleri ve aile içi şiddetin en fazla doğrudan etkisi bulunmasıdır.

Ergenlerin suç davranışını ebeveyn stilleri ile inceleyen Steinberg, Eisengart ve Cauffman'ın (2006) suç davranışı sergileyen yaşları 14-17 arasında değişen 1355 ergenin katılımıyla gerçekleştirdiği araştırma sonucunda yetkili ebeveyn stiline sahip

ergenlerin psikososyal olgunluğunun daha yüksek olduğu ve sorunlu davranışlara daha az yöneldiği belirlenmiştir. Ayrıca araştırma sonucunda izin verici ebeveyn stiline sahip çocukların suça daha fazla yatkınlığının bulunduğu bilgisine ulaşılmıştır (161).

Ailenin yapısal özelliklerinden biri olan aile birlikteliğinin ergen suç davranışı ile incelendiği bir araştırma Zimmermann (2006) tarafından yapılmıştır. Araştırmaya 36'sı suça sürüklenen 46'sı suç davranışını sergilemeyen olmak üzere yaş ortalaması 16 olan toplam 82 erkek ergen katılım göstermiştir. Araştırma sonuçlarına göre suça sürüklenen ergenlerin % 61'i, kontrol grubundaki ergenlerin ise % 27'si aile birlikteliği devam etmeyen ailelerden gelmektedir. Bu farklılaşma istatistiki açıdan da anlamlı bulunmakla birlikte aile ile birlikte yaşama durumunun suç davranışının önemli bir biçimde yordadığı bulunmuştur. Buna göre aile yapısı suç davranışının toplam varyansının % 12'sine etki etmektedir.

Ergenlerin suç davranışını odak alan bir diğer çalışma Robles ve Gamble (2006) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada ebeveyn-ergen süreci ve suç risklerinin azaltılması amaçlanmış ve ebeveyn-ergen sürecinde anneye bağlanma odak almıştır. 454 Meksikalı Amarikan ergenin katıldığı bu araştırmada güvenli bağlanmanın suç risklerini azaltmada önemli bir etken olduğu belirlenmiştir. Ayrıca araştırma sonuçlarında cinsiyet aracı değişken olarak incelenmiş ve erkekler için anne ile güvenli bağlanmanın suç risklerini önlemede önemli bir etken olduğu, ancak kızlar için bu ilişkinin daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

Ebeveynlik ile suç davranışını inceleyen bir çalışma da Unnever, Cullen ve Agnew (2006) tarafından yapılmıştır. 2.437 ergenin katılımıyla yapılan araştırmada etkin olmayan ebeveynlik ile suç davranışı arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Buna göre çocuklarını duygusal ve sosyal açıdan destekleyen, yakın ve sıcak ilişkinin bulunduğu ve düzenli ebeveyn kontrolünün sağlandığı etkin ebeveynliğin ergen suçluluğuna karşı koruyucu bir faktör olduğu sonucuna varılmakla birlikte etkin olmayan ebeveynliğin suç davranışını arttırdığı belirlenmiştir (162).

Loeber, Wei, Hamish ve Loeber (2002) ergenlerde suç davranışını maruz kaldıkları kötü muamele (ihmal ve istismara uğrama) ile incelemiştir. 298 ergenin katıldığı araştırmada suça sürüklenen ergenlerin % 48'inin aile içinde kötü

muameleye maruz kaldığı saptanmıştır. Kontrol grubundaki suça sürüklenmeyen ergenler için ise bu oran % 19.2 olarak bulunmuştur. Oranlar arasındaki bu fark istatistiki açıdan anlamlı bulunmuş olup araştırma kapsamında yapılan regresyon analizi sonucunda ergenlerin suç davranışında aile içi kötü muamelenin önemli bir yordayıcı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Benzer bir çalışma da Currie ve Tekin (2011) tarafından yapılmış olup suç davranışı ile çocukluk çağı ihmal ve istismarı arasında yüksek düzeyde pozitif ilişki bulunmuştur. Bu durum çocukluk çağında kötü muamele görenlerin yetişkinlik döneminde suça sürüklenme risklerinin daha fazla olduğunu göstermektedir.

Ailenin niteliksel özelliklerinden biri olan ebeveynlik boyutunu ele alarak ergenlerin suç davranışı ilişkisini incelemeyi amaçlayan bir araştırma Palmer ve Hollin tarafından yapılmıştır. Palmer ve Hollin'in (2001) lise dönemindeki ergenlerin suç davranışlarını incelediği bu araştırmada ergenlerin suç davranışı ebeveynlik ve sosyo-ahlaki gelişim değişkenleri ile incelemiştir. Buna göre ebeveynlik değişkeni ahlaki değişkenlerden daha fazla suç davranışı ile ilişkilidir, ergenlerdeki suç davranışının ilgili ve sıcak ebeveyn stili ile negatif yönlü, fiziksel cezalandırmanın bulunduğu ebeveynlik sitili ile pozitif yönlü ilişkisinin bulunmaktadır. Araştırma sonuçları incelendiğinde ilgili ve sıcak ebeveyn stiline sahip ergenlerin suça sürüklenme riskinin daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

Hodgins, Kratzer, McNeil'in (2001) suç davranışını yetersiz ebeveynlik odağında incelemiştir. Araştırmada Stocholm'da yaşayan 7.101 erkek ve 6.751 kadına ait resmi kayıtlar incelenmiş ve yeterli/yetersiz ebeveynliğin çocukluk döneminden itibaren sergilenen suç davranışını ne düzeyde yordadığını belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; yetersiz ebeveynlik suç davranışını anlamlı bir yordayıcısı olmakla birlikte cinsiyet açısından bu durumun farklılaştığı belirlenmiştir. Yetersiz ebeveynlik kadınlardaki suç davranışını erkeklere oranla daha fazla yordamaktadır.

Yapılan bir başka araştırma kapsamında aile süreci ile ergenlerin suç davranışı ilişkisi incelenmiştir. Peiser ve Heaven (1996) tarafından yapılan bu araştırmaya 177 Avustralyalı ergen katılmıştır. Araştırmada aile süreci kapsamında olumlu/olumsuz ebeveyn ilişkisi, cezalandırıcı/endüktif (açık ve iletişimsel stil) ebeveyn stili incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre suç davranışı ile ebeveyn

süreci arasında anlamlı ilişkiler bulunmuş olup, cezalandırıcı ebeveyn stili ile olumsuz aile ilişkilerinin suç davranışını arttırdığı sonucuna varılmıştır. Kız ergenlerde düşük suç davranışının en önemli yordayıcısı endüktif aile stili iken, erkek ergenlerin yüksek suç davranışının en önemli yordayıcısı ise cezalandırıcı ebeveyn stili olduğu bulunmuştur.

Simons, Robertson ve Downs (1989) ergenlerin suç davranışını ailenin niteliksel özelliklerinden biri olan ebeveyn reddi ile incelemiştir. Lise düzeyinde eğitimine devam eden 343 ergenin katılımıyla gerçekleştirilen çalışmada ergenlerin suç davranışı ile ebeveyn reddi arasında pozitif korelasyon bulunduğu saptanmıştır. Buna göre ebeveyn reddi yaşayan ergenlerin ebeveynleri ile yeterli ve sağlıklı duygusal bağ geliştiremedikleri bu nedenle daha fazla suç davranışı sergiledikleri belirlemiştir.

2.3.2. Türkiye'de Yapılmış Çalışmalar

Şahin (2015) ergenlerin suç davranışı düzeylerini yordayan değişkenleri incelemiştir. Akran sapması, cinsiyet, sınıf düzeyi, soruna sahip olma, ebeveyn boşanması ve okul rehberliği gibi değişkenlerin ergenlerin suç davranışı düzeylerini yordamadaki katkılarını belirlemek amacıyla yapılan araştırmaya lise eğitim seviyesinde 277 ergen katılmıştır. Araştırma bulgularına göre değişkenler birlikte suç davranışının % 45'ini açıkladığı ve akran sapması, cinsiyet, sınıf düzeyi, soruna sahip olma ve ebeveyn boşanmasının suç davranışı üzerinde anlamlı birer yordayıcı olduğu belirlenmiştir. Buna göre erkeklerin kızlara göre daha fazla suç davranışı sergilediği, sınıf düzeyi arttıkça suç davranışının da arttığı, yaşantısında sorunlar bulunan ergenlerin daha fazla suç davranışı sergilediği saptanmıştır.

Ergenlerdeki suç davranışının yanı sıra mükerrer suç davranışını inceleyen Tunceroğlu'nun (2015) yapmış olduğu araştırma İstanbul'da gerçekleştirilmiş olup araştırmaya yaşları 12-18 arasında değişen 200 suça sürüklenen çocuk katılmıştır. Bu araştırmaya göre çocukların büyük çoğunluğunun 17 yaşında olduğu, tek suç nedeniyle adli birimlerde bulunan çocukların (%54) eğitim yaşantısı devam ederken mükerrer suç davranışı olan çocuklarda (% 6) bu oranın daha düşük olduğu, çocukların % 11'inin parçalanmış aile yapısı bulunurken mükerrer suç davranışı olan

çocuklarda bu oranın % 44 ile daha yüksek olduğu görülmüştür. Araştırma kapsamında aile içi ilişkiler de incelenmiş olup mükerrer suç davranışına sahip çocukların büyük çoğunluğunun (% 61) aile içi fiziksel şiddete maruz kaldığı bulunmuş, buna paralel olarak da çocukların % 76'sının aile ilişkilerini kötü veya çok kötü olarak algıladıkları belirlenmiştir.

Ergenlerin öz saygısını inceleyen Sankır (2014) lise eğitimine devam eden 570 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirdiği çalışmada çocuğun öz saygısı ile suç davranışı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında düşük öz saygısı bulunan ergenlerin, diğer ergenlere göre daha fazla sapkın ve suç davranışı sergilediği belirlenmiştir.

Ergenlerin problem davranışları ile aile içi sorunlar arasındaki ilişkiyi inceleyen bir diğer çalışma da Arslan ve Balkıs (2014)'a aittir. Bu çalışma Isparta'da yapılmış olup lise eğitimine devam eden 581 ergen çalışmaya dahil edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre problem davranışlardan biri olan ve suç davranışını kapsayan anti-sosyal davranışlar ile otoriter ve baskıcı ebeveyn tutumu, ebeveyne karşı duyarsızlık ve tutarsızlık, ebeveynle ilişkilerde uyumsuzluk ve aile içi istismar arasında pozitif yönde ilişki bulunmakla birlikte gençlik döneminde yaşanan bu aile sorunlarının anti-sosyal davranışın önemli bir yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak aile içi ihmal ve istismara maruz kalan, aile kuralların belirsiz ve tutarsız olduğu aile ortamına sahip ergenlerin problem davranışlardan anti-sosyal davranışlara daha fazla yöneldiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Çoban (2014) yaşları 12-18 arasında değişen, suç nedeniyle adli mercilerde bulunan 120 suça sürüklenen çocuk ve suç nedeniyle adli birimlerde hiç bulunmamış 120 çocuğun katıldığı çalışmasında suça sürüklenen çocukların sürüklenmeyen çocuklara oranla aile bütünlüğünün daha fazla bozulduğu, yakın çevresinde suça yönelen daha fazla bireyin bulunduğu, daha uzun süreli çalışma koşullarının bulunduğu, madde kullanımının daha fazla bulunduğu belirlenmiştir. Ancak bu farklılıkların istatistiki analizinde sadece aile bütünlüğünün bozulmasının, çevrede suçlu birey sayısının, çalışma süresinin ve madde kullanımının anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Buna göre aile bütünlüğünün bozulması, çevrede suçlu birey sayısının fazla olması, çalışma süresinin uzun olması ve madde kullanımı suç davranışını arttıran unsurlar olarak belirlenmiştir.

Uludağlı ve Sayıl'ın (2013) gerçekleştirdiği suça sürüklenen ergenlerin problem davranışlarının ergen, anne ve arkadaş özelliklerine göre incelediği araştırmaya 14-24 yaş arasında Ankara İli'nde farklı suçlardan tutuklu veya hükümlü toplam 157 erkek ergen katılmıştır. Araştırmada ergenlerin problem davranışları ile anne kabul-reddi ve kontrolü arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Buna göre suça sürüklenen ergenlerin problem davranışlarında anne reddinin pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı olduğu, anne kontrolünün ise negatif yönde problem davranışı yordadığı sonucuna varılmıştır. Araştırma sonuçlarında elde edilen önemli bir bulgu da suça sürüklenen ergenlerin problem davranışlarını öncelikli olarak ergenlerin bireysel özelliklerinin yordadığıdır (163).

Dinç'in (2013) 2012 yılında Ankara Ceza İnfaz Kurumları'nda tutuklu ve hükümlü bulunan ve yaşları 17-22 arasında değişen 173 ergenin katılımı ile gerçekleştirdiği çalışmada çocuk suçluluğunda ailenin rolünün belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda; suça sürüklenen çocukların yarıya yakınının (% 49.7) 17 yaşında olduğu, çok büyük bir oranının (% 98.3) ilköğretim seviyesinde ve altında eğitim durumunun bulunduğu, büyük bir bölümünün (% 88) cezaevi öncesinde ebeveynleri ile birlikte yaşadığı, ebeveynlerin eğitim durumunun ilkokul seviyesinde bulunduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Önder ve Yılmaz (2012) 14-19 yaşları arasında toplam 502 lise öğrencisinin yaşam doyumu ve ebeveyn stilleri ile suç davranışı ilişkisini incelemiştir. Çalışmaya katılan ergenlerin yarıdan fazlasının (% 52.2) düşük suç davranışı seviyesinde olduğu belirlenmiştir. Çalışma kapsamında ebeveyn kontrol/denetimin suç davranışının anlamlı yordayıcısı olduğu belirlenmekle birlikte yaşam doyumu ile birlikte ebeveyn stili ergenlerin suç davranışındaki toplam varyansın % 43'ünü açıklamaktadır. Sonuç olarak araştırma kapsamında ebeveyn kontrol/denetim boyutundaki artışın suç davranışını engelleyen bir unsur olarak belirlenmiştir.

Şengül, Cantürk, Cantürk ve Dağalp (2012) 2007-2010 yılları arasında Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde kovuşturma evresi tamamlanmış 351 karar dosyası incelemesi yaparak toplam 188 suça sürüklenen çocuğun sosyodemografik özelliklerini belirlemiştir. Araştırma sonuçlarına göre; suça sürüklenen çocukların

yarıdan fazlasının 16-18 yaş aralığında (% 53.2) olduğu ve büyük bir çoğunluğunun ilköğretim eğitim seviyesinde (%90.3) bulunduğu tespit edilmiştir (164).

Suça sürüklenen ergenlerin aileye ilişkin yapısal özelliklerinin belirlenmesi amacıyla yapılan bir diğer araştırma da Şahinli (2012) tarafından yapılmıştır. Suç nedeniyle tutuklu veya hükümlü 71 ergenin katıldığı araştırmada suça sürüklenen çocukların büyük çoğunluğunun 17 yaşında (% 59.2) ve ilköğretim mezunu (%74.6) olduğu, ebeveyn eğitim seviyesinin ilkokul ve altı olduğu (% 87.1 anne, % 69.7 baba), anne eğitim seviyesinin baba eğitim seviyesinden daha düşük olduğu, çocukların büyük çoğunluğunun ailesi ile birlikte yaşadığı ve aile parçalanmasının (% 33) daha düşük olduğu belirlenmiştir. Suça sürüklenen çocukların aile içi ilişkilerine yönelik ise çocukların % 39, 4' ünün her iki ebeveyn ile de duygu ve düşüncelerini paylaşmadığı sonucunun yanı sıra anne ile paylaşımın babaya göre daha fazla olduğu, ailelerin % 70'inin çocuğu üzerindeki denetiminin yetersiz olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Suç davranışı sergileyen ergenlerin niteliksel özelliklerinin araştırıldığı bir diğer araştırma 2010 yılında Diyarbakır'da suç nedeniyle adli işlem sürecinde bulunan çocuklardan rastlantısal olarak seçilen 100 suça sürüklenen çocukla yapılmıştır. Kara, Demircan, Hançerli, Sevinç ve arkadaşlarının (2011) yaptığı bu çalışmada suça sürüklenen çocukların büyük çoğunluğunun 16-18 yaş arasında (% 63) olduğu, birden fazla kez suça sürüklendiği (% 66), ebeveynlerin düşük eğitim seviyesinde olduğu ve annelerin eğitim düzeyinin babalardan daha düşük olduğu (% 77 anne okuryazar değil, % 25 baba okur yazar değil), ekonomik sıkıntı yaşadığı (% 79), ebeveynleri ile birlikte yasadığı (% 97), sorunlarını ailesi ile paylaşmadığı (% 79) bulgularına ulaşılmıştır.

Çocuk suçluluğunun nedenlerini belirlemeyi amaçlayan bir araştırma da Özada (2011) tarafından yapılmıştır. Çalışma kapsamında çocukları tutuklu veya hükümlü olan anneler ile derinlemesine görüşmeler yapmış ve annelerin gözüyle çocukların suça sürüklenme nedenlerini incelemiştir. Buna göre çocukların suça sürüklenmesindeki en temel etkenlerin, okuldan kaçarak okul denetiminin azalması, ekonomik yoksunluk, aşırı otoriter ve fiziksel cezalandırıcı baba tutumları, ebeveynlerin her ikisinin de düşük eğitim seviyesi, aile içi şiddet, aile veya yakın çevrede suç geçmişi olan bireylerin bulunması, evden kaçma ile ebeveyn denetiminin

azalmasıdır. Ayrıca araştırma sonuçlarına göre; çocukların büyük bir çoğunluğunun ebeveynleri ile birlikte yaşadığı belirlenmiştir.

Uludağlı'nın (2011) suça sürüklenen ve sürüklenmeyen toplam 631 ergenin katılımıyla gerçekleştirdiği karşılaştırma araştırmasında ergenlerin aile, akran, mahalle, ve akademik başarı değişkenleri ile problem davranışları arasındaki ilişkiler incelemiştir. Ankara İli'nde gerçekleştirilen araştırmada ailenin yapısal özelliklerine ilişkin olarak suça sürüklenen ergenlerin eğitim düzeylerinin, ebeveyn eğitim düzeylerinin ve aile ile birlikte yaşama oranlarının daha düşük olduğu görülmüştür. Ailenin niteliksel özelliklerine yönelik bulgulara bakıldığında ise, suça sürüklenen çocukların problem davranışları ile ebeveyn izlemesi ise negatif, anne reddi arasında pozitif ilişki olduğu, suça sürüklenmeyen ergenlerde ise ebeveyn izlemesi negatif, hem anne hem baba reddinin problem davranışlarla pozitif ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Ünal (2010)'ın, İzmir'de lise eğitimine devam eden ve yaş ortalaması 16.8 olan 3742 ergeninin katılımıyla gerçekleştirdiği araştırmasında ergenlerin suç davranışlarını ebeveynle olan ilişkiler ve sapkın arkadaşlar odaklı incelemiştir. Araştırma sonucuna göre; ergenlerin suç davranışları ile ebeveyne bağlılık ve ebeveyn denetimi arasında negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı korelasyon bulunmuştur. Bu durum ergenlerde ebeveynlere olan bağlılık ve ebeveyn denetimi seviyesi arttıkça suç davranışının azaldığını göstermektedir. Araştırmada belirlenen bir diğer unsur da erkek ergenlerin daha fazla suç davranışı gösterdiği, yaş ilerledikçe suç davranışının azaldığıdır.

Bulut (2010) Adana'da yaşları 14-18 arasında değişen 695 lise öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirdiği çalışmasında ergenlerin suç davranışlarını aile işlevselliği, risk faktörü ve yaşam kalitesi değişkenlerine göre incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre erkek ergenler kız ergenlerden, yaşı daha büyük olan ergenler ise yaşı küçük olanlardan daha fazla suç davranışı göstermektedir. Ayrıca ebeveyn eğitim seviyesi arttıkça ergenlerde suç davranışının azaldığı, ebeveynlerden fiziksel şiddet gören ergenlerin ise daha fazla suç davranışı sergilediği belirlenmesine karşın ergenlerin ebeveynleri ile birlikte yaşamasının suç davranışı üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı belirlenmiştir. Araştırma kapsamında ayrıca sağlıksız işleve sahip olan, otoriter ebeveyn tutumu algılayan ve ebeveynlerinden hiç bir zaman sevgi

görmeyen ergenlerin diğer ergenlere göre daha fazla suç davranışı sergilediği ve bu farklılığın istatistiki açıdan anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Ergenlerin hem bireysel hem de ailesel özelliklerinin suç davranışı ile ilişkisini inceleyen bir diğer araştırma Balkaya ve Ceyhan (2007) tarafından yapılmıştır. Eskişehir İlin'de lise eğitimine devam eden 1454 ergen ile gerçekleştirilen araştırmada ergenlerin yaşları arttıkça ve ebeveyn eğitim seviyesi düştükçe suç davranışlarının arttığı, cinsiyet ile suç davranışı arasında anlamlı bir farklılaşma bulunurken ebeveynle birlikte yaşama durumunun suç davranışında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir. Araştırma kapsamında aile içi ilişkiler ebeveyn tutumu ve ailede mutlu hissetme boyutları ile incelenmiş ve demokratik ebeveyn tutumuna sahip ergenlerin suç davranışı düzeyleri otoriter veya ilgisiz olarak algılayanlara göre önemli düzeyde düştüğü, ailelerinde kendini mutlu hisseden ergenlerin de suç davranışı düzeylerinin daha düşük olduğu bulunmuştur.

Ankara'da suça sürüklenme nedeniyle soruşturma evresinde olan ergenlerle yapılan bir araştırma da Akduman, Akduman ve Cantürk (2007) tarafından yapılmıştır. Ergen suçluluğunda bazı kişisel ve ailesel özelliklerin incelendiği araştırma yaşları 12-15 arasında değişen toplam 114 suça sürüklenen çocuk katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda yaş arttıkça suça davranışının arttığı, erkek ergenlerin kızlara oranla daha fazla suç davranışı sergilediği, suça sürüklenen çocukların büyük bir çoğunluğunun aile birlikteliğinin dağılmış olduğu, ebeveynlerin eğitim durumunun da genelde hem anne hem de baba için ilkokul mezunu ve altında bir seviyede bulunduğu belirlenmiştir.

Akduman ve Baran (2007) yaşları 12-15 arasında bulunan ve suç isnadı ile adli süreçte bulunan 103 çocuk ile alt sosyoekonomik seviyedeki bir bölgede bulanan bir eğitim kurumuna devam eden 103 suça sürüklenmeyen çocuğun suç davranışı nıakran istismarı ve kendilik algısı değişkenleriyle incelenmiştir. Yapılan incelemede suça sürüklenen çocuklar ile sürüklenmeyen çocuklar arasındaki kendilik algısının anlamlı bir şekilde faklılaştığı ve suça sürüklenen çocukların daha düşük kendilik algısına sahip olduğu belirlenmiştir.

Siyez (2006) tarafından yapılan bir araştırmada da ergenlerin problem davranışları koruyucu ve risk faktörleri açısından incelenmiştir. Araştırmada 1237

lise öğrencisinin problem davranışlarından biri olan anti-sosyal davranışları da incelenmiştir. Araştırma bulgularında; anti-sosyal davranışlar ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı belirlenirken; yaş ve ebeveyn eğitim seviyesi değişkenleri ile anti-sosyal davranışlar arasında anlamlı farklılaşmanın bulunduğu belirlenmiştir. Buna göre 17 yaş grubundaki ergenlerin diğer yaş grubundakilere göre daha fazla anti-sosyal davranış gösterdiği, ebeveyn eğitim seviyesi yükseldikçe anti-sosyal davranışın azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Siyez ve Aysan (2007) bir diğer çalışmada da kişilik ve algılanan çevre sistemi içerisindeki risk faktörlerinin ergenlerin problem davranışlarını yordayıp yordamadığını incelemiştir. Buna göre her iki sisteme ait riskler problem davranışın anlamlı birer yordayıcısıdır. Ayrıca araştırma sonuçlarında dikkat çeken önemli bir nokta ergenlerin kişilik sistemi içerisindeki risk faktörlerinin tek başına problem davranışın oldukça önemli bir kısmını yordadığıdır (165).

Aile içi ilişkiler ile suç davranışını inceleyen bir araştırma da Saydam ve Gençöz (2005) tarafından yapılmış olup yaşları 14-17 arasında değişen toplam 153 ergenin davranış problemleri ile ilişkili değişkenler incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre aile işlevlerinde yaşanan problemler ile annenin eğitim düzeyinin artması ergenlerin suça yönelik davranış problemlerinin yordanmasında anlamlı katkılar verdiği belirlenmiştir. Bu iki değişken suç davranışındaki toplam varyansın % 15'ini açıklamaktadır.

Öter (2005) suça sürüklenen çocuklar ile yapmış olduğu araştırmada, suç isnadı ile Antalya İli'nde çocuk şubeye sevki yapılan 200 suça sürüklenen çocuklarla görüşmeler gerçekleştirmiş ve araştırma kapsamında suça sürüklenen çocukların sosyo-demografik özelliklerini incelemiştir. Araştırma kapsamında suça sürüklenen çocukların 15 yaş ve üzerinde yoğunlaştığı, eğitim seviyelerinin düşük olduğu, % 25'inin ilkokuldan ve % 31.8'inin ortaokul ve liseden eğitimlerine devam etmediği, % 67'sinin ebeveynleri ile birlikte yaşadığı, anne eğitim seviyesinin baba eğitim seviyesinden daha düşük olduğu, annelerin % 92.3'ünün ilkokul ve altında eğitim seviyesinde bulunduğu, babaların ise % 84.3'ünün ilkokul ve altında eğitim seviyesinde bulunduğu belirlenmiştir. Öter araştırmasında suça sürüklenen çocukların aile içi ilişkilerini de incelemiş ve araştırma kapsamında çocukların küçük

bir kısmının (%15.3) her iki ebeveyni ile iletişimini iyi olarak tanımladığı ve her iki ebeveynine karşı sevgi duyduğu (% 17.8) belirlenmiştir.

Çetin (2005) tarafından yaşları 12-18 arasında değişen, 84 suça sürüklenen çocuk ve 46 suça sürüklenmeyen çocuğun katılımıyla gerçekleştirilen araştırmada ergenlerin ebeveyn kabul-reddi ve kişilik özellikleri karşılaştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, suça sürüklenen ve sürüklenmeyen ergenlerin genel ebeveyn kabul-red düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak suça sürüklenen çocukların ebeveynlerinden diğer gruba göre daha fazla ayrışmamış red ve kontrol algıladıkları, ebeveynleri tarafından daha az sevildiklerini ve daha fazla kontrol edildiklerini düşündükleri belirlenmiştir. Bununla birlikte suça sürüklenen çocukların babadan algılanan düşmanlık/saldırganlığın anlamlı düzeyde farlılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ergenlerin kişilik özellikleri karşılaştırıldığında ise suça sürüklenen ergenlerin kontrol grubundaki ergenlere göre daha sağlıksız kişilik özellikler göstermektedirler. Buna göre suça sürüklenen ergenler sürüklenmeyen ergenlere göre, kendilerini daha bağımsız ve duygusal açıdan daha duyarsız görmektedirler. Ayrıca öz saygı ve öz yeterliliklerini daha düşük algılayan suça sürüklenen çocukların dünya görüşlerinin de suça sürüklenmeyen ergenlere göre daha olumsuzdur (166).

Benzer bir araştırma Gürler (2005) tarafından yapılmıştır. Araştırmaya Manisa İli'nde tutukluluk nedeniyle ceza infaz kurumunda bulunan 12-18 yaşları arasında 46 suça sürüklenen çocuk dahil edilmiştir. Suça sürüklenen ergenlerin büyük çoğunluğunun 15-18 yaş aralığında (% 89.1) bulunduğu, eğitim seviyesinin ortaokul ve alt düzeyde (% 63) olduğu, ebeveynleri ile birlikte yaşadığı (% 77.8), annelerin (% 97) ve babaların (% 84.8) büyük çoğunluğunun ilkokul ve altında bir eğitim seviyesinde bulunduğu belirlenmiştir.

Hükümlü çocuklar ile yapılan bir diğer araştırma olan Kunt'un (2003) çalışmasında Ankara'da tutuklu ve hükümlü bulunan yaşları 11-19 arasında değişen 84 ergene ilişkin olarak; ergenlerin büyük bir çoğunluğunun (% 73.8) ilkokul ve altında eğitim seviyesinde bulunduğu, ebeveyn eğitim düzeyinin de çocuklarınki ile paralellik göstermesine rağmen annelerin eğitim düzeyinin (83,4) babalardan ((73.8) daha düşük olduğu belirlenmiştir. Suça sürüklenen çocukların yarıdan fazlasının aile

içinde tartışma ve kavgalara maruz kaldığı (% 52.4) ve kendisine yönelik aile içinde sert davranışlara maruz kaldığı (% 58.3) belirlenmiştir.

Ebeveyn kontrolü odağında ergenlerin suç davranışındaki yordayıcı değişkenleri belirlemek amacıyla Kaner (2001b) tarafından gerçekleştirilen çalışmaya yaşları 15-18 arasında değişen ergenler katılmıştır. Araştırma sonucunda ergenlerin suç davranışının orta ergenlik döneminde ve ebeveynlerin doğrudan kontrolünün azalmasıyla artış gösterdiğini bulunmuştur. Ayrıca her iki ebeveynin doğrudan kontrollerinin suçu yordamada önemli olduğu bulunmakla birlikte kız ergenlerde anneyle, erkek ergenlerde ise babayla sevgiye, güvene, yakınlığa, beraberliğe dayalı dolaylı kontrolün istenmeyen davranışı kestirmede önemli olduğu belirlenmiştir. Araştırma kapsamında ayrıca erkek ergenlerin daha fazla suç davranışı sergilediği ve ergenlerin suç davranışı düzeyinin 15 yaşından 17-18 yaşlarına doğru arttığı bulunmuştur.

Ergenlerin suç davranışını inceleyen bir diğer araştırma Delikara (2001) tarafından yapılmış olup sosyodemografik özellikler ve akran ilişkileri değişkenleri ile ergenlerin suç davranışları incelenmiştir. Yaşları 14-17 arasında değişen 696 ergenin katılımı ile Ankara'da gerçekleştirilen araştırmada; 17 yaşındaki ergenlerin diğer yaş grubundakilere göre suç davranışı düzeylerinin anlamlı bir şekilde arttığı ve erkek ergenlerin daha fazla suç davranışı sergilediği belirlenmiştir.

Uygur, Türkcan ve Geyran (1994) suç nedeniyle Adli Tıp Kurumu'na sevki yapılan 11-18 yaş arasındaki 65 suça sürüklenen çocuk olgusunu farklı değişkenlere göre incelemiştir. Buna göre; ergenlerin çoğunluğunun 15-18 yaş aralığında olduğu, ilkokul ve altı eğitim seviyesinde bulunduğu ve büyük bir çoğunluğunun kendi ailesi ile birlikte yaşadığı anlaşılmıştır. Araştırma bulgularında suça sürüklenen çocuklarda görülen psikiyatrik bozukluklar görülme sıklığı sırasıyla affektif bozukluk, hal-gidiş bozukluğu, mental retardasyon, uyum bozuklukları ve şizofrenidir.

Literarürde çocuk suçluluğuna yönelik yurt dışında ve Türkiye'de yapılan araştırmalar incelendiğinde, aile odaklı bir çok araştırmanın yapıldığı, Türkiye'de yapılan aile odaklı araştırmalarda ailenin daha çok yapısal özelliklerine ilişkin değişkenlerin incelenmesine rağmen ailenin niteliksel özelliklerine ilişkin

değişkenlere yurt dışında yapılan araştırmalarda daha fazla ağırlık verlidiği ayrıca yurt dışında ve Türkiye'de ergenlerin kişilik özellikeri ile suç ilişkisini inceleyen yeterli düzeyde araştırmanın bulunmadığı görülmüştür.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, evreni ve çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci, verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntemler ve teknikler ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Ergenlerin suç davranışını etkileyen kişilik ve aile özelliklerini inceleyen bu araştırmada değişkenler arasındaki ilişki değişkenlere müdahale edilmeden incelendiği için araştırma nicel araştırma yöntemlerinden genel tarama modelinde tasarlanmıştır. Genel tarama modeli Karasar'a (2003) göre çok sayıda elemandan oluşan bir evrende evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla evrenin tümü veya alınacak bir örneklem üzerinde yapılan ve değişken sayısına göre gruplanan tekil veya ilişkisel taramalar olarak açıklanmaktadır (167). Bu kapsamda araştırma genel tarama modelinin ilişkisel tarama modeline göre desenlenmiştir.

İlişkisel araştırmalarda iki değişkenin birlikte değişimi belirlenebilirken değişkenler arasında neden ve sonuç ilişkisi kurulamamaktadır. Bu nedenle ilişkisel araştırmalar ikiye ayrılmaktadır. Buna göre; değişkenler arası ilişkiyi anlamaya yönelik çalışmalar keşfedici korelasyon araştırma; bir veya birden fazla bağımsız değişkene dayalı olarak bağımlı değişkendeki değişimleri açıklamaya yönelik çalışmalar yordayıcı korelasyonel araştırma olarak tanımlanmaktadır (168).

Araştırmanın bağımsız değişkenleri ergenlerin kişilik ve aile özellikleri, bağımlı değişkeni ise ergenlerin suç davranışıdır. Bu doğrultuda bağımsız değişkenler Kişilik Değerlendirme Ölçeği puanı, Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği puanı; bağımlı değişkeni ise Suç Davranışı Ölçeği puanı ile incelenmiştir. Araştırma kapsamında bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken olan suç davranışını yordayıp yordamadığı incelenmiştir. Dolayısıyla bu araştırma ilişkisel tarama modellerinden yordayıcı korelasyonel bir araştırmadır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini, Ankara'da suç davranışı nedeniyle çocuk adalet sisteminde bulunan ergenler oluşturmaktadır. Resmi istatistiklere göre her yıl suça sürüklenen çocuk sayısında artış olması nedeniyle araştırmanın evrenine yönelik net bir sayı belirlememektedir. Ayrıca araştırma kapsamında zaman, para, iş gücü açısından var olan sınırlılıklar da göz önüne alınmış ve araştırmada seçkisiz olmayan örnekleme yöntemi kullanılarak amaçsal örnekleme yapılmıştır. Amaçsal örnekleme; evren içerisinden araştırma amacına uygun olarak bilgi açısından daha zengin örneklerin alınarak yapılan araştırmalardır (168). Araştırmaya 2017 Adli yargı yılında (Eylül 2016-Temmuz 2017) suç davranışı iddiası nedeniyle çocuk adalet sisteminde bulunan ve yargı süreci Ankara Doğu Adliyesi'ne bağlı Ankara 1., 2., 3., 4. Çocuk Mahkemeleri ve 1. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesinde devam eden, veli onayı alınmış, gönüllü 213 ergen katılmıştır. Araştırmaya katılan ergenlere ait demografik bilgiler Tablo 3.1'de sunulmuştur.

Tablo 3.1. Çalışma grubunda yer alan ergenlere ait demografik bilgiler.

	f	**%**
Cinsiyet		
Kadın	58	27.2
Erkek	155	72.8
Yaş		
13 Yaş	5	2.3
14 Yaş	25	11.7
15 Yaş	53	24.9
16 Yaş	65	30.5
17 Yaş	65	30.5
Yaşadığı Semt		
Keçiören	37	17.4
Çankaya	20	9.4
Mamak	53	24.9
Altındağ	54	25.4
Yenimahalle	32	15.0
Pursaklar	3	1.4
Sincan	3	1.4
Polatlı	5	2.3
Etimesgut	6	2.8

Tablo 3.1 (devam).Çalışma grubunda yer alan ergenlere ait demografik bilgiler.

Eğitim Durumu		
İlkokul	13	6.1
Ortaokul	43	20.2
Ortaokul devam	23	10.8
Lise devam	134	62.9
Anne Eğitim Durumu		
Okur-yazar değil	17	8.0
Okur-yazar	28	13.1
İlkokul	71	33.3
Ortaokul	27	12.7
Lise	54	25.4
Üniversite	16	7.5
Baba Eğitim Durumu		
Okur-yazar değil	4	1.9
Okur-yazar	23	10.8
İlkokul	75	35.2
Ortaokul	31	14.6
Lise	57	26.8
Üniversite	23	10.8
Ebeveynlerle Birlikte Yaşama Durumu		
Birlikte yaşıyor	181	85.0
Birlikte yaşamıyor	32	15.0
Birlikte yaşadığı ebeveyn		
Anne	22	68.8
Baba	6	18.7
Kurum Bakımı	4	12.5
Ebeveynden Ayrı Yaşama Süresi		
1 yıl	2	6.2
2 yıl	6	18.8
3 yıl	7	21.9
4 yıl	9	28.1
5 yıl	4	12.5
6 yıl ve üstü	4	12.5

Tablo 3.1'e bakıldığında araştırmaya katılan ergenlerin 155'si erkek (% 72.8), 58'i kadındır (% 27.2). Bununla birlikte ergenlerin yaş aralığı 13-17 arasında değişmekle birlikte yaş ortalaması 15.9'dur. Ergenlerin yaş dağılımlarına bakıldığında ise; 213 katılımcının büyük çoğunluğunun 17 yaşında (% 30.5) ve 16 yaşında (% 30.5) olduğu görülmektedir. 13 yaşında olan ergen sayısı 5 olup yüzdelik

oranı % 2.3 ile en az orana sahip yaş dilimidir. Ergenlerin 25'i 14 yaşında (% 11.7) iken, 53'ü 15 yaşında (% 24.9) bulunmaktadır.

Ergenlerin yaşam yerlerine bakıldığında araştırmaya katılan ergenlerin Ankara İli'nin sekiz ayrı semtinde yaşadığı görülmüştür. Katılımcıların yoğunlukla yaşadığı bölgelere göre bakıldığında ergenlerin 54'ünün (% 25.4) Altındağ, 53'ünün (% 24.9) Mamak, 37'sinin (% 17.4) Keçiören, 32'sinin (% 15.0) Yenimahalle, 20'sinin (% 17.4) ise Çankaya semtinde ikamet ettiği görülmüştür. Çalışma grubundaki geriye kalan ergenlerin ise 6'sı (% 2.8) Etimesgut, 5'i (% 2.3) Polatlı, 3'ünün (%1.4) Pursaklar, 3'ünün (%1.4) Sincan semtinde yaşamaktadır.

Eğitim durumlarına bakıldığında ergenlerin 13'ü (% 6.1) ilkokul, 43'ü (%20.2) ortaokul mezunu iken 23'ü (%10.8) ortaokul, 134'ü (% 62.9) lise seviyesinde eğitim yaşantılarına devam etmektedirler.

Ergenlerin anne eğitim durumlarına bakıldığında annelerin 17'si (% 8.0) okur-yazar değilken, 28'i (% 13.1) okur-yazar olup, 71'i (% 33.3) ilkokul, 27'si (% 12.7) ortaokul, 54'ü (% 25.4) lise, 16'sı (% 7.5) üniversite seviyesinde eğitim seviyesinde bulunmaktadır. Ergenlerin baba eğitim durumlarına bakıldığında babaların 4'ü (% 1.9) okur-yazar değilken, 23'ü (% 10.8) okur-yazar olup, 75'i (% 35.2) ilkokul, 31'i (% 14.6) ortaokul, 57'si (% 26.8) lise, 23'ü (% 10.8) üniversite mezunudur.

Araştırmaya katılan ergenlerin 181'i (% 85.0) ebeveynleri ile birlikte yaşarken, 32'si (%15.0) ebeveynleri ile ayrı yaşamaktadır. Ebeveynleri ile birlikte yaşamayan ergenlerin 22'si (% 68.8) annesinin, 6'sı (% 18.7) babanın yanında yaşarken 4'ü (%12.5) her iki ebeveyni ile yaşamamakla birlikte kurum bakımında kalmaktadır.

Ebeveynden ayrı yaşama sürelerine bakıldığında; ergenlerin 2'si (% 6.2) 1 yıldır, 6'sı (% 18.8) 2 yıldır, 7'si (% 21.9) 3 yıldır, 9'u (% 28.1) 4 yıldır, 4'ü (% 12.5) 5 yıldır ve 4'ü (% 12.5) 5 yıldan fazla bir süredir ebeveyni ile ayrı yaşamaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında çocukların aile özelliklerinin belirlenmesi amacıyla Rohner, Saavedra ve Granum (1978) tarafından geliştirilen ve Türkçe uyarlaması Varan (2003) tarafından yapılan Çocuk/Ergen Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği'nin (EKRÖ/K) anne ve baba formu, kişilik özelliklerinin belirlenmesi amacıyla Rohner, Saaverda ve Granum (1978) tarafından geliştirilen ve Varan (2003) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan Çocuk/Ergen Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ), suç davranışı düzeylerini belirleyebilmek için de Kaner (2001a) tarafından geliştirilen Suç Davranışı/Kuraldışı Davranış Ölçeği (SDÖ) kullanılmıştır. Ergenlerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmaya katılacak olan ergenlerin 18 yaş altında olması öngörüldüğünden ergenlerin aile izinlerinin alınması amacıyla Veli Onam Formu (EK-1) ayrıca ergenlerin gönüllülükleri esas alınacağı için Bilgilendirilmiş Onam Formu (EK-2) hazırlanmıştır.

3.3.1. Çocuk/Ergen Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği (EKRÖ/K)

Araştırmada ergenlerin aile özelliklerinin belirlenmesi amacıyla Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği (Parental Acceptance-Rejection/Control Questionnaire)'nin hem anne hem de baba formları kullanılmıştır. Çocuk ve ergenlerin uygulaması için kullanılan ölçek ilk olarak ebeveyn kabul-red boyutunda Rohner, Saavedra ve Granum (1978) tarafından çocuk ve ergenlerin algıladıkları ebeveyn kabul ve reddinin değerlendirilmesi amacıyla geliştirilmiştir. Daha sonra Rohner (1987) ölçeği geliştirerek ölçeğe ebeveyn kontrolü boyutu da eklenmiş ve *"Parental Acceptance-Rejection/Control Questionnaire"*olarak isimlendirilmiştir (169). Çocuk EKRÖ'de anne ve baba formu olmak üzere, Baba EKRÖ ve Anne EKRÖ olarak isimlendirilen iki ayrı form bulunmaktadır. Çocuğun anneden algıladığı kabul-red düzeyini Anne EKRÖ, baba ile ilgili algıladığı kabul-red düzeyini ise Baba EKRÖ ölçmektedir (169).

EKRÖ/K toplam 73 madden oluşmakla birlikte ebeveyn kabul-red düzeyini belirleyen 60 madde ve ebeveyn kontrol düzeyini belirleyen 13 maddeden oluşmaktadır. EKRÖ/K beş alt ölçekten oluşmaktadır. Alt ölçekler; kontrol (13

madde), sıcaklık/şefkat (20 madde), ayrışmamış red (10 madde), düşmanlık/saldırganlık (15 madde), ve ilgisizlik/ihmal (15 madde) boyutudur. Son dört ölçek ebeveyn kabul ve reddini, ilk ölçek de ebeveyn kontrolünü ölçmekte olup değerlendirmeleri ayrı ayrı yapılmaktadır (169).

Ebeveyn kabul ve red boyutunu ölçen sıcaklık/şefkat, ayrışmamış red, düşmanlık/saldırganlık, ilgisizlik/ihmal boyutlarını kapsayan 60 maddenin alabileceği puanlar minimum 60, maksimum 240'dır. Puanlar düştükçe ebeveyn kabulü artmakta, puanlar yükseldikçe ebeveyn red algısı artmaktadır. Ebeveyn kontrolünü ölçen kontrol boyutunun ise alabileceği puanlar 13-52 arasında değişmektedir. Kontrol boyutundan alınan puanların toplamı 13-26 arasında "düşük kontrol", 27-39 puanları arasında "ılımlı kontrol", 40-45 puanları arasında "sıkı kontrol", 46-52 arasında "katı kontrol"'olarak değerlendirilmektedir. Çocuk ve ergenlerin doldurduğu EKRÖ/K'nın hem baba formu hem de anne formu bulunmaktadır (169).

EKRÖ/K'da yer alan maddeler 4'lü likert tipinde derecelendirilmiş olup hemen hemen her zaman doğru (4 puan), bazen doğru (3 puan), nadiren doğru (2 puan), hiç bir zaman doğru değil (1 puan) olarak puanlanmaktadır. Ölçekte 11 maddede ters puanlama yapılmaktadır (169).

EKRÖ/K Varan tarafından 2003 yılında Türkçe'ye uyarlanmıştır. Klinik ve normal örneklemler üzerinde 1700 çocuk ve ergenden elde edilen verilerle uyarlanan EKRÖ'nün anne ve baba formlarının iç tutarlılık katsayısı .96 bulunmakla birlikte alt ölçeklerinin Cronbach Alpha iç-tutarlık katsayıları .82 ile .96 arasında bulunmuştur. Diğer yandan kontrol alt ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı ,74 ile anne formu için, .73 ile baba formu için bulunmuştur. Ölçeğin geçerlilik çalışması kapsamında yapılan doğrulayıcı faktör analizinde yapı geçerliliği sınanmış ve maddeler öncelikle Rohner'ın çalışmasında olduğu gibi üçerli/dörderli maddelerden oluşan 16 küme oluşturulmuştur. Analiz sonrasında 16 kümenin beklenildiği gibi iki farklı faktöre yüklendiği görülmüştür. Öz değerleri Anne Formu için 8.83 ve 2.01, Baba Formu için ise 9.18 ve 2.22 olan bu iki faktöre yüklenen kümeler incelendiğinde ise "Red ve Kabul" olmak üzere iki farklı faktör ortaya çıkmıştır. Red ve Kabul faktörleri anne formunun % 67.75'ni, baba formunun ise % 71.24'ünü açıklamaktadır. Kontrol boyutunun faktör analizinde ise 5 farklı küme oluşturulmuş ve beklenildiği gibi iki

ayrı faktöre yüklendiği, öz değerlerin anne formu için 2.23 ve 1.35, Baba Formu için 2.11 ve 1.49 bulunarak iki faktörler *"izin vericilik ve kısıtlayıcılık"* olarak adlandırılmıştır. İki faktörün açıkladığı varyans toplamı baba formu için % 73.94 anne formu için % 71.53 olarak saptanmıştır (170). Bu veriler neticesinde Varan tarafından, uyarlama çalışması yapılan EKRÖ/K'nın hem anne hem de baba formunun Türkçe versiyonunun çocuk ve ergenlerin algıladığı ebeveyn kabul-red ve kontrolünü güvenilir ve geçerli bir şekilde ölçebileceği değerlendirilmiştir (170). EKRÖ/K'ya ilişkin örnek maddeler EK-3'de yer almaktadır.

Bu araştırma kapsamında EKRÖ/K'nın ve alt ölçeklerinin Cronbach Alpha güvenirlilik katsayısı Tablo 2'de belirtilmiştir.

Tablo 3.2. EKRÖ/K'nın toplam ve alt boyutlarının güvenirlilik değerleri.

	Cronbach Alfa (α)	
Alt Boyutlar	**Anne**	**Baba**
EKRÖ Toplam	.98	.98
Sıcaklık/Şefkat	.96	.98
Düşmanlık/Saldırganlık	.94	.97
İlgisizlik/İhmal	.94	.97
Ayrışmamış Red	.92	.97
Kontrol	.74	.69

Ölçeği geliştiren Ronald P. Rohner'dan elektronik posta ile ölçeğin kullanım izni istenmiştir ve elektronik posta aracılığı ile 03.03.2016 tarihli Ronald ve Nancy Rohner Center'dan kullanım lisansı alınmıştır. Ölçeğin Türkçe uyarlamasını yapan Azmi Varan'dan da elektronik posta aracılığı ile kulanım izni istenmiş ve 17.01.2016 tarihinde ölçeğin kullanımına dair izin alınmıştır.

3.3.2. Çocuk/Ergen Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ)

Araştırmada ergenlerin kişilik özelliklerinin belirlenmesinde Kişilik Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Rohner, Saaverda ve Granum tarafından

geliştirilen orijinal adı "*Personality Assesment Questionnaire"* olan KİDÖ çocuk ve ergenlerin kendilerini yedi kişilik özelliklerine göre değerlendirmeleri amacı ile geliştirdiği öz bildireme dayalı bir ölçektir. Bu bağlamda ölçeğin alt boyutlarını oluşturan bu yedi kişilik özelliği; bağımlılık (6 madde), düşmanlık/saldırganlık (6 madde), öz saygı (6 madde), öz yeterlilik (6 madde), duygusal duyarlılık (6 madde), duygusal tutarlılık (6 madde) ve olumsuz dünya görüşüdür (6 madde). Yedi alt boyuttan elde edilen toplam puan bireyin psikolojik uyumunun bir göstergesidir. KİDÖ toplam puanı, minimum 42 ile maksimum 168 olmaktadır. Toplam puanda düşük puanlar bireyin psikolojik uyumunu "sağlıklı", yüksek puanlar ise "sağlıksız" olduğunu göstermektedir. KİDÖ'de yer alan maddeler 4'lü likert tipinde derecelendirilmiş olup puanlama 1 ile 4 arasında yapılmaktadır. Ölçekte 14 maddede ters puanlama yapılmaktadır (171).

KİDÖ'nün uyarlama çalışması Varan tarafın yapılmıştır. 1700 çocuk ve ergenden elde edilen veriler ile yapılan uyarlama çalışmasında KİDÖ'nün alt ölçeklerin Cronbach Alpha iç-tutarlık katsayıları .53 ile .80 arasında değiştiği görülmüştür. Ölçeğin toplam iç-tutarlık katsayısı .86 olarak hesaplanmıştır. EKRÖ iç tutarlık katsayılarına göre düşük görülmekle birlikte, bu katsayılar KİDÖ'nün Rohner ve arkadaşları tarafından yapılmış olan orijinal güvenirlik ve geçerlik çalışmasında elde edilmiş olan katsayılardan daha yüksek bulunmuştur. Ölçeğin yapı geçerliğini irdeleyen faktör analizi sonuçları da, KİDÖ'nün ülkemizdeki geçerliğini desteklemiştir. Belirlenen faktörün açıkladığı toplam varyans % 75.81'dir (170). Elde edilen bu veriler Varan tarafından, uyarlama çalışması yapılan KİDÖ'nün çocuk ve ergen formunun Türkçe versiyonunun çocuk ve ergenler psikolojik uyumunu güvenilir ve geçerli bir şekilde ölçebileceği değerlendirilmiştir. KİDÖ'ye ilişkin örnek maddeler EK 4'de yer almaktadır.

Bu araştırma kapsamında KİDÖ ve alt ölçeklerinin Cronbach Alpha güvenirlilik katsayısı Tablo 3'de belirtilmiştir.

Tablo 3.3. KİDÖ'nün toplam ve alt boyutlarının güvenirlilik değerleri.

Alt Boyutlar	Cronbach Alfa (α)
KİDÖ Toplam	.93
Bağımlılık	.67
Düşmanlık/Saldırganlık	.95
Öz Saygı	.74
Öz Yeterlilik	.76
Duygusal Duyarlılık	.77
Duygusal Tutarlılık	.86
Olumsuz Dünya Görüşü	.88

Ölçeği geliştiren Ronald P. Rohner'dan elektronik posta ile ölçeğin kullanım izni istenmiştir ve elektronik posta aracılığı ile 03.03.2016 tarihli Ronald ve Nancy Rohner Center'dan kullanım lisansı alınmıştır. Ölçeğin Türkçe uyarlamasını yapan Azmi Varan'dan da elektronik posta aracılığı ile kulanım izni istenmiş ve 17.01.2016 tarihinde ölçeğin kullanımına dair izin alınmıştır.

3.3.3. Suç Davranışı Ölçeği/Kural Dışı Davranış Ölçeği (SDÖ)

Bu çalışma kapsamında ergenlerin suç davranışı düzeylerini belirlemek için Kaner (2001a) tarafından geliştirilen Suç Davranışı Ölçeği kullanılmıştır. SDÖ ergenler arasında ergenlerin sergilemiş olduğu ve güvenlik güçlerince yakalanmaları durumunda hukuki açıdan suç olarak görülen ve ergeni yasalar ile karşı karşıya getiren davranışları saptamak amacıyla geliştirilmiş bir ölçektir (40). Ölçek geliştirme aşamasında, Kaner tarafından birincil olarak alan yazındaki ölçekler incelenmiş ve madde havuzu oluşturulmuştur. Madde havuzundan 62 madde seçilmiş ve farklı sosyoekonomik seviyedeki bölgelerde bulunan okullarda okuyan 896 ergen tarafından seçilen maddeler doldurulmuştur. Ölçeğin yapı geçerliliğinde Temel Bileşenler Analizi uygulanmıştır ve 11 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Dik döndürme tekniği ile varimax uygulanarak .30'un altındaki faktör yük değeri olanlar ve birden çok faktöre yüklenen maddeler havuzdan çıkarılmıştır. Geriye kalan 38 maddenin 9 faktörde toplandığı saptanmıştır. Bu faktörler: statü suçu ve okul

kurallarına aykırı davranmak (7 madde), hırsızlık (6 madde), öfkeyi kontrol edememek ve kavga etmek (6 madde), hafif hırsızlık (4 madde), dikkat çekici tahripçilik (3 madde), uyuşturucu ve şiddet suçu (3 madde), statü sucu ve başkalarını kandırmak (5 madde), binalara zarar vermek (2 madde), kopya çekmektir (2 madde). Ölçek toplam varyansın % 63.7'sini açıklamaktadır. Yapılan güvenirlilik çalışmasında ise alt ölçeklerin Cronbach Alpha değerlerinin .85 ile .72 arasında değiştiği belirlenmekle birlikte ölçeğin tümü için .93 Cronbach Alpha değeri saptanmıştır (40). Bu çalışma kapsamında ise Suç Davranışı Ölçeği'nin Cronbach Alfa güvenirlilik katsayısı .96 olarak hesaplanmıştır. SDÖ'ye ilişkin örnek maddeler EK 5'de yer verilmiştir.

Ölçek'de yer alan maddeler 4'lü likert tipinde derecelendirilmiş olup ergenlerden maddelerde yer alan davranışları gösterme sıklıklarını 4-5 kez ya da daha fazla (4 puan), 3-4 kez (3 puan), 1-2 kez (2 puan) ve hiç bir zaman (1 puan) seçeneklerine göre işaretlemeleri istenmektedir. Alt ölçeklerin yanı sıra ölçeğin tümünden de toplam puan elde edilebilmektedir. Ölçekten alınabilecek toplam puan 38-152 arasında değişmektedir. Düşük puan düşük suç davranışını, yüksek puan yüksek suç davranışını ifade etmektedir. İstatistiki analizler SDÖ'nin psikometrik özelliklerinin bilimsel araştırmalarda kullanımı açısından yeterli olduğunu göstermektedir (40).

Ölçeği geliştiren Sema Kaner'den elektronik posta ile ölçeğin kullanım izni istenmiştir ve elektronik posta aracılığı ile 21.12.2016 tarihinde ölçeğin bu araştırmada kullanımına dair izin alınmıştır.

3.3.4. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan ergenlere dair değişkenlerin bir kısmı (yaş, cinsiyet, eğitim durumu, yaşadığı semt, anne-baba eğitim durumu, ebeveynlerle birlikte yaşama durumu, birlikte yaşanan ebeveyn ve ayrı yaşama süresi) araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu ile ölçülmüştür. Kişisel Bilgi Formu EK-6'da yer almaktadır.

3.4. İşlem ve Veri Analizi

Araştırmada bilgi toplama işleminde öncelikli olarak araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu, Çocuk/Ergen Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği Anne ve Baba Formları, Çocuk/Ergen Kişilik Değerlendirme Ölçeği, Suç Davranışı Ölçeği'nin araştırma kapsamında hedeflenen grupta kullanılabilmesi için Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulundan 02.06.2016 tarihinde Etik Kurul Onayı (EK-7) alınmıştır. Daha sonra Adalet Bakanlığı Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'ndan yargı sürecinde olan suça sürüklenen ergenlerden veri toplanabilmesi için gerekli izinler alınmıştır (EK-8). Yazılı izinlerin alınması sonrasında çalışma grubu olarak hedeflenen Ankara Adliyesi 1., 2., 3. ve 4. Çocuk Mahkemesi ile 1. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi hakimliklerinden de araştırma yapılması için sözlü onay alınmıştır. Verilerin toplanma aşamasında adli işlemler sürecinde Ankara Doğu Adliyesi Çocuk Mahkemelerinde bulunan, veli onayı olanmış ve gönüllü olan 256 ergene ulaşılmıştır. Uygulamaya başlamadan önce ergenlere çalışmanın amacı, kapsamı, önemi, gizlilik gibi hususlarda ve veri toplama araçlarının doldurulmasına ilişkin ön bilgiler verilmiştir. Uygulama sırasında katılımcıların yakınında bulunulmuş ve soruları cevaplanmıştır. Veri toplama işlemi 2017 Adli Yılı boyunca yapılmış, 2016 Eylül ayında başlayan veri toplama işlemi 2017 Temmuz ayında sonlandırılmıştır. Araştırma kapsamında katılan katılımcıların verilerinde % 10'un üzerinde eksiklik olanlar araştırma dışında tutularak, 43 ergene ilişkin bilgiler veri setine dahil edilmemiştir. Sonuç olarak veri analizine 213 ergenden elde edilen veriler değerlendirmeye alınmıştır.

Verilerin analizinde katılımcılardan toplanan bilgiler SPSS-22 (Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı) kullanılarak bilgisayar ortamına işlenmiştir. SDÖ'nden alınan puanlar bağımlı, Kişisel Bilgi Formu'ndan elde edilen bilgiler ile birlikte KİDÖ ve EKRÖ/K (anne ve baba formları)'ndan alınan puanlar bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Araştırmanın genel amacı doğrultusunda, ergenlerin suç davranışında kişilik ve aile özelliklerinin etkisini belirleyebilmek için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi, birbirleriyle ilişkili olan birden fazla değişkenden bir bağımlı değişken ile diğerlerinin bağımsız değişkenler olması durumunda değişkenler arasındaki ilişkinin matematiksel eşitlikle açıklanması

amacıyla kullanılmaktadır. Bağımlı değişkenin bir değişken, bağımsız değişkenin de birden fazla olması durumunda çoklu regrezyon analizi kullanılır (172).

Araştırmanın amaçlarına uygun olarak araştırmada öncelikli olarak çok değişkenli regresyon analizine geçilmeden önce verilerin çok değişkenli analizler için hazırlanması ve sayıltıların incelenmesine yönelik analizler yapılmıştır. Bu kapsamda normallik, doğrusallık, otokorelasyon (Durbin-Watson testi), uç değerlerin saptanması (Z standart puanlama, Mahalonobis testi) ve çoklu bağlantılılık (multicollinearity) test edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda varsayımların karşılandığı görülerek istatistiki analizler yapılmıştır. Analizlerde hata payının üst sınırı .05 olarak alınmıştır.

Ergenlerin suç davranışı düzeylerinin demografik özelliklere göre ilişkisini belirlemeye yönelik yapılan istatistiki analizlerde; yaş ile suç davranışı ilişkisini belirleyebilmek için Pearson Korelasyon Analizi, eğitim durumuna göre suç davranışının anlamlı farklılık gösterip göstermediğini test etmek için Bağımsız Gruplar için T Testi Analizi ; anne ve baba eğitim durumuna göre ergenlerin suç davranışlarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğini test etmek için Bağımsız Gruplar Tek Yönlü Varyans Analizi, yaşanılan semte göre suç davranışlarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğini test etmek için Bağımsız Gruplar Tek Yönlü Varyans Analizi, ebeveynlerle birlikte yaşama durumuna göre suç davranışının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğini test etmek için Bağımsız Gruplar için T Testi Analizi kullanılmıştır.

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın amaçları doğrultusunda yapılan istatistiksel analizler sonucunda belirlenen bulgular tablolar ile gösterilmiş ve yorumlanmıştır. Bulgular üç aşamalı olarak verilmiştir. Birinci aşamada; verilerin çok değişkenli analizler için hazırlaması ve sayıltıların incelenmesine yönelik istatistiki analiz sonuçlarına yer verilmiştir. İkinci aşamada; çalışma grubunda bulunan ergenlerin sosyodemografik özellikleri ile ergenlerin suç davranışı arasındaki ilişki incelenmiş, son aşamada ise araştırmanın bağımlı değişkeni olan ergenlerin suç davranışları ile bağımsız değişkenleri olan kişilik ve aile özellikleri arasındaki ilişkileri içeren çoklu regresyon sonuçlarına yer verilmiştir.

Araştırma kapsamında çalışma grubunda yer alan ergenlerin suç davranışı düzeylerini ölçebilmek için Suç Davranışı Ölçeği toplam puanı alınmıştır. Ergenlerin kişilik özelliklerini belirleyebilmek için Kişilik Değerlendirme Ölçeği toplam puanı ile ölçeğin düşmanlık/saldırganlık, bağımlılık, öz saygı, öz yeterlilik, duygusal duyarlılık, duygusal tutarlılık, olumsuz dünya görüşü alt boyutlarından aldıkları puanlar ele alınmıştır. Ergenlerin aile özelliklerini ölçebilmek için de hem anne hem baba için ayrı ayrı olarak, Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği puanı ile ölçeğin sıcaklık/şefkat, düşmanlık/saldırganlık, ilgisizlik/ihmal, ayrışmamış red alt boyutlarından aldıkları puanlar; ayrıca ebeveynlere ilişkin kontrol boyutunu ölçebilmek için de Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği'nin alt ölçeği olan kontrol ölçeği puanı alınmıştır.

4.1. Çok Değişkenli Regresyon Analizi İçin Varsayımların Analiz Edilmesi

Araştırmada ergenlerin suç davranışını yordayan değişkenlere yönelik çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Çoklu regresyon analizine geçilmeden önce öncelikli olarak kayıp değerlerin olup olmadığına bakılarak regresyon yöntemine ilişkin varsayımlar olan normallik, doğrusallık, eşvaryanslılık, uç değer analizi ve çoklu bağlantılılık sorunu incelenmiştir. Bu varsayımların karşılanmasına bağlı olarak regresyon analizi kullanılmıştır. Kayıp değerlerin seçkisiz olarak dağıldığı ve

rastlantısal oluştuğu görülmüştür. Bu nedenle kayıp değerlere ilişkin atama yapılmamıştır.

4.1.1. Normallik ve Doğrusallık Varsayımlarının Analiz Edilmesi

Bağımlı değişken olan suç davranışının çoklu normallik varsayımı histogram grafiği ile incelenmiş olup histogram grafiği EK 9'da verilmiştir. Bağımlı değişkene ilişkin normallik varsayımının değerlendirilmesinde değişkenin çarpıklık katsayısına bakılmış ve çarpıklığın .785 ve basıklığın -1.010 olduğu görülmüştür. Çarpıklık katsayının sıfıra yakın olması değişkenin normal dağılım aldığını göstermektedir (173). Büyüköztürk (2015)'e göre çarpıklık katsayısının -1 ile + 1 arasında, Tabachnic ve Fidell (2015)'e göre ise -1.5 ile + 1.5 arasında olması (174) ilgili değişkenin normal kabul edilebileceğini göstermektedir. Bu nedenle bu araştırmada çarpıklık ve basıklık katsayıları bağımlı değişkene ait dağılımın normalden sapmadığını göstermektedir.

Bağımlı değişkene ilişkin doğrusallık Normal P-P grafiği ile incelenmiş olup suç davranışı değişkenine ait sürekli puanların dağılımı istatistiki analizler için istenen doğrusallık varsayımını sağladığı görülmüştür ve grafik EK 10'da verilmiştir.

Çok değişkenli normallik ve doğrusallık varsayımlarının değerlendirmesi her grup için saçılma diyagramı matrisi (Scatter Plot Matrix) yardımıyla incelenmiştir. Değişkenlere ilişkin dağılım EK 11'de verilmiştir. Buna göre dağılımların elips şeklinde olduğu görülmektedir. Bu durum tüm değişkenlerin çoklu normallik ve doğrusallık varsayımlarını karşıladığını göstermektedir.

4.1.2. Otokorelasyon ve Uç Değer Varsayımlarının Analiz Edilmesi

Bağımlı değişken için otokorelasyon değerinin incelenmesi için Durbin Watson testi yapılılarak çalışmanın test değeri 1.61 olarak bulunmuştur. Tabachnick ve Fidell (2015)'e göre, hataların ilişkisiz olabilmesi için Durbin Watson testi sonucu çıkan değerin 1,5 ile 2,5 arasında olması gerekmektedir. Bu nedenle çalışmada belirlenen Durbin Watson testi değeri kabul edilebilir düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Değişkenlere ilişkin artık değerlerin kontrolü için her bir değişkenin scatter plot grafikleri incelenmiş olup artık değerlerin sıfırın etrafında oranlı olarak toplandığı görülmüştür. Bu nedenle varsayımların sağlandığı görülmekle birlikte değişkenlere ilişkin artıkların grafikleri EK 9'da verilmiştir.

Değişkenlere ilişkin olarak uç değer analizinde; öncelikli olarak tek yönlü normallik için ham puanlar Z standart puanlamayla oluşturulmuştur; çok yönlü normallik için Mahalanobis uzaklığı analizi yapılmıştır. Her bir katılımcı için Mahalanobis uzaklık değerleri belirlenerek elde edilen değerler kikare dağılımı ile karşılaştırılmış ve p< .001'in altında veri elde edilmediği için veri setinden hiçbir veri çıkarılmamıştır.

4.1.3. Çoklu Bağlantı Sorununun Analiz Edilmesi

Çoklu bağlantı sorununa ilişkin olarak öncelikli olarak araştırmada alınan değişkenler arasındaki ikili korelasyonlar incelenmiş, ikinci olarak çoklu doğrusal bağlantı testi (multicollinearity) kullanılmıştır. Çoklu regresyon analizinde ele alınan değişkenler arasındaki ikili korelasyonlarlar Tablo 4.1'de verilmiştir.

Tablo 4.1. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki.

Değişkenler	$\bar{X}$	Ss	1	2	3	4	5
1. SDÖ***	62.33	25.73					
2. KİDÖ****	91.09	21.13	.688**				
3. Anne Kabul-Red	102.93	39.99	.740**	.662**			
4. Baba Kabul-Red	126.43	59.24	.738**	.667**	.612**		
5. Anne Kontrol	38.75	5.67	.124*	.059	.046	.034	
6. Baba Kontrol	37.36	6.10	-.236**	-.228**	-.227**	-.363**	.325**

N= 213, *p< .05, **p <.01
***SDÖ: Suç Davranışı Ölçeği Toplam Puan
****KİDÖ: Kişilik Değerlendirme Ölçeği Toplam Puan

Tablo 4.1 incelendiğinde değişkenler arasındaki korelasyonların .80 üzerinde bulunmamış olması (172) bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı sorununun bulunmadığını göstermektedir.

Çoklu bağlantı sorununa ilişkin olarak ayrıca multicollinearity testi kullanımıştır. Analizde değişkenler arasındaki tolerans değerleri, durum indeksi (CI) ve varyans büyütme faktörü (VIF) incelenmiştir. Analiz sonuçları Tablo 4.2'de verilmiştir

Tablo 4.2. Çoklu bağlantılılık sorununa ilişkin CI koşul endeksi, tolerans ve VIF değerleri.

Değişkenler	CI	Tolerans	VIF
1. KİDÖ	5.539	.451	2.215
2. Anne Kabul-Red	10.000	.509	1.965
3. Baba Kabul-Red	20.471	.462	2.166
4. Anne Kontrol	16.688	.866	1.155
5. Baba Kontrol	26.690	.754	1.326

Tablo 4.2'ye göre değişkenlere ilişkin olarak VIF değerlerinin 10'dan düşük, tolerans değerlerinin .20'den büyük, CI değerlerinin de 30'dan küçük (172,175) olduğu görülmüştür. Elde edilen verilere göre, bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantının olmadığı ve multicolinearity sorununun bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

4.2. Ergenlerin Suç Davranışı İle Sosyodemografik Değişkenlere İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında ergenlerin sosyodemografik özellikleri yaş, cinsiyet, eğitim durumu, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, ebeveynlerle birlikte yaşama durumu ve yaşanılan semt olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda ergenlerin suç davranışının sosyodemografik özelliklere göre ilişkisi ve anlamlı bir şekilde

farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırmanın amaçlarına uygun olarak ergenlerin sosyodemografik özelliklerine ilişkin değişkenler kategorilerine göre Pearson Korelasyon, bağımsız gruplar için T Testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmış ve aşağıda belirtilen alt amaçlara yanıt aranmıştır.

- Ergenlerin suç davranışı ile yaşları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Ergenlerin suç davranışı cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ergenlerin suç davranışı eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ergenlerin suç davranışı anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ergenlerin suç davranışı baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ergenlerin suç davranışı ebeveynlerle birlikte yaşama durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Ergenlerin suç davranışı yaşanılan semte göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

4.2.1. Ergenlerin Yaşı ile Suç Davranışı Arasındaki İlişki

"Ergenlerin yaşı ile suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?" sorusuna yanıt aramak amacıyla yaş ve suç davranışı değişkenleri arasında ikili korelasyona bakılmış ve elde edilen bulgular Tablo 4.3'de verilmiştir.

Tablo 4.3. Ergenlerin yaşı ile suç davranışı arasındaki ilişkiyi gösteren pearson korelasyon sonuçları.

Değişkenler	N	$\bar{X}$	Ss	1	2
1. SDÖ	213	62.33	1.09		
2. Yaş	213	15.75	25.73	.269*	

*p< .01

Tablo 4.3 incelendiğinde ergenlerin suç davranışı ile yaş arasında düşük düzeyde, pozitif anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir r= 0.269, p< .01. Buna göre yaş arttıkça suç davranışının arttığı söylenebilir.

4.2.2. Ergenlerin Suç Davranışının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

"Ergenlerin suç davranışı cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?" sorusuna yanıt aramak amacıyla katılımcı ergenlerin suç davranışı cinsiyete göre değişip değişmediğine bağımsız gruplar için t testi analizi yapılmıştır. T Testi sonuçları Tablo 4.4'de verilmiştir.

Tablo 4.4. Ergenlerin suç davranışı puan ortalamalarının cinsiyete göre farklılaşma sonuçları.

Cinsiyet	**N**	$\bar{X}$	**Ss**	**sd**	**t**	**p**
Kadın	58	59.58	26.77	211	0.95	.343
Erkek	155	63.35	25.30			

*p > 0.05

Tablo 4.4'de görüldüğü gibi öncelikli olarak çalışmaya katılan kadın ergenlerin 58, erkek ergenlerin 155 olmasından dolayı cinsiyete göre grup varyanslarının homojenliği Levene değeri ile incelenmiştir. Buna göre grupların varyansları homejen bir yapıda bulunduğu görülmüştür.

Tablo 4.4'e bakıldığında bağımsız gruplar t testi sonucuna göre araştırmaya katılan kadın ergenlerin suç davranışı puan ortalaması ($\bar{X}$ = 59.58) erkek ergenlerin suç davranışı puan ortalamasından ($\bar{X}$ = 63.35) daha düşük olduğu görülmektedir. Bu durum kadın ergenlerin erkeklere göre daha düşük suç davranışı sergilediğini göstermektedir. Ancak bağımsız gruplar T Testi sonucuna göre t (211)= 0.95, p= .343> .05 olduğu için % 95 güvenle cinsiyete göre suç davranışı puan ortalamaları arasındaki bu farklılık istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

4.2.3. Ergenlerin Suç Davranışının Ergenlerin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

"Ergenlerin suç davranışı eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?" sorusuna yanıt aramak amacıyla öncelikli olarak katılımcı ergenlerin suç davranışı ortalamaları eğitim durumuna göre incelenmiş olup elde edilen sonuçlar Tablo 4.5'de sunulmuştur.

Tablo 4.5. Ergenlerin suç davranışı puan ortalamalarının eğitim durumuna göre betimsel istatistikleri.

Eğitim Durumu	**N**	$\bar{X}$	**Ss**
İlkokul Mezunu	13	89.00	18.40
Ortaokul Mezunu	43	80.95	24.21
Ortaokul Devam	23	57.91	26.87
Lise Devam	134	54.52	21.76

Ergenlerin eğitim durumuna göre suç davranışı ortalamaları arasında gözlenen bir fark olduğu Tablo 4.5'de görülmektedir. Değerler incelendiğinde en yüksek suç davranışı ortalamasının ilkokul mezunu olan ergenlere ($\bar{X}$ = 89.00), en düşük ortalamanın ise liseye devam eden ergenlere ($\bar{X}$ = 54.52) ait olduğu, eğitim durumu düştükçe suç davranışı ortalamasının arttığı belirlenmiştir. Eğitim durumları farklı olan ergenlerin suç davranışı ortalamaları arasındaki bu farkın istatistiki açıdan anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan ANOVA sonuçları Tablo 4.6'da verilmiştir.

Tablo 4.6. Ergenlerin suç davranışı puanlarının eğitim durumuna göre farklılaşma sonuçları.

Bağımsız Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Eğitim Durumu	Gruplar Arası	32777.829	3	10925.943	21.226	.000
	Gruplar İçi	107583.166	209	514.752		
	Toplam	140360.995	212			

Varyans analizi sonuçları, farklı eğitim durumunda bulunan ergenlerin suç davranışı ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir *($F_{3;\ 209}$= 21.23; p<0.05).* Başka bir deyişle ergenlerin suç davranışları eğitim durumuna göre anlamlı olarak değişmektedir. Bu farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre ortaokul ($\bar{X}$ = 57.91) ve lise eğitimine devam eden ergenlerin ($\bar{X}$ = 54.52) suç davranışı ortalamalarının ilkokul ($\bar{X}$ = 89.00) ve ortaokul mezunu ($\bar{X}$ = 80.95) ergenlerden daha düşük olduğu belirlenmiştir. Bu durum orta ve lise eğitimine devam eden ergenlerin ilkokul ve ortaokul mezunu olan ergenlerden daha az suç davranışı sergilediğini göstermektedir.

4.2.4. Ergenlerin Suç Davranışının Anne Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

"Ergenlerin suç davranışı anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?" sorusuna yanıt aramak amacıyla öncelikli olarak katılımcı ergenlerin suç davranışı ortalamaları anne eğitim durumuna göre incelenmiş olup elde edilen sonuçlar Tablo 4.7'de sunulmuştur.

Ergenlerin anne eğitim durumunu belirlemek için hazırlanan kişisel bilgi formunda eğitim durumu yedi kategoride (okuryazar değil, okuryazar, ilkokul mezunu, ortaokul mezunu, lise mezunu, üniversite mezunu, yüksek lisans/doktora mezunu) değerlendirilmiş ancak analizlere eğitim durumu üç kategoride alınmıştır. Alt eğitim durumunda okuryazar olmayan, okuryazar olan ve ilkokul mezunu; orta

eğitim durumunda ortaokul ve lise mezunu; üst eğitim durumunda ise üniversite, yükseklisans/doktora mezunu olanlar alınmıştır. Bu nedenle anne eğitim durumu alt, orta ve üst eğitim durumu olmak üzere üç kategoride analizlerde yer almıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.7'de sunulmuştur.

Tablo 4.7. Ergenlerin suç davranışı puan ortalamalarının anne eğitim durumuna göre betimsel istatistikleri.

Anne Eğitim Durumu	**N**	$\bar{X}$	**Ss**
Alt Eğitim Durumu	116	72.24	27.07
Orta Eğitim Durumu	81	51.93	19.32
Üst Eğitim Durumu	16	43.13	3.50

Anne eğitim durumuna göre ergenlerin suç davranışı ortalamalarında farklılaşmanın olduğu Tablo 4.7'de görülmektedir. Ortalamalar arasındaki bu farklılık incelendiğinde en yüksek ortalamanın alt eğitim durumunda anneye sahip ergenlere ($\bar{X}$ = 72.24) ait olduğu, en düşük ortalamanın ise annesi üst eğitim seviyesinde olan ergenlere ($\bar{X}$ = 43.13) ait olduğu anlaşılmaktadır. Annelerin eğitim durumuna göre ergenlerin suç davranışı ortalamaları arasındaki bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan ANOVA sonuçları Tablo 4.8'de verilmiştir.

Tablo 4.8. Ergenlerin suç davranışı puanlarının anne eğitim durumuna göre farklılaşma sonuçları.

Bağımsız Değişken	**Varyansın Kaynağı**	**Kareler Toplamı**	**Sd**	**Kareler Ortalaması**	**F**	**p**
Anne Eğitim Durumu	Gruplar Arası	26064.448	2	13032.224	23.944	.000
	Gruplar İçi	114296.547	210	544.269		
	Toplam	140360.995	212			

Tablo 4.8'e bakıldığında anne eğitim durumu farklı olan ergenlerin suç davranışı puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir ($F_{2;\,210}$) = 23.94; $p<0.05$). Başka bir deyişle anne eğitim durumunun farklılaşması ergenlerin suç davranışı ortalamalarında anlamlı bir farklılık yaratmaktadır. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçları; anne eğitim durumu alt seviyede olan ergenlerin suç davranışı puan ortalaması ($\bar{X}$ = 72.24) anneleri orta ($\bar{X}$ = 51.93) ve üst ($\bar{X}$ = 43.13) eğitim seviyesinde bulunan ergenlerin suç davranışı ortalamasından daha yüksektir. Bir başka deyişle annesi ilkokul ve altında eğitim seviyesinde olan ergenler daha fazla suç davranışı sergilemektedir.

4.2.5. Ergenlerin Suç Davranışının Baba Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

"Ergenlerin suç davranışı baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?" sorusuna yanıt aramak amacıyla öncelikli olarak katılımcı ergenlerin suç davranışı ortalamaları baba eğitim durumuna göre incelenmiş olup elde edilen betimsel bulgu sonuçları 4.9'da sunulmuştur.

Ergenlerin baba eğitim durumunu belirlemek için hazırlanan kişisel bilgi formunda eğitim durumu yedi kategoride (okuryazar değil, okuryazar, ilkokul mezunu, ortaokul mezunu, lise mezunu, üniversite mezunu, yüksek lisans/doktora mezunu) incelenmiş ancak analizlere baba eğitim durumu üç kategoride alınmıştır.

Alt eğitim durumunda okuryazar olmayan, okuryazar olan ve ilkokul mezunu; orta eğitim durumunda ortaokul ve lise mezunu; üst eğitim durumunda ise üniversite, yükseklisans/doktora mezunu olanlar alınmıştır. Bu nedenle baba eğitim durumu alt, orta ve üst eğitim durumu olmak üzere üç kategoride analizlerde yer almıştır.

Tablo 4.9. Ergenlerin suç davranışı puan ortalamalarının baba eğitim durumuna göre betimsel istatistikleri.

Baba Eğitim Durumu	**N**	$\bar{X}$	**Ss**
Alt Eğitim Durumu	102	73.55	16.49
Orta Eğitim Durumu	88	54.14	21.52
Üst Eğitim Durumu	23	43.91	11.00

Ergenlerin baba eğitim durumuna göre suç davranışı puan ortalamaları arasında gözlenen bir fark olduğu Tablo 4.9'da görülmektedir. Ortalamalar arasındaki bu farklılık incelendiğinde en yüksek ortalamanın babası alt eğitim seviyesinde olan ergenlere ($\bar{X}$ = 73.55), en büyük ortalamanın ise babası üst eğitim seviyede olan ergenlere ($\bar{X}$ = 43.91) ait olduğu tespit edilmiştir. Ergenlerin, baba eğitim durumu yükseldikçe suç davranışı puan ortalamalarında düşüş olduğu görülmektedir. Bu farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan ANOVA sonuçları Tablo 4.10'da verilmiştir.

Tablo 4.10. Ergenlerin suç davranışı puanlarının baba eğitim durumuna göre farklılaşma sonuçları.

Bağımsız Değişken	**Varyansın Kaynağı**	**Kareler Toplamı**	**Sd**	**Kareler Ortalaması**	**F**	**p**
Baba Eğitim Durumu	Gruplar Arası	26547.551	2	13273.775	24.492	.000
	Gruplar İçi	113813.445	210	541.969		
	Toplam	140360.995	212			

Tablo 4.10'a bakıldığında baba eğitim durumu ile ergenlerin suç davranışı puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F_{2;\ 210}$) = 24.49; $p<0.05$). Başka bir deyişle ergenlerin suç davranışları, baba eğitim durumuna bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir.

Gruplar arasındaki farklılıkları belirlemek amacıyla yapılan Scheffe testin analizi babası alt eğitim seviyesinde olan ergenlerin suç davranışı puan ortalaması ($\bar{X}$ = 73.55) orta ($\bar{X}$ = 54.14) ve üst ($\bar{X}$ = 43.91) eğitim seviyesinde babaya sahip ergenlerin puan ortalamalarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Bir başka ifadeyle ilkokul ve altında eğitim seviyesinde babaya sahip olan ergenler ortaokul ve üstü eğitim seviyesinde bulunan ergenlerden daha fazla suç davranışı sergilemektedir.

4.2.6. Ergenlerin Suç Davranışının Ebeveyn İle Yaşama Durumuna Göre Karşılaştırılması

"Ergenlerin suç davranışı ebeveyn ile birlikte yaşama durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?" sorusuna yanıt aramak amacıyla katılımcı ergenlerin suç davranışı ebeveynle birlikte yaşama durumuna göre değişip değişmediğine bağımsız gruplar için t testi analizi yapılmıştır. T Testi sonuçları Tablo 4.11'da verilmiştir.

Tablo 4.11. Ergenlerin suç davranışı puan ortalamalarının ebeveyn ile yaşama durumuna göre farklılaşma sonuçları.

Birlikte Yaşama	**N**	$\bar{X}$	**Ss**	**sd**	**t**	**p**
Birlikte Yaşıyor	181	62.12	25.08	211	0.286	.775
Birlikte Yaşamıyor	32	63.53	29.55			

*p > 0,05

Tablo 4.11'de görüldüğü gibi öncelikli olarak çalışmaya katılan ergenlerin 181'i hem anne hem de babası ile birlikte yaşarken, 32'si anne ve/veya babası ile birlikte yaşamadığını belirtmiştir. Bu nedenle ebeveynle birlikte yaşama durumuna göre grup varyanslarının homojenliği Levene değeri ile incelenmiştir. Buna göre grupların varyansları homojen bir yapıda bulunmaktadır.

Tablo 4.11'e bakıldığında bağımsız gruplar t testi sonucuna göre ebeveynleri ile birlikte yaşayan ergenlerin suç davranışı puan ortalaması ($\bar{X}$ = 62.12) birlikte yaşamayan ergenlerin suç davranışı ortalamasından ($\bar{X}$ = 63.53) daha düşük olduğu görülmesine rağmen p=.775> .05 olduğu için % 95 güvenle ebeveyn ile birlikte yaşama durumuna göre suç davranışı puan ortalamaları arasındaki bu fark istatistiksel açıdan anlamlı değildir.

4.2.7. Ergenlerin Suç Davranışının Yaşanılan Semte Göre Karşılaştırılması

"Ergenlerin suç davranışı yaşanılan semte göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?" sorusuna yanıt aramak amacıyla öncelikli olarak katılımcı ergenlerin suç davranışı ortalamaları yaşanılan semtlere göre incelenmiştir. Ergenlerin yaşadığı semt altı kategoride ele alınmış olup diğer grubuna Sincan, Polatlı, Pursaklar ve Etimesgut semtleri dahil edilmiştir. Ergenlerin yaşadığı semte göre suç davranışı puan ortalamalarına ilişkin betimsel bulgu sonuçları Tablo 4.12'de sunulmuştur.

Tablo 4.12. Ergenlerin suç davranışının yaşanılan semte göre betimsel istatistikleri.

Yaşanılan semt	**N**	$\bar{X}$	**Ss**
Keçiören	37	47.81	10.38
Çankaya	20	49.80	18.03
Mamak	53	64.81	26.80
Altındağ	54	81.81	25.89
Yenimanalle	32	52.50	19.75
Diğer	17	57.53	25.12

Ergenlerin yaşam yerine göre suç davranışı puan ortalamalarında farklılaşmanın olduğu Tablo 4.12'de görülmektedir. Ortalamalar arasındaki bu farklılık incelendiğinde en yüksek ortalamaların Altındağ ($\bar{X}$ = 81.81) ve Mamak (

$\bar{X}$ = 64.81) semtinde yaşayan ergenlere ait olduğu, en düşük ortalamaların ise Keçiören ($\bar{X}$ = 47.81) ve Çankaya ($\bar{X}$ = 49.80) semtinde yaşayan ergenlere ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan ANOVA sonuçları Tablo 4.13'de verilmiştir.

Tablo 4.13. Ergenlerin suç davranışı puanlarının yaşanılan semte göre farklılaşma sonuçları.

Bağımsız Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Yaşanılan Semt	Gruplar Arası	35251.623	5	7050.325	13.885	.000
	Gruplar İçi	105109.372	207	507.775		
	Toplam	140360.995	212			

Tablo 4.13'e bakıldığında yaşam yerine göre ergenlerin suç davranışı puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F_{5;\ 207}$) = 13.89; $p<0.05$). Başka bir deyişle ergenlerin suç davranışları, yaşanılan semte bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Bu değişimin hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testi sonuçları; Altındağ semtinde yaşayan ergenlerin suç davranışı puan ortalamasının($\bar{X}$ = 81.81) Keçiören ($\bar{X}$ = 47.81), Çankaya ($\bar{X}$ = 49.80), Yenimahalle ($\bar{X}$ = 52.50), Mamak ($\bar{X}$ = 64.81) ve diğer ($\bar{X}$ = 57.53) semtlerde yaşayan ergenlerin suç davranışı puan ortalamalarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak Altındağ semtinde yaşayan ergenler daha fazla suç davranışı sergilemektedir.

4.3. Ergenlerin Suç Davranışlarının Bazı Değişkenlere Göre Yordanmasına İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırmaya katılan ergenlerin Suç Davranışı Ölçeğinden (SDÖ) aldıkları puanlara dayanarak uygulanan çoklu regresyon analizi sonuçlarına yer verilmiştir. Öncelikli olarak ergenlerin kişilik ve aile özelliklerinin birlikte suç davranışını yordayıp yordamadığı incelenmiş ve "Ergenlerin kişilik ve aile

özellikleri suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?" sorusuna yanıt aranmıştır. Daha sonra ergenlerin hangi kişilik özellikerinin suç davranışında anlamlı yordayıcı olduğu incelenmiş ve en son olarak da ergenlerin hangi aile özelliklerinin suç davranışını yordadığı incelenmiştir.

Yapılan analizlerde Suç Davranışı Ölçeği toplam puanları bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Ergenlerin Kendini Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ)'den aldıkları toplam puanlar ve alt boyutları olan düşmanlık/saldırganlık, öz saygı, öz yeterlilik, duygusal duyarlılık, duygusal tutarlılık, bağımlılık ve olumsuz dünya görüşü toplam puanları kişilik özellikleri bağımsız değişkenini; Ebeveyn Kabul Red/Kontrol Ölçeği alt boyutları olan sıcaklık/şefkat, düşmanlık/saldırganlık, ilgisizlik/ihmal, ayrışmamış red ve kontrolpuanları aile özellikleri bağımsız değişkeni olarak ele alınarak ebeveynler anne ve baba olarak ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

4.3.1. Ergenlerin Kişilik ve Aile Özelliklerinin Suç Davranışını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi

"Ergenlerin kişilik ve aile özellikleri suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?" sorusuna yanıt aramak amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

Ergenlerin kişilik özelliklerinin suç davranışını yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla Kendini Değerlendirme Ölçeği toplam puanı, aile özelliklerinin suç davranışını yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla Anne ve Baba için ayrı ayrı Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği ile Kontrol Ölçeği toplam puanları ile Suç Davranışı Ölçeği toplam puanı alınarak çoklu regresyon analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 14'de verilmiştir.

Tablo 4.14. Ergenlerin kişilik ve aile özelliklerinin suç davranışını yordamasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları.

Değişkenler	B	Standart Hata$_B$	β	T	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	-18.428	9.429	-	-1.954	.052	-	-
KİDÖ	0.207	0.069	0.170	2.983	**.003**	0.688	0.203
Anne EKRÖ	0.251	0.034	0.389	7.273	**.000**	0.740	0.451
Baba EKRÖ	0.167	0.024	0.385	6.840	**.000**	0.738	0.429
Anne Kontrol	0.373	0.186	0.082	2.005	**.046**	0.124	0.138
Baba Kontrol	0.015	0.185	0.004	0.081	.935	-0.236	0.006

Bağımlı değişken: Suç Davranışı
R= 0.835 R^2 =0.698
$F_{(5, 207)}$ =95.681 p = .000

Ergenlerin kişilik ve aile özellikleri ile suç davranışı arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde, ergenlerin kişilik özellikleri ile suç davranışı arasında pozitif ve orta düzeyde (r= 0.69) bir ilişkinin olduğu, ancak aile özelliklerine ilişkin değişkenler (anne kabul-red, baba kabul-red, anne kontrol ve baba kontrol) kontrol altına alındığında iki değişken arasındaki korelasyonun r= .20 olarak hesaplandığı görülmektedir. Aile özelliklerinden biri olan anne kabul-red ile suç davranışı arasında pozitif ve yüksek düzeye (r= 0.74) bir ilişki vardır. Ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde bu korelasyonun r= .45 olarak hesaplandığı görülmüştür. Baba kabul-red ile suç davranışı arasındaki pozitif ve yüksek korelasyonun (r= 0.74) diğer değişkenler kontrol edildiğinde pozitif ve orta düzeyde (r= 0.43) olduğu görülmektedir. Aile özelliklerinden biri olan kontrol değişkenlerine bakıldığında anne kontrol ile suç davranışı arasında pozitif ve düşük düzeyde (r= 0.12) bir ilişkinin bulunmasına rağmen diğer değişkenler kontrol edildiğinde değişkenler arasındaki korelasyonun r= .14 olduğu; baba kontrolü ile suç arasındaki ilişkinin (r= -0.24) ise negatif ve düşük düzeyde olmasına rağmen diğer tüm değişkenler kontrol edildiğinde bu ilişkinin (r=0.01) pozitif ve düşük düzeyde bulunduğu bulgusu elde edilmiştir.

Tablo 4.14'e bakıldığında ergenlerin suç davranışı puanları ile kişilik, anne kabul-reddi, baba kabul-reddi, anne kontrolü ve baba kontrolü değişkenleri birlikte yüksek düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir, $R=0.835$, $R^2=0.698$, $p< .01$. Adı geçen tüm değişkenler birlikte suç davranışındaki toplam varyansın yaklaşık % 70'ini açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin suç davranışını yordamasındaki göreli önem sırası ise anne kabul-reddi, baba kabul-reddi, kişilik özellikleri, anne kontrolü ve baba kontrolüdür. Regresyon katsayılarının anlamlılığına dair t-testi sonuçları incelendiğinde ise kişilik, anne kabul-reddi, baba kabul-reddinin ve anne kontrolünün suç davranışını yordamada anlamlı olduğu sonucu bulunurken; baba kontrol değişkeninin ise suç davranışında anlamlı bir yordayıcı olmadığı saptanmıştır.

Sonuç olarak önem sırasına göre anne reddi, baba reddi, sağlıksız kişilik özellikleri ve kısıtlıyıcı ebeveyn kontrolü arttıkçı ergenlerin suç davranışları artmaktadır.

4.3.2. Ergenlerin Kişilik Özellikleri Alt Boyutlarının Suç Davranışını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi

Ergenlerin suç davranışlarını yordayan kişilik özelliklerinin incelenmesi amacıyla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Ergenlerin kişilik özellikleri alt boyutu olan bağımlılık/savunucu bağımsızlık suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?
- Ergenlerin kişilik özellikleri alt boyutu olan duygusal duyarlılık suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?
- Ergenlerin kişilik özellikleri alt boyutu olan düşmanlık/saldırganlık suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?
- Ergenlerin kişilik özellikleri alt boyutu olan öz saygı suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?
- Ergenlerin kişilik özellikleri alt boyutu olan öz yeterlilik suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?
- Ergenlerin kişilik özellikleri alt boyutu olan duygusal tutarlılık suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?

- Ergenlerin kişilik özellikleri alt boyutu olan dünya görüşü suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?

Ergenlerin hangi kişilik özelliklerinin suç davranışını yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla Kendini Değerlendirme Ölçeği alt boyutları olan düşmanlık/saldırganlık, bağımlılık/savunucu bağımsızlık, öz saygı, öz yeterlilik, duygusal duyarlılık, duygusal tutarlılık ve dünya görüşü toplam puanları ile Suç Davranışı Ölçeği toplam puanı alınarak çoklu regresyon analizi yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 15'de verilmiştir.

Tablo 4.15. Ergenlerin kişilik özellikleri alt boyutlarının suç davranışını yordamasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları.

Değişkenler	**B**	**Standart Hata**	**β**	**T**	**p**	**İkili r**	**Kısmi r**
Sabit	33.526	6.107	-	5.489	.000	-	-
Düşmanlık/Saldırganlık	4.479	0.309	1.068	14.504	**.000**	0.854	0.712
Bağımlılık/Savunucu Bağımsızlık	-0.484	0.242	-0.073	-2.002	**.047**	-0.169	-0.139
Öz Saygı	-0.874	0.512	-0.115	-1.107	.090	0.299	-0.118
Öz Yeterlilik	0.633	0.480	0.084	1.319	.188	0.362	0.092
Duygusal Duyarlılık	0.552	0.321	0.085	1.720	.087	0.500	0.119
Duygusal Tutarlılık	-1.069	0.392	-0.204	-2.728	**.007**	0.687	-0.187
Dünya Görüşü	-0.673	0.338	-0.118	-1.988	**.048**	0.522	-0.138

Bağımlı değişken: Suç Davranışı
R= 0.872 R^2 =0.761
$F_{(7, 205)}$ =93.370 p = .000

Yordayıcı değişkenler olan kişilik özellikleri alt boyutları (düşmanlık/saldırganlık, bağımlılık/bağımsızlık, öz saygı, öz yeterlilik, duygusal duyarlılık, duygusal tutarlılık ve dünya görüşü) ile suç davranışı arasındaki ikili ve kısmı korelasyonlar incelendiğinde, düşmanlık/saldırganlık ile suç davranışı rasında

pozitif yönlü ve yüksek düzeyde bir ilişki (r=0.85), diğer değişkenler kontrol edildiğinde ise benzer bir şekilde pozitif ve yüksek düzeyde bir ilişki (r=0.71) bulunmaktadır. Bağımlılık/savunucu bağımsızlık ile suç davranışı arasındaki ilişkiye bakıldığında negatif yönlü ve düşük düzeyde bir ilişki (r=-0.17) bulunmakla birlikte diğer değişkenler kontrol edildiğinde benzer bir ilişki (r=-0.14) bulunmaktadır. Öz saygı ile suç davranışı arasındaki ikili korelasyonun pozitif yönde ve düşük düzeyde (r=0.30) olduğu belirlenmekle birlikte diğer değişkenlerin kontrol edilmesi ile ilişkinin negatif ve düşük düzeyde bir ilişki (r=0.12) olduğu görülmüştür. Ergenlerin öz yeterliliği ile suç davranışı arasında hesaplanan pozitif ve orta düzeydeki ikili korelasyonun (r=0.36) ise diğer değişkenler kontrol edildiğinde pozitif ve düşük düzeyde (r=0.09) olduğu bulunmuştur. Duygusal duyarlılık ile suç davranışı arasındaki pozitif ve orta düzeydeki ilişkinin (r=0.50) diğer tüm değişkenler kontrol edildiğinde bu ilişkinin r=0.12 olarak hesaplandığı görülmektedir. Suç davranışıyla duygusal tutarlılık arasındaki ikili korelasyona bakıldığında aralarında pozitif ve orta düzeyde (r=0.69) bir ilişki bulunduğu, diğer değişkenler kontrol edildiğinde ise negatif ve düşük düzeyde (r=-0.19) olduğu bulunmuştur. Ergenlerin dünya görüşü ile suç davranışı arasında hesaplanan pozitif ve orta ikili korelasyonun (r=0.52) ise diğer tüm değişkenler kontrol edildiğinde, negatif ve düşük düzeyde (r=-0.14) olduğu görülmektedir.

Tablo 4.15'e bakıldığında ergenlerin kişilik özelliklerinin tüm alt boyutları olan düşmanlık/saldırğanlık, bağımlılık/savunucu bağımsızlık, öz saygı, öz yeterlilik, duygusal duyarlılık, duygusal tutarlılık ve dünya görüşü değişkenleri birlikte ergenlerin suç davranışı puanları ile yüksek düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir, $R=0.872$, $R^2=0.761$, $p<01$. Adı geçen tüm değişkenler birlikte suç davranışındaki toplam varyansın yaklaşık % 76'sını açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin suç davranışını yordamasındaki önem sırası ise düşmanlık/saldırganlık, duygusal tutarlılık, dünya görüşü, öz saygı, duygusal duyarlılık, öz yeterlilik ve bağımlılık/savunucu bağımsızlıktır. Regresyon katsayılarının anlamlılığına dair t-testi sonuçları incelendiğinde ise düşmanlık/saldırganlık, bağımlılık/savunucu bağımsızlık, duygusal tutarlılık ve dünya görüşü değişkenlerinin suç davranışında anlamlı birer yordayıcı olduğu görülmektedir. Diğer değişkenler önemli bir etkiye sahip değildir. Sonuç olarak düşmanca duygulara sahip olan ve saldırgan davranışlar sergileyen,

sürekli olarak başka bireylerin desteğine bağımlı, duygusal açıdan dengesizlik yaşayan ve olumsuz dünya görüşü bulunan kişilik özelliklerine sahip olması ergenlerin suç davranışını arttıran bir etkiye sahiptir.

4.3.3. Ergenlerin Aile Özellikleri Alt Boyutlarının Suç Davranışını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi

Ergenlerin suç davranışlarını yordayan aile özelliklerinin incelenmesi amacıyla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Ergenlerin aile özellikleri alt boyutu olan sıcaklık/şefkat suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?
- Ergenlerin aile özellikleri alt boyutu olan düşmanlık/saldırganlık suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?
- Ergenlerin aile özellikleri alt boyutu olan ilgisizlik/ihmal suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?
- Ergenlerin aile özellikleri alt boyutu olan ayrışmamış red suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?
- Ergenlerin aile özellikleri alt oyutu olan kontrol suç davranışını anlamlı olarak yordamakta mıdır?

Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği alt boyutları olan sıcaklık/şefkat, düşmanlık/saldırganlık, ilgisizlik/ihmal, ayrışmamış red ve kontrol puanları ile suç davranışı ölçeği toplam puanı alınarak çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Aile özelliklerindeebeveynlerayrı ayrı değerlendirilmiş ve anneye dair aile özellikleri Tablo 4.16'da, babaya dair aile özellikleri Tablo 4.17'de verilmiştir.

Tablo 4.16'ya bakıldığında yordayıcı değişkenler olan anne dair ele alınan aile özelliklerinin alt boyutları ile suç davranışı arasındaki ikili korelasyonlara bakıldığında; sıcaklık/şefkat puanları ile suç davranışı arasında hesaplanan pozitif ve yüksek düzeydeki ikili korelasyonun (r=0.73) diğer değişkenler kontrol edildiğinde, pozitif ve orta düzeyde (r=0.30) olduğu görülmektedir. Suç davranışıyla düşmanlık/saldırganlık arasında ise pozitif ve yüksek düzeyde bir ilişkinin (r=0.70) olduğu, ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki

korelasyonun r=-.05 olarak hesaplandığı görülmektedir. İlgisizlik/ihmal ile suç davranışı arasındaki pozitif ve orta düzeyde (r=0.69) bir ilişki bulunduğu belirlenirken diğer tüm değişkenler kontrol edildiğinde bu ilişki negatif ve düşük düzeyde ilişki (r=-0.12) olarak hesaplanmıştır. Ayrışmamış red ile suç davranışı arasındaki ikili korelasyon r=.73 olarak hesaplanırken diğer tüm değişkenler kontrol edildiğinde r=.24 olarak hesaplanmıştır. Anne kontrolü ile suç davranışı arasında hesaplanan pozitif ve düşük düzeydeki ikili korelasyonun (r=0.12) ise diğer tüm değişkenler kontrol edildiğinde, pozitif ve düşük düzeyde (r=0.10) olduğu görülmektedir.

Tablo 4.16. Ergenlerin anneye dair aile özelliklerinin suç davranışını yordamasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları.

Değişkenler	**B**	**Standart Hata**	**β**	**T**	**p**	**İkili r**	**Kısmi r**
Sabit	2.684	8.752	-	0.307	.759	-	-
Sıcaklık/Şefkat	1.053	0.230	0.605	4.582	**.000**	0.732	0.303
Düşmanlık/Saldırganlık	-0.279	0.381	-0.108	-0.734	.464	0.696	-0.051
İlgisizlik/İhmal	-0.741	0.438	-0.274	-1.693	.092	0.693	-0.117
Ayrışmamış red	1.950	0.552	0.545	3.535	**.001**	0.730	0.239
Kontrol	0.304	0.214	0.067	1.422	.156	0.124	0.098

Bağımlı değişken: Suç Davranışı
R= 0.764 R^2 =0.584
$F_{(5, 207)}$ =58.197 p = .000

Tablo 4.16'ya bakıldığında ergenlerin anneye dair aile özelliklerinin tüm alt boyutları olan sıcaklık/şefkat, düşmanlık/saldırganlık, ilgisizlik/ihmal, ayrışmamış red ve kontrol değişkenleri birlikte ergenlerin suç davranışı puanları ile yüksek düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir, R= 0.764, R^2= 0.584, p< 01. Adı geçen tüm değişkenler birlikte suç davranışındaki toplam varyansın yaklaşık % 58'ini açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin suç davranışını yordamasındaki önem sırası ise sıcaklık/şefkat, ayrışmamış red, ilgisizlik/ihmal, düşmanlık/saldırganlık ve kontrol değişkenleridir.

Regresyon katsayılarının anlamlılığına dair t-testi sonuçları incelendiğinde ise, sıcaklık/şefkat ve ayrışmamış red değişkenlerinin suç davranışında anlamlı birer yordayıcı olduğu saptanmıştır. Diğer değişkenler suç davranışında önemli bir etkiye sahip değildir. Buna göre anne-çocuk ilişkisinde sıcaklığın düşük soğukluğun yüksek olması, anneden çocuğa yönelik ayrışmamış reddetme yaşanması suç davranışını arttıran bir etkiye sahiptir.

Tablo 4.17. Ergenlerin babaya dair aile özelliklerinin suç davranışını yordamasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları.

Değişken	B	Standart Hata	β	T	p	İkili r	Kısmi R
Sabit	20.407	9.210	-	2.216	.028	-	-
Sıcaklık/Şefkat	0.018	0.216	0.015	0.085	.932	0.714	0.006
Düşmanlık/Saldırganlık	-1.109	0.383	-0.631	-2.893	**.004**	0.709	-0.197
İlgisizlik/İhmal	0.407	0.346	0.230	1.177	.241	0.725	0.082
Ayrışmamış Red	2.801	0.585	1.146	4.786	**.000**	0.750	0.316
Kontrol	0.119	0.205	0.028	0.580	.562	-0.236	0.040

Bağımlı değişken: Suç Davranışı
$R = 0.764$ $R^2 = 0.583$
$F_{(5, 207)} = 57.874$ $p = .000$

Baba boyutunda ele alınan aile özelliklerinin alt boyutları ile suç davranışı arasındaki ikili korelasyonlara bakıldığında; sıcaklık/şefkat puanları ile suç davranışı arasında hesaplanan pozitif ve yüksek düzeydeki ikili korelasyonun (r=0.71) diğer değişkenler kontrol edildiğinde, pozitif ve düşük düzeyde (r=0.01) olduğu görülmektedir. Suç davranışıyla düşmanlık/saldırganlık arasında ise pozitif ve yüksek düzeyde bir ilişkinin (r=0.71) olduğu, ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun r=-.20 olarak hesaplandığı görülmektedir. İlgisizlik/ihmal ile suç davranışı arasındaki pozitif ve yüksek düzeyde (r= 0.73) bir ilişki bulunduğu belirlenirken diğer tüm değişkenler kontrol edildiğinde bu ilişki pozitif ve düşük düzeyde ilişki (r=.08) olarak hesaplanmıştır. Ayrışmamış

red ile suç davranışı arasındaki ikili korelasyon r=.75 olarak hesaplanırken diğer tüm değişkenler kontrol edildiğinde r=.32 olarak hesaplanmıştır. Baba kontrolü ile suç davranışı arasında hesaplanan negatif ve düşük düzeydeki ikili korelasyonun (r=-0.25) ise diğer tüm değişkenler kontrol edildiğinde, pozitif ve düşük düzeyde (r=0.04) olduğu görülmektedir.

Tablo 4.17'ye bakıldığında ergenlerin babaya dair aile özelliklerinin tüm alt boyutları sıcaklık/şefkat, düşmanlık/saldırganlık, ilgisizlik/ihmal, ayrışmamış red ve kontrol değişkenleri birlikte ergenlerin suç davranışı puanları ile yüksek düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir, R= 0.764, R^2= 0.583, p< 01. Adı geçen tüm değişkenler birlikte suç davranışındaki toplam varyansın yaklaşık % 58'ini açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin suç davranışını yordamasındaki önem sırası ise ayrışmamış red, düşmanlık/saldırganlık, ilgisizlik/ihmal, kontrol ve sıcaklık/şefkat değişkenleridir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına dair t-testi sonuçları incelendiğinde ise, ayrışmamış red ve düşmanlık/saldırganlık değişkenlerinin suç davranışında anlamlı birer yordayıcı olduğu saptanmıştır. Diğer değişkenler suç davranışında önemli bir etkiye sahip değildir. Dolayısıyla babası tarafından düşmanca duygulara ve saldırganca davranışlara maruz kalma ve ayrışmamış reddedilme yaşanması ergenlerin suç davranışını arttıran bir etkiye sahiptir.

5. TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın bulguları ilgili literatür çerçevesinde tartışılmıştır. Ergenlerin bazı kişilik ve aile özelliklerinin suç davranışına etkisinin incelendiği bu araştırmada ilk olarak ergenlerin suç davranışı sosyodemografik özelliklere göre tartışılmıştır. Bu bağlamda öncelikli olarak ergenlerin yaşına, cinsiyetine, eğitim durumuna, ebeveyn eğitim durumuna, ebeveynle birlikte yaşama durumuna ve yaşanılan semte göre ergenlerin suç davranışının farklılaşıp farklılaşmadığı tartışılmıştır. İkinci olarak ergenlerin kişilik ve aile özelliklerinin suç davranışını yordayıp yordamadığına dair araştırma bulgularının tartışmasına yer verilmiştir. Üçüncü olarak ergenlerin kişilik özelliklerinin (düşmanlık/saldırganlık, öz saygı, öz yeterlilik, duygusal duyarlılık, duygusal tutarlılık, bağımlılık ve olumsuz dünya görüşü) suç davranışını yordayıp yordamadığına ilişkin araştırma bulguları tartışılmıştır. Son olarak anne ve baba ayrı ayrı ele alınarak ergenlerin aile özelliklerinin (sıcaklık/şefkat, düşmanlık/saldırganlık, ilgisizlik/ihmal, ayrışmamış red ve kontrol) suç davranışını yordayıp yordamadığına dair araştırma bulgularının tartışmasına yer verilmiştir.

5.1. Ergenlerin Suç Davranışının Bazı Sosyodemografik Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu bölümde, ergenlerin suç davranışının yaş, cinsiyet, eğitim durumu, ebeveyn eğitim durumu, ebeveynle birlikte yaşama durumu ve yaşanılan semt değişkenlerine bağlı olarak incelenmesi sonucunda elde edilen bulguların tartışılmasına yer verilmiştir.

5.1.1. Ergenlerin Yaşı ile Suç Davranışı Arasındaki İlişkinin Tartışılması

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; ergenlerin yaşı ile suç davranışı arasında pozitif yönlü düşük düzeyde istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre araştırmaya katılan ve yaşları 13-17 arasında değişen ergenlerin yaşları arttıkça suç davranışının da artabileceği söylenebilir.

Çocuk suçluluğu alanına ilişkin literatüre bakıldığında suç davranışı ile yaş arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu (43) belirtilmekle birlikte bu ilişkiyi odak alan yurt içinde ve yurt dışında yapılmış çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmaların sonuçlarına bakıldığında, yaş arttıkça suç davranışı artmakta (22,23, 104, 53,86), 17 yaşında en üst noktaya çıkan (79, 23, 80, 58, 78,81,60), suç davranışı 17 yaş sonrasında ise her yaş diliminde azalmaktadır (78, 130). Yaş ile suç ilişkisini inceleyen bu araştırma sonuçları ile araştırma bulguları arasında paralellik bulunmaktadır. Ergenlerin yaşı ile suç davranışı arasındaki bu ilişkinin temelinde bu yaş döneminin kısacası ergenlik döneminin gelişimsel özelliklerinin bulunduğu söylenebilir. Psikososyal, bilişsel ve fiziksel gelişimin devam ettiği bu dönemde kimlik arayışında olan ergenler bireysel değişimlerle birlikte etkileşim halinde olduğu diğer sistemlerle (aile, akran, okul gibi) olan ilişkilerinde de hızlı değişimler yaşamaktadır. Fırtınalı dönem olarak adlandırılan bu dönemde ergenler farkı heyecan arayışları, kabul görme, kendini ispatlama gibi gereksinimlerle riskli davranışlara daha fazla eğilim gösterebilmektedir. Siyez (2006) lise öğrencilerinin riskli davranışlarını incelediği çalışmasında ergenlerin risk alma eğiliminin ve davranışlarının 17 yaşında en üst noktaya çıktığını ayrıca ergenlik döneminde riskli davranışların yaş ile paralel bir artış gösterdiğini belirtmektedir.

5.1.2. Ergenlerin Suç Davranışının Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Ergenlerin suç davranışını inceleyen literatürdeki çalışmalara bakıldığında suç davranışının cinsiyete göre farklılık gösterdiği, erkek ergenlerin kız ergenlere oranla daha fazla suç davranışı sergilediği (22,79,83,84,23,104,110,85, 86, 87) belirtilmektedir. Bu durumun temel nedeni toplumsal rollerin erkek ve kadına farklı yüklemelerde bulunması ve aile içi denetimin kızlara ve erkeklere farklı uygulanması olarak açıklanmaktadır (22,79, 23,104,85, 86, 87). TUİK (2016) verilerinde de güvenlik birimine getirilen erkek ergenlerin sayısının, kadın ergenlerin sayısının beş katından daha büyük olduğu görülmektedir. Resmi verilerde olduğu gibi araştırma grubunda da erkek ergenlerin oranının (%72.8) kadın ergenlerden (% 27.2) daha fazla olduğu görülmektedir.

Araştırma sonuçlarında erkek ergenlerin suç davranışı ortalaması ($\bar{X}$ = 63.35) kadın ergenlerden ($\bar{X}$ = 59.58) daha yüksek bulunmasına rağmen bu farklılık istatistiki açıdan anlamlı değildir. Bu durum suça sürüklenme açısından cinsiyetin belirleyici bir etken olmadığını gösterebilir. Araştırma bulgusu Okorodudu'nun (2010) ergenlerin suç davranışını, Siyez'in (2006) ergenlerdeki antisosyal davranışları incelediği araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir. Zaman içerisinde toplumsal rollere ilişkin sosyal algıdaki ve buna paralel olarak tutumlardaki değişim suç davranışında cinsiyetin belirleyici olmamasında önemli rol oynamış olabilir. Kadınlara yönelik bu toplumsal değişim ile birlikte kadın ergenler erkek ergenler gibi kamusal alanlarda daha fazla yer almaya başlamışlardır. Bu bağlamda daha çok bağımsızlaşan kadın ergenler aile denetiminden ve kontrolünden daha çok uzaklaşabilmekte ve sosyal çevredeki suç riskleri ile daha çok karşı karşıya kalabilmektedir. Bu bağlamda hem kadın ergenler hem de erkek ergenler benzer suç riskleri ile karış karşıya kalabilmektedir.

5.1.3. Ergenlerin Suç Davranışının Ergenlerin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmaya katılan ergenlerin eğitim durumlarına bakıldığında ilkokul veya ortaokul mezunu oldukları, ortaokul veya lise eğitimine devam ettiği görülmüştür. Araştırma kapsamında en yüksek suç davranışı ortalamasının ilkokul mezunu olan ergenlere ($\bar{X}$ = 89.00), en düşük ortalamanın ise liseye devam eden ergenlere ($\bar{X}$ = 4.52) ait olduğu tespit edilmiştir. Bu durum ergenlerin eğitim durumu arttıkça suç davranışının düştüğünü göstermektedir. Farklı eğitim durumunda bulunan ergenlerin suç davranışı ortalamaları arasındaki bu farklılık istatistiki açıdan da anlamlı bir farklılıktır. Araştırmanın bu bulgusu literatürdeki araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir. Çocuk suçluluğu odaklı yapılan araştırma sonuçlarına bakıldığında bazı araştırmalar suça sürüklenen çocukların büyük bir çoğunluğunun ilkokul ve altında eğitim seviyesinde (101, 67, 176, 3,58), bazı araştırmalar ise ilköğretim (ilkokul, ortaokul ve altı) ve altında eğitim seviyesinde bulunduğunu (106,164,81) göstermektedir. Eğitim çocuğu sosyalleştiren bir sistem olmakla birlikte çocuğun diğer sistemlerle olan ilişkilerinin ve davranışlarının oluşumunda olumlu bir etkiye sahiptir. Bu nedenle okul, çocuğu akademik olarak desteklemenin yanı sıra

psikososyal açıdan da güçlendiren bir kurumdur. Ayrıca okulun çocukları çeşitli risklerden koruyucu bir özelliği de bulunmaktadır. Çocuğun karşılaştığı problemlerle insancıl, hukuka uygun ve gerçekçi bir şekilde başedebilmesinde eğitim durumunun etkisi gözardı edilemez (176). Dolayısıyla eğitim durumu daha yüksek olan ergenlerin suç riskleri ile karşı karşıya kaldığında daha sağlıklı çözüm yolları bulması suç açısından önleyici olabilmektedir. Uluğtekin (2012) de çocuk suçluluğunda eğitim yaşantısının ve okulun, değerler ve normların çocuğa aktarımı ile çocuğun ahlaki gelişiminin desteklediğini; çocuğun iletişim, kendini tanıma, sorun çözme gibi psikososyal beceriler kazanmasını sağladığını belirtmektedir.

Ergenlerin eğitim durumuna göre suç davranışı arasındaki farklılığın hangi gruplar arasında olduğuna bakıldığında ise ortaokul ($\bar{X}$ = 57.91) ve lise eğitimine devam eden($\bar{X}$ = 54.52) ergenlerin suç davranışının ilkokul ($\bar{X}$ = 89.00) ve ortaokul mezunu ($\bar{X}$ = 80.95) ergenlerden daha düşük olduğu belirlenmiştir. Bu durum orta ve lise eğitimine devam eden ergenlerin ilkokul ve ortaokul mezunu olan ergenlerden daha az suç davranışı sergilediğini göstermektedir. Ergenin eğitim durumu ile suç arasındaki ilişkiyi gösteren bu bulguda dikkat çeken unsur okul yaşantısı devam eden (ilkokul ve ortaokul mezunu) ergenlerin ve devam etmeyen (ortaokul ve lise eğitimine devam eden) ergenlerin suç davranışları arasındaki anlamlı farklılıktır. Bu farklılığın temel nedenlerinin okul yaşantısının sonlanmasıyla ergenin okula bağlılığının sonlanması, okul denetiminden uzak kalması, boş zamanların etkili değerlendirememesi ve erken yaşta çalışma hayatına girmesi ile açıklanabilir. Çocuk suçluluğunun önlenmesinde sosyal kontrolün önemini belirten Hirchi'ye göre sosyal bağlar ve bağlanma suç davranışının engellenmesinde önemli birer etkendir (45). Okul bu sosyal bağlardan biri (69) olmakla birlikte sosyal kontrolün önemli parçalarından birini oluşturmaktadır. Okul ortamında ergen gün içinde okul ve okulu oluşturan sistemlerin denetimi altında bulunmakta böylece sosyal çevrenin suç risklerinden uzak kalabilmektedir. Literatürde okul günlerinin sayısının arttırılmasının mülkiyet suçları (177), zorunlu eğitim yılının yükseltilmesinin de hem şiddet hem de mülkiyet suçlarında düşüşe neden olduğu (178) belirtilmektedir. Anderson (2014) Amerika Birleşik Devletleri'nde zorunlu okullaşmaya yönelik yasal düzenleme ile okul terki yaşının 16'dan 18'e yükseltilmesinin çocukların tutuklanmasında % 10'luk bir düşüşe neden olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle ergenlerin okul yaşantısının devam ediyor olması suç davranışı oluşumunda

engelleyici bir etkisi söz konusu olabilmektedir. Zorbaz (2018) ergenlerin okul terki risklerini incelediği çalışmasında ergenlerin okul terki ile antisosyal davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu belirtmektedir. Antisosyal davranışlara sahip ergenlerin okul terki riskleri daha yüksektir (179). Bu araştırma sonucu ile okula devam etmeyen ergenlerin daha fazla suç davranışı sergilediğine ilişkin araştırma bulgusu birlikte düşünüldüğünde antisosyal davranışlar ile okul terki arasında döngüsel bir nedensellik bulunduğu söylenebilir.

Okul yaşantısının sonlanmasıyla ergen üzerindeki okul denetimi sonlanmakla birlikte ergen boş zamanları değerlendirme sorunu ile karşı karşıya kalabilmektedir. Bunun sonucunda da kimi ergen erken yaşta çalışma hayatına girebilmektedir. Leung' un (2003) ergenlerin zamanı değerlendirme durumlarını incelediği çalışma sosyal bir kurum olan okula devam etmenin suç için koruyucu bir faktör iken, okul yerine çalışma hayatının içinde olmanın ise suç davranışını arttırdığını göstermektedir. Çocuk suçluluğunu odak alan araştırmaların sonuçları da bu durumu desteklemektedir. Bu sonuçlara göre; suça sürüklenen ergenlerin suça sürüklenmeyen ergenlere göre çalışma hayatında bulunma oranı daha yüksektir (180, 105) ve çalışma süresi arttıkça suç davranışı da artmaktadır (93).

5.1.4. Ergenlerin Suç Davranışının Ebeveyn Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ergenlerin eğitim durumu kadar ebeveynlerin de eğitim durumu suç davranışının oluşumunda önemli olabilmektedir. Çocuk suçluluğuna ilişkin literatür incelendiğinde suça sürüklenen çocukların ebeveynlerinin eğitim durumunun çoğunlukla ilkokul ve altında bir eğitim seviyesinde olduğu (67,3,106, 104, 80,105,58,81,100), toplumsal kültüre bağlı olarak çocukların eğitiminde ve gelişiminde daha fazla sorumluluk alan annelerin eğitim seviyesinin babaların eğitim seviyesine göre daha düşük olduğu (67,3,80,58) görülmüştür. Ebeveyn eğitimine bağlı olarak ergenlerin suç davranışında görülen bu farklılık yapılan çalışmalarla da anlamlı bulunmuştur (35,23,86). Araştırma bulguları literatürde belirlenen sonuçlar ile paralellik göstermektedir. Araştırmaya katılan ergenlerin büyük bir çoğunluğunun ebeveyn eğitiminin ilkokul ve altında bir eğitim seviyesinde (anne % 54.5, baba % 47.9) bulunduğu, annelerin eğitim seviyesinin babalarınkinden daha düşük olduğu,

ebeveyn eğitim durumu düştükçe ergenlerin suç davranışı ortalamasının arttığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ebeveyn eğitimine göre bulunan bu farklılık hem anne hem de babaeğitim durumu için istatistiki açıdan anlamlı bir farklılıktır. İlkokul ve altında eğitim seviyesinde ebeveyne sahip olan ergenler ortaokul ve üstü eğitim seviyesinde ebeveyne sahip ergenlerden daha fazla suç davranışı sergilemektedirler.

Çocukların ve ailelerinin karşılaştıkları problemlerle başetme becerileri kazanabilmesi için özellikle ebeveynlerin eğitim durumu önemlidir (181). Ebeveynlerin eğitim durumu düştükçe çocuğun eğitiminde ve gelişiminde daha fazla yetersizlikler yaşanabilmekte hatta pedegojik olmayan çocuk yetiştirme davranışları görülebilmektedir. Bunun sonucu olarak da ebeveynleri tarafından yeterli düzeyde desteklenemeyen çocukların gelişimleri olumsuz etkilenebilmekte ve beraberinde davranış sorunları eşlik edebilmektedir. Kızmaz'a (2004) göre suça sürüklenen çocuklar eğitim durumu alt düzeyde olması çocuğun sosyalleşmesinde ve yetiştirilmesinde yetersizlikler ve sağlıksız durumları da beraberinde getirmektedir. Kısacası ebeveynlik becerilerinin gelişmesinde eğitim durumu önemli bir unsur olabilmektedir. Şanlı ve Öztürk'ün (2012) ebeveynlik becerilerini incelediği çalışmada çocuğun bakımından birinci derecede sorumlu olan annelerin eğitim durumları yükseldikte annelerin geleneksel çocuk yetiştirme tutumlarından uzaklaştığı belirlenmiştir. Bunun sonucu olarak da annelerde demokratik tutumlar artmakta, çocuk bakımında daha az kaygı yaşanmakta ve pozitif ebeveynlik artmaktadır (182).

5.1.5. Ergenlerin Suç Davranışının Ebeveyn İle Yaşama Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Ebeveynleriyle birlikte yaşama durumuna göre ergenlerin suç davranışı incelendiğinde büyük bir çoğunluğunun ebeveyn birlikteliği devam ettiği (% 85) belirlenen ergenlerin suç davranışı ortalaması ($\bar{X}$ = 62.12) birlikte yaşamayan ergenlere ($\bar{X}$ = 63.53) oranla daha düşük bulunurken bu farklılık istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. Çocuk suçluluğu alanında yapılan çalışmalar suç davranışı sergileyen ergenlerin çoğunluğunun ebeveynleriyle birlikte yaşamaya devam etmediğini (1, 101,102,103,104,105,59, 93) belirtirken bazı araştırmalar

ebeveynlerle birlikte yaşama durumunun devam ettiğini (3, 106,23,86, 99, 80,58, 107,81, 108,100) göstermektedir. Literatürde yer alan bu çalışmalara bakıldığında aile bütünlüğü ve suç ilişkisini istatistiki açıdan anlamlılığını inceleyen az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmalardan bazıları araştırma bulgularına paralel bir şekilde ebeveynlerle birlikte yaşamanın suç davranışında anlamlı bir farklılık oluşturmadığını (23,86) göstermektedir. Çoban (2012, 2014) ise suça sürüklenen ve sürüklenmeyen ergenleri karşılaştırdığı çalışmasında suç davranışı ile aile bütünlüğünün bozulmuş olması arasındaki ilişkiyi anlamlı olarak belirtmiştir. Elde edilen bu farklı sonuçların temel nedeninin araştırma kapsamlarında alınan örneklemlerin özelliklerinden kaynaklanabileceği gibi karşılaştırma grubunda alınan örneklemdeki ergenlerin suç davranışlarının ölçülmemiş olmasından da kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Sonuç olarak ebeveynlerle birlikte yaşama durumu ile suç davranışı arasındaki ilişkiye dair araştırma bulgusu ebeveynlerle birlikte veya ayrı yaşamanın suç davranışı için belirleyici bir etken olmadığını, ebeveynlerle birlikte yaşamaktan çok çocuk-ebeveyn ilişkisinin ve etkileşiminin niteliğinin suç davranışının oluşumunda daha etkili olabileceğini düşündürmektedir. Bu nedenle ebeveynin fiziksel varlığından çok ebeveynin niteliksel varlığı suçun oluşumunda daha önleyici bir etken olabilmektedir. Junger (2009) çocuk suçluluğunda ailenin yapısal özelliğinden ziyade niteliksel özelliklerinin daha etkili olduğunu belirterek ailenin yapısından ziyade ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliğinin önemini vurgulamaktadır.

5.1.6. Ergenlerin Suç Davranışının Yaşanılan Semte Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Yaşam yeri ile suç ilişkisin açıklayan çok sayıda sosyolojik kuram bulunmaktadır. Bu nedenle araştırma kapsamında ergenlerin sosyodemografik özelliklerinden biri olarak yaşam yerleri ele alınmış ve suç davranışı ile ilişkisi incelenmiştir. Buna göre araştırmada en yüksek suç davranışı ortalamasının Mamak ($\bar{X} = 64.81$) ve Altındağ ($\bar{X} = 81.81$) bölgelerinde yaşayan ergenlere ait olduğu, en düşük puanların ise Keçiören ($\bar{X} = 47.81$) ve Çankaya ($\bar{X} = 49.80$) bölgelerinde yaşayan ergenlere ait olduğu bulunmuştur. Yaşanılan semtlere göre suç davranışı ortalamaları arasındaki bu farklılaşma istatistiki açıdan anlamlı bir farklılıktır. Başka

bir deyişle ergenlerin suç davranışları yaşanılan semte bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Buna göre Altındağ bölgesinde yaşayan ergenler diğer semtlerde yaşayan ergenlere oranla daha fazla suç davranışı sergilemektedir. Yaşanılan bölgeler arasında bu farklılık ekolojik perspektif ile açıklanabilir. Uluğtekin'e (2012) göre, ekolojik perspektifde birey çevresindeki sistemlerle karşılıklı etkileşim içinde değişmektedir ve gelişmektedir. Bu değişim ve gelişim sürecinde bazı çevresel ve bireysel nedenler bu süreci olumsuz etkileyebilmekte ve bunun sonucu olarak suç davranışı gelişebilmektedir. Bu nedenle yaşanılan bölgenin özelliklerinin çocuğun suça sürüklenmesinde etkili olabileceği söylenebilir.

Yaşanılan bölgenin özellikleri ile suç davranışı açıklayan yaklaşımlara bakıldığında sosyolojik kuramlardan gerilim, alt kültür ve sosyal öğrenme kuramları öne çıkmaktadır. Her üç kuram da suçun nedenlerini sosyal çevre odaklı incelemektedir. Gerilim kurumanın öncüsü Merton ekonomik açıdan dezavantajlı bölgelerdeki alt sınıftaki çocukların sosyal yapı içinde bir üst sınıfa geçiş yapabilmek için suça sürüklenebileceğini belirtmektedir (66). Alt kültür kuramına göre ekonomik açıdan daha alt düzeyde yaşayan çocuklar üst ve orta sınıftakilerin değer sistemleri ile sürekli çatışma yaşamakta, bu çatışma ile öz güven duygusu zedelenmekte, kendi kültüründeki çocuklar ile çeteleşme içine girmekte ve suça sürüklenmektedir (45). Sosyal öğrenme kuramına göre ise çocuklarda suç davranışının etkileşim halinde olunan sosyal sistemlerde suç davranışlarının model alınması ve taklit edilmesi ile gerçekleşebileceği belirtilmektedir. Tüm bu kuramlar çevrenin suç davranışı oluşumunda önemli etkisini belirtmektedir. En yüksek suç davranışı sergileyen ergenlerin yaşadığı Altındağ bölgesinin sosyoekonomik özelliklerine bakıldığında sosyoekonomik düzeyin diğer bölgelerden daha düşük olduğu, kentleşmenin henüz tamamlanmamış olmasından dolayı gecekondulaşmanın ve göç alımının halen devam ettiği görülmektedir. Literatürde şehir bölgelerindeki farklı suç oranlarının düşük sosyoekonomik düzey, yüksek göç alımı ve gecekondulaşma ile ilgili olduğu, dolayısıyla suça sürüklenen çocukların da göç olgusu ile bilikte daha çok gecekondu bölgelerde yaşadığını belirtilmektedir (183).

5.2. Ergenlerin Suç Davranışının Bazı Değişkenlere Göre Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın bu bölümünde ergenlerin suç davranışını yordayan değişkenlere dair araştırma bulgularının tartışılması yapılmıştır. Öncelikli olarak kişilik ve aile özelliklerinin birlikte ergenlerin suç davranışını ne şekilde yordadığına dair araştırma bulgularının tartışılması yapılmış ve daha sonra ergenlerin suç davranışını yordayan kişilik ve aile özelliklerinin neler olduğu değerlendirilmiştir.

5.2.1. Ergenlerin Kişilik ve Aile Özelliklerinin Suç Davranışını Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu bölümde ergenlerin kişilik ve aile özelliklerinin suç davranışını yordamasına ilişkin bulgular tartışılmıştır.

Çalışmanın bulguları değerlendirildiğinde ergenlerin suç davranışı puanları ile kişilik, anne kabul-reddi, baba kabul-reddi, anne kontrolü ve baba kontrolü değişkenleri birlikte yüksek düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir. Adı geçen tüm değişkenler birlikte suç davranışındaki toplam varyansın yaklaşık % 70'ini açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin suç davranışını yordamasındaki göreli önem sırası ise anne kabul-reddi, baba kabul-reddi, kişilik özellikleri, anne kontrolü ve baba kontrolüdür. Regresyon katsayılarının anlamlılığına dair t-testi sonuçları incelendiğinde ise kişilik, anne kabul-reddi, baba kabul-reddinin ve anne kontrolünün suç davranışını yordamada anlamlı olduğu sonucu bulunurken; baba kontrol değişkeninin ise suç davranışında anlamlı bir yordayıcı olmadığı saptanmıştır.

Çocukların suç davranışını açıklayan görüşler çocukların suça sürüklenmesindeki en önemli ailesel faktörlerden biri olarak ebeveyn kabulü ve reddini göstermektedir (114,53, 4, 15). Sevgi, şefkat, ilgi, bakım, destek ve doyumun bulunduğu ebeveyn-çocuk ilişkisi ebeveyn kabulü söz konusu iken; ilgisiz, şefkat ve sevginin esirgendiği veya geri çekildiği, bakıma yönelik ihtiyaçların karşılanmadığı, soğuk ve duygusuz hatta çocuğa zarar veren davranışların sergilendiği ebeveyn-çocuk ilişkisi ise ebeveyn reddini göstermektedir (129, 126,127). Araştırmada elde edilen bulgular incelendiğinde aile özelliklerinden anne kabul-reddinin ve baba

kabul-reddinin suç davranışını pozitif ve yüksek düzeyde anlamlı bir şekilde yordadığı belirlenmiştir. Bir diğer ifadeyle ebeveyn reddinin suç davranışını arttıran bir etkisi bulunmaktadır. Ebeveynleri tarafından reddedilen ergenlerin ebeveynleriyle yeterli ve sağlıklı duygusal bağ kuramamasıyla birlikte sağlıklı psikososyal gelişimleri için yeterli ebeveyn desteği alamamaları söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla duygusal ve sosyal ihtiyaçları aile içinde yeterli düzeyde karşılanamayan ergenler aile dışı sistemlere (sosyal çevre, akran grubu gibi) daha fazla yönelebilmektedir. Özellikle aile içinde yeterli düzeyde desteklenemeyen ergenlerin, etkileşim halinde olduğu sistemlerde de suç risklerinin bulunmasıyla birlikte sağlıklı çözüm yolları bulamayarak suça sürüklenebileceği söylenebilir. Bu bulgunun diğer bir çıkarımı ebeveyn kabulü yaşayan ergenler ebeveynleriyle daha yeterli ve sağlıklı duygusal bağ geliştirebilmekte, sosyal çevrelerinde suç risklerinin bulunmasına karşın karşılaştıkları sorunlar ile daha iyi başedebilmekte ve bunun sonucu olarak da suça sürüklenme riski azalabilmektedir. Dolayısıyla ebeveyn kabulünün suç açısından koruyucu bir faktör olabileceği söylenebilir. Literatürde ebeveynin çocuğa yönelik düşmanca, ihmalkâr ve reddedici davrandığı olumsuz ebeveyn desteği (21) ile suç ilişkisini inceleyen çalışmalar olumsuz ebeveyn desteği arttıkça çocuklardaki suç davranışının da arttığını, olumlu ebeveyn desteğinin ise suç açısından önleyici bir etkisinin bulunduğunu göstermektedir (120, 116, 115,162,117,105). Ebeveyn kabul-reddi ile suç davranışı arasındaki ilişkiyi inceleyen Surbanovska, Kıtkanj ve Rıstovska (2017) çalışmalarında suça sürüklenen çocukların suça sürüklenmeyen çocuklara göre anlamlı bir şekilde anne ve babalarını daha az sıcak algıladıklarını, daha fazla ebeveyn reddi yaşadıklarını belirlemişlerdir. Buna bağlı olarak ebeveynlerin çocuğa karşı yetersiz davranışları suçlu davranışın oluşumunda önemli bir faktör olarak değerlendirilmiştir. Ergenlerin suç davranışının incelendiği bir başka çalışmada da benzer sonuçlar bulunmuştur. Bu bağlamda çocukların duygusal ve sosyal açıdan destekleyen, yakın ve sıcak ilişkinin bulunduğu etkin ebeveylik ergen suçluluğunun koruyucu bir faktörü olmakla (162) birlikte etkin ve yeterli olmayan ebeveynlik ergenlikteki suç davranışının anlamlı bir yordayıcısıdır (83).

Araştırmanın bir diğer bulgusu ergenlerin kişilik özelliklerinin suç davranışını pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir şekilde yordamasıdır. Bir diğer anlamda ergenlerde sağlıksız kişilik özelliklerinin suç davranışını arttıran bir etkisi

bulunmaktadır. Araştırmanın bu bulgusu ile ilgili olarak literatürde çok az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Kişilik özellikleri ile suç davranışını araştıran bir çalışmada Siyez ve Aysan (2007) ergenlerin problem davranışlarında etkili olan risk faktörleri Problem Davranış Teorisine göre incelemiştir. Buna göre kişilik sistemini motivasyonel yapı (başarı ve gelecek değeri ile beklentisi), kişisel inanç yapısı (sosyal eleştiri, yabancılaşma, benlik algısı) ve kişisel kontrol yapısı (dışsal kontrol ve yıkıcılık) olarak üç grupta incelendiği bu çalışmada kişilik sistemi içerisindeki risklerin problem davranışların gelişiminde önemli bir yordayıcı olduğu belirlenmiştir. Çetin (2005) ise suça sürüklenen ergenlerle sürüklenmeyen ergenlerin kişilik özelliklerini karşılaştırdığı çalışmasında suça sürüklenen ergenlerin diğer gruba göre daha sağlıksız psikolojik uyuma sahip olduğunu belirlemiştir. Sonuç olarak, kişilik bireyin zihinsel, duygusal, güdüsel ve düşünsel tepki verme eğilimi doğrultusunda sergilediği davranışlar bütünüdür (143). Bu nedenle sağlıksız kişilik gelişimi çocukların sağlıksız davranışlara yönelme riskini arttırabileceği gibi suça sürüklenme risklerini de arttırabilmektedir. Dolayısıyla sağlıksız kişilik özelliği çocukların suça sürüklenmesinde etkili olan bir unsur olabilmekle birlikte kişilikte sağlıksız özellikler arttıkça suç davranışının da artabileceği söylenebilir.

Aile özelliklerinden biri olan ebeveyn kontrolü Schaefer (1959)'a göre ebeveyn davranışının en önemli iki temel değişkenlerinden birisidir. Ebeveyn kontrolü çocuğun denetiminde ebeveyn tutum ve davranışlarınnı kısıtlayıcı mı, izin verici mi olduklarına odaklanmaktadır (16, 132, 133,17). Araştırma bulgularında ebeveyn kontrolüne ilişkin bulgulara bakıldığında anne kontrolünün suç davranışını pozitif ve düşük düzeyde anlamlı bir şekilde yordadığı sonucu bulunmuştur. Dolayısıyla annenin kısıtlayıcı kontrolü arttıkça suç davranışı da artmaktadır.

Literatürde ebeveyn kontrolünün düşük olduğu ailede yetişen çocukların suça sürüklenme risklerinin daha yüksek olduğu (22, 122, 78,124,145) belirtilmektedir. Bu iki değişken arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların sonuçlarına bakıldığında ebeveyn kontrolü ile suç arasında negatif bir ilişkinin bulunduğu (22, 85, 105, 78), anne izlemesinin ergenlerin problem davranışlarında negatif yönlü anlamlı bir yordayıcı olduğu (163) izin verici ebeveynliğin çocukların suça daha fazla yatkın olmasına neden olduğu (161) belirtilmektedir. Literatürdeki araştırma sonuçları ile araştırma bulguları arasındaki bu farklılığın ebeveyn kontrolünün farklı şekillerde ele

alınmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Araştırma kapsamında EKAR Kuramı'na göre alınan ebeveyn kontrolünün bir ucunda aşırı izin verici kontrol bir ucunda da aşırı kısıtlayıcı kontrol bulunmaktadır, dolayısıyla kontrol puanlarının düşüklüğü izin verici kontrolü, yüksekliği de kısıtlayıcı kontrolü tanımlamaktadır. Kısıtlayıcı anne kontrolünde çocuğun uyması beklenen çok daha fazla kural bulunmaktadır, kurallara uyması için anne çocuğa sürekli olarak baskı yapmaktadır. Bu durum ile ergenlerin bulunduğu gelişim dönemi özelliği birlikte düşünüldüğünde özgürlüğe daha fazla önem verilen, özgürlüğün kısıtlandığı durumlarda fevri tutum ve davranışların daha fazla sergilenebildiği bu dönemde kısıtlayıcı anne kontrolünün bulunması durumunda ergenin anne kontrolünü yok sayması, savunucu bir tepki geliştirerek daha fazla problem davranış sergilemesi sonuç olarak da suça sürüklenmesi söz konusu olabilir. Bu nedenle anne kontrolündeki kısıtlayıcı tutum ve davranışların artışı suç davranışını arttıran bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. EKAR Kuramına göre ebeveyn kontrolünü ele alan Direktör ve Çakıcı (2012) ebeveyn kabul-reddi/kontrolünün ergenlerin psikolojik sorunlarına etkisini incelemiştir. 492 ergenin katılımıyla gerçekleştirilen çalışmada anne kontrolünün ergenlerin psikolojik sorunlarını pozitif yordadığı belirlenmekle birlikteergenlerin psikolojik sorunlarını yordamada baba kontrolünün anlamlı bir yordayıcı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (184). Anne kontrolünün ergenlerin davranış problemleri ile ilişkisini inceleyen bir diğer araştırma bulgusu da psikolojik anne kontrolünün artmasıyla kadın ergenlerde içselleştirme ve dışsallaştırma davranış sorunlarının arttığını göstermektedir. Erkeklerde ise psikolojik anne kontrolünün artmasıyla sapkın arkadaşlara eğilimin ve dışsallaştırma davranış sorunlarının arttığı saptanmıştır (185).

Araştırmanın bir diğer bulgusu baba kontrolünün suç davranışında anlamlı bir yordayıcı olmamasıdır. Çocuğun gelişim ve gözetiminde ebeveynler arasındaki eş sorumluluk bilincinin giderek artmasına rağmen toplumsal kültüre bağlı olarak annelerin babalara göre daha fazla sorumluluk almaya devam ettiği, bu kapsamda çocuğun bakım ve gözetimi gibi konularda baba katılımının annelerden daha az olduğu söylenebilir. Ortaokul öğrencilerinin akademik başarılarınıda ebeveyn katılımının incelediği çalışmada annelerin çocuklarının akademik yaşamlarına babalardan anlamlı bir şekilde daha fazla katılım gösterdiği belirlenmiştir (186). Bu durum babalara göre annelerin çocukların sorumluluklarını almaya daha fazla katkı

verdiklerini göstermektedir. Ebeveynlerin çocukların izlemesi ve kontrolü boyutundaki sorumluluklarını inceleyen bir diğer araştırma sonuçları da çocukların izlenme sorumluluğunun anneler tarafından daha fazla alındığını göstermektedir (187). Dolayısıyla babaların çocuğun gelişimi ve denetimi gibi konularda daha az sorumluluk alması çocuğun baba kontrolüyle daha az karşı kaşıya kalabileceğini bunun sonucu olarak da çocukların davranışlarını yönlendirilmesinde baba kontrolünün yeterli etkisinin olmayabileceğini düşündürmektedir. Bu nedenle araştırma kapsamında ergenlerin suç davranışında baba kontrolünün anlamlı bir etkisinin olmadığı söylenebilir.

Ergenlerdeki suç davranışını yordayan değişkenlerin önem sırasına bakıldığında aile özelliklerinden ebeveyn kabul ve reddinin kişilik özelliklerinden daha fazla öneme sahip olduğu görülmektedir. Bu durum suç davranışının oluşumunda aile özelliklerinin daha etkili olabileceğini düşündürmektedir. Aile çocuğun sosyalleşmesinde ve gelişiminde etkileşim halinde olduğu ilk ve en önemli sistemdir. Aileye ilişkin özellikler özellikle ebeveynler çocuğun nasıl bir kişilik geliştireceğini de belirleyen önemli bir unsurdur. Bu nedenle ergenlerin suç davranışına etki eden faktörlerden aileye ilişkin özelliklerin daha fazla ön plana çıktığı söylenebilir. Kriminolojinin son yıllarda yaptığı çalışmalarda ailesel faktörlerin ve ebeveyn uygulamalarının çocukların suça sürüklenmesindeki en önemli faktörler olduğu vurgulanmaktadır (94). Duncan, Boisjoly ve Harris (2001) çocuğun gelişiminde aile temelli faktörlerin diğer faktörlerden daha fazla etkiye sahip olduğunu belirtmektedir. Araştırmanın bu bulgusu literatürde çocuk suçluluğunu açıklayan bu görüşleri destekler niteliktedir.

Araştırma bulguları anne kabul-reddinin suç davranışını yordamada baba kabul-reddinden daha fazla öneme sahip olduğunu göstermektedir. Araştırmaya katılan ergenlerin büyük bir çoğunluğunu erkek ergenlerin (% 72.8) oluşturmasının bu sonuçta etkili olabileceği söylenebilir. Robles ve Gamble (2006) ergenlerin suç davranışını anneye bağlanma odağında incelemiş ve erkek ergenler için anneye bağlanmanın suç risklerini önlemede önemli bir etken olduğu belirlenmiştir. Kadın ergenlerde ise bu ilişkinin daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

Ergenlerin suç davranışını yordayan değişkenlerin önem sırasında bir diğer dikkat çekici bulgu ebeveyn kabul-reddinin kontrolden daha fazla öneme sahip

olmasıdır. Çocukların sağlıklı gelişimi için ebeveyn kontrolü önemlidir. Ancak ebeveyn kontrolünün sağlıklı bir şekilde yapılması, ebeveynlerin kontrol edici tutum ve davranışlarının çocuğun sağlıklı gelişimini destekleyebilmesi ve çocuğa rehberlik edebilmesi için öncelikli olarak ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliğinin önemli olduğu düşünülmektedir. Çocuk suçluluğunda ebeveyn kontrolünün önemini vurgulayan Hischi (2011) ebeveynin doğrudan kontrolünden ziyade psikolojik olarak çocuğun yanında olmasının, çocuğun ebeveyninin varlığına karşı olumlu algısının suç davranışını önlemede daha etkili olduğunu belirtmektedir. Bu açıklama ile araştırma bulguları paralellik göstermektedir.Sonuç olarak ergenlerin suç davranışında ebeveyn kabul-reddi ebeveyn kontrolünden daha fazla etkiye sahiptir.

5.2.2. Ergenlerin Kişilik Özellikleri Alt Boyutlarının Suç Davranışını Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Ergenlerin suç davranışının anlamlı bir yordayıcı olan kişilik özelliklerinden hangi boyutların suç davranışını yordadığını belirlemek amacıyla yapılan analizler sonucunda kişilik özelliklerinin tüm alt boyutlarının (düşmanlık/saldırganlık, bağımlılık/savunucu bağımsızlık, öz saygı, öz yeterlilik, duygusal duyarlılık, duygusal tutarlılık ve dünya görüşü) birlikte ergenlerin suç davranışı puanları ile yüksek düzeyde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Kişilik özelliklerinin tüm alt boyutları birlikte suç davranışındaki toplam varyansın yaklaşık % 76'sını açıklamaktadır. Regresyon katsayılarının anlamlılığına dair t-testi sonuçlarına ve stantardize edilmiş regresyon katsayılarına bakıldığında ise ergenlerdeki suç davranışını yordamada anlamlı olan değişkenlerin önem sırasına göre düşmanlık/saldırganlığın pozitif ve yüksek düzeyde, duygusal tutarlılığın pozitif ve orta düzeyde, dünya görüşünün pozitif ve orta düzeyde, bağımlılık/savunucu bağımsızlığın negatif ve düşük düzeyde ilişki gösterdiği belirlenmiştir. Buna göre olumsuz duygulara sahip olan ve saldırgan davranışlar sergileyen; duygusal durumları sürekli değişen ve duygusal durumunda tutarsızlık yaşayan; sürekli olarak diğer insanların olumlu tepkisine bağımlı olan, dünyayı ve insanları tehlikeli ve güvenilmez bulan ergenler daha fazla suç davranışı sergilemektedirler.

Araştırmanın bulgularına göre ergenlerin içsel süreçte öfke, nefret, kızgınlık, kin gibi düşmanca duygular yaşamasının, bu duygular ile saldırgan davranışlar

sergilemesinin suç davranışını arttıran bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Bu olumsuz duyguların bulunması ve kontrol edilememesi ergenlerin problemler ile karşılaşıldığında sağlıklı çözüm yolları bulamamasına ve sorunlarını çözmek için yıkıcı davranışlara yönelmesine neden olabilir. Bu etkileşimin özellikle ergenin kişiye karşı suçlara (yaralama, hakaret, tehdit gibi) yönelmesinde önemli olabileceği söylenebilir. Gündoğdu'nun (2010) lise dönemindeki 266 ergenin problem çözme, öfke ve saldırganlık düzeylerini incelediği çalışmasında ergenlerin problem çözme beceriler ile öfke düzeyi ve öfke kontrolü arasında negatif, problem çözme becerisi ile fiziksel saldırganlık arasında negatif yönlü anlamlı ilişki bulunduğunu belirtmektedir. Bu bulguya göre ergenlerin öfke düzeyi arttıkça ve öfke kontrolü düştükçe problem çözme beceri düzeyleri düşmekte, problem çözme beceri düzeyi düştükçe fiziksel saldırganlık davranışı artmaktadır (188). TUİK (2016) adalet istatistiklerinde suç türlerine göre güvenlik birimine getirilen çocukların verilerine bakıldığında 25 116 hırsızlık, 39 236 yaralama suçu nedeniyle çocukların suça sürüklendiği görülmüştür. Bu durum çocuk suçluluğunun büyük bir bölümünü saldırgan ve şiddet içerikli suçların oluşturduğunu göstermektedir. Bu nedenle suç davranışının önlenebilmesi için ergenlerin düşmanca ve saldırgan olmayan kişilik gelişimi için desteklenmesi gerekmektedir.

Suç davranışını anlamlı bir şekilde yordayan kişilik özelliklerinden bir diğeri duygusal tutarlılıktır. Bu bulguya göre duygusal açıdan tutarsızlık veya dengesizlik yaşanması suç davranışını arttıran bir etki göstermektedir. Duygusal açıdan dengeli ergenler sorunlar karşısında kaygı yaşamadan, öfkelenmeden sorunları ile daha sağlıklı bir şekilde başedebilmektedirler. Ancak bunun tam tersine duygularında dengesizlik yaşanan ergenler sorunlar karşısında yoğun kaygı yaşayabilmekte, daha tepkisel ve dürtüsel davranarak sorunlarını sağlıksız yöntemlerle çözmeye çalışabilmektedirler. Bunun sonucu olarak da ergenlerin suç riskleri ile daha sık karşı karşıya kalması söz konusu olabilmektedir.

Ergenlerin dünya görüşü suç davranışını pozitif yönde yordamaktadır. Buna göre ergenin kendi yaşamını, evrenini ve varlığının özünü olumsuz olarak değerlendirilmesi suç davranışını arttıran bir etkisi bulunmaktadır. Bir başka ifadeyle dünyayı ve yaşamı kötü, güvensiz, mutsuz olarak değerlendiren olumsuz dünya görüşüne sahip ergenler daha fazla suç davranışı sergilemektedir. Araştırmanın bu

bulgusuna yönelik olarak Çetin (2005) suça sürüklenen çocukların sürüklenmeyenlere göre anlamlı düzeyde daha fazla olumsuz dünya görüşüne sahip olduğunu; Coşkun (2010) adil dünya görüşünün bulunmamasının veya düşük olmasının ergenlerin suç davranışında önemli farklılık yarattığını belirtmektedirler. Ergenin dünyasına yönelik bakış açısının gelecek beklentilerini ve isteklerini de şekillendirebileceği söylenebilir. Özellikle olumsuz dünya görüşüne sahip ergenlerin geleceğe yönelik istek ve beklentilerinin de bulunamayabileceği, bu nedenle yaşamını düzenleme ve planlamaya yönelik yeterli motivasyonunun bulunmayabileceği, dolayısıyla da daha fazla risk alma davranışı sergileyebileceği düşünülmektedir. Siyez (2006) ergenlerin problem davranışlarını incelediği çalışmasında ergenlerin gelecek beklentisi ile problem davranışları arasında düşük düzeyde negatif bir ilişkinin bulunduğunu belirtmektedir. Buna göre gelecek beklentisi düşük olan ergenler daha fazla problem davranış sergileyebilmektedir.

Ergenlerin kişilik özelliklerinden biri olan bağımlılık/savunucu bağımsızlık değişkeni suç davranışını negatif yönde yordamaktadır. Bu bulgu bağımlılığa doğru kişilik gelişiminin suç davranışının oluşumunda önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bağımlı kişilik özelliklerinde birey kendi başına karar veremez, kendini ifade etmekte zorlanır, yalnız kalmaktan çekinir ve boyun eğmeye daha fazla meyillidir (149). Bu durum bağımlı kişilik özelliğindeki ergenlerin kendilik kontrollerinin daha düşük olabileceğini ve yönlendirmeye daha açık olabileceklerini düşündürmektedir. Bu bağlamda araştırma bulgusu değerlendirildiğinde ergenlerin sosyal çevresinde dışlanmamak ve kabul görmek için bulundukları ortamın kurallarına boyun eğebileceği, etkileşim halinde olunan sistemlerde suç risklerinin bulunması ile de kendi kararlarını vermekte zorlanan ergenin kendilik kontrolünü sağlayamayarak ve çevresinin yönlendirmelerine uyarak kısacası "hayır" diyemeyerek suça yönelebileceği söylenebilir.

5.2.3. Ergenlerin Aile Özellikleri Alt Boyutlarının Suç Davranışını Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın bu bölümünde ergenlerin suç davranışının anlamlı bir yordayıcısı olan aile özelliklerinin hangi boyutların suç davranışını yordadığını belirlemek amacıyla yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular tartışılmıştır.

Bu kapsamda ergenlerin aile özellikleri alt boyutları olan sıcaklık/şefkat, düşmanlık/saldırganlık, ilgisizlik/ihmal, ayrışmamış red ve kontrol ele alınarak bu boyutların suç davranışını yordamasına ilişkin bulguların tartışılması anne ve baba için ayrı ayrı yapılmıştır.

Ergenlerin anneye dair aile özelliklerinin tüm alt boyutları birlikte ergenlerin suç davranışı puanları ile yüksek düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir. Anne ile ilgili sıcaklık/şefkat, düşmanlık/saldırganlık, ilgisizlik/ihmal, ayrışmamış red ve kontrol birlikte suç davranışındaki toplam varyansın yaklaşık % 58'ini açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin suç davranışını yordamasındaki önem sırası ise sıcaklık/şefkat, ayrışmamış red, ilgisizlik/ihmal, düşmanlık/saldırganlık ve kontrol değişkenleridir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına dair t-testi sonuçları incelendiğinde ise, sıcaklık/şefkat ve ayrışmamış red değişkenlerinin suç davranışında anlamlı birer yordayıcı olduğu saptanmıştır.

Araştırmada ergenlerin suç davranışını yordamada anlamlı olduğu belirlenen sıcaklık/şefkat puanları ile suç davranışı arasında pozitif ve yüksek düzeyde ilişki bulunmaktadır. Buna göre annesinden şefkat hissetmeyen, annesinden fiziksel veya sözel sevgi davranışları görmeyen ergenler daha fazla suç davranışı sergilemektedir. Bir başka anlamda çocuk ve anne ilişkisindeki sevgi bağının kalitesinin düşük olması ergenlerin suç davranışı sergilemesinde etkili olmaktadır. Schaefer'a göre sevginin olmadığı çocuk-anne ilişkisinde düşmanca ilişki söz konusu olmakta ve saldırganlık desteklenmektedir. Bu ilişkide çocuk sürekli küçümsenmekte, korkuya ve cezalandırmaya yönelik denetime maruz kalmakta, asabi ve saldırgan ebeveyn davranışları bulunmaktadır (16,132,133,17). Bu nitelikteki anne-çocuk ilişkinin bulunduğu ailede yetişen çocukların aileden uzaklaşması söz konusu olabilmekle birlikte davranış problemlerinin gelişmesi ve çocuğun suça sürüklenmesi de söz konusu olabilmektedir.

Literatürde çocukların suç davranışını inceleyen araştırma sonuçları ile araştırmanın bu bulgusu arasında paralellik bulunmaktadır. Palmer ve Hollin (2001) tarafından ergenlerin suç davranışının incelendiği araştırma sonuçları ilgili ve sıcak ebeveynliğin ergenlerin suça sürüklenme riskini azalttığını göstermektedir. Bulut (2010) tarafından lise öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirilen bir diğer çalışmada

ebeveynlerinden hiçbir zaman sevgi görmeyen ergenlerin diğer ergenlere göre daha fazla suç davranışı sergilediği ve bu farklılığın istatistiki açıdan anlamlı bulunduğu saptanmıştır. Bir başka çalışma Surbanovska, Kıtkanj ve Rıstovska (2017) tarafından yapılmış olup suça sürüklenen ve sürüklenmeyen ergenlerin karşılaştırıldığı araştırmada suça sürüklenen ergenlerin annelerini diğer ergenlere göre daha az sıcak algıladığı belirlenmiştir. Benzer bir çalışma Vujovic ve Mijanovic'in (2013) çalışması olup ergenlik döneminde suç davranışının öngörülmesinde annenin duygusal ihmalinin yani sıcaklık eksikliğinin önemli olduğu belirtilmektedir.

Araştırmada anneye ilişkin aile özelliklerinden bir diğer boyut olan ayrışmamış reddin suç davranışında önemli bir yordayıcı olduğu bulunmuştur. Ayrışmamış red ile suç davranışı arasındaki ikili korelasyonlar incelendiğinde ise pozitif yönlü ve yüksek düzeyde bir ilişki söz konusudur. Bu durum ayrışmamış red algısı arttıkça ergenlerin suç davranışına daha fazla yöneldiğini göstermektedir. Bir başka ifadeyle anneden ergene karşı ihmal edici, zarar verici, soğuk olan somut bir davranış olmamasına rağmen ergenin annesi tarafından sevilmediğini ve reddedildiğini düşünmesi suç davranışını arttıran bir etkidedir. Araştırmanın bulgusuyla ilgili olarak Marcus ve Gray (1998) şiddet suçu sergileyen ergenlerin ebeveyn ilişkisini incelememiştir. Bu çalışmada, suça sürüklenen ergenlerin diğer ergenlerden daha fazla anneleri tarafından reddedildiklerini düşündükleri ve annelerini ayrışmamış davranış sergileyen bireyler olarak tanımladıklarını saptamıştır (189). Çetin'in (2005) suça sürüklenen ve sürüklemeyen ergenleri karşılaştırdığı bir diğer araştırmada da ayrışmamış reddin iki grupta anlamlı şekilde farklılık gösterdiği, suça sürüklenen ergenlerin diğer ergenlere göre daha fazla anne ayrışmamış red algısının bulunduğu belirlenmiştir. Suça sürüklenen ve sürüklenmeyen ergenlerin anne kabul-reddi açısından karşılaştırıldığı bir diğer araştırma sonucu da benzer nitelikte olup anneye karşı ayrışmamış reddin anlamlı bir şekilde suça sürüklenen ergenlerde daha yüksek olduğu belirlenmiştir (157). Ayrışmamış red yaşayan ergenler ayrışmış red yaşayan ergenler gibi somut bir ebeveyn davranışına maruz kalmasa da ebeveynleri tarafından sevilmediklerini algılamaktadır. Bu durum ayrışmış red yaşayan ergenlerdeki gibi ayrışmamış red yaşayan ergenlerin de suç davranışı gelişiminde benzer psikososyal süreçleri yaşayabileceklerini düşündürmektedir. Ayrışmamış red yaşayan ergenlerin de nitelikli anne-çocuk ilişkisinin bulunmaması nedeniyle aileden daha fazla uzaklaşabileceği, psikososyal

ihtiyaçlarını aile dışı sistemlerden karşılamaya çalışabileceği, aile denetiminin ve rehberliğinin de olmamasıyla suça sürüklenme risklerinin artabileceği söylenebilir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu ergenlerin babaya dair aile özelliklerinin tüm alt boyutları suç davranışı puanları ile yüksek düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir. Baba ile ilgili sıcaklık/şefkat, düşmanlık/saldırganlık, ilgisizlik/ihmal, ayrışmamış red ve kontrol değişkenleri birlikte suç davranışındaki toplam varyansın yaklaşık % 58'ini açıklamaktadır. Regresyon katsayılarının anlamlılığına dair t-testi sonuçları incelendiğinde ise, önem sırasına göre ayrışmamış red ve düşmanlık/saldırganlık değişkenlerinin suç davranışında anlamlı birer yordayıcı olduğu saptanmıştır.

Araştırmada babadan algılanın ayrışmamış red değişkeninin, ergenlerin suç davranışını yordamada pozitif yönde ve yüksek düzeyde anlamlı olduğu belirlenmiştir. Bu durum babadan algılanan ayrışmamış red arttıkça ergenlerin suç davranışına daha fazla yöneldiğini göstermektedir. Bir başka ifadeyle babadan ergene karşı ihmal edici, saldırgan ve soğuk olan somut bir davranış olmamasına rağmen ergenin babası tarafından sevilmediğini ve reddedildiğini düşünmesi suç davranışını arttıran bir etkidedir. Anne ayrışmamış red algısı gibi baba ayrışmamış red algısının da suç davranışında önemli olduğu görülmektedir. Literatürde babadan algılanan ayrışmamış red ile suç davranışı ilişkisini açıklayan sonuçlar ile araştırma bulgusu arasında paralellik bulunmaktadır. Buna göre suça sürüklenen çocukların suça sürüklenmeyen ergenlere göre babadan anlamlı bir şekilde daha fazla ayrışmamış red algıladığı (166,157) belirlenmiştir.

Araştırma bulgularında babadan algılanan düşmanlık ve saldırganlığın ergenlerin suç davranışını yordamada pozitif yönde ve yüksek düzeyde anlamlı olduğu belirlenmiştir. Babadan çocuğa yönelik düşmanca duyguların bulunması, çocuğun babanın saldırganca davranışlarına maruz kalması çocuğun suç davranışını arttıran bir etkidedir. Araştırmanın bu bulguları ile literatürdeki araştırmalar karşılaştırıldığında benzer sonuçlar görülmektedir. Suça sürüklenen çocukların suça sürüklenmeyen ergenlere göre babadan anlamlı bir şekilde daha fazla saldırganlık algıladığı (166,157), babanın çocuğa yönelik saldırgan ve fiziksel istismarı ergenlerin suç davranışının oluşumunda temel bir belirleyici olduğu görülmektedir (158). Babanın saldırganlık ve düşmanlığının ergenlerin suç davranışında anlamlı bir etkisi

bulunurken annenin saldırganlık ve düşmanlığı anlamlı bir yordayıcı değildir. Bu durumun araştırmaya katılan ergenlerin cinsiyet dağılımından kaynaklandığı düşünülmektedir. Araştırmaya katılan ergenlerin büyük bir çoğunluğu (% 72.8) erkek olmasının babanın düşmanlık ve saldırganlık davranışlarının daha etkili olmasında önemli olabilir. Peiser ve Heaven'ın (1996) çalışması da cinsiyete göre suç davranışını yordayan değişkenlerin değiştiğini göstermektedir. Buna göre erkek ergenlerin yüksek suç davranışının en önemli yordayıcısı cezalandırıcı ebeveyn davranışı olarak bulunurken kız ergenlerin suç davranışında aynı etki söz konusu değildir.

Babanın çocuğa yönelik düşmanca ve saldırganca tutumlarının bulunması sonucunda psikososyal gelişimi olumsuz etkilenen ergen aileden uzaklaşarak sosyal çevresine ve akran grubuna daha fazla yönelebilmektedir. Bu durumda aile kontrolünden ve rehberliğinden uzaklaşan ergenin sosyal çevresinde suç risklerinin de bulunmasıyla suça sürüklenebileceği düşünülmektedir. Bu nedenle suç davranışının oluşumunda aile içi şiddete maruz kalmış olmanın ergenin suça yönelmesinde önemli olduğu söylenebilir. Ayrıca şiddet davranışının öğrenilebilir bir davranış olduğu düşünüldüğünde aile içinde saldırgan davranışlara maruz kalan ergenlerin ebeveynlerini model alarak sorunlarını benzer yöntemlerle çözmeye çalışması da söz konusu olabilmektedir. Bu durumda şiddetin mağduru olan ergenlerin ileriki süreçlerde şiddetin uygulayıcısı olabileceği söylenebilir. Ovacık (2008) tarafından yapılan çalışmada aile içi şiddet ile erkek çocukların suç davranışı arasındaki ilişki incelenmiştir. 235 erkek ergenin katıldığı çalışmada aile içinde şiddete maruz kalan ve tanıklık eden ergenlerin şiddete maruz kalmayan ve tanıklık etmeyen ergenlere göre daha fazla saldırganlık ve suça eğilim gibi dışa yönelim sorunları sergilediği saptanmıştır (190). Benzer şekilde şiddet ve suç ilişkisini inceleyen araştırmalara bakıldığında fiziksel cezalandırmanın (160, 121) ve aile içi kötü muamelenin (109,110) ergenlerin suç davranışını anlamlı bir şekilde yordadığı görülmüştür. Suça sürüklenen çocukların aile içi şiddete uğrama durumunu inceleyen araştırma sonuçlarına bakıldığında da suça sürüklenen çocukların büyük bir çoğunluğunun aile içi şiddete (160, 67) maruz kaldığı, suça sürüklenen çocukların sürüklenmeyen çocuklara göre daha fazla aile içi kötü muameleye (109,110) maruz kaldığı görülmüştür.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgular doğrultusunda araştırmanın sonuçlarına ve bu sonuçlardan yola çıkarak oluşturulan çeşitli önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuçlar

Ergenlerin kişilik ve aile özelliklerinin suç davranışına etkisinin incelendiği bu araştırmada elde edilen sonuçlara göre;

- Ergenlerin yaşı ile suç davranışı arasında istatistiksel bakımdan pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulununmuştur. Buna göre araştırmaya katılan ve yaşları 13-17 arasında değişen ergenlerin yaşları arttıkça suç davranışı da artmaktadır.

- Erkek ergenlerin suç davranışı ortalaması kadın ergenlerden daha yüksek olmasın rağmen bu farklılık istatistiki açıdan anlamlı değildir. Buna göre ergenlerin suç davranışında cinsiyet belirleyici bir etken değildir.

- Ergenlerin suç davranışı eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir. İlkokul ve ortaokul mezunu olan ergenler ortaokul ve lise eğitimine devam eden ergenlere göre daha fazla suç davranışı sergilemektedir.

- Ergenlerin suç davranışı ebeveyn eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir. İlkokul ve altında eğitim seviyesinde ebeveyne sahip olan ergenler ortaokul ve üstü eğitim seviyesinde ebeveyne sahip ergenlere göre daha fazla suç davranışı sergilemektedir.

- Ebeveynlerle birlikte yaşama durumu ergenlerin suç davranışında anlamlı bir farklılık oluşturmamaktadır.

- Ergenlerin suç davranışı yaşanılan semte göre farklılık göstermektedir. Buna göre Altındağ bölgesinde yaşayan ergenler diğer bölgelerde yaşayanlara göre daha fazla suç davranışı sergilemektedir.

- Ergenlerin kişilik ve aile özelliklerinden; göreli önem sırasına göre anne kabul reddi, baba kabul-reddi, kişilik ve anne kontrolü ergenlerin suç davranışılarını istatistiksel açıdan anlamlı derecede yordamaktadır. Ancak aile özelliklerinden baba kontrol değişkeni suç davranışında anlamlı bir yordayıcı değildir. Buna göre; ergenlerin ebeveynleri tarafından reddedilmesi, sağlıksız kişilik özelliklerine sahip olması ve kısıtlayıcı anne kontrolüne maruz kalması ergenlerin suç davranışını arttırmaktadır.

- Ergenlerin kişilik özelliklerinden; göreli önem sırasına göre, düşmanlık/saldırganlık, duygusal tutarsızlık, dünya görüşü ve bağımlılık/savunucu bağımsızlık ergenlerin suç davranışlarını istatistiki açıdan anlamlı derecede yordamaktadır. Buna göre; olumsuz duygulara sahip olan ve saldırgan davranışlar sergileyen; duygusal durumları sürekli değişen ve duygusal durumunda dengesizlik yaşayan; sürekli olarak diğer insanların olumlu tepkisine ve desteğine bağımlı olan, dünyayı ve insanları tehlikeli ve güvenilmez bulan ergenler daha fazla suç davranışı sergilemektedir.

- Ergenlerin aile özelliklerinden; göreli önem sırasına göre, anne boyutunda sıcaklık/şefkat ve ayrışmamış red, baba boyutunda ayrışmamış red ve düşmanlık/saldırganlık ergenlerin suç davranışlarını istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Buna göre; annesi-çocuk ilişkisinde sevgi bağının kalitesinin düşük olması, anneden ergene yönelik somut bir davranış olmamasına rağmen ergenin annesi tarafından reddedildiğini düşünmesi suç davranışını arttırmaktadır. Aynı şekilde ergenin babası tarafından belirgin bir davranış olmamasına rağmen reddedildiğini düşünmesi, ergenin babasının düşmanca tutum ve saldırgan davranışlarına maruz kalması suç davranışını arttıran bir etkidedir.

6.2. Öneriler

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda çocuk suçluluğuna yönelik suç risklerini azaltıcı koruyucu ve önleyici ayrıca suç davranışı bulunan ergenlerin rehabilitasyonunu sağlayan tedavi edici, ergen ve aile odaklı, mikro, mezzo ve makro boyutlarda etkili sosyal hizmet müdahalelerine ihtiyaç duyulmaktadır.Araştırmanın

sonuçları doğrultusunda ergenlerin suç davranışının önlenmesine yönelik koruyucu ve tedavi edici öneriler ilk olarak mikro boyutta ebeveynlere daha sonra mezzo boyutta sosyal hizmet uzmanlarına, araştırmacılara son olarak da makro boyutta politika yapıcılara öneriler olarak ele alınmıştır.

6.2.1. Mikro Boyutta Öneriler

Araştırma sonuçlarına göre ebeveyn eğitim seviyesi düştükçe ergenlerin suç davranışı artmaktadır.Özellikle ilkokul ve altında seviyesinde bulunan ebeveyne sahip ergenler ortaokul ve üstü eğitim seviyesinde bulunan ebeveyne sahip olan ergenlerden daha fazla suç davranışı sergilemektedir.Bu durum ebeveyn eğitim durumuna bağlı olarak ebeveyn becerilerinin gelişebileceğini düşündürmektedir.Bu kapsamda ergenlerin suç davranışlarının engellenebilmesi için ebeveynlerin ebeveynlik becerilerini geliştirmeleri gerekmektedir.Dolayısıyla ergenlik dönemi özellikleri, ergenle iletişim, ergen denetimi, sağlıklı ebeveyn uygulamaları konularında ebeveynlerin farkındalık kazanmaları önerilmektedir.Ayrıca çocukları suça iten risklerin ve bu risklere karşı önleyici ebeveyn uygulamalarının neler olduğu konularında ebeveynlerin bilgilenmeleri önemlidir.Ebeveynlerin bu konularda bilgi ve becerilerini geliştirmeleri durumunda çocukların suça eğilimli gelişimlerinde erken uyarı işaretlerini görebileceği ve etkili ebeveyn müdahaleleri sergileyebileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu da ebeveynlerle birlikte yaşama veya yaşamama durumunun suç davranışında bir farklılık oluşturmamasıdır.Bu durum fiziksel açıdan çocuğun yanında olmaktansa psikososyal açıdan çocuğa destek olmayı vurgulamaktadır.Bu bağlamda ebeveynlerin, çocuklarının sağlıklı gelişimi için psikososyal açıdan çocukları ile iletişimlerini güçlendirmeleri, destekleyici ebeveyn tutumları geliştirmeleri, çocukları ile duygusal ve sosyal paylaşımlarını arttırmaları önerilmektedir.

Ergenlerin suç davranışında ebeveyn reddinin önemli bir etkisi bulunmaktadır.Ergenlerin anneleriyle sevgi bağının zayıf oluşu, her iki ebeveyninden çocuğa yönelik belirgin bir olumsuz davranış olmamasına rağmen çocuğun ebeveynleri tarafından sevilmediğini ve anlaşılmadığını düşünmesi, babanın çocuğa yönelik düşmanca tutumları ve saldırgan davranışları ergenlerdeki suç davranışını

arttırmaktadır.Dolayısıyla ebeveynlerin çocuklarıyla ilişkilerinde sevgi bağını güçlendirmeleri, hem sözel olarak hem de tutum ve davranışlarla çocuklarına sevgiye dayalı duygu aktarımını sağlamaları önerilmektedir.Çocuk eğitimi, denetimi ve disipline yöntemlerinde öfke kontrol sorunu yaşayan ebeveynlerin öfke denetimi ve kontrolünü sağlayabilmesi için öfke kontrolü programlarına katılarak profesyonel destek almaları önerilmektedir.

Araştırma kapsamında anne kontrolünün suç davranışında etkisi bulunurken baba kontrolünün anlamlı bir etkisi bulunmamıştır. Anne kontrolünde kısıtlayıcı kontrolün artması ergenlerin suça yönelimini arttırmaktadır.Dolayısıyla ergenlerin suça yöneliminin azaltılabilmesi için ebeveynlerin çocuklarının kontrolünde çocuklarının duygu ve düşüncelerini de ele alarak çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde ortak tutum geliştirmeleri, bu konuda annelerin desteği ile baba katılımının da sağlanması önerilmektedir. Bu konularda ebeveynlerin yetersizlik yaşaması durumunda Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okul rehberlik servisleri ve Rehberlik ve Araştırma Merkezleri, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı İl Müdürlükleri ve Aile Danışma Merkezleri gibi gençlik refahı alanına yönelik hizmet veren kurum ve kuruluşlardan profesyonel destek almalarının yararlı olacağı düşünülmektedir.

6.2.2. Mezzo Boyutta Öneriler

Araştırma sonuçlarına göre ergenlik döneminde yaşa bağlı olarak suç davranışının arttığı, düşük eğitim seviyesinde olan ergenlerin daha fazla suç davranışı sergilediği belirlenmiştir. Özellikle okula devam eden ve etmeyen ergenler arasında suç davranışı farklılaşmaktadır. Bu kapsamda ergenlik döneminde olan çocuklara yönelik okul temelli koruyucu ve önleyici hizmetlere ihtiyaç duyulmaktadır.Dolayısıyla okul sosyal hizmeti uygulamalarının başlaması ve yaygınlaştırılması gerekli görülmektedir.Sosyal hizmet uzmanlarının, ergenlerin okul terki riskleri konusunda yapılan araştırmalar doğrultusunda önleyici programlar geliştirerek belirli aralıklarla okul terk riski bulunan öğrencilerin belirlenmesi ve risk altındaki ergenlerin okula bağlılıklarının güçlendirilmesi için psikoeğitsel çalışmalar yapılması önerilmektedir.Bu çalışmalara ebeveyn katılımının da sağlanarak ergenlerin okul yaşantısında aile katılımının alınmasının ergenlerin okula

devamlılığının sağlanmasında yararlı olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca ergenlerin okula bağlılıklarının güçlenmesi için okul içinde ergenlere yönelik kültürel ve sportif faaliyetlerin arttırılmasının hem serbest zamanlarını etkili değerlendirilmesi hem de sosyal çevredeki suç risklerinden de korunabilmesi için yararlı olabileceği düşünülmektedir. Araştırma bulgularına göre yaşanılan semte göre ergenlerin suç davranışındaki farklılık bulunduğu düşünüldüğünde ergenlere yönelik özellikle dezavantajlı bölgelerde okul içi eğitici ve geliştirici programlara daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmada ergenlik döneminde suç davranışının yaş ile birlikte arttığı belirlenmiştir.Bu nedenle ergenlerin suç risklerine farkındalık kazanmaları ve bu risklerle başedebilmeleri için yaşam becerileri geliştirmesi yaş ile birlikte artan suç davranışının önlenmesinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Özellikle Türkiye'deki çocuk adalet sisteminde ceza sorumluğunun 12 yaş ile başladığı düşünüldüğünde, 12 yaş öncesinde çocukların adalet kavramı, suçun hukuki yaptırımları, riskleri ve korunma yöntemleri gibi konularda farkındalık kazanmalarına yönelik düzenli olarak psikoeğitim programlarının uygulanması önerilmektedir.

Ebeveyn reddinin ergenlerin suça yönelmelerinde önemli bir etkisi olduğu kadar ebeveyn kabulü de suç davranışının önlenmesinde önemli bir koruyucu faktördür. Ergenlerin anneleriyle sevgi bağının zayıf oluşu, babaların ergenlere yönelik düşmanca tutumları ve saldırgan davranışları, her iki ebeveynden ergenlere yönelik belirgin bir olumsuz davranış olmamasına rağmen ergenlerin ebeveynleri tarafından sevilmediğini ve anlaşılmadığını hissetmesi ergenlerdeki suç davranışını arttırmaktadır.Bu nedenle çocuk ve ergenle çalışan sosyal hizmet uzmanlarının suça sürüklenme riski bulunan ergenler ile çalışırken ergenlerin ebeveyn kabulü ve reddi algılarını gözönünde bulundurarak ebeveyn kabulünü güçlendirici müdahalelerde bulunmaları önerilmektedir. Bu kapsamda ailelere yönelik ebeveyn-ergen ilişkisindeki suç riskleri ve bu risklerle baş etme yöntemleri, etkili ebeveyn davranışları ve denetimi, öfke kontrolü gibi konularda bilgilendirici ve bilişsel-davranışçı tekniklerle ebeveynlik becerileri geliştirici aile eğitimleri düzenlenebilir. Suç davranışı sergileyen ergenlere yönelik ise multi-sistematik aile terapisi, bilişsel-davranışçı aile terapisi, çoklu aile terapisi gibi hem ergeni hem de aileyi odak alan

klinik müdahalelerin uygulanmasının bu bağlamda klinik sosyal hizmet uygulamalarının geliştirilmesinin suç davranışının rehabilitasyonunda daha etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu klinik müdahaleler ile ebeveyn-çocuk duygusal bağı geliştirilerek, ebeveynlere ve çocuğa somut yaşamsal beceriler kazandırılarak suç davranışının tekrarı engellenebilir.

Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu kişilik özelliklerinden düşmanlık/saldırganlık, duygusal tutarsızlık, bağımlılık ve olumsuz dünya görüşünün ergenlerin suç davranışında önemli etkisinin bulunmasıdır.Buna göre düşmanca duygulara sahip olan ve saldırgan davranışlar sergileyen, duygusal durumları sürekli değişen ve duygusal durumunda tutarsızlık yaşayan, sürekli olarak diğer insanların olumlu tepkisine bağımlı olan, dünyayı ve insanları tehlikeli ve güvenilmez bulan ergenler daha fazla suç davranışı sergilemektedirler. Ergenlerin suça sürüklenme risklerini önlemenin bir yolu da sağlıklı kişilik gelişimlerinin desteklenmesidir. Dolayısıyla kişilik özelliklerinde düşmanca ve saldırgan, olumsuz dünya görüşü olan ergenlere yönelik bilişsel davranışçı tekniklerle öfke yönetimi programlarının hazırlanarak ergenlerin duygusal ve bilişsel açıdan kendilerine farkındalık kazanmaları ve öfke denetimi becerilerini geliştirmeleri sağlanabilir. Duygusal tutarsızlıkları bulunan ve bağımlı kişilik gelişiminde bulunan ergenlere yönelik duygularının farkedebilme, aşırı duygulanımlarını kontrol edebilme, isteklerini farkedebilme ve ifade edebilme, istenmeyen durumlarda "hayır" diyebilme, karşılaştığı tartışmaları sürdürebilme ve sonlandırabilme yetenekleri kazanabilmeleri ve geliştirebilmeleri için ergenlere yönelik atılganlık eğitim programları hazırlanması önerilmektedir. Bu kapsamda ergenlere duygularını ifade etme, empati, sosyal problem çözme, iletişim, paylaşım becerilerinin kazandırılabileceği ve ergenlerin sağlıklı kişilik gelişimlerinin desteklenebileceği, sonuç olarak da ergenlerin suça sürüklenmelerinin engellenebileceği düşünülmektedir.

Ülkemizde çocuk suçluluğu ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında aile odaklı bir çok araştırmanın yapıldığı, ancak ailelerin daha çok yapısal özelliklerinin araştırılarak ebeveyn-çocuk ilişkisini odak alan niteliksel boyutta araştırmaların sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Ayrıca ergenlerin suç davranışında etkili olan etkenlerin hem kişilik hem de aile düzeyinde ele alındığı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle bu araştırma hem ergenlerle çalışan uygulayıcılara

hem de çocuk suçluluğunda etkili olan faktörleri belirlemeye yönelik yapılacak araştırmalara önemli bir rehber olabilir.

Ergenlerin suç davranışının hem kişilik hem de aile özelliklerine göre incelendiği bu çalışmada kişilik ve aile özellikleri suç davranışının önemli bir yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocuk suçluluğuna yönelik literatür incelendiğinde akran, okul ve sosyal çevre değişkenlerinin de suç davranışında etkisi olduğu bilinmektedir. Bu nedenle yapılması planlanan yeni araştırmalarda mezzo ve makro boyutta farklı değişkenlerin de suç davranışındaki yordama güçleri araştırılabilir.

Araştırma sonuçları doğrultusunda ebeveyn kabul-reddi ile kişilik özelliklerinin ergenlerin suç davranışında önemli bir yordayıcı olduğu belirlenmiştir. Ergenlik döneminde bulunan katılımcıların halen kişilik gelişimlerinin devam ettiği, buna bağlı olarak yakın çevre ilişkilerinin değiştiği düşünüldüğünde ileriki dönemlerde suç davranışını yordama güçlerinin değişebileceği ve farklı değişkenlerin suç davranışını yordamada daha etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle boylamsal çalışmaların yapılarak ergenlik dönemi ve genç yetişkinlik dönemlerinin de birlikte incelenmesinin, gelişim ile birlikte ebeveyn kabul-reddi ve kişiliğin suç davranışının yordama durumunun incelenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

6.2.3. Makro Boyutta Öneriler

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda ebeveynlerin çocukları ile daha kaliteli bir iletişim kurabilmeleri, çocuklarının sevgi temelli duygusal ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri, tutarlı ve sağlıklı ebeveyn tutumları ve denetimi becerisi kazanabilmeleri kısacası etkin ebeveyn becerileri kazanabilmeleri için destek alabilecekleri yerel düzeyde ulaşılabilir hizmetler geliştirilmesi önerilmektedir.Bu kapsamda özellikle dezavantajlı bölgelerde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde aile danışma merkezleri kurulması ve yaygınlaştırılması önerilmektedir. Bu merkezlerde aile danışmanlığının yanı sıra aile terapisi hizmetlerinin bulunmasının sadece önleyici boyutta değil tedavi edici boyutta da klinik müdahalelerin yapılması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle aile

merkezlerinde istihdam edilecek profesyonellerin aile terapisi, bilişsel-davranışçı terapiler gibi klinik açıdan da becerilerini geliştirebilmeleri için bakanlık bünyesinde hizmetiçi eğitimlerinin sağlanmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Çocuk Koruma Kanunu'nun 5/1-a maddesi gereğince ihtiyaç duyulması halinde suça sürüklenen ergenlerin veya korunmaya ihtiyaç duyan çocukların ailelerine yönelik Danışmanlık Tedbiri uygulanabilmektedir. Danışmanlık Tedbiri kapsamında başta Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı olmak üzere farklı kurumlarda çalışan farklı meslekleri kapsayan sosyal çalışma görevlileri danışmanlık tedbiri uygulamalarını gerçekleştirmektedir. Danışmanlık tedbirinin farklı kurumlar ve meslek grupları tarafından uygulanması kurumlar arası işbirliğinde ve koordinasyonunda yetersizlik yaşanmasına neden olabilmektedir.Dolayısıyla yerel düzeyde kurulması önerilen Aile Danışma Merkezlerinde danışmanlık tedbirlerinin uygulanmasına yönelik yasal düzenlemeler yapılmasının çocuk suçluluğunun engellenmesine yönelik ailenin güçlendirilmesi için önerilmektedir.Ayrıca danışmanlık tedbiri kapsamında ebeveynlerin ebeveynlik becerilerinin güçlendirilmesinin yanı sıra, gerektiğinde aile üyelerine tedavi hizmetleri de verilmesi için klinik müdahaleleri de kapsayacak şekilde genişletilmesine yönelik yasal düzenlemeler yapılması önerilmektedir.

Ergenlerin suç davranışlarının önlenebilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Rehberlik Araştırma Merkezleri'nde suç risklerine ilişkin erken uyarı sistemlerinin kurulmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Erken uyarı sistemlerinin risk-ihtiyaç-uygunluk modeline göre oluşturulmasının suç risklerinin azaltılmasında daha etkili olabilir.Buna göre okul düzeylerinde belirli aralıklarla ölçümler ve değerlendirmeler yapılarak; riskli ergenler, gruplar, okullar belirlenerek; suç risklerinin azaltılmasına yönelik ihtiyaç analizleri yapılarak; bölgelere uygun müdahale planları çıkarılabilir.Okul temelli önleyici ve tedavi edici bu sosyal hizmet müdahalelerin uygulanabilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde bulunan tüm okullarda okul sosyal hizmeti uygulamalarının kurulmasına, yaygınlaştırılmasına ve yeterli sayıda sosyal hizmet uzmanı istihdamının sağlanmasına yönelik yasal düzenlemelerin yapılması önerilmektedir.

Çocuk ve gençlik refahı alanında hizmet veren tüm kurumlar kapsamında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının ergen ve aile odaklı çalışmalarında bilgi ve

becerilerinin güçlendirilebilmesi için bakanlıklar bünyesinde verilen hizmet içi eğitimlerin düzenli aralıklarla yapılması önerilmektedir. Tedavi edici hizmetlerde görev yapan sosyal hizmet uzmanlarının ergenlere ve ailelerine yönelik klinik boyutta müdahalelerinin desteklenebilmesi için hizmetiçi eğitim programlarına aile temelli yaklaşımlar olan Multi-Sistemik Aile Terapisi, Bilişsel Davranışçı Aile Terapisi, Çok Boyutlu Aile Terapisi, Fonksiyonel Aile Terapisi gibi sertifikalı eğitim programlarının da dâhil edilerek klinik sosyal hizmet müdahalelerinin güçlendirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

7. KAYNAKLAR

1. Uluğtekin S. *Hükümlü Çocuklar ve Yeniden Toplumsallaşma,* 1. Baskı. Ankara, Bizim Büro Yayınları, 1991: 30-40.

2. Dönmezer S. *Kriminoloj.* 8. Baskı. İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım Anonim Şti., 1994: 30-55.

3. Öter A. Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri: Antalya Örneği, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2005.

4. Hablemitoğlu Ş. Aile İçi Şiddeti Önlemek Çocuk Suçluluğunu ve Mağduriyeti Azaltır Mı? İçinde: Hançerli S, Sevinç B, Gürer C, Öner MC (editörler). *Suça Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar.* 1. Baskı. Ankara, Sabev Yayınları, 2011: 93-102.

5. United Nations. World Youth Report 2003.http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/worldyouthreport.pdf. 18 Ocak 2014.

6. National Center for Juvenile Justice. Juvenile Offenders and Victims: 2014 National Report.http://www.ojjdp.gov/ojstatbb/nr2014/downloads/chapter6.pdf. 10 Ocak 2015.

7. Sullivan R, Wilson MF. Directions for research in prevention and treatment of delinquency: a review and proposal, *Adolescence,* 1995, 30(117): 1-17.

8. Yavuzer H. *Psikososyal Açıdan Çocuk Suçluluğu*, 1. Baskı. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1981: 38-40.

9. Kaner S. Suçluluğu açıklayan yaklaşımlar, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1992, 25 (2): 473-496.

10. Ümit E. *Mekandan İmkana: Çocuk Suçluluğunun Habitusu Ceza Ehliyeti İlişkisi,* 1. Baskı. Ankara, Ankara Barosu Yayınları, 2007: 68-96.

11. İçli TG. *Kriminoloji,* 7. Baskı. Ankara, Seçkin Yayınları, 2007: 21-136.

12. Akıncı FS. *Kriminoloji,* 6. Baskı. İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım Ananonim Şti., 2009: 147-188.

13. Yaman ÖM, Acar B. *Disiplinlerarası Suç ve Suçluluk Çalışmaları (1923-2015): Sosyal Hizmet Perspektifinde Bir Değerlendirme*, 1. Baskı. Ankara, Bir Yayıncılık, 2016: 21-34.

14. Dangi T, Witt PA. Parenting styles and positive youth development, *Youth Development Initiative,* 2016, doi: 10.13140/RG.2.2.18802.30400.

15. Temel F, Aksoy A. *Ergen ve Gelişimi: Yetişkinliğe İlk Adım,* 4. Baskı. Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., 2016: 160-165.

16. Gander MJ, Gardiner HW. *Child and Adolescent Development.* Çeviri: Dönmez A, Nermin Ç, Bekir O. *Çocuk ve Ergen Gelişimi,* 3. Baskı. Ankara, İmge Kitabevi ve Yayıncılık Paz. San. ve Tic. Ltd. Şti., 1998: 402-437

17. Duyan V. Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde Ailenin ve Okulun Önemi. İçinde: Hançerli S, Sevinç B, Gürer C, Öner MC (editörler). *Suça Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar*, 1. Baskı. İstanbul, Sabev Yayını, 2011: 169-176.

18. Rohner RP, Khaleque A, Cournoyer DE. Introduction to parental acceptance-rejection theory, methods, evidence and implications, 2012, https://csiar.uconn.edu/wpcontent/uploads/sites/494/2014/02/INTRODUCTION-TO-PARENTAL-ACCEPTANCE -3-27-12.pdf. 03 Ocak 2014.

19. Rohner RP. The parental "acceptance and rejection syndrome": universal correlates of perceived rejection, *American Psychologist,* 2004, 59 (8): 830-840.

20. Baumrind D. Current patterns of parental authority, *Developmental Psychology*, 1971, 4(1): 1–103.

21. Maccoby EE, Martin JA. Socialization in The Context of The Family: Parent-Children Interaction. In: Mussen PH (ed). *Handbook of Child Psiychology: Socialization, Personality and Social Development,* 1 st ed. New York, Wiley, 1983: 1-101.

22. Kaner S. Anababa denetimleriyle ergenlerin suç kabul edilen davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi, 1.Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu, Ankara, 2001b, *Sempozyum Bildiri Kitabı,* Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Yayını:229-254.

23. Balkaya A, Ceyhan E. Lise öğrencilerinin suç davranışı düzeylerinin bazı kişisel ve ailesel nitelikler bakımından incelenmesi, *Aile ve Toplum Dergisi*, 2007, *3*(11): 13-27.

24. Cenkseven FÖ, Yılmaz Y. Ortaöğretim öğrencilerinde görülen kuraldışı davranışları yordamada yaşam doyumu ve anne-baba stillerinin rolü, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri,* 2012, 12(3): 1737-1748.

25. Taymur İ, Türkçapar MH. Kişilik: tanımı, sınıflaması ve değerlendirilmesi, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry,* 2012, 4(2): 154-177.

26. Elibol Ş. 11-15 Yaş Grubundaki Mala Karşı Suç İşlemiş Çocukların Sosyo-Demografik Özellikleri, Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1998.

27. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, T.C. Resmi Gazete, sayı: 22184, 27 Ocak 1995.

28. Türk Ceza Kanunu, T. C. Resmi Gazete, sayı: 25611, 12 Ekim 2004.

29. Türk Medeni Kanunu, T. C. Resmi Gazete, sayı: 24607, 08 Aralık 2001.

30. Çocuk Koruma Kanunu, T.C. Resmi Gazete, sayı: 25876, 15 Temmuz 2005.

31. Sayıl M. Yaşam Boyu Bakış Açısı. İçinde: *Yaşam Boyu Gelişim: Gelişim Psikolojisi,* Yüksel G, (Çeviri editörü). *Life-Span Development*, Santrock JW. 1. Baskı, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., 2011: 6-38.

32. Dünya Sağlık Örgütü. The Age of Adolescence, http://www.who.int/pmnch/media/news/2018/the-age-of-adolescence/en/. 08 Mart 2018.

33. Steinberg L, Morris AS. Adolescent development, *Annu. Rev. Psychol.,* 2001, 52: 83-110.

34. Esen BK. Akran baskısı, akademik başarı ve yaş değişkenlerine göre lise öğrencilerinin risk alma davranışının yordanması, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2003, 24: 79-85.

35. Siyez DM. 15-17 Yaş Arası Ergenlerde Görülen Problem Davranışlarının Koruyucu ve Risk Faktörler Açısından İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2006.

36. Jessor R. Risk behaviour in adolescence: a psychosocial framework for understanding and action, *Journal of Adolescence Health*, 1991, 12(8): 597-605 Jessor R. Risk behaviour in adolescence: a psychosocial framework for understanding and action, *Journal of Adolescence Health*, 1991, 12(8): 597-605.

37. Uluğtekin S. *Denetimli Serbestlik Altındaki Gençler ve Ailelerine İlişkin Araştırma: İhtiyaçlar ve Beklentiler,* 1. Baskı. Ankara, Özgürlüğünde Yoksun Gençlerle Dayanışma Derneği Yayını, 2012: 3-10.

38. Aksan G. Kent, suç ve çocuk, *Yardım ve Dayanışma*, 2011, 2(3): 65-74.

39. Moffitt TE. Adolescence-limited and life course-persistent antisocial behavior: a developmental taxonomy, *Psychological Review*, 1993, 100: 674-701.

40. Kaner, S. Suç davranışı ölçeği geliştirme çalışması, 1.Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu, Ankara, 2001a, *Sempozyum Bildiri Kitabı,*Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Yayını: 1-13.

41. Kaner S. Suçlu çocuklara/gençlere ve sorunlarına genel bir bakış, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1991: 24(1), 169-186.

42. Yavuzer H. *Çocuk ve Suç.* 14. Baskı. İstanbul, Remzi Kitabevi, 2011; 31-47.

43. Hirschi T, Gottfredson M. Age and the explanation of crime, *The American Journal Sociology,* 1983, 89(3): 552-584.

44. Kamer VK. Çocukların suça sürülenmesine neden olan faktörler ile ilgili sosyolojik teoriler, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 2013, 4(12): 219-238.

45. Shoemaker DJ. *Theories of Delinquency: An Examination of Explanations of Delinquent Behavior*, 6th ed. New York, Oxford University Press, 2010: 3-53.

46. Polat O. *Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar,* 1. Baskı. Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2004: 189-196.

47. Sevük HY. *Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadale Kurumsal Yaklaşım,* 1. Baskı. İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1998: 25-54.

48. Yenisey F. *Mukayeseli Hukuk Açısından Ceza Sorumluluğu Yaşı ve Alternatif Yaptırımlar,* Ankara, Önce Çocuklar Projesi UNICEFF, 2007: 46.

49. Akyüz E. *Ulusal ve Ulusararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması,* 2. Baskı. Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 2000: 593-638.

50. Dolu O. *Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji,*1. Baskı. Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2010: 203-373.

51. Farrington DP, Coid JW, Murray J. Family factors in the intergenerational transmission of offending, *Criminal Behaviour and Mental Health*, 2009, 19: 109-124.

52. İçli TG. *Çocuk, Suç ve Sokak: Sokakta Yaşayan, Suç İşleyen ve Suça Maruz Kalan Çocuklar,* 1. Baskı. Ankara, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlügü Yayını, 2009: 5- 36.

53. Okorodudu GN. Influence of parenting styles on adolescent delinquency in delta central senatorial district, *Edo Journal of Counselling,* 2010, 3(1): 58-86.

54. Güler G, Sungur MA, Kütük MÖ. Suça sürüklenen çocukların klinik ve sosyodemografik özelliklerinin değerlendirilmesi, *Adli Tıp Bülteni,* 2017, doi: 10.17986/blm.2017332628.

55. Murray J, Menezes AMB, Hickman M, Maughan B, Gallo EAG, Matijasevich A, Gonçalves H, Anselmi L, Assunçao MCF, Barros FC, Victora CG. Childhood behaviour problems predict crime and violence in late adolescence: Brazilian and British birth cohort studies, *Social Psychiatr Psychiatr Epidemiol,* 2014, doi: 10.1007/s00127-014-0976-z.

56. Moore M. Psychological theories of crime and delinquency, *Journal of Human Behavior in The Social Environment,* 2011, 21: 226-239.

57. Özada A. Annelerin Gözüyle Tutuklu/Hükümlü Çocukların Suça Sürüklenme Nedenleri, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2011.

58. Şahinli K. Çocuk Suçluluğuna Sebep Olan Ailesel Faktörler: Ankara Kapalı Çocuk Ve Gençlik Ceza İnfaz Kurumu'nda Bulunan Tutuklu Ve Hükümlü Çocuklar Üzerine Bir Çalışma, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Suç Araştırmaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, Ankara: T.C. Polis Akademisi, 2012.

59. Çoban S. Sosyal Çevrenin Etkilerinin Çocukların Suç ve Problemli Davranışları ile İlişkileri, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2012.

60. Tunceroğlu Z. Suça Sürüklenen Çocuklarda Mükerrerliğin İrdelenmesi, Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Doktora tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2015.

61. Murray J, Farrington DP. Parental imprisonment: effects on boys antisocial behavior and delinquecy through the life-course, *Journal of Child Psychology and Psychiatry,* 2005, 46(12): 1269-1278.

62. Güler M. Sosyal psikoloji bakış açısından çocuk ve ergenlerde suçlu davranış gelişimi, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi,* 2010, 89: 355-372.

63. Özcan NM. Ergenlikte Fiziksel ve Bilişsel Gelişim. İçinde: Yüksel G (çeviri editörü). *Life Span Development,* Santrrock JW. 13. Baskı, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., 2012: 350-376.

64. Koolhof R, Loeber R, Wei EH, Pardini D, Collot DA. Inhibition deficits of serious delinquent boys of low intelligence, *Criminal Behavior and Mental Health,* 2007, 17: 274-292.

65. Hampton AS, Drabick DAG, Steinberg L. Does IQ moderate the relation between psychopathy and juvenile ofeending?*Law and Human Behaviour,* 2014, 38(1):23-33.

66. Kızmaz Z. Sosyolojik suç kuramlarının suç olgusunu açıklama potansiyelleri üzerine bir değerlendirme, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2005, 29(2): 149-174.

67. Kunt V. Suç ve Çocuk, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Antropoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2003.

68. Meldrum RC, Connally GM, Flexan J, Guerette RT. Parental low self-kontrol, family environment and juvenile delinquency, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology,* 2016, 60(14): 1623-1644.

69. Wiatrowski MD, Griswold DB, Roberts MK. Social control theory and delinquency, *American Sociological Review,* 1981, 46: 525-541.

70. Perrone D, Sullivan CJ, Pratt TC, Marganyan S. Parental efficacy, self-control and delinquency: a test of general theory of crime on a nationally

representative sample of youth, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology,* 2004, 48(3): 298-312.

71. Güllü İ. Suç olgusuna teorik ve eleştirel bir yaklaşım, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* 2014, 16 (1): 104-107.

72. Baykara YA. Türkiye'de Kanunla İhtilaf Halindeki Çocuklar: Multi-disipliner Yaklaşımın Önemi. İçinde: Uludağlı Ş, Doğutaş U, Dolu O, Büker H (editörler). *Kanunla İhtilaf Halindeki Çocuklar: Sorunların Çözümünde Çok Disiplinli İşbirliği ve İyi Uygulama Örnekleri,* Ankara, TBMM Basımevi, 2009: 293-314.

73. Korkmaz MN, Erden G. Çocukları suç davranışına yönelten olası risk faktörleri, *Türk Psikoloji Yazıları,* 2010, 13(25): 76-87.

74. Farrington DP, Loeber R. Epidemiology of juvenile violance, *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America,* 2000, 9(4): 733-748.

75. Lösel F, Bender D. Risk Factors of Serious and Violent Antisocial Behaviour in Children and Youth. In: Hagel A, Dent RJ (eds). *Children Who Commit Acts of Serious Interpersonal Violence: Massage for Best Practice*, 1st ed. London, Jessica Kingsley Publishers, 2006: 42-72.

76. Wasserman GA, Keenan K, Tremblay RE, Coie JD, Herrenkohl TI, Loeber R, Petechuk D. Risk and protective factors of child delinquency. *OJJDP Child Delinquency Bulletein Series,* April 2003, http://www.ojjdp.ncjrs.org/pubs/delinqsum.html%23193409.18 Şubat 2018.

77. Baskin AR, Sommers DR, Newman IB, Newman JP. The intersectionality of sex, race and psychopathology in predicting violent crimes, *Criminal Justice and Behavior,* 2013, 40: 1068-1091.

78. McKoy DH, Cui M. Parental control, adolescent delinquency and young adult criminal behavior, *J Child Fam Stud,* 2013, 22: 836-843.

79. Delikara İ. Ergenlerin akran ilişkileri ile suç kabul edilen davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi, 1.Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu, Ankara, 2001, *Sempozyum Bildiri Kitabı:* 147-160.

80. Kara İ, Demircan E, Hançerli S, Sevinç B, Cüneyt G, Kaya A, Öner MC. Suça Sürüklenen Çocuklar İçin Yeni Yaklaşımlar: Diyarbakır Örneği. İçinde: Hançerli S, Sevinç B, Gürer C, Öner MC (editörler). *Suça Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar,* İstanbul: Sabev Yayını, 2011: 353-365.

81. Dinç A. Çocuk Suçluluğunda Ailenin Rolü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, 2013.

82. Türkiye İstatistik Kurumu, Adalet İstatistikleri, https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=98&locale=tr. 15 Ekim 2017.

83. Hodgins S, Kratzer L, McNeil TF. Obstetric complicatinons, parenting and risk of criminal behaviour, *Arch Gen Psychiatry,* 2001, 58: 746-752.

84. Robles SC, Gamble W. Parent- adolescent process and reduced for delinquency: the effect of gender for Mexican American adolescents, *Youth and Society,* 2006*,* 37 (1): 375-392.

85. Ünal H. Ebeveynlerle Olan ilişkiler, sapkın arkadaşlar ve sapkın davranışlar, *Sosyoloji Araştırmalar Dergisi,* 2010, 13(2): 215-248.

86. Bulut F. Ergenlerde Görülen Kuraldışı Davranışların Aile İşlevselliği, Aile Risk Faktörü ve Yaşam Kalitesi Açısından İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi, 2010.

87. Şahin FY. Predicting delinquency levels in Turkish adolescents, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi,* 2015, 30 (1): 313-323.

88. Wasserman GA, Larkin SM, Craig SS, Joseph MK, Shane AJ. Psychiatric disorder, comorbidity and suicidal behavior in juvenile justice youth, *Criminal Justice and Behavior,* 2010, 37(12): 1361-1376.

89. Teplin LA, Abraham KM, McCelland GM, Dulcan MK, Mericle AA. Psychiatric disorders in youth in juvenile detention, *Archives of General Psychiatry,* 2002, 59(12): 1133-1143.

90. Murray J, Farrington DP. Risk factors for conduct disorder and delinquency: keyfindings from longitudinal studies, *Canadian Journal of Psychiatry,* 2010, 55: 633-642.

91. Ögel K, Aksoy A. Tutuklu ve hükümlü ergenlerde madde kullanımı, *Bağımlılık Dergisi,* 2007, 8: 11-17.

92. Seyhan D, Zincir H. tutuklu ve hükümlü gençlerin benlik saygısı düzeyleri ile aile özelliklerinin incelenmesi ve aralarındaki korelasyonun belirlenmesi, *Aile ve Toplum Dergisi*, 2009, 11(5): 7-24.

93. Çoban S. Bazı sosyal etkenlerin çocuk suçluluğu ile ilişkisi üzerine karşılaştırmalı bir araştırma, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,* 2014, 31(2): 77-95.

94. Hoeve M, Blocland A, Dubas JS, Loeber R, Gerris JRM, Loan PH var der. Trajectories of delinquency and parenting styles, *J Abnorm Child Psychol*, 2008, 36: 223- 235.

95. Duncan GJ, Boisjoly J, Harris MK. Sibling, peer, neighbour and schoolmate correlations as ındicators of the ımportance of the context for adolescent development, *Demography,* 2001, 38(3): 437-447.

96. Riyad İlkeleri, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, sayı: 45/112, 14 Aralık 1990.

97. Semerci B. Suça Sürüklenen Çocuk ve Gençlere Psikiyatrik Yaklaşım. İçinde: Hançerli S, Sevinç B, Gürer C, Öner MC (editörler). *Suça Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar,* 1. Baskı. Ankara: Sabev Yayınları, 2011: 80-85.

98. Güral B. Türkiye'de Çocuk Suçluluğu ve Nedenleri: Erzurum Örneği, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Suç Araştırmaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, Ankara: T.C. Polis Akademisi, 2009.

99. Erdoğan F. Kanuna İhtilafa Düşmüş Çocuklar ve Çocuk Suçluluğuna Etki Eden Sosyoekonomik Faktörler, Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2010.

100. Afşin R.Ş. Suça Sürüklenen Çocuklar ile Suça Sürüklenmeyen Çocukların Algıladıkları Anne Baba Tutumları, Bağlanma Stilleri ve Benlik Algılarının İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2017.

101. Uygur N, Türkcan S, Geyran P. Adli psikiyatride çocuk ve ergen suçları, *Düşünen Adam,* 1994, 7(3): 20-24.

102. Leung A. Delinquency, schooling and work: time allocation decision of youth, *Applied Economics Letters,* 2003, 10: 943-949.

103. Zimmermann G. Delinquency of male adolescents: the role of alexithymia and family structure, *Journal of Adolescent,* 2006, 29: 321-332.

104. Akduman GG, Akduman B, Cantürk G. Ergen suçluluğunda bazı kişisel ve aile özelliklerinin incelenmesi, *Türk Pediatri Araştırmaları Dergisi,* 2007, 42: 156-161.

105. Uludağlı NP. Suça Karışmış ve Karışmamış Ergenlerin Aile, Akran, Mahalle Özellikleri ile Psikolojik ve Akademik Niteliklerinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Doktora tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2011.

106. Gürler A. Çocuğun Suça Yönelmesinde Aile Faktörünün ve Akran Gruplarının Rollerinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisan tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2005.

107. Turan, İ. Suça Sürüklenen Çocuklar: Kocaeli Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, 2012.

108. Saruç S, Güneş DK. Suça sürüklenen çocuklar hakkında sosyal inceleme raporlarının mahkeme kararlarına etkisi, *Toplum ve Sosyal Hizmet.* 2014, 25(1): 109-132.

109. Loeber MS, Wei EH, Hamish L, Loeber R. Which family and demographic factors are related to both maltreatment and persistent serious juvenile delinquency?, *Children's Services: Social Policy, Research and Practice,* 2002, 5(4): 261-272.

110. Kim HS, Kim HS. The impact of family violence, family functioning and parental partner dynamics on Korean juvenile delinquency, *Child Psychiatry Human Development,* 2008, 39: 439-453.

111. Currie J, Tekin E. Understanding the cycle: childhood maltreatmant and future crime, *The Journal of Human Resources,* 2011, 47(23): 509-549.

112. Arslan G, Balkıs M. The investigation of relationship between problem behaviors and family problems in adolescence, *SDU International Journal of Educational Studies,* 2014, 1(1): 11-23.

113. Temel ZF, Bayraktar V. Çocukları Suça İten Nedenler. İçinde: Uludağlı Ş, Doğutaş U, Dolu O, Büker H (editörler). *Kanunla İhtilaf Halindeki Çocuklar: Sorunların Çözümünde Çok Disiplinli İşbirliği ve İyi Uygulama Örnekleri,* 1. Baskı. Ankara, TBMM Basımevi, 2009: 214-236.

114. Junger J. Young People At Risk: Causal Aspects and Prevention. İçinde: Uludağlı Ş, Doğutaş U, Dolu O, Büker H (editörler). *Kanunla İhtilaf Halindeki Çocuklar: Sorunarın Çözümünde Çok Disiplinli İşbirliği ve İyi Uygulama Örnekleri,* Ankara, TBMM Basımevi, 2009: 109-138.

115. Juang LP, Silbereisen RK. Supportive parenting and adolescent adjustment across time in former east and west Germany, *Journal of Adolescent,* 1999, 22(6): 719-736.

116. Simons RL, Robertson JF, Downs WR. The nature of the association between parental rejection and delinquent behavior, *Journal of Youth and Adolescence,* 1989, 18: 297-310.

117. Hoeve M, Dubas JS, Eichelsheim VI, Laan PH, Smeenk W, Gerris JRM. The relationship between parenting and delinquency: a meta-analysis, *J Abnorm Child Psychol,* 2009, 37: 749-775.

118. Baumrind D. Effects of authoritative parental control on child behavior*, Child Development*, 1966, 37(4): 887-907.

119. Baumrind D. The influence of parenting style on adolescent competence and substance use, *The Journal of Early Adolescence,* 1991, 11(1): 56-95.

120. Peiser NC, Heaven PCL. Family influences on self-reported delinquency among high school students, *Journal of Adolescence*, 1996, 19: 557-568.

121. Palmer EJ, Hollin CR. Sociomoral reasoning perceptions of parenting and self-reported delinquency in adolescents, *Applied Cognitive Psychology*, 2001, 15(1): 85-100.

122. Önder FC, Yılmaz Y. The role of life satisfactionand parenting styles in predicting delinquent behaviors among high school students, *Educational Sciences: Theory & Practice,* 2012, 12 (2):1744-1748.

123. Öktem F. Güvenli Bağlanma, Sağlıklı Özdeşim, Koruyucu Ortam ve Risksiz Yaşam. İçinde: Hançerli S, Sevinç B, Gürer C, Öner MC (editörler). *Suça Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar*. 1. Baskı. İstanbul, Sabev Yayını, 2011: 387-394.

124. Kassabri MK, Khoury N, Ali R. Arab youth ınvolvement in delinquency and political violence and parental control: the mediating role of religiosity, *American Journal of Orthopsychiatry,* 2015, 85(6): 576-585.

125. Mack KY, Leiber MJ, Featherstone RA, Monserud MA, Reassessing the family-delinquency association: do family type, family processes, and

economic factors make a difference?„*Journal of Criminal Justice,* 2007, 35: 51-67.

126. Rohner RP. Introduction to ınterpersonal acceptance-rejection theory (IPARTheory) methods, evidence and ımplications. 2015, http://csiar.uconn.edu/wp-content/uploads/sites/494/2014/02/Interpersonal-ACCEPTANCE -for-web-10-07-15.pdf. 3 Ocak 2016.

127. Rohner RP. Introduction to ınterpersonal acceptance-rejection theory (IPARTheory) and evidence. *Online Readings in Psychology and Culture,* 2016*,* 6(1), doi: 10.9707/2307-0919.1055.

128. Khaleque A. Parental love and human development: implications of parental acceptance-rejection theory, *Pakistan Journal of Psychological Research,* 2002, 17: 111-122.

129. Rohner RP, Khaleque A. Parental acceptance-rejection and life-span development: a universalist perspective, *Online Reading Psychology and Culture,* 2002, 6(1), doi: 10.9707/2307-0919.1055.

130. Sweeten G, Piquero AR, Steinberg L. Age and the explanation of crime*, J Youth Adolescence,* 2013, doi: 10.1007/s10964-013-9926-4.

131. Tomanbay İ. Avrupa Birliği Ülkelerinde Çocuk Koruma Anlayışı ve Türkiye'deki Çocuk Koruma Kanunu. İçinde: Hançerli S, Sevinç B, Gürer C, Öner MC (editörler). *Suça Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar,* 1. Baskı. Ankara: Sabev Yayınları, 2011: 17-31.

132. Barber BK, Maughan SL, Olsen JA. Patterns of parenting across adolescence, *New Directions for Child and Adolescent Development,* 2005, 108: 5-16.

133. Demetriou L, Christodoulides P.Parental acceptance-rejection in the cypriot family: A social-psychological research on the part/parq, *The Cupsu Journal of Secience and Technology,* 2006, 5(2): 84- 98.

134. İnanç BY, Yerlikaya EE. *Kişilik Kuramları,* 5. Baskı. Ankara, Pegem Akademi, 2011: 40-108.

135. Gençtan E. *Psikanaliz ve Sonrası,* 15. Baskı. İstanbul, Metis Yayınları, 2012:116- 283.

136. Steinberg L. Youth violence: do parents and families make a difference?,*National Institute of Justice Journal*, 2000, 2: 30-38.

137. Coşkun E. Suça Sürüklenen Ergenlerde Çocukluk Döneminde Örseleyici Yaşantılara Maruz Kalma Düzeyleri ile Adil Dünya İnancı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, İstanbul: Maltepe Üniversitesi, 2010.

138. Rebellon CJ, Gundy KV. Can control theory explain the link between parental physical abuse and delinquency?,*Journal of Research In Crime and Delinquency,* 2005, 42 (3): 247-274.

139. Dubowitz H, Newton RR, Litrownik AJ, Lewis T, Briggs EC, Thompson R, English D, Lee LC, Freerick MM. Examination of a conceptual model of child neglect, *Child Maltreat*. 2005, 10(2): 173- 189.

140. Polat, O. İhmal. İçinde: Polat O (editör). *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı 1: Tanımlar,* 1. Baskı. Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2007: 249-264.

141. Dağlı T, İnanıcı MA. İhmal ve İstismara Uğrayan Çocuğa Bütüncül Yaklaşım, 1. Baskı. Ankara, UNICEFF, 2011: 99-109.

142. Hutchinson SL, Baldwin CK. The Power of Parents: Positive Parenting to Maximize Youth's Potential. In: Witt PA, Caldwell LL (eds). *Recreation and Youth Development,* 1 st ed. State College, Venture Publishing Inc., 2005: 243-264.

143. Rohner RP. Glossary of significant concepts in parental acceptance-rejection theory(PARTheory). 2005b, https://csiar.uconn.edu/wp-content/uploads/sites/ 494/2014/ 02/Glossary.pdf. 03 Ocak 2016.

144. Rohner RP, Rohner EC. Parental acceptance-rejection and parental control: cross-cultural codes, *Ethnology*, 1981, 20(3): 245-260.

145. McKoy DH. Adolescent delinquency: is too much or too little parental control a problem?,*J Child Fam Stud,* 2016, 25: 2079-2088.

146. Burton VS, Cullen FT, Evans TD, Dunaway GR, Kethineni SR, Payne GL. The impact of parental controls on delinquency, *Journal of Criminal Justice*, 1995, 23(2): 111-126.

147. Hirschi T. *Couses of Delinquency: With A New Introduction By The Author.* 1st ed. London, Transaction Pubhishers, 2011: 83-109.

148. Özdemir O, Özdemir PG, Kadak MT, Nasıroğlu S. Kişilik gelişimi, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry,* 2012, 4(4): 566-589.

149. Öztürk MO. *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları,* 7. Baskı. Ankara, Hekimler Yayın Birliği, 2007: 327.

150. Sankır H. Gençlerin sapmış ve suçlu davranışlara yönlenmede benlik saygısının etkisi: lise 11. sınıf örneği, *Turkish Studies-International Periodical for The Languages Literature and History of Turkish or Turkic,* 2014, 9(2): 1311-1333.

151. Nalbant A. 15-22 Yaşları Arasında Bulunan İslahevindeki, Gözetim Altındaki ve Suç İşlememiş Gençlerin Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Düzeylerinin Karşılaştırılması, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Psikokoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 1993.

152. Saydam RB, Gençöz T. Aile ilişkileri, ebeveynin çocuk yetiştirme tutumu ve kendilik değerinin gençler tarafından belirtilen davranış problemleri ile olan ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi,* 2005, 20(55): 61-74.

153. Bandura A. Self-Efficancy in Changing Societies. In: Bandura A (ed). *Collective Efficacy İn Changing Societies*, 1st ed, Newyork: Cambridge University Press, 1997: 1-45.

154. Arseven A. Öz yeterlilik: bir kavram analizi, *Turkish Studies,* 2016: 11 (19): 63-80.

155. Akduman GG, Baran G. Çocuk Suçluluğu, Akran İstismarı ve Kendilik Algısı İlişkisi. İçinde: Uludağlı Ş, Doğutaş U, Dolu O, Büker H (editörler). *Kanunla İhtilaf Halindeki Çocuklar: Sorunların Çözümünde Çok Disiplinli İşbirliği ve İyi Uygulama Örnekleri,* 1. Baskı. Ankara, TBMM Basımevi, 2009: 49-76.

156. Eryılmaz A, Öğülmüş S. Ergenlikte öznel iyi oluş ve beş faktörlü kişilik modeli, *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 2010, 11(3): 189-203.

157. Surbanovska O, Kıtkanj Z, Ristovska N. Parental acceptance/rejection and emotional intelligence among adolescents with and without delinquent behavior, *Psychological and Pedaogocial Survey*, 2017, 18(3-4): 55-71.

158. Vujovic T, Mijanovic M. The attitudes of delinquents to their parents'behavior in the period of early childhood, *Sociological Discourse,* 2013, 6: 33-48.

159. Tang TS, Ku L, Zaroff CM. The ınfluence of culture-specific personality traits on the development of delinquency in at-risk youth, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology,* 2016, 60(5): 535-554.

160. Dembo R, Wothke W, Shemwell M, Pacheco K, Seeberger W, Rollie M, Schmeidler J, Livengston SA. Structural model of the influence of family problems and child abuse factors on serious delinquency among youths processed at a juvenile assessment center, *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse,* 2000, 10(1): 17-31.

161. Steinberg L, Eisengart IB, Cauffman E. Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, ındulgent, and neglectful homes: a replication in a sample of serious juvenile offenders, *J Res Adolescent*. 2006, 16(1): 47– 58.

162. Unnever JD, Cullen FT, Agnew R. Why is “bad” parenting criminogenic?: ımplication from rival theories, *Youth Violence and Juvenile Justice*, 2006, 4(1): 3-33.

163. Uludağlı NP, Sayıl M. Suça karışmış ergenlerde problem ve olumlu sosyal davranışlar: ergen, anne ve arkadaş özellikleriyle ilişkileri, *Türk Psikoloji Dergisi*, 2013, *28* (71): 57- 69.

164. Şengül HA, Cantürk N, Cantürk G, Dağalp R. Ankara 1. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi’nde akran istismarı nedeniyle yargılanan çocukların değerlendirilmesi, *Türk Pediatri Arşivi Dergisi,* 2012, 47: 283-289.

165. Siyez DM, Aysan F. Ergenlerde görülen problem davranışların psiko-sosyal risk faktörleri ve koruyucu faktörler açısından yordanması, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 2007, 20(1): 145-171.

166. Çetin Ö. Suçlu ve Normal Ergenlerde Algılanan Anne-Baba Kabul ve Reddi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, 2005.

167. Karasar N. *Bilimsel Araştırma Yöntemi,* 12. Baskı. Ankara, Nobel Yayıncılık, 2003: 75-129.

168. Büyüköztürk Ş, Çakmak EK, Akgün ÖE, Karadeniz Ş, Demirel F. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 19. Baskı. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık, 2015: 184-189.

169. Rohner RP. Parental acceptance-rejection/control questionnaire (PARQ/C): test manual**.** In: Rohner RP, Khaleque A (eds.). *Handbook For The Study Of Parental Acceptance and Rejection,* 4rd ed. Storrs, CT: Rohner Research Publications, 2005a: 137- 186.

170. Varan A. Ekar Kuramı Ölçekleri. http;//www.azmivaran.com/ekar-kurami-olcekleri. 01 Ocak 2016.

171. Rohner RP, Khaleque A. Personality assesment questionnaire (PAQ): test manual. In: Rohner RP, Khaleque A (eds.). *Handbook For The Study Of*

Parental Acceptance and Rejection, 4rd ed. Storrs, CT: Rohner Research Publications, 2005a: 187-212.

172. Büyüköztürk Ş. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı,* 21. Baskı. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık, 2015: 91-119.

173. Albayrak AS. Çok Değişkenli İstatistik Tekniklerin Varsayımları. İçinde: Kalaycı Ş (editör). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri,* 3. Baskı. Ankara, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., 2008: 207-236.

174. Tabachnick BG, Fidell LS. *Using Multivariate Statistics.* Çeviri: Baloğlu M. *Çok Değişkenli İstatistiklerin Kullanımı,* 6. Baskı. Ankara, Nobel Yayıncılık, 2015: 80-81.

175. Çokluk Ö, Şekercioğlu G, Büyüköztürk Ş. *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları,* 3. Baskı. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık, 2014.

176. Kızmaz Z. Öğrenim düzeyi ve suç: suç-okul ilişkisi üzerine sosyolojik bir araştırma, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2004, 14(2): 291-319.

177. Luallen J. School's out...forever: a study of juvenile crime, at-risk youths and teacher strikes, *Journal of Urban Economics*, 2006, 59: 75-103.

178. Anderson M. In school and out of trouble? the minimum dropout age and juvenile crime, *The Revief of Economics and Statistics,* 2014, 96(2): 318-331.

179. Zorbaz O. Lise Öğrencilerinin Okul Terk Risklerini Etkileyen Öğrenci ve Okul Düzeyindeki Faktörler, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2018.

180. Kouvonen A, Kivivuori J. Part-time jobs, delinquency and victimization among finnish adolescents, *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention,* 2001, 2: 191-212.

181. Direktör C, Çakıcı M. Ergenlerde algılanan ebeveyn kabul ve reddinin psikolojik sorunlar üzerine etkisi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2012, 1: 132-144.

182. Ereş F. Toplumsal bir sorun: suçlu çocuklar ve ailenin önemi, *Aile ve Toplum Dergisi*, 2009, 5(17): 88-96.

183. Çoşar Y. Kentleşen Türkiye'de çocuk suçluluğu, *Türk Tabipler Birliği Dergisi*, 2005, 56: 281- 327.

184. Direktör C, Çakıcı M. Ergenlerde algılanan ebeveyn kabul ve reddinin psikolojik sorunlar üzerine etkisi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi,* 2012, 1: 132- 144.

185. Kındap Y, Sayıl M, Kumru A. Anneden algılanan kabulün niteliği ile ergenin psikososyal uyumu ve arkadaşlıkları arasındaki ilişki: benlik değerinin aracı rolü, *Türk Psikoloji Dergisi*, 2008, 23 (61): 92-107.

186. Çiftçi M, Bal NP. Ortaokul ögrencilerinin anne-baba katılım düzeyi ile akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi, *International Journal of Human Sciences*, 2015, 12(1): 363-384.

187. Aksoy AB, Kahraman ÖG, Kılıç Ş. Ergenlerin algıladıkları ebeveyn ve destek davranışları, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 2008, 9(15): 1-14.

188. Gündoğdu R. 9. Sınıf ögrencilerinin çatışma çözme, öfke ve saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi, *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 2010, 19(3): 267-276.

189. Marcus RF, Gray JL. Close relationships of violent and nonviolent African American delinquents, *Violence and Victims*, 1998, 13: 31-46.

190. Ovacık AC. Aile İçi Şiddetin Erkek Çocuğun Şiddet İçeren Suç İşleme Davranışına Etkileri, Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2008.

8. EKLER

Ek-1. Aile Onam Formu

LÜTFEN BU DOKÜMANI DİKKATLİCE OKUMAK İÇİN ZAMAN AYIRINIZ

Merhaba Sayın Veli,

Velisi olduğunuz oğlunuz\kızınızı Derya KAYMA GÜNEŞ tarafından yürütülen "Ergenlerin Bazı Kişilik ve Aile Özelliklerinin Suç Davranışına Etkisi"başlıklı **araştırmaya**davet ediyoruz. Bu nedenle sizin veli olarak onayınızı da almak istiyoruz. Oğlunuz\kızınızın araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Bu nedenle oğlunuz/kızınızın çalışmaya **katılmama** veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan **çıkma**hakkına sahiptir.. Oğlunuz veya kızınızın vereceği cevaplar tamamen araştırma amacı ile kullanılacak ve kimlikler kesinlikle gizli tutulacaktır. Bu nedenle bu çalışmada edinilen bilgiler mahkeme yetkilileri ile paylaşılmayacak ve mahkeme sürecinden tamamen bağımsız olacaktır.

1. Araştırmayla İlgili Bilgiler:

a. Araştırmanın Amacı: Bu araştırmanın amacı ergenlerin suç davranışına etki eden bazı kişilik ve aile özelliklerinin belirlenmesidir.

b. Araştırmanın Nedeni: Araştırma doktora tez çalışması için yapılmaktadır.

c. Araştırma kapsamında kişisel bilgilerinizin korunması amacıyla kimliklerinize ilişkin herhangi bir bilgi verilmeyecek ve eğitiminize devam ettiğiniz okul isimleri belirtilmeyecektir.

2. Çalışmaya Katılım Onayı:

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce gereken bilgileri okudum ve oğlumun\kızımın katılması istenen çalışmanın kapsamını ve amacını tamamen anladım. **Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama yapıldı, soru sorma ve tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı.**

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın oğlumun\kızımın katılmasını kabul ediyorum.

Velinin
Adı-
Soyadı:.....
İmzası:

Araştırmacının
Adı-Soyadı: Derya KAYMA GÜNEŞ
İmzası:

Ek-2. Bilgilendirilmiş Onam Formu

LÜTFEN BU DÖKÜMANI DİKKATLİCE OKUMAK İÇİN ZAMAN AYIRINIZ

Sizi Derya KAYMA GÜNEŞ tarafından yürütülen "Ergenlerin Bazı Kişilik ve Ailel Özelliklerinin Suç Davranışına Etkisi"başlıklı **araştırmaya**davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmaya **katılmama** veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan **çıkma**hakkında sahipsiniz. **Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz**biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen **formlardaki** soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacaktır ve mahkeme sürecinden bağımsız tutularak bilgiler mahkeme yetkililerince paylaşılmayacaktır.

1. Araştırmayla İlgili Bilgiler:

a. Araştırmanın Amacı: Bu araştırmanın amacı ergenlerin suç davranışına etki eden bazı kişilik ve aile özelliklerinin belirlenmesidir.
b. Araştırmanın Nedeni: Araştırma doktora tez çalışması için yapılmaktadır.
c. Araştırma kapsamında kişisel bilgilerinizin korunması amacıyla kimliklerinize ilişkin herhangi bir bilgi verilmeyecek ve eğitiminize devam ettiğiniz okul isimleri belirtilmeyecektir.

2. Çalışmaya Katılım Onayı:

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya/gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. **Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama yapıldı, soru sorma ve tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı.** Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağımı anladım.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının
Adı-
Soyadı:.....
İmzası:

Araştırmacının
Adı-Soyadı: Derya KAYMA GÜNEŞ
İmzası:

Ek-3. Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği Örnek Maddeleri

EKRÖ/Kontrol – Anne Form

Yönerge: Bu sayfada anne-çocuk ilişkisini içeren ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadelerin annenizin size olan davranışlarına uygun olup olmadığını düşünün.

Her ifadeyi okuudktan sonra o ifade annenizin size karşı davranışları konusunda ne kadar doğruysa, " Hemen hemen her zaman doğru", "Bazen doğru", "Nadiren doğru" veya "Hiçbir zaman doğru değil" şeklinde işaretleyiniz.

ANNEM	ANNEM İÇİN DOĞRU		ANNEM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
	Hemen Hemen Her zaman Doğru	***Bazen Doğru***	***Nadiren Doğru***	***Hiçbir Zaman Doğru Değil***
Ben hiç yokmuşum gibi davranır	☐	☐	☐	☐

	ANNEM	ANNEM İÇİN DOĞRU		ANNEM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
		Hemen Hemen Her zaman Doğru	***Bazen Doğru***	***Nadiren Doğru***	***Hiçbir Zaman Doğru Değil***
1	Annem benim hakkımda güzel şeyler söyler.	☐			
2	Kötü davrandığımda bana söylenir veya beni azarlar.	☐	☐	☐	☐
3	Sanki ben hiç yokmuşum gibi davranır.	☐	☐	☐	☐
4	Beni gerçekten sevmez.	☐	☐	☐	☐
5	Neleri yapıp, neleri yapamayacağımı kesin olarak anladığımdan emin olmak ister.	☐	☐	☐	☐
6	Planlanınız hakkında benimle konuşur ve söyleyeceklerimi dinler.	☐	☐	☐	☐
7	Onun sözünü dinlemediğim zaman beni başkalarına şikayet eder.	☐	☐	☐	☐

Ek-3 (Devam). Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği Örnek Maddeleri

EKRÖ/Kontrol -Baba Form

Yönerge: Bu sayfada baba-çocuk ilişkisini içeren ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadelerin babanızın size olan davranışlarına uygun olup olmadığını düşünün.

Her ifadeyi okuduktan sonra o ifade babanızın size karşı davranışları konusunda ne kadar doğruysa, " Hemen hemen her zaman doğru", "Bazen doğru", "Nadiren doğru" veya "Hiçbir zaman doğru değil" şeklinde işaretleyiniz.

BABAM	BABAM İÇİN DOĞRU		BABAM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
	Hemen Hemen Her zaman Doğru	***Bazen Doğru***	***Nadiren Doğru***	***Hiçbir Zaman Doğru Değil***
Ben hiç yokmuşum gibi davranır	☐	☐	☐	☐

	BABAM	BABAM İÇİN DOĞRU		BABAM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
		Hemen Hemen Her zaman Doğru	***Bazen Doğru***	***Nadiren Doğru***	***Hiçbir Zaman Doğru Değil***
1	Babam benim hakkımda güzel şeyler söyler.	☐	☐	☐	☐
2	Kötü davrandığımda bana söylenir veya beni azarlar.	☐	☐	☐	☐
3	Sanki ben hiç yokmuşum gibi davranır.	☐	☐	☐	☐
4	Beni gerçekten sevmez.	☐	☐	☐	☐
5	Neleri yapıp, neleri yapamayacağımı kesin olarak anladığımdan emin olmak ister.	☐	☐	☐	☐
6	Planlanınız hakkında benimle konuşur ve söyleyeceklerimi dinler.	☐	☐	☐	☐
7	Onun sözünü dinlemediğim zaman beni başkalarına şikayet eder.	☐	☐	☐	☐

Ek-4. Kişilik Değerlendirme Ölçeği Örnek Maddeleri

ÇOCUK (KİDÖ)

Yönerge: Bu sayfada insanların kendileri hakkındaki hisleri ile ilgili bazı cümleler var.baba-çocuk ilişkisini içeren ifadeler bulunmaktadır. Her cümlenin yanında dört tane kutu yer alıyor. Okuduğunuz cümle seni doğru olarak anlatıyorsa, kendine şu soruyu sor: "Hemen hemen her zaman doğru mu ?" yoksa "Bazen mi doğru ?". Okuduğun cümlenin hemen hemen her zaman doğru olduğunu düşünürsen, HEMEN HEMEN HER ZAMAN DOĞRU kutusunu, sadece bazen doğru olduğunu düşünürsen BAZEN DOĞRU kutusunu işaretle. Unutma doğru ya da yanlış cevap yoktur. Testi olmak istediğin kişi gibi değil, gerçekte olduğun kişi gibi yanıtla.

Örnek: Eğer hemen hemen her zaman kendinle ilgili olumlu duygular besliyorsan "hemen hemen her zaman doğru" kutusuna X işareti koy.

	BENİM İÇİN DOĞRU		**BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL**	
	Hemen hemen her zaman doğru	**Bazen doğru**	**Nadiren Doğru**	**Hiçbir Zaman Doğru Değil**
Kendim hakkında iyi duygular beslerim.	☒	☐	☐	☐

		BENİM İÇİN DOĞRU		**BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL**	
		Hemen hemen her zaman doğru	**Bazen doğru**	**Nadiren Doğru**	**Hiçbir Zaman Doğru Değil**
1	İçimden kavga etmek veya birine kötülük yapmak geliyor.	☐	☐	☐	☐
2	Hastalandığımda annemin benim için üzülmesi hoşuma gider.	☐	☐	☐	☐
3	Kendimi beğenirim.	☐	☐	☐	☐
4	Yapmak istediğim şeyleri herkes kadar iyi yapabilirim.	☐	☐	☐	☐
5	İnsanlara duygularımı göstermekte zorlanırım.	☐	☐	☐	☐

Ek-5. Suç Davranışı Ölçeği Örnek Maddeleri

SDÖ

Ölçekte 38 ifade vardır. Sizden, tüm ifadeleri dikkatle okuyup, her ifadede belirtilen davranışları son 6 ay içinde gösterip göstermediğinizi doğru olarak işaretlemeniz beklenmektedir. Vereceğiniz karara göre ilgili ifade için 4 yanıt seçeneğinden birini işaretleyiniz. Bir örnekle, cevaplamanın nasıl yapılacağını görelim: Okuduğunuz ifade "Sokakta tanımadığı insanları rahatsız etmek" olsun. Eğer sokakta tanımadığınız insanları hiçbir zaman rahatsız etmediyseniz "hiçbir zaman" seçeneğini işaretleyiniz. Eğer bu davranışı bir ya da iki kez yaptıysanız "1 ya da 2 kez" seçeneğini, üç ya da dört kez yaptıysanız "3-4 kez" seçeneğini, 4 defadan fazla sıklıkta yaptığınız bir davranışsa "5 ya da daha fazla" seçeneğini işaretleyiniz. Her ifade için yalnızca bir seçeneği işaretleyiniz. Lütfen, her ifadeyi cevaplayınız.

		5 kez ve daha fazla	3-4 kez	1-2 kez	Hiçbir zaman
1	Yasaların kullanılmasını yasakladığı kokain, esrar gibi uyuşturucu maddeleri kullanmak ya da satmak				
2	Bisiklet, motosiklet ya da otomobil gibi araçları hız limitlerini aşacak şekilde kullanmak				
3	Tartışma sırasında karşısındakine öfkelenerek dövmek				
4	Başkalarının başlattığı kavgaya katılmak				
5	Zaman zaman etrafı rahatsız eden ya da kavga çıkaran bir grubun üyesi olmak				
6	Eğlence olsun diye dükkanlardan parasını ödemeden bir şeyler almak				
7	Okula ait bir malı haber vermeden alıp saklamak				
8	Çalıntı olduğu bilinen bir arabayla gezmek				
9	Çalıntı olduğu bilinen bir malı satın almak ya da hediye olarak kabul etmek				
10	Bir şeyler çalmak amacıyla başkalarına ait evlere ya da binalara girmek				

Ek-6. Kişisel Bilgi Formu

No:

1-Yaşınız:.....

2-Cinsiyetiniz: ( ) Kadın ( ) Erkek

3-Yaşadığınız semt:.....

5-Eğitim durumunuz:.....

4-Annenizin eğitim düzeyini belirtiniz

( ) Okur-yazar değil

( ) Okur-yazar

( ) İlkokul mezunu

( ) Ortaokul mezunu

( ) Lise mezunu

( ) Üniversite/yüksek okul mezunu

( ) Yüksek lisans/doktora mezunu

5-Babanızın eğitim düzeyini belirtiniz

( ) Okur-yazar değil

( ) Okur-yazar

( ) İlkokul mezunu

( ) Ortaokul mezunu

( ) Lise mezunu

( ) Üniversite/yüksek okul mezunu

( ) Yüksek lisans/doktora mezunu

6-Anne ve babanız ile birlikteler mi yaşıyorsunuz? ( ) Evet ( ) Hayır

7-Cevabınız hayır ise kiminle/kimlerle birlikte yaşıyorsunuz?Lütfen belirtiniz

8-Cevabınız hayır ise ne kadar süredir anne/babanızdan ayrı yaşıyorsunuz?

Ek-7. Etik Kurul İzni

231

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Klinik Odaklı Sosyal Hizmet Doktora Programı öğrencilerinden Derya KAYMA GÜNEŞ'in 'Ergenlerin Bazı Kişilik ve Aile Özelliklerinin Suç Davranışına Etkisi' adlı araştırması değerlendirilmiştir.

Proje etik açısından uygun bulunmuştur.	(X)
Proje etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir.	( )
Proje etik açısından uygun bulunmamıştır.	( )

ETİK KURUL KARARI

Oturum / Sıra No.	12/05
Karar Tarihi	02.06.2016
Karar No.	330

KURUL BAŞKANI, BAŞKAN YARDIMCISI VE ÜYELER:

		İMZA
Prof. Dr. Cem Şafak ÇUKUR	Başkan	
Doç. Dr. Musa AYGÜL	Başkan Yardımcısı	
Prof. Dr. Şükrü ÖZEN	Üye	
Prof. Dr. Ergün ERASLAN	Üye	
Prof. Dr. Metin ÖZDEMİR	Üye	
Doç. Dr. Rıza GÖKLER	Üye	
Doç. Dr. Tekin AKDEMİR	Üye	
Doç. Dr. Necmiye ÜN YILDIRIM	Üye	

Ek-8. Uygulama İzni

T.C.
HAKİMLER VE SAVCILAR YÜKSEK KURULU
Genel Sekreterliği

Sayı : 93586998/9664/28501 30/06/2016
Konu : .....

ANKARA ADLİ YARGI İLK DERECE MAHKEMESİ
ADALET KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

İlgi : Ankara C. Başsavcılığının 15/06/2016 tarihli ve 2016-3/18518 sayılı yazısı.

Ankara 1 inci Çocuk Mahkemesinde Sosyal Hizmet Uzmanı olarak görev yapmakta olan ve aynı zamanda Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Klinik Odaklı Sosyal Hizmet Bölümü doktora eğitimini sürdüren Derya KAYMA GÜNEŞ'in; "Ergenlerin Bazı Kişilik ve Aile Özelliklerinin Suç Davranışına Etkisi" başlıklı tez çalışması kapsamında Ankara 1, 2, 3 ve 4 üncü Çocuk Mahkemeleri ile Çocuk Ağır Ceza Mahkemesinde kovuşturma sürecinde bulunan ve sosyal inceleme raporu hazırlanması amacıyla mahkeme uzmanlarına (sosyal hizmet uzmanı, psikolog, pedagog) yönlendirilen ergenlerden veri toplanabilmesi hususunda izin verilmesini talep eden ilgi yazı ekinde gelen 06/06/2016 tarihli dilekçesi Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Birinci Dairesince görüşülerek,

Kişisel verilerin korunması ve ilgili mahkeme hâkimlerinin uygun görmeleri koşulu ile izin verilmesine 30/06/2016 tarih ve 1086 sayı ile karar verilmiştir.

Bilgi edinilmesini ve ilgililere tebliğini rica ederim.

e-imza
Ayhan KOLUKIRIK
Tetkik Hâkimi

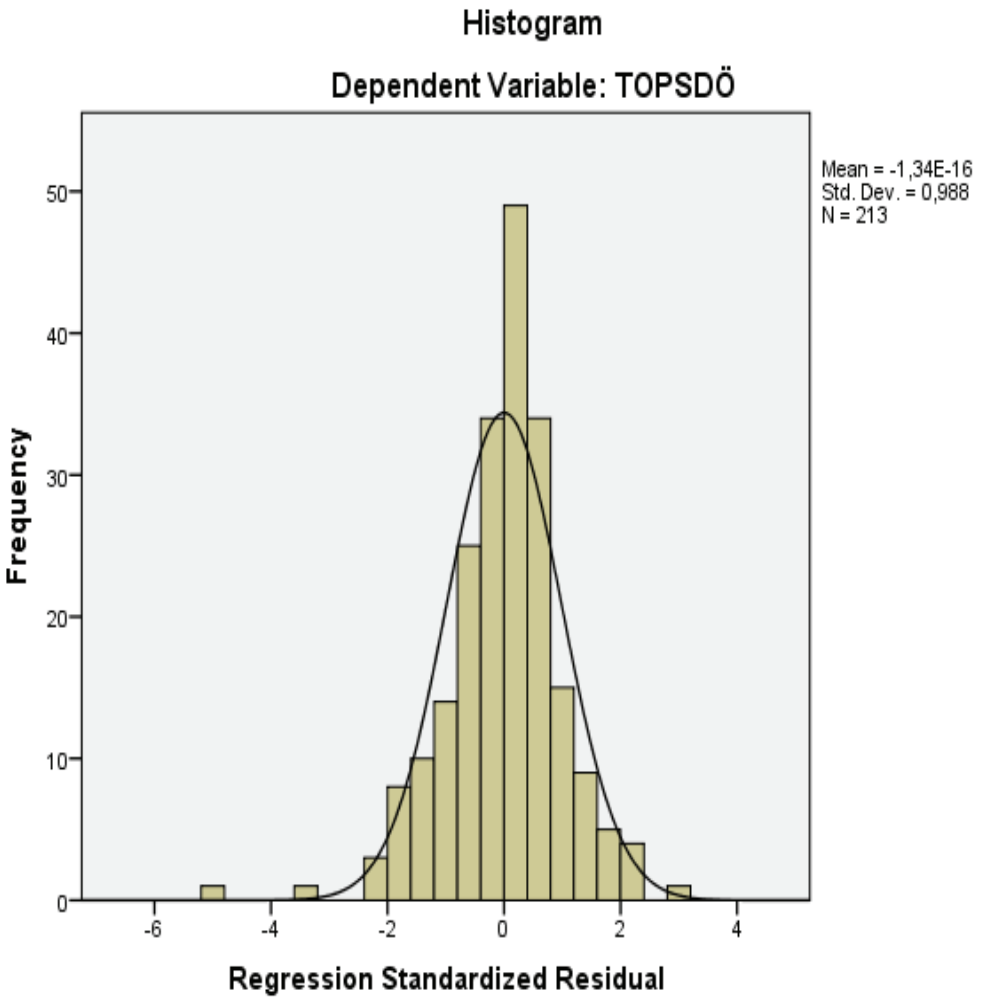
01.07.2016
İsmail AYSAL
Hakim
Adalet Komisyonu Başkanı

Bu belge, 5070 sayılı Kanun hükümlerine uygun olarak elektronik imza ile imzalanmış olup, ayrıca fiziki olarak gönderilmeyecektir.

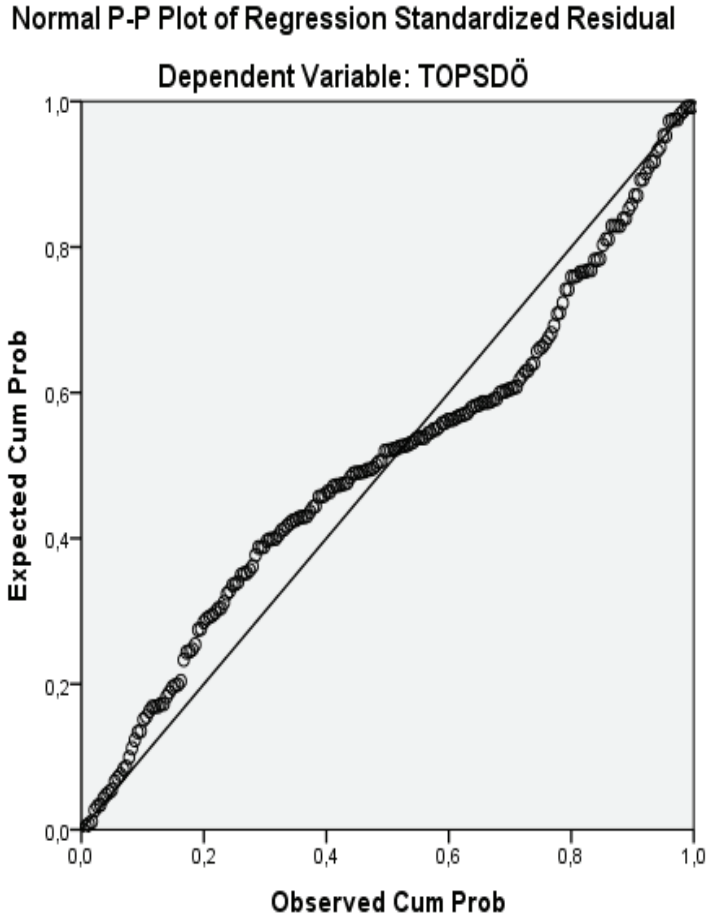
Emniyet Mahallesi Mevlana Bulvarı No:36 Yenimahalle/ANKARA Ayrıntılı Bilgi İçin İrtibat: Şube Müdürü Arif ARSLAN
Telefon : (0 312) 204 13 98 - 74 e-posta : hsyk.islemler@hsyk.gov.tr

UYAP Bilişim Sisteminde yer alan bu dokümana http://vatandas.uyap.gov.tr adresinden OjCgEa5 - j/pkhbw - Xjc4kK0 - zJUaQ0= kodu ile erişebilirsiniz.

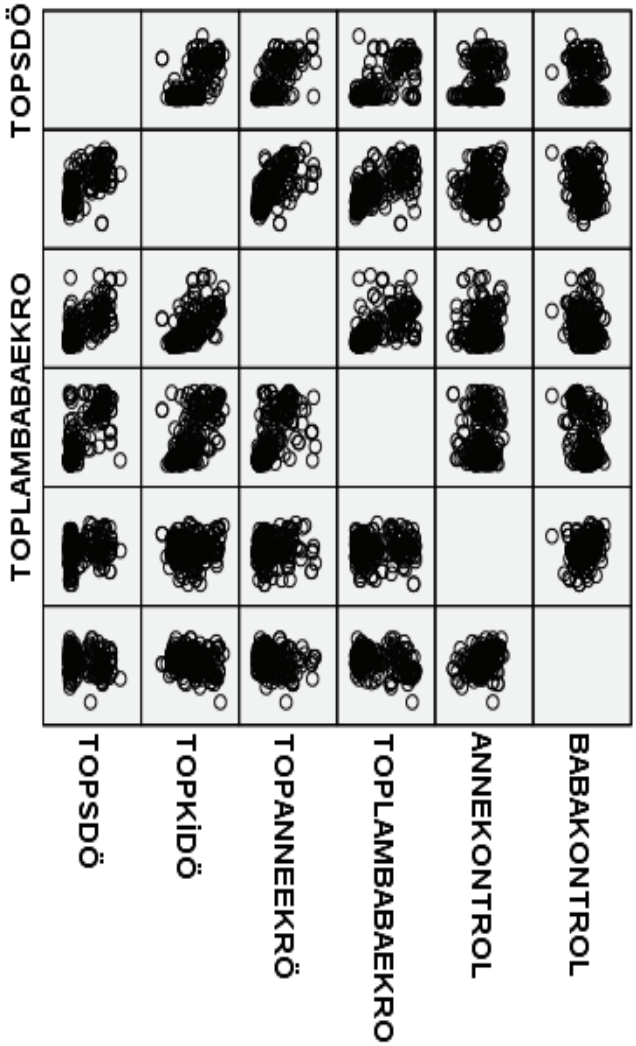
Ek-9. Bağımlı Değişkene İlişkin Çoklu Normallik Histogram Grafiği

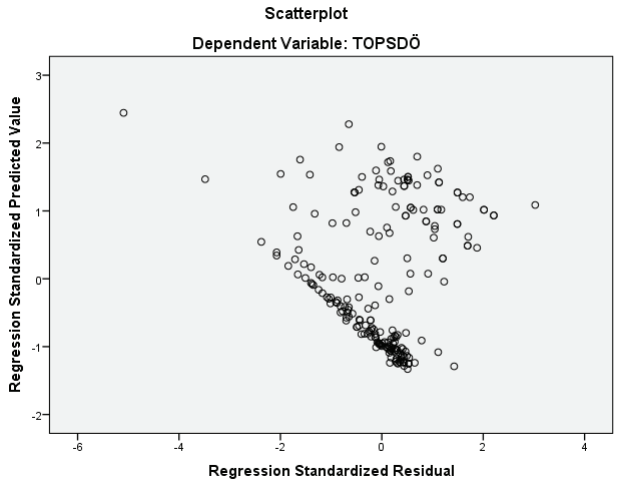
Ek-10. Bağımlı Değişkene İlişkin Çoklu Doğrusallık Normal P-P Grafiği

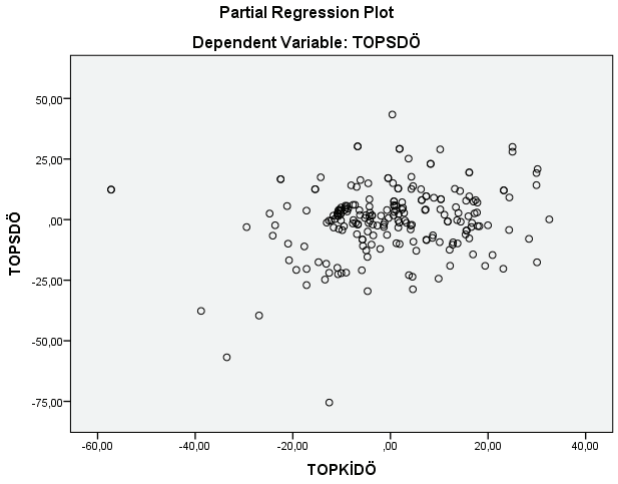

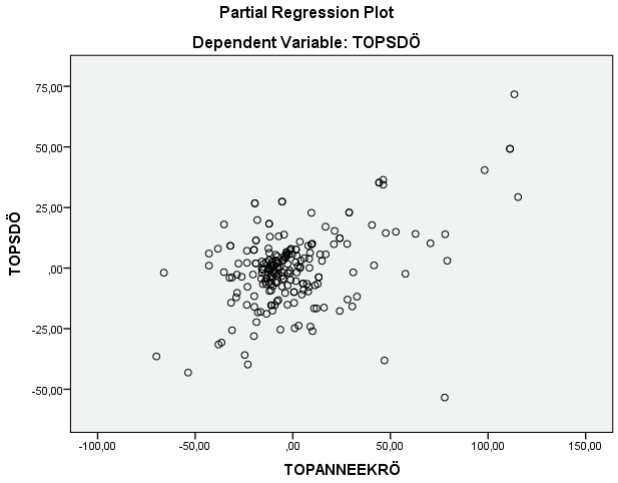
Ek-11.Çok Değişkenli Normallik ve Doğrusallık Varsayımlarının Değerlendirilmesine İlişkin Saçılma Diyagramı Matrisi

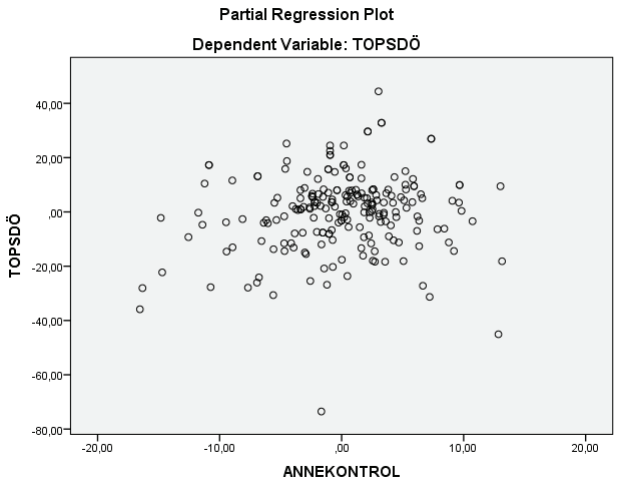
Ek-12. Çoklu Regresyon Analizi Sabit Varyans Varsayımı Artıkların Grafikleri (Scatterplots)

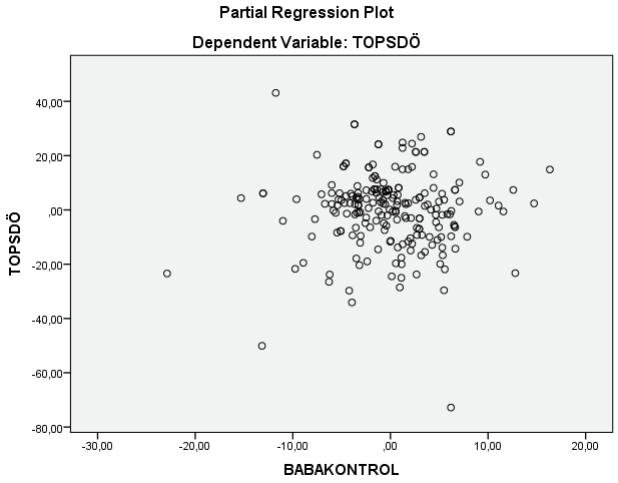

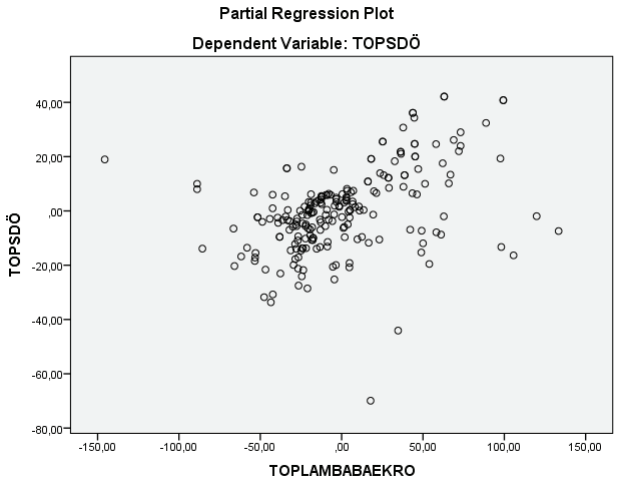

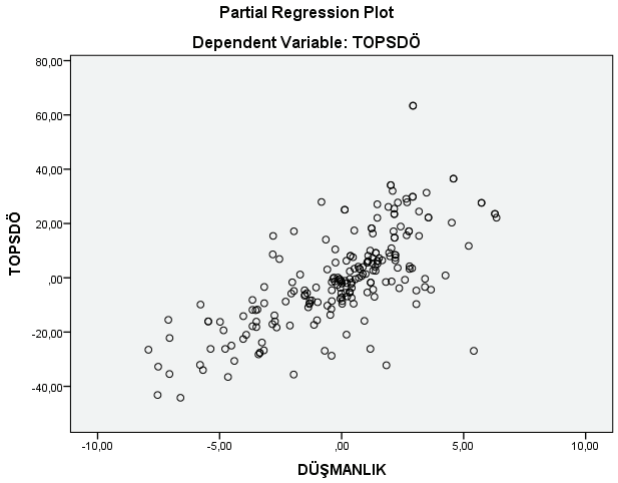
Ek-12 (devam). Çoklu Regresyon Analizi Sabit Varyans Varsayımı Artıkların Grafikleri (Scatterplots)

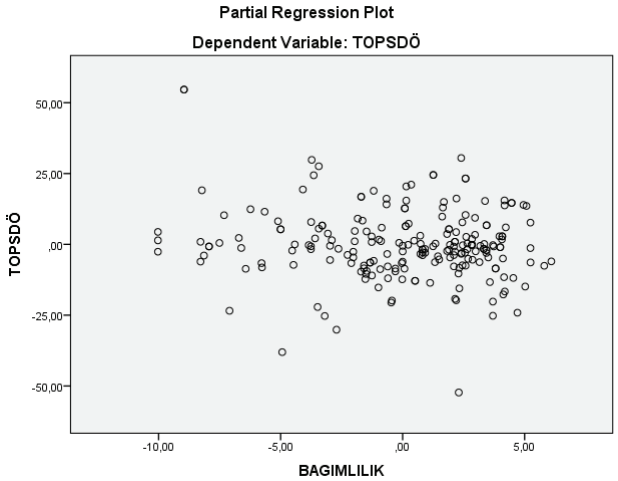

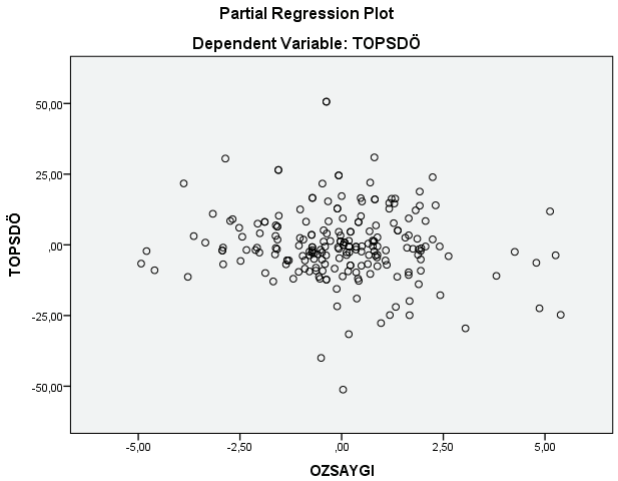

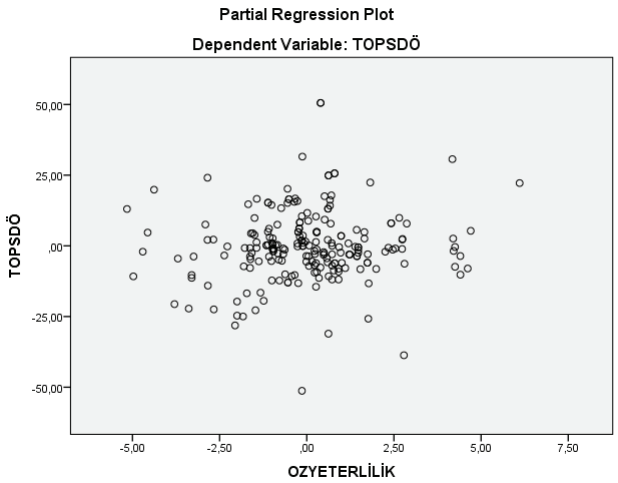
Ek-12 (devam). Çoklu Regresyon Analizi Sabit Varyans Varsayımı Artıkların Grafikleri (Scatterplots)

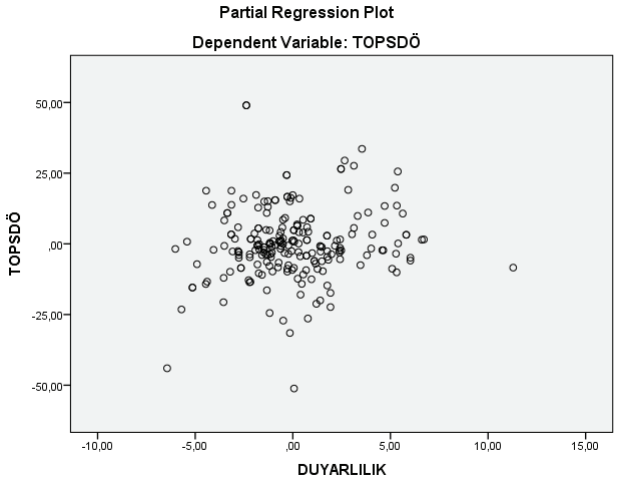

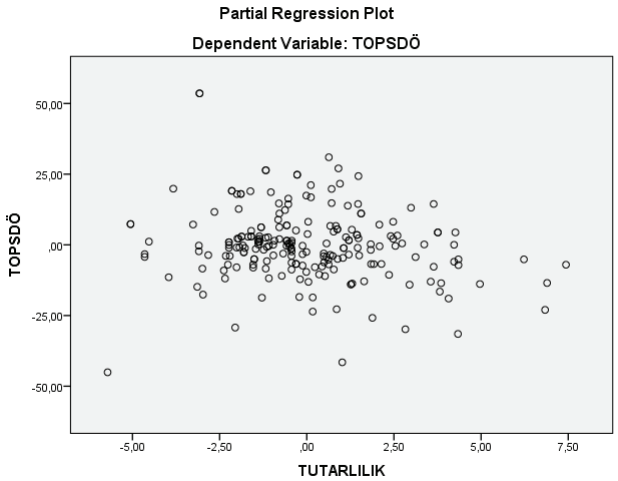

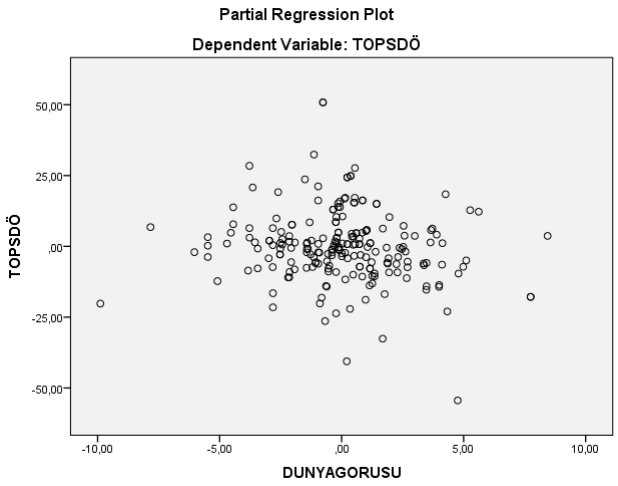
Ek-12 (devam). Çoklu Regresyon Analizi Sabit Varyans Varsayımı Artıkların Grafikleri (Scatterplots)

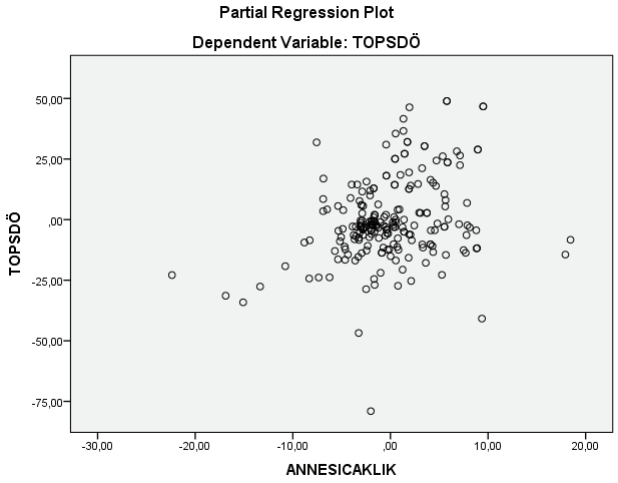

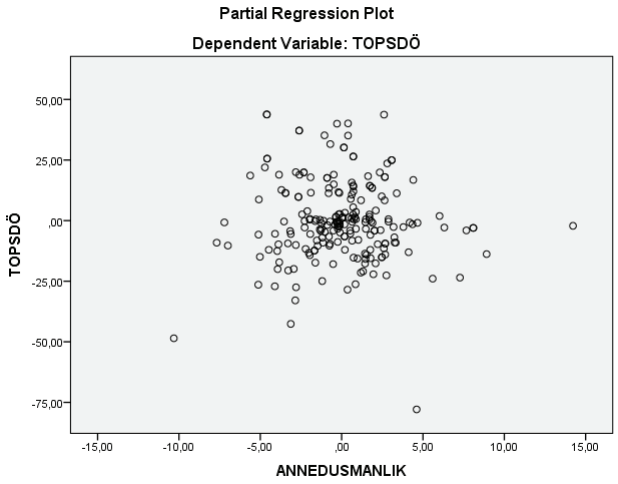

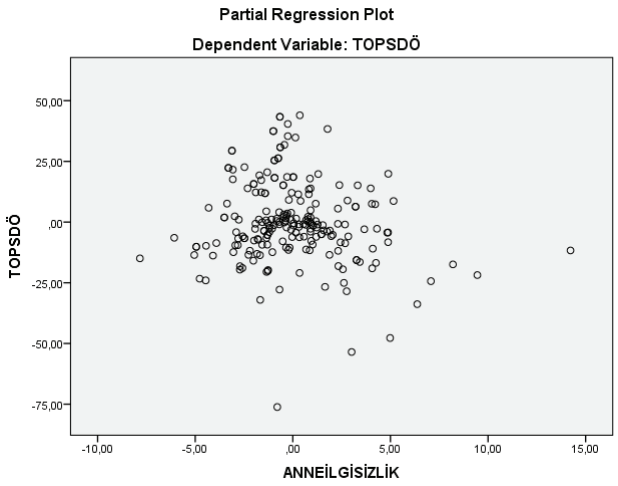
Ek-12 (devam). Çoklu Regresyon Analizi Sabit Varyans Varsayımı Artıkların Grafikleri (Scatterplots)

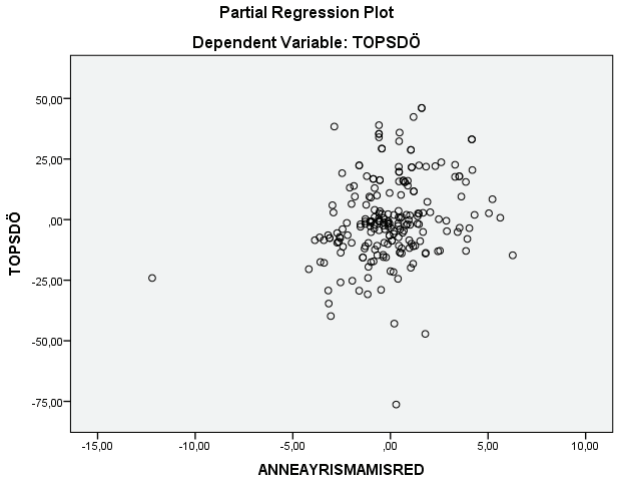

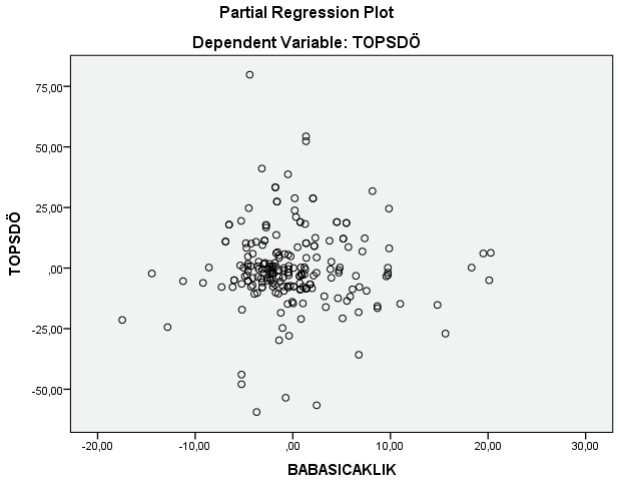

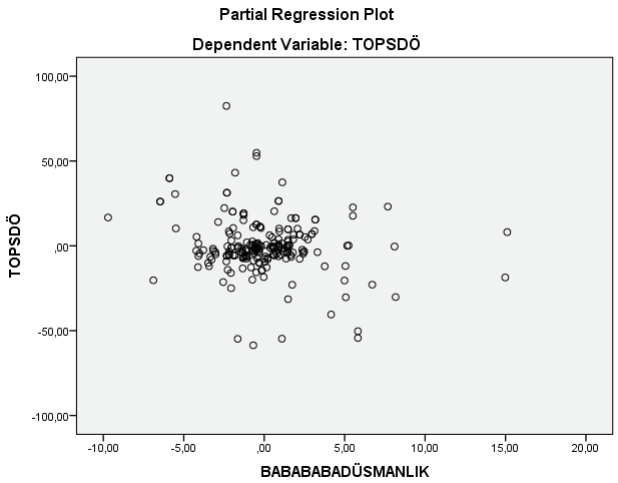
Ek-12 (devam). Çoklu Regresyon Analizi Sabit Varyans Varsayımı Artıkların Grafikleri (Scatterplots)

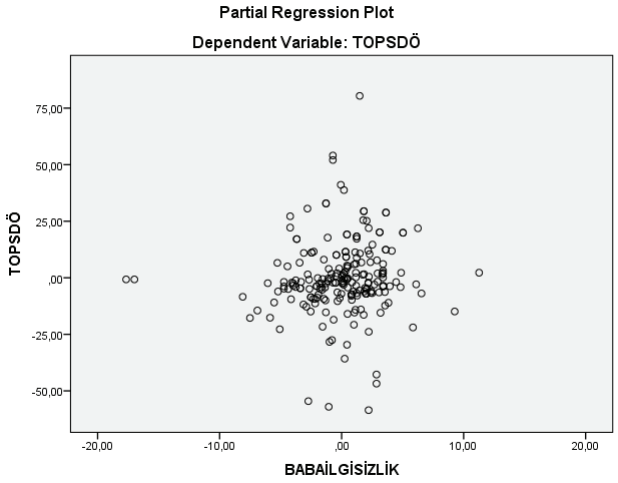

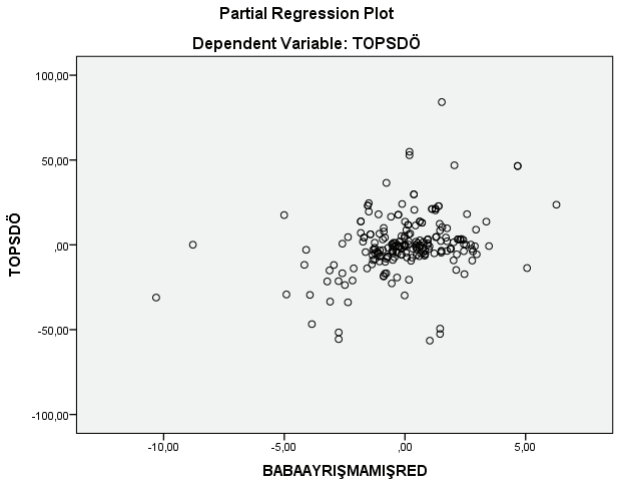

Ek-12 (devam). Çoklu Regresyon Analizi Sabit Varyans Varsayımı Artıkların Grafikleri (Scatterplots)

Ek- 10. Özgeçmiş

KİŞİSEL BİLGİLER	
Adı Soyadı	: Derya KAYMA GÜNEŞ
Doğum tarihi	: 23/08/1980
Doğum yeri	: Amasya
Medeni hali	: Evli
Uyruğu	: T.C.
Adres	: İzmir Bayraklı Adliyesi, 1. Aile Mahkemesi Bayraklı/İZMİR
Tel	:--
Faks	:--
E-mail	: deryakayma@gmail.com
EĞİTİM	
Lise	: Amasya Anadolu Ticaret Meslek Lisesi
Lisans	: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmetler Yüksekokulu
Yüksek lisans	: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı
Doktora	: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü,Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Klinik Odaklı Sosyal Hizmet Doktora Programı
YABANCI DİL BİLGİSİ	
İngilizce	: Orta
ÜYE OLUNAN MESLEKİ KURULUŞLAR	
Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği	Adli Sistem Uzmanları Derneği